

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA PILI

Kikao cha Saba – Tarehe 3 Februari, 2016

(Kikao kilianza Saa Tatu Asubuhi)

D U A

Mwenyekiti (Mhe. Andrew J. Chenge) Alisoma Dua

MASWALI NA MAJIBU

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge tunaendelea na Mkutano wetu wa Pili, Kikao cha Saba kipindi cha maswali. Swali la kwanza kama kawaida linaelekezwa leo kwa Ofisi ya Waziri Mkuu na linaulizwa na Mheshimiwa John Wegesa Heche, Mbunge wa Tarime Vijijini. Mheshimiwa Heche!

Na. 77

Ahadi ya Kulipa Pensheni kwa Wazee

MHE. JOHN W. HECHE aliuliza:-

Wakati wa kampeni ya Urais mwaka 2015, Mheshimiwa Rais John Pombe Magufuli aliwaahidi wananchi wa Mji wa Nyamwaga kuwa ataanzisha mchakato wa kuwalipa wazee pensheni zao kwa wakati:-

Je, mpango huo muhimu utatekelezwa lini?

MHE. ANTONY P. MAVUNDE - NAIBU WAZIRI (SERA, BUNGE, KAZI, AJIRA, VIJANA NA WALEMAVU) alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri Mkuu, napenda kujibu swali namba 77 la Mheshimiwa John Wegesa Heche, Mbunge wa Tarime Vijijini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, Rais ana dhamira ya dharti ya kuhakikisha Wazee wote nchini wanapata pensheni ikiwa ni utekelezaji wa Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2015.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kutekeleza Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi na ahadi ya Mheshimiwa Rais aliyotoa kwenye mikutano ya kampeni Serikali imejipanga kutekeleza mambo yafuatayo:-

(i) Kuainisha idadi ya wazee nchini watakaohusishwa katika mpango wa pensheni kwa wazee nchi nzima;

(ii) Kuainisha viwango vya pensheni; na

(iii) Kuandaa utaratibu utakaotumika kulipa pensheni pamoja na taratibu za kiutawala na kupokea maoni ya wadau kuhusu mpango wa pensheni kwa wazee.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mwaka wa fedha wa 2015/2016 Serikali ilitenga kiasi cha shilingi milioni 130 kwa ajili ya maandalizi ya mpango huo.

MWENYEKITI: Mwenye swali Mheshimiwa Heche, maswali mawili ya nyongeza!

MHE. JOHN W. HECHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, wakulima, wafugaji, mafundi na kila mmoja katika Taifa hili ambaye amefikia umri wa miaka 60 amelitumikia Taifa hili kwa njia mbalimbali. Wakulima ndio waliolima chakula ambacho kinaliwa na watumishi wa Serikali, kwa maana ya kwamba utumishi wao unakuwa *pensionable* baadaye. Wafugaji ndiyo waliofuga mifugo ambayo tunatumia maziwa, nyama na kila kitu. Wajenzi ndiyo waliojenga nyumba ambazo watumishi wa Serikali wanaishi, lakini Taifa hili limekuwa likilipa watumishi wa Serikali tu pensheni lakini watu wengine waliolitumikia Taifa hili kwa njia moja au nyingine hawalipwi pensheni na mpaka sasa Serikali imekuwa ni mchakato na nyimbo mbalimbali.

Je, Serikali inataka kutuambia kwamba hawa watu hawakuwa muhimu katika utumishi wao kwa Taifa hili ndio maana mpaka sasa hawajaanza kulipwa pensheni? *(Makofi)*

Swali la pili, wimbo wa mipango, michakato, maandalizi umekuwa ni wimbo wa kawaida katika nchi hii, nataka Waziri atuambie, ni lini sasa Serikali itaanza kulipa wazee hawa ili waache kuteseka, wengine mnaona wanauawa kule vijijini Usukumani huko kwamba ni wachawi kwa sababu tu hawana pesa za matumizi na wana...

MWENYEKITI: Swali limetosha, Mheshimiwa Naibu Waziri.

MHE. ANTONY P. MAVUNDE - NAIBU WAZIRI (SERA, BUNGE, KAZI, AJIRA, VIJANA NA WALEMAVU): Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inatambua umuhimu wa wananchi wote ndani ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na inathamini mchango wa kila mmoja. Serikali inafahamu na inathamini mchango wa wazee wetu waliutoa katika ujenzi wa Taifa hili katika nyanja tofauti za kiuchumi, kiutamaduni, kijamii na kisiasa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni dhamira ya Serikali kutekeleza mpango huu kwa wazee wote ambao wametumikia Taifa hili. Nimwondoe tu hofu Mheshimiwa Mbunge kwamba dhamira ya Mheshimiwa Rais na Ilani ya uchaguzi ya CCM inavyosema mpango huu utatekelezwa kwa ajili ya wale wote ambao walitoa mchango wao kwa Taifa hili bila ubaguzi wowote. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika swali lake la pili amezungumza ya kwamba imekuwa ikisemwa kila mara mipango, michakato na ni lini Serikali itatekeleza mpango huu. Suala hili la mpango wa pensheni kwa wazee ni suala ambalo lilikuwa linahitaji maandalizi ya kutosha na zipo taratibu ambazo zilikuwa zimekwishatekelezwa na imebaki hatua chache za kuweza kwenda kutekeleza mpango huu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo nimwondoe hofu tu Mheshimiwa Mbunge kwamba, katika mchakato huu zipo *prerequisites* ambazo lazima kwanza zitekelezwe na zifanyiwe kazi, huwezi kwenda tu moja kwa moja mpaka upitie katika utaratibu kwamba ni namna gani kuona mpango huu utatekelezeka. Nimtoe hofu kwamba ni dhamira ya Serikali lakini vilevile ni ahadi ya Mheshimiwa Rais na hili litatekelezeka. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante Naibu Waziri, Mheshimiwa Mavunde. Mheshimiwa Nyongo Stanslaus, Mbunge wa Maswa Mashariki.

MHE. STANSLAUS H. NYONGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi hii. Swali langu la nyongeza kwa Mheshimiwa Waziri, kuna wastaafu wengine baada ya kupewa pensheni wanapewa kila baada ya miezi mitatu na ukitazama kuna walimu wengine wastaafu na wafanyakazi wengine, kila baada ya miezi mitatu wanapewa kiasi cha shilingi 150,000/=.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaomba kauli ya Mheshimiwa Waziri kwamba je, pesa hizi wana mpango wowote wa kuwaongezea na je, anaonaje kama ikawa kila mwezi mkawapatia kila mwezi badala ya kuwapatia miezi mitatu?

MWENYEKITI: Mheshimiwa swali moja tu.

MHE. STANLAUS H. NYONGO: Ahsante sana Mwenyekiti.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, BUNGE, KAZI, AJIRA, VIJANA NA WALEMAVU): Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nimshukuru sana Mheshimiwa Mbunge kwa swali lake la nyongeza. Kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, naomba kumjibu Mheshimiwa Mbunge kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, dhana ya pensheni inatawaliwa na mifumo ya utekelezaji wa dhana ya hifadhi ya jamii kwa kuzingatia sheria mbalimbali za Kimataifa, sheria za nchi lakini na taratibu pia ambazo tumejiwekea ndani ya nchi yetu. Kwa hiyo, katika kila hatua ya ulipaji wa pensheni mifumo ya uchangiaji na mifumo yote ya hifadhi ya jamii, ni lazima kuwe na ushirikishwaji wa kutosha wa kuona nani afanye nini na nani awajibike katika jambo gani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, ili kuhakikisha kwamba pensheni zinaongezeka ama mafao ya aina yoyote yanaongezeka kupitia suala zima la hifadhi ya jamii, Serikali itaendelea kushirikiana na wadau na itaendelea kutoa taarifa, ni namna gani inaboresha ama kuongeza mafao kwa namna moja au nyingine ili kuhakikisha kwamba dhana ya hifadhi ya jamii inatekelezwa ipasavyo katika nchi yetu ya Tanzania.

MWENYEKITI: Tunaendelea na swali linalofuata, Mheshimiwa Masoud Abdalla Salim Mbunge wa Jimbo la Mtambile.

Na. 78

Walimu Kulipwa Mishahara Kidogo

MHE. MASOUD ABDALLA SALIM aliuliza:-

Kumekuwepo na malalamiko mengi ya walimu kulipwa mishahara midogo ambayo hailingani na gharama halisi za maisha:-

Je, Serikali ina mikakati gani ya kuboresha maslahi ya walimu?

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (UTUMISHI NA UTAWALA BORA) alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Masoud Abdalla Salim, Mbunge wa Jimbo la Mtambile, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kwamba mishahara wa Watumishi wa Umma wakiwemo walimu hailingani na gharama halisi za maisha. Hata hivyo, Serikali imekuwa ikitoa nyongeza ya mishahara kila mwaka kwa kadri hali ya

uchumi inavyoruhusu. Aidha, wakati wa kutoa nyongeza hiyo ya mishahara walimu hupewa nyongeza kubwa kuliko watumishi wengine wa umma.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwaka 2007/2008 hadi mwaka 2015/2016, mishahara wa walimu wenye cheti au astashahada uliongezeka kutoka shilingi 163,490/= hadi kufikia shilingi 419,000/= kwa mwezi ambayo ni sawa na asilimia 156.28.

Kwa upande wa mwalimu mwenye stashahada, mishahara uliongezeka kutoka shilingi 203,690/= hadi shilingi 530,000/= ambayo ni sawa na asilimia 160.20.

Kwa upande wa mwalimu mwenye shahada mishahara uliongezeka kutoka shilingi 323,900/= hadi kufikia shilingi 716,000/= sawa na asilimia 121.05.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivi sasa Serikali inafanya tathmini ya kazi au *job evaluation* katika utumishi wa umma ili kubaini uzito wa kazi kwa watumishi wa umma wakiwemo walimu ili kupanga upya mishahara kwa kulingana na uzito wa kazi. Kazi hii imeanza mwezi Oktoba, 2015 na inatarajiwa kukamilika katika kipindi cha miezi 15 ijayo.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Masoud!

MHE. MASOUD ABDALLA SALIM: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Nina maswali mawili madogo ya nyongeza. Katika azma ya kuboresha maslahi ya walimu, katika sherehe ya siku za walimu duniani katika awamu iliyopita, Rais mstaafu aliwaahidi walimu kuwapatia posho ya kufundishia yaani *teaching allowance*, lakini hadi leo posho ya kufundishia (*teaching allowance*) hawajapatiwa. Je, Serikali ina mkakati gani wa ziada kuhakikisha kwamba ahadi ambayo aliitoa Rais inatekelezwa?

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili, kumekuwa na tabia ya kutolipa madeni ya walimu kwa wakati unaostahili na mara nyingi madeni ya walimu hulipwa hasa wakati wa kukaribia uchaguzi, hii ni tabia mbaya. Ni lini na Serikali ina mkakati gani wa ziada kuhakikisha kwamba walimu wanalipwa madeni yao kwa wakati unaostahili? (*Makofi*)

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais!

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (UTUMISHI NA UTAWALA BORA): Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusiana na posho ya kufundishia niseme tu kwamba ni kweli kwamba Rais mstaafu Mheshimiwa Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, wakati huo alipokwenda katika sherehe za walimu alielezea kwamba suala hili litafanyiwa kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo niseme tu kwamba sisi kupitia Baraza Kuu la majadiliano katika utumishi wa umma tutaliangalia na kila mwaka tunakaa mara moja. Kwa hiyo, tsubiri tutakapokaa na vyama hivyo vya wafanyakazi katika Baraza hili Kuu la Majadiliano tuone tutasemaje. Tunaweza tukapanga viwango lakini tukajikuta vinakuwa ni viwango ambavyo Baraza Kuu kupitia Vyama vya Wafanyakazi wakawa hawajaviridhia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa madeni ya walimu, kwa upande wa Serikali inaweka mkazo mkubwa sana kuhakikisha kwamba walimu wanapata stahiki zao, lakini si kwa walimu tu na kwa watumishi wote mbalimbali wa umma. Ukiangalia katika mwaka huu peke yake, tumeshalipa takribani bilioni 3.7, lakini vilevile kwa mwaka jana tu peke yake tulilipa takribani shilingi bilioni 27.9.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunachokifanya hivi sasa tunahakikisha tunakamilisha kulipa na kuhakiki, maana huwezi ukalipa tu. Wapo wengine vilevile wanafanya madai ambayo si ya kweli. Kwa hiyo, niseme tu kwamba sisi kama Serikali tupate nafasi tuendeleo na uhakiki lakini wakati huo huo tukiendelea kulipa kwa kadri inavyowezekana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Marry Chatanda!

MHE. MARY P. CHATANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kuniona. Napenda kuuliza swali la nyongeza kama ifuatavyo:-

Walimu wamekuwa wakinyanyasika sana katika suala la upandishwaji wa madaraja na hata wanapokuwa wamepandishwa hayo madaraja, bado malipo yao kulingana na madaraja waliyopewa hawapewi kwa wakati, inawachukua muda mrefu kulipwa kulingana na madaraja waliyopewa. Je, Serikali inatoa kauli juu ya jambo hili?

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (UTUMISHI NA UTAWALA BORA): Mheshimiwa Mwenyekiti, kama nilivyoieleza kwamba tumekuwa tukilipa malipo haya na ni kweli mengi yamekuwa hayalipwi kwa wakati, lakini kuna sababu zake. Hata hivyo, pia ukiangalia uwezo wa Kiserikali wa bajeti, tumekuwa tukijitahidi, tunafanya uhakiki na mara tunapothibitisha kwamba kweli madai hayo ni ya halali, tumekuwa tukijitahidi kufanya jitihada za ziada kuweza kuyalipa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kama nilivyomjibu Mheshimiwa Masoud Serikali inafanya kila linalowezekana kuhakikisha madeni haya inakuwa ni historia.

Vilevile tunachokifanya pamekuwa na tatizo kubwa katika mfumo ambao tunautumia wa *human capital*, ukiangalia namna ambavyo wanakokotoa, kuna namna inakokotoa kupitia *automatic system*, lakini vile vile wale ambao unakuta wameajiriwa baada ya tarehe kumi na tano, unafanyaje? Inabidi waje wasubiri mpaka mwezi unaofuata. Kwa hiyo, ni dhahiri kabisa madeni haya yataendelea kuwepo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunachokifanya sasa ni kuangalia ni kwa namna gani tutaweza kuufanyia mapitio mfumo wetu wa malipo na taarifa za kumbukumbu za watumishi ili kuweza kuhakikisha kwamba tunaondokana na malimbikizo haya.

Vilevile kuhusiana na wanaopandishwa madaraja, niseme tu kwamba majukumu ya kupandisha watumishi *especially* walimu ni Kamati mbalimbali za Ajira kupitia Wilaya zao na kama ambavyo nilijibu juzi kupitia swali la Mwalimu Kasuku, nilieleza changamoto ambayo walikuwa nayo Idara ya Walimu walikuwa na changamoto ya watumishi, lakini pia walikuwa na changamoto ya kibajeti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaamini suala hili litakuwa historia baada ya Tume ya Utumishi ya Walimu itakapoanza kazi rasmi mwaka huu, mwezi Julai. Niseme tu kwamba kwa upande wa walimu hawa, ukiangalia katika *quarter* tu ya kwanza ya Julai mpaka Oktoba mwaka huu takriban walimu 10,716 tayari walikuwa wameshapandishwa vyeo vyao. Vilevile tulikuwa tunasubiri kupata taarifa mbalimbali kupitia Kamati hizi za Ajira na mamlaka mbalimbali za ajira katika Wilaya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimhakikishie tu Mheshimiwa Mary Chatanda, sasa hivi tunafanya kila jitihada kupitia TAMISEMI na tunatarajia kumalizia Wilaya 90 zilizobaki pamoja na Mikoa 12 ili kuweza kuwapandisha Walimu hao madaraja yao.

MWENYEKITI: Ahsante. Tunaendelea ili kuokoa muda kwani si rafiki kwetu. Swali linalofuata linaulizwa na Mheshimiwa Selemani Jumanne Zedi, Mbunge wa Bukene.

Na. 79

Mawasiliano ya Simu za Mkononi Kata za Jimbo la Bukene

MHE. SELEMANI J. ZEDI aliuliza:-

Kata za Semembela, Isagenhe na Kahama ya Nhalanga hazina kabisa mawasiliano ya simu za mkononi:-

Je, ni lini Kata hizi zitapatiwa huduma hii muhimu ya mawasiliano ya simu za mkononi?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Seleman Jumanne Zedi, Mbunge wa Bukene, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kupitia zabuni zinazotolewa na Mfuko wa Mawasiliano kwa Wote (UCSAF) Kata ya Kahama ya Nhalanga ilijumuishwa katika Zabuni ya Awamu ya Kwanza B (Phase 1B) ya mradi chini ya Kampuni ya Mawasiliano ya Simu za Mkononi ya Airtel kwa ruzuku ya Dola za Kimarekani 32,000. Utekelezaji wa mradi ulianza rasmi Aprili, 2014. Kazi ya ujenzi wa mnara imeanza na inatarajiwa kukamilika mwezi Februari, 2016.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kupitia Zabuni ya Awamu ya Pili A (Phase 2A), Kampuni ya Mawasiliano ya Simu za Mkononi ya MIC kwa maana ya Tigo imepewa jukumu la kupeleka huduma za mawasiliano ya simu za mkononi katika Kata ya Isagenhe kwa ruzuku ya Dola za Kimarekani 66,309. Utekelezaji wa mradi huu ulianza mwezi Aprili, 2015. Survey ya mradi imefanyika na utekelezaji upo katika hatua ya manunuzi ya vifaa vya mnara. Aidha, ujenzi wa mnara unatarajiwa kukamilika kabla ya kwisha mwaka huu wa fedha 2015/2016.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kata ya Semembela imejumuishwa katika mchakato wa awamu ya tatu ya mradi wa mawasiliano vijijini ambapo zabuni yake inatarajia kutangazwa ndani ya mwaka huu wa fedha 2015/2016. Pia kampuni ya Viettel kwa maana ya Halotel itaanza kujenga mnara wa mawasiliano ya simu mapema mwezi Mei, 2016.

MWENYEKITI: Mwuliza swali Mheshimiwa Zedi!

MHE. SELEMANI J. ZEDI: Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri, nina maswali mawili ya nyongeza.

Mwaka jana Bunge lililopita mwezi wa nne niliuliza swali hili hili la kufuatilia ujenzi wa minara hii na jibu nililopewa lilikuwa kwamba, kazi ya ujenzi imeanza na mpaka Waziri wa Mawasiliano wakati ule alinipa barua ya *commitment* ambayo nilikwenda kuwaonesha wananchi lakini mpaka sasa hivi hakuna chochote ambacho kimefanyika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la kwanza, nataka kujua inakuaje makampuni ya simu...

MWENYEKITI: Swali la pili eeh?

MHE. SELEMANI J. ZEDI: Inakuwaje Makampuni ya Simu pamoja na ruzuku wanayopewa kutoka kwenye Mfuko wa Mawasiliano kwa wote yanashindwa kukamilisha ahadi zao?

Swali la pili, Serikali ilituambia kwamba imebaini Makampuni ya Simu yanakuwa *reluctant*, ni wazito kwenda kujenga minara vijijini kwa sababu ya kifaida kwamba hakuna faida wanapoweka minara vijijini na wakasema kwa kupitia Mfuko wa Mawasiliano kwa Wote watahakikisha kwamba, minara ya vijijini inajengwa kwa ruzuku ya 100%.

Je, mpango huo upo? Unaendelea na kama unaendelea ni vijiji gani ambavyo wameshabaini na vitanufaika kwa mpango huo?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri mwenyewe, Profesa Mbarawa!

WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kumjibu Mheshimiwa Mbunge kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kabisa kwenye Bunge hili mwaka 2014/2015, tulisemea maeneo hayo na ni kweli kwamba Makampuni mengi ya Simu, Airtel, Tigo, Vodacom, Zantel wanachelewesha kupeleka mawasiliano vijijini. Kwa mantiki hiyo ndiyo tuliamua kuleta Halotel au Viettel kwa ajili ya kupeleka mawasiliano vijijini haraka. Kwa mtazamo huo huo kuanzia mwezi Mei mwaka huu mpaka mwezi Oktoba mwaka huu, Kampuni ya Halotel au Viettel itajenga takribani mawasiliano kwenye vijiji 1800. Tunaamini na vijiji vya Mheshimiwa Mbunge vilevile vitapata huduma hiyo.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Murad na baadaye Mheshimiwa Ngonyani!

MHE. SULEIMAN A. SADDIQ: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi na naomba nimuulize Mheshimiwa Waziri; kwa kuwa tatizo la Kahama la mawasiliano ya simu linafanana na tatizo la Mvomero na kwa kuwa tumepeleka maombi kwa kampuni mbalimbali za simu, na kampuni hizo zimeahidi kujenga minara katika Kata ya Luale, Kikeo, Kinda, Pemba na Kibati. Kwa kuwa minara hiyo hadi leo bado haijajengwa, je, Serikali iko tayari kupeleka ruzuku ya Mfuko wa Mawasiliano katika Kata hizo ili wananchi wa Mvomero sasa wapate mawasiliano ya uhakika? *(Makofi)*

WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali iko tayari kupeleka ruzuku lakini tatizo kubwa sio ruzuku, tatizo kubwa tunatoa ruzuku, lakini makampuni yenyewe hayako tayari. Kwa mtazamo huo, kama nilivyosema kwamba Serikali iliingia na mkataba na kampuni ya Halotel au Viettel kwa ajili ya kupeleka mawasiliano kwenye maeneo hayo. Naomba tu nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba, eneo lake litakuwepo kwenye mpango wa kupelekwa mawasiliano mwaka huu.

MWENYEKITI: Labda ingekuwa vizuri Mheshimiwa Waziri, kama mngetoa orodha ya mpango wenu kwa Wabunge wote, itasaidia. Mheshimiwa Ngonyani. *(Makofi)*

MHE. STEPHEN H. NGONYANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kuniona. Kwa kuwa tatizo la Bukene linafanana kabisa na Korogwe Vijijini hasa kwenye Kata ya Kizara. Mwaka 2012 tulimchukua Naibu Waziri hapa alikwenda mpaka kule akawaahidi wananchi wa Kizara kwamba mwishoni mwa mwaka 2012 mnara utapatikana. Cha kushangaza mpaka leo hii hakuna cha mnara wala namna ya kupata mnara. Je, ni lini sasa Serikali itawapelekea wananchi wa Kizara mnara?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri mwenyewe!

WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Mwenyekiti, leo tutagawa fomu kwa ajili ya Waheshimiwa Wabunge wote ambao wanahitaji mawasiliano kwenye vijiji vyao ili na sisi tuwe na *database* ya uhakika. Pia nataka kumhakikishia Mheshimiwa Mbunge kwamba kijiji chake kama nilivyosema mwaka huu kitapelekwa mawasiliano, kupitia kwa kampuni ya Viettel au Halotel Tanzania. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Nashukuru. Tunaendelea, swali linalofuata linaulizwa na Mheshimiwa Desderius John Mipata.

MHE. DESDERIUS J. MIPATA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Kabla ya kuuliza swali, naomba niwape pole wananchi wa Mji wa Namanyere katika

Vitongoji vya Isunta na Kipundukala kwa kupotelewa na mzee wetu Herman Simwela, mzee maarufu sana.

MWENYEKITI: Endelea uliza swali Mheshimiwa.

MHE. DESDERIUS J. MIPATA: Niko pamoja nao.

Na. 80

**Kupandisha Hadhi ya Barabara za Kitosi – Wampembe
na Nkana – Kala Kuwa za Mkoa**

MHE. DESDERIUS J. MIPATA aliuza:-

Bodi ya Barabara ya Mkoa wa Rukwa ilishaomba juu ya barabara za Kitosi – Wampembe na Nkana – Kala kuchukuliwa na Mkoa na Serikali imeendelea kuzifanyia matengenezo ya dharura ili zipitike na kilio cha barabara hizo kilifikishwa kwa Rais pamoja na Makamu wa Rais wa Awamu ya Tano na wote walitoa ahadi ya kuboresha barabara hizo:-

(i) Je, Serikali ina mpango wowote wa kuzipandisha hadhi barabara hizo?

(ii) Je, ni lini Serikali itaitikia kilio hiki cha wananchi wanaopata shida kwa barabara hizo kutopitika katika kipindi chote cha mwaka?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Desderius John Mipata, Mbunge wa Nkasi Kusini, lenye sehemu (a), (b) na (c), kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, barabara ya Kitosi – Wampembe ina urefu wa kilometa 67 na barabara ya Nkana – Kala ina urefu wa kilometa 68 na barabara zote hizo zipo chini ya Halmashauri ya Wilaya ya Nkasi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wizara yangu imepokea maombi ya kuzipandisha hadhi barabara ya Kitosi – Wampembe na Nkana – Kala kutoka Bodi ya Barabara ya Mkoa wa Rukwa na baada ya kupokea maombi hayo, timu ya wataalam ilitembea barabara hizi ili kubaini iwapo zinakidhi zigezo vya kupandishwa hadhi. Maombi hayo ya kuzipandisha hadhi barabara tajwa yanafanyiwa kazi na Wizara yangu sambamba na maombi kutoka mikoa mingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali imesikia kilio cha wananchi wa Wilaya ya Nkasi na inaendelea kutoa fedha za matengenezo ya barabara ya Kitosi – Wampembe. Katika mwaka wa fedha 2014/2015, Serikali ilitoa kiasi cha shilingi milioni 500 na katika mwaka wa fedha 2015/2016, shilingi milioni 300 zimetengwa kwa ajili ya matengenezo ya barabara hiyo kupitia Wakala wa Barabara (TANROADS) ili kuifanya barabara hiyo iweze kupitia katika kipindi chote cha mwaka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, aidha, katika kipindi cha mwaka wa fedha 2014/2015, Serikali ilitenga shilingi milioni 45 na shilingi milioni 60 zimetengwa katika mwaka wa fedha 2015/2016, kwa ajili ya matengenezo ya aina mbalimbali ya barabara ya Nkana – Kala kupitia Halmashauri ya Wilaya ya Nkasi ili kuhakikisha inapitika kwa kipindi chote cha mwaka.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mipata!

MHE. DESDERIUS J. MIPATA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru na nina maswali mawili ya nyongeza. Barabara ya Nkana – Kala mwishoni mwa mwaka jana ilijifunga na ikalazimika kutafuta fedha za dharura zaidi ya milioni 400 ambazo Serikali iliipatia na tukapeleka ndiyo ikafunguka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kazi imefanyika vizuri, naishukuru sana Serikali. Hata hivyo, lipo tatizo kwamba tusipopeleka pesa kwa sasa hivi kwa jiografia ya barabara zile ambazo zinaenda mwambao mwa Ziwa Tanganyika kwenye miporomoko, juhudi kubwa iliyofanyika na Serikali mwaka huu, haiwezi kulindwa na fedha kidogo iliyotengwa na Halmashauri ndiyo maana tuliomba fedha pale.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naiuliza Serikali, je, inakubaliana na ushauri wangu kwamba ili kulinda fedha zilizotumika mwaka jana inatakiwa ipeleke pesa nyingine zaidi kwa barabara hii?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, iko barabara ya Kasu – Katani – Chonga – Chalatila – Myula na ile ya Kisula - Milundikwa na Malongwe. Barabara hizi ni za Halmshauri, zimekuwa zikijifunga kila wakati na sababu kubwa ni hiyo hiyo ya Halmashauri kuwa na pesa kidogo. Ni lini Serikali itaongeza pesa kwa Halmashauri ili ziweze kumudu kutengeneza barabara katika viwango vinavyohitajika?

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri!

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Mwenyekiti, kama nilivyosema katika swali langu la msingi, hizi barabara na mazingira ya mvua tunayokuwa nayo katika misimu ya mvua siyo rahisi kuahidi

kwamba, barabara hii pekee tupeleke fedha kiasi hiki. Tatizo linapotokea Serikali inashughulikia chini ya Mfuko wa Dharura ambao upo katika kila TANROAD Mkoa. Naomba tuvumiliane kwa mazingira tuliyonayo, Serikali itaendelea kuongeza juhudi, kuhakikisha inatekeleza wajibu wake wa kuhakikisha mawasiliano sehemu zote za nchi yanapatikana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika swali lake la pili, naomba hizi barabara tukaziangalie upya na ziletewe maombi kama ambavyo hizi zingine zililetewa ili Wizara yetu iweze kuzitathmini na kuangalia vigezo vile kama vinakidhi kupandisha hadhi au kuviongezea fedha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mnafahamu kwamba fedha zilizoko ni zile ambazo zinapangwa hapa Bungeni na Waheshimiwa Wabunge uwezo tunaopewa ni ule ambao Bunge linaidhinisha na kiwango kile tunachopata kupitia Road Board ndicho kinachogawiwa kwa nchi nzima.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Ester Bulaya!

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali dogo la nyongeza. Ukarabati wa barabara pia unaendana na utanuzi wa barabara. Serikali ilikuwa inatanua barabara kuu ya kutoka Mwanza kwenda Musoma na ilifuata nyumba za wananchi na wakawafanyia tathmini, lakini kwa bahati mbaya mpaka leo hawajalipwa na kuna wazee wangu kule wanapata taabu sana, nyumba zao hazijalipwa na wanaishi kwa taabu. Miongoni mwa wazee wangu ni pamoja na baba yangu Mzee Wasira, naye nyumba yake imefanyiwa tathmini katika kijiji chetu cha Manyamanyama.

Je, ni lini mtawalipa wananchi wa Bunda kwa sababu mmeshawafanyia tathmini miaka mitatu iliyopita?

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri kwa kifupi, Muda haupo rafiki.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kujibu swali la nyongeza la Mheshimiwa Mbunge kama ifuatavyo:-

MWENYEKITI: Lini mtawalipa.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Fedha zitakapopatikana tutawalipa.

MWENYEKITI: Swali linalofuata linaloulizwa na Mheshimiwa Oscar Regwasira Mukasa, Mbunge wa Biharamulo Magharibi.

Na. 81

Takwimu Kuhusu Matukio ya Ujambazi Nchini

MHE. OSCAR R. MUKASA aliuliza:-

Kwa miaka ya hivi karibuni, kumekuwa na ongezeko kubwa la matukio ya ujambazi unaohusiana na uporaji wa fedha na ni muhimu sana Watanzania wakapata ufahamu kwa takwimu kuhusu ukubwa au udogo wa tatizo hilo kuliko kupata taarifa ya tukio moja moja:-

(a) Je, ni zipi takwimu sahihi na mchanganuo wa matukio ya ujambazi unaohusiana na uporaji wa fedha ikiwa ni pamoja na vifo na majeruhi ya matukio hayo kuanzia mwaka 2013 hadi 2015 Kitaifa?

(b) Je, ni mikoa gani miwili inayoongoza na mikoa gani miwili yenye matukio hayo machache?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Oscar Rwegasira Mukasa, Mbunge wa Biharamulo Magharibi lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Mwenyekiti, matukio ya ujambazi yanayohusisha uporaji wa fedha kwa kipindi cha kuanzia mwaka 2013 hadi 2015 yalikuwa kama ifuatavyo:-

Mwaka 2013 matukio 1,266; mwaka 2014 matukio 1,127; na mwaka 2015 yalikuwa 913. Jumla ya matukio yalikuwa 3,306 yaliyosababisha jumla ya vifo vya watu 91 na majeruhi 189.

(b) Mheshimiwa Mwenyekiti, mikoa inayoongoza kwa matukio hayo katika kipindi hicho ni Dar es Salaam iliyokuwa na matukio 733, yaliyopelekea vifo vya watu 65 na majeruhi 43. Mkoa uliofuata ulikuwa ni Mara uliokuwa na matukio 375 ya uporaji yaliyosababisha vifo 11 na majeruhi sita. Aidha, Mkoa wa Kaskazini Pemba pamoja na Kusini Unguja haukuwa na matukio ya uporaji wa fedha kabisa.

MWENYEKITI: Ahsante. Mwenye swali Mheshimiwa Mukasa!

MHE. OSCAR R. MUKASA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Pamoja na takwimu nzuri za Naibu Waziri, nina maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu matukio ya uporaji kwa watu wanaotoka kuchukua fedha tasilimu benki, ni miongoni mwa matukio mengi yanayotokea hivi sasa na kwa kuwa kuna imani na minong'ono miongoni mwa wananchi kwamba watumishi na wafanyakazi wa benki kwa namna fulani wanahusika na kuwezesha uhalifu huu. Serikali inatoa kauli gani kuhusu imani hiyo na minong'ono ya Watanzania?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, kwa kuwa baadhi ya matukio ya uporaji wa pesa, watu wanavyotoka kuchukua pesa tasilimu benki yanahusisha matumizi ya pikipiki na kwa kuwa pikipiki zinatoa ajira halali kwa vijana wa bodaboda, lakini wachache wanatumia kuichafua na kuumiza Watanzania. Serikali inasema nini kuhusu kushindwa kwake kuwadhhibiti hao wachache ambao wanatumia vibaya vyombo vya usafiri ambavyo vinatoa ajira na masilahi mengine kwa Watanzania katika kudhibiti hili?

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri!

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusiana na wizi wa benki ni kweli kumetokea na wimbi la kuiba benki katika kipindi cha karibuni, lakini wananchi wamechukua hatua madhubuti ikiwa ni pamoja na kufanya kazi karibu kabisa na benki hizo ili kuona kwamba kama kuna miongoni mwa wafanyakazi ambao sio waaminifu waweze kuchukuliwa hatua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile siyo tu miongoni mwa wafanyakazi ambao siyo waaminifu, lakini pia wale ambao wana kawaida ya kuchukua fedha nyingi, ni vizuri kabisa wakafanya utaratibu wa kuweza kuwasiliana na polisi ili waweze kuwapa ulinzi. Wakati mwingine taarifa hizi zinatoka miongoni mwa sehemu au makampuni ambayo yanajihusisha ya biashara mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba kutoa wito kwa makampuni yote au wafanyabiashara wote ambao wanaweza kusafirisha fedha nyingi kutoka sehemu moja kwenda sehemu nyingine, walitaarifu Jeshi la Polisi na Jeshi la Polisi litatoa ulinzi ili kudhibiti hali kama hiyo, wakati huo huo Jeshi la Polisi likiwa linafanya kazi ya ziada kuhakikisha kwamba, linawatia mikononi na kuweza kuwapeleka katika vyombo vya sheria wale wote ambao wanahusika kwa njia moja au nyingine na limeshaanza kufanya kazi hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine ni kuhusiana na suala la pikipiki. Polisi haijashindwa kuwadhhibiti hawa watu wachache ambao wanatumia vibaya fursa hii ya vijana ambao wana pikipiki, siyo tu bodaboda hata pikipiki za kawaida zimekuwa zikitumika katika uhalifu mbalimbali. Ndio maana sasa hivi kuna mazoezi mbalimbali yanaendelea nchini ikiwemo kuhakikisha kwamba

wanazikagua pikipiki hizi ili kuweza kubaini uhalali wake, lakini pia uhalali wa wale ambao wanaendesha pikipiki hizi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo nawaomba Waheshimiwa Wabunge tushirikiane kipindi hiki ambapo Polisi inaendesha zoezi la kuweza kuhakiki pikipiki hizi ili kuweza kuhakikisha kwamba, sheria zinafuatwa na waendesha pikipiki hizi iwe kwa utaratibu wa wafanya biashara kwa maana ya boda boda au utaratibu wa kutumia pikipiki kwa matumizi ya kawaida.

MWENYEKITI: Tunaendelea sababu ya muda, swali linalofuata kwa Wizara hiyo hiyo linaulizwa na Mheshimiwa Khatib Said Haji.

MHE. KHATIB SAID HAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Kwanza naipongeza BAKWATA na Alhad kuwa Msemaji wa Uamsho na CCM, lakini choko choko wachokoe pweza, Wazanzibar hawatawaweza.

MWENYEKITI: Tafadhali Mheshimiwa.

MHE. KHATIB SAID HAJI: Mheshimiwa...

MWENYEKITI: Mheshimiwa...

MHE. KHATIB SAID HAJI: Naomba kuuliza swali.

MWENYEKITI: Zingatia Kanuni ya 42.

MHE. KHATIB SAID HAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Naomba swali langu namba 82, sasa lipatiwe majibu.

Na. 82

Matukio ya Wananchi Kujichukulia Sheria Mkononi

MHE. KHATIB SAID HAJI aliuliza:-

Matukio ya wananchi kujichukulia sheria mkononi yamezidi kuongezeka siku hadi siku na kusababisha madhara na vifo kwa watu wasio na hatia:-

Je, Serikali inafanya juhudi gani ili kupunguza au kuondoa kabisa ukatili huu?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Khatib Said Haji, Mbunge wa Konde, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, vitendo vya mtu ama watu kujichukulia sheria mikononi ni uhalifu ambao umeanza kushamiri katika jamii yetu ikiwemo Visiwa vya Zanzibar katika kipindi cha mwaka 2013/2014. Jumla ya matukio 2,041 yaliripotiwa katika vituo mbalimbali vya polisi nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwaka 2013 kulikuwa na matukio 1,112 ambapo Zanzibar yaliripotiwa matukio 14. Mwaka 2014 yalipungua na kufikia matukio 929, kati ya hayo Zanzibar yalikuwa ni matukio matano. Aidha, matukio yote yalichukuliwa hatua stahiki ikiwemo wahusika kukamatwa na kufikishwa Mahakamani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali kupitia Jeshi la Polisi, limekuwa likichukua hatua mbalimbali za kupambana na wimbi la uhalifu huo, miongoni mwa juhudi hizo ni pamoja na kutoa elimu kwa umma juu ya umuhimu wa kufuata sheria. Aidha, Jeshi la Polisi huwakamata na kuwafikisha Mahakamani watu wanaojichukulia sheria mkononi, kutenda makosa mbalimbali ya jinai.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutumia fursa hii kupitia Bunge lako Tukufu, kutoa rai kwa wananchi wote kujiepusha na vitendo vya kujichukulia sheria mkononi, naomba Waheshimiwa Wabunge wote kushirikiana na Serikali kuwaelimisha wananchi kuepuka vitendo hivyo.

MWENYEKITI: Ahsante, Mheshimiwa Haji!

MHE. KHATIB SAID HAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Tarehe 25 Septemba, 2015, Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu (LHRC) kilitoa tathmini iliyoonesha kwamba vyombo vya dola vina asilimia 60 ya uvunjaji wa haki za binadamu katika nchi hii na asilimia 40 inafanywa na raia wa kawaida. Hivi Watanzania wamtegemee nani ikiwa vyombo vya dola vilivyopewa jukumu la kulinda usalama wa mali na raia ndiyo vinaongoza katika ukiukaji wa haki za binadamu katika nchi hii? Wamtegemee nani?

Swali la pili, dogo tu. Mheshimiwa Waziri, kule Zanzibar, takribani ni wiki ya pili sasa, kumekuwa na matukio ya maharamia wanaojifunika soksi kwenye nyuso wakisimamiwa na vikosi vya SMZ kufanya uharamia mbalimbali katika Mji wa Zanzibar. Mheshimiwa Waziri, jana alisema hapa hana taarifa, tunamwomba atoe tamko, wananchi wawashughulikie kwa mujibu itakavyofaa kwa sababu ni maharamia ambao huna taarifa kama wanafanya uharamia katika Visiwa vya Zanzibar. Atoe awaambie wananchi wawapige mawe na

wachome gari zao moto ili tupate suluhu ya uharamia unaofanywa Zanzibar. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kulishauri Bunge hili Tukufu kwamba, sisi Wabunge hapa tumeapa kuitii Katiba na sheria za nchi. Ibara ya 26 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano inasema kabisa kwamba kila mtu lazima aitii Katiba na kufuata sheria za nchi. Sasa hoja anayozungumza Mheshimiwa Mbunge kuhamasisha sheria za nchi zivunjwe siyo sahihi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Waziri hawezi akatamka kwamba watu wavunje sheria na sisi Wabunge ndiyo tunaozitunga hizi sheria tunapaswa tuwe wa kwanza kusimamia utekelezaji wake. Kwa hiyo, nashauri kwamba, Mheshimiwa Mbunge hilo tamko analotaka kutoka kwa Mheshimiwa Waziri haliwezekani kwa sababu Waziri hawezi kusimama mbele ya Bunge akahamasisha watu wavunje sheria.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa kaa chini. Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Utumishi na Utawala Bora.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (UTUMISHI NA UTAWALA BORA): Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi. Kuhusiana na hoja yake kwamba, vyombo vya dola vinakiuka haki za binadamu, niseme tu kwamba, kwa kweli vyombo vya dola vimekuwa vikifanya kazi nzuri katika kuhakikisha kunakuwa na amani na utulivu na vinahakikisha kwamba vinafanya kazi yao kwa ufanisi mkubwa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, endapo anayo malalamiko au uthibitisho, akayawasilishe katika Tume ya Haki za Binadamu na upo mchakato wa namna ya kuwasilisha malalamiko hayo. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Joseph Selasini!

MHE. WAITARA M. MWIKWABE: Mwongozo wa Mwenyekiti, Kanuni ya 68(8).

MWENYEKITI: Mheshimiwa Selasini.

MHE. JOSEPH R. SELASINI: Mheshimiwa Mwenyekiti, matukio ya wananchi kujichukulia sheria mikononi yanasababishwa na mambo mawili. Jambo la kwanza, ni baadhi ya Askari Polisi kupewa taarifa za matukio na kutokwenda kwenye maeneo ya matukio kwa wakati unaotakiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sababu ya pili ni wahalifu kupelekwa vituoni na baada ya muda mfupi kuonekana wakirandarada mitaani bila kuchukuliwa hatua stahiki na Jeshi la Polisi. Sasa je, Serikali inawaambia nini Watanzania hasa kutokana na uzembe huu ambao unafanywa na baadhi ya Askari Polisi unaosababisha wananchi kukata tamaa na kujichukulia hatua mikononi?

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri, kwa kifupi sababu ya muda

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka nianze kwanza tu kueleza jambo tu kwa kifupi sana kabla sijajibu hili swali. Ni kwamba Jeshi letu la Polisi ni jeshi ambalo linajitahidi kufanya kazi kwa mujibu wa sheria na weledi wa hali ya juu.

Hata hivyo, Jeshi letu la Polisi linakumbana na changamoto mbalimbali, kwanza idadi ya polisi ambao tunao hawatoshlezi, kwani sasa hivi Polisi mmoja anahudumia kati ya watu 300 mpaka 350, idadi ambayo ni kubwa ukilinganisha na kiwango cha Kimataifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini hata hivyo tumeona malalamiko mengi ya Waheshimiwa Wabunge kuhusiana na matatizo mbalimbali yakiwemo makazi, usafiri na kadhalika kutokana na hali ya uchumi wa nchi yetu kwa ujumla wake. Kwa hiyo, mbali ya changamoto hizi nyingi ambazo Jeshi letu la Polisi linakabiliana nazo lakini linajitahidi kadri ya uwezo wake kuweza kufanya kazi zake kwa kuzingatia maadili, weledi pamoja na sheria za nchi yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hata hivyo, hiyo haiondoshi ukweli kwamba wakati mwingine inatokeza baadhi, kama ilivyo mtu mwingine wa sehemu nyingine yoyote, kwamba baadhi ya polisi wanaweza kuwa na upungufu wa hapa na pale. Kadri hali hiyo inavyojitokeza, hatua madhubuti za kisheria zimekuwa zikichukuliwa. Wapo baadhi ya polisi wamekuwa wakichukuliwa hatua za kisheria kupitia Mahakama za Jeshi la Polisi yenyewe, lakini na wale ambao wameweza kutenda makosa ya jinai vilevile sheria imekuwa ikifuata mkondo wake.

MWENYEKITI: Ahsante. Tunaendelea, swali linalofuata linaulizwa na Mheshimiwa Mwantumu Dau Haji.

Na. 83

Kupunguza Ajali za Mikoani

MHE. MWANTUMU DAU HAJI aliuliza:-

Kwa kuwa barabara kuu kwenda mikoani zina foleni na tukiangalia barabara hizo zinatumiwa na magari mengi ya mizigo ambayo mara nyingi huwa ni chanzo cha ajali na Watanzania wengi kupoteza maisha:-

Je, Serikali ina mpango gani wa kuhakikisha ajali hizo zinapungua?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Mwantumu Dau Haji, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama ilivyowahi kujibiwa swali la msingi namba 13, 74, 75 na 167, katika Mikutano mbalimbali ya Bunge la Kumi la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, zipo sababu nyingi za vyanzo vya ajali za barabarani nchini. Utafiti wa kisayansi unaonesha kuwa, sababu hizo zimegawanyika katika makundi makuu matatu:-

Kwanza, sababu za kibinadamu kama vile ulevi na uzembe zinazochangia asilimia 76 ya ajali zote.

Pili, ubovu wa vyombo vya usafiri zikiwemo hitilafu za kiufundi na mfumo wa umeme wa magari unaochangia asilimia 16.

Tatu, mazingira ya barabara yaani ubovu, ufinyu na usanifu mbaya wa barabara zetu unaochangia asilimia saba tu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni dhahiri kuwa, suala la msongamano wa magari ambao linahusiana zaidi na mazingira ya barabara linachangia kiasi kidogo cha ajali ikilinganishwa na sababu zingine nilizozitaja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la ajali nchini ni tatizo ambalo kutokana na madhara yake kwa umma, Serikali itaendelea kukabiliana nalo kwa nguvu zote. Kwa kuzingatia hali hii, Jeshi la Polisi, Kikosi cha Usalama Barabarani likishirikiana na wadau wengine wa usalama barabarani limechukua hatua zifuatazo:-

(1) Kusimamia kwa karibu mifumo ya sheria ukiwemo utaratibu mpya wa malipo ya papo kwa papo (*notification*) kwa njia ya kielektroniki ulioanzishwa hivi karibuni katika Jiji la Dar es Salaam na baadaye kutumika kwa nchi nzima.

(2) Kunyang'anya leseni za madereva wazembe wanaorudia kutenda makosa ya usalama barabarani ikiwa ni pamoja na kuwakamata na kuwafikisha Mahakamani pindi wanaposababisha ajali.

(3) Kuwafukuza au kuwabadilisha kazi Askari wa Usalama Barabarani wanaotuhumiwa kujihusisha katika vitendo vya rushwa ambavyo vimekuwa vikichochea ongezeko la ajali barabarani.

(4) Kutoa elimu na namba za simu za viongozi wa Kikosi cha Usalama Barabarani kwa wananchi ili wafahamu haki zao wanapokuwa abiria au watumiaji wa barabara na kutoa taarifa wanapotendewa isivyo halali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nitumie fursa hii kupitia Bunge lako Tukufu kuwaagiza madereva na watumiaji wengine wa barabara kote nchini kuzingatia Sheria za Usalama Barabarani na kutoa taarifa za dereva, askari au mtu yoyote anayekiuka sheria za barabarani au taratibu za kazi kwa makusudi ili hatua stahiki zichukuliwe.

MWENYEKITI: Ahsante. Jibu refu limetulia muda wetu. Mheshimiwa Mwantumu!

MHE. MWANTUMU DAU HAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Pia namshukuru Mheshimiwa Waziri kwa majibu yake mazuri aliyonipatia, lakini naomba kuuliza swali langu la nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa Serikali imejipanga vyema kwa ujenzi wa barabara hizo. Je, Serikali ina mpango gani wa kupanua zaidi barabara hizo ili ajali zisitokee?

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri, upanuzi wa barabara unaosababisha ajali.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, upanuzi wa barabara unakwenda sambamba na bajeti. Nadhani Serikali ina mipango mizuri na imefanya kazi kubwa ya kuimarisha mitandao ya barabara nchini na sasa hivi nimesikia kuna mradi wa upanuzi wa barabara ambayo inatokea Dar es Salaam kupitia Chalinze na mbele zaidi. Kwa hiyo, ni mipango ambayo inaendelea kufanyika hatua kwa hatua kadri uwezo wa Serikali utakavyoruhusu.

MWENYEKITI: Ahsante. Tunaendelea na swali linalofuata. Mheshimiwa Upendo Furaha Peneza, Mbunge wa Viti Maalum.

Na. 84

**Misamaha ya Kodi Inayotolewa na
Kampuni ya Uwekezaji**

MHE. UPENDO F. PENEZA aliuliza:-

Serikali ya Awamu ya Tano imeonesha nia ya kutaka kuongeza mapato kwa ufuatiliaji na kuondokana na ukwepaji kodi bandarini, lakini kwa miaka mingi Serikali imekuwa ikikosa mapato kwa kutoa misamaha ya kodi kwa kampuni za uwekezaji katika sekta ya madini:-

Je, Serikali inachukua hatua gani ili kuondokana na misamaha ya kodi inayotolewa kwa kampuni ya uwekezaji?

WAZIRI WA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Upendo Furaha Peneza, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali imekuwa ikitoa vivutio vya aina mbalimbali kwa wawekezaji ili kuvutia uwekezaji nchini. Misamaha ya kodi ni moja ya vivutio vinavyotolewa kama moja ya njia ya kuwahamasisha wawekezaji ili wachague nchi yetu badala ya kwenda nchi nyingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, misamaha hii hutolewa kwa mujibu wa sheria na mara nyingi kwa kipindi cha awali cha uwekezaji. Misamaha hii kama alivyoeleza Mheshimiwa ni pamoja na inayotolewa kwa makampuni ya utafutaji na uchimbaji wa mafuta, gesi na madini na misamaha inayotolewa kupitia maamuzi ya Kamati ya Uwekezaji ya Taifa (NISC) na kwa kutumia Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC).

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inatambua upungufu uliopo katika kutumia kodi kama kivutio cha uwekezaji. Tatizo kubwa ni wale wanaotumia fursa hii kuhujumu mapato ya Serikali au pale misamaha inaposababisha kutokuwepo ushindani sawa kati ya kampuni moja na nyingine katika sekta ile ile. Hata hivyo, kama nilivyoeleza awali, uwekezaji utakaolazimu kushindania wawekezaji na nchi nyingine duniani au kuhamasisha uzalishaji nchini wenye manufaa ya moja kwa moja kwa wananchi walio wengi na kivutio cha kodi kikawa ndicho kigezo muhimu cha kufanya uamuzi tunalazimika kutoa misamaha ya kodi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali imeendelea kufanya mabadiliko katika sheria ili kupunguza misamaha ya kodi inayotolewa kwa ridhaa, yaani misamaha inayotolewa kwa kampuni moja moja kwa mikataba na kwa kupitia kwa mamlaka ya Waziri wa Fedha na Mipango. Ili kuboresha kivutio cha misamaha kwa wawekezaji, kodi imekuwa ikipunguzwa katika bidhaa na shughuli za jumla zinazo-cut across.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na jitihada za kuondoa upungufu unaoendana na misamaha ya kodi, napenda nikiri kuwa pamoja na vivutio vingine muhimu kwa kuvutia wawekezaji, misamaha ya kodi itatumika pale inapobidi. Aidha, tofauti na zamani tutaperemba misamaha hiyo mara kwa mara ili kuipima tija yake.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Peneza!

MHE. UPENDO F. PENEZA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante na naomba kuuliza maswali mawili ya nyongeza. Kwa kuwa ripoti ya PAC ya Januari 2015 iliyojadili ripoti maalum ya CAG ikionesha upotevu kutokana na watu kukiuka utaratibu. Je, Serikali imechukua hatua gani ili kuhakikisha watu waliokwepa kodi na kukiuka taratibu waweze kulipa pesa hizo?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, kwa kuwa ripoti hazioneshi kiuhalisia faida ambazo Serikali inazipata kutokana na misamaha hii ya kodi na makampuni haya hayafanyi *social responsibility* kwa kiwango kinachoridhisha. Je, Serikali inafanya mkakati gani ili kuhakikisha kwamba makampuni haya yanaondolewa misamaha ya kodi, walipe kodi stahiki na wajibu wa huduma kwa jamii ubaki ni wajibu wa Serikali? Ahsante

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri wa Fedha na Mipango!

WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza misamaha ya kodi ambayo tumekuwa tunaitoa kwa makampuni ya madini imekuwa inapungua kutoka takriban asilimia 17.6 ya *exemptions* zote zinazotolewa za kodi, mpaka sasa imefika takribani asilimia tisa. Hatua ambazo tumekuwa tunachukua, moja ni kurekebisha Sheria za Kodi na Waheshimiwa Wabunge mlipitisha hapa marekebisho ya Sheria ya VAT ambayo iliondoa misamaha mingi ya kodi na VAT peke yake misamaha ya kodi ni takriban asilimia 56 ya mapato ya *exemptions* zote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kurekebisha sheria hiyo, msamaha wa kodi umepungua kwa kiasi kikubwa. La pili, tunafanya jitihada kubwa kushughulikia mazingira ya biashara na uwekezaji, kwa kuwa uwekezaji hautegemei kodi peke yake, ndiyo maana Serikali imeelekeza nguvu kuongeza upatikanaji wa umeme ambayo ni malalamiko makubwa ya wawekezaji, lakini

pia ulinzi kwa ajili ya wawekezaji na kuhakikisha kwamba tunaboresha mazingira ya kutoa leseni za biashara na vibali vya ujenzi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile tumeongeza kujenga uwezo wa kuchambua vipengele vya misamaha ya kodi, vile vitengo ambavyo ndani ya Wizara ya Fedha lakini pia ndani ya Mamlaka ya Mapato ili kuhakikisha kwamba misamaha inakuwa tu ile ambayo inafaa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda niwahakikishie Waheshimiwa Wabunge kwamba Waziri wa Fedha atakataa misamaha yote ambayo haina maslahi kwa Taifa. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Tunaendelea, swali linalofuata.

MHE. UPENDO F. PENEZA: Mheshimiwa Mwenyekiti, hajajibu swali la kwanza.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa.

MWENYEKITI: Swali linalofuata kwa Wizara hiyo hiyo. Mheshimiwa Hawa Mchafu Chakoma.

Na. 85

Kuanzisha Mfuko Mkubwa wa Kutoa Mikopo kwa Wafanyakazi na Wajasiriamali

MHE. HAWA M. CHAKOMA aliuliza:-

Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2015 imelenga kuanzisha Mfuko Mkubwa kwa ajili ya kutoa mikopo kwa wafanyakazi na wajasiriamali wadogo kwa masharti nafuu.

Je, Serikali imefikia hatua gani katika utekelezaji wa jambo hilo?

WAZIRI WA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Hawa Chakoma, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kwanza kabisa naomba nianze kwa kunukuu Ibara ya 57(e)(v) ya Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2015, inayosema; “Kuanzia Mfuko Mkubwa wa Kitaifa wa wajasiriamali wadogo na wakati kwa kushirikiana na Mifuko ya Jamii na Asasi nyingine za Kifedha. Hivyo ibara hiyo iliyorejewa

imewalenga wajasiriamali wote bila kujali kama ni wafanyakazi au si wafanyakazi.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali kwa kutekeleza maelekezo ya Chama Tawala, chini ya Ibara ya 57(e)(v) Ilani ya Uchaguzi itawajengea wananchi uwezo wa kuanzisha, kuendesha na kukuza shughuli zao za kiuchumi ili waweze kushiriki kikamilifu katika kuendesha uchumi wa Tanzania. Serikali inategemea kuanza mazungumzo na wadau wa Mifuko ya Kijamii pamoja na asasi nyingine za kifedha mwezi Februari mwaka huu ili kujadili namna bora ya kuanzisha na kuendesha Mfuko huu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, inatarajiwa taratibu za kuanzisha Mfuko huo zitakamilika katika mwaka wa fedha 2016/2017 na kuweza kuanza kwa Mfuko huo katika mwaka wa fedha 2017/2018, baada ya Serikali kutenga fedha za kutosha.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Chakoma!

MHE. HAWA M. CHAKOMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri, naomba awe *specific* kama Serikali ina mkakati wowote kuhakikisha inajengea SIDO uwezo ili iweze kutoa mafunzo ya biashara pamoja na masoko kwa wafanyabiashara wadogo wadogo ama wajasiriamali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali langu la pili, kwa kuwa wajasiriamali wadogo wadogo waliokuwa wengi, mitaji kwao ni tatizo na kwa kuwa nchi za wenzetu huko nje zina kawaida ya kutoa kipindi fulani kwa wajasiriamali wadogo wadogo ili kuwasamehe kodi waweze kuwa na nguvu ya kimtaji na waendeleo zoezi la kulipa kodi. Napenda kujua kama Serikali yetu ya Tanzania ina mkakati wowote wa kutoa *grace period* kwa hao wajasiriamali wadogo wadogo. Ahsante.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri!

WAZIRI WA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, SIDO pamoja na kutoa mafunzo kwa wajasiriamali, inao Mfuko Maalum unaohusisha kutoa pesa. Hata hivyo, SIDO kwa kushirikiana na TBS wanakwenda mbali kwa kuwaongoza wajasiriamali namna ya kutengeneza bidhaa zao ziweze kufaa kwenda sokoni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, ndiyo swali ambalo Waziri wa Fedha ametujibu hivi punde. Si kivutio, si uwezeshaji, ni msamaha wa kodi tu. Mazingira bora ya biashara ni kivutio kikubwa kuliko ile kumpa pesa. Kwa hiyo, Serikali itahakikisha mazingira bora ya biashara yanapatikana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumeanzisha *incubators* na Serikali ya India inakuja kutusaidia kuwawezesha wajasiriamali wadogo waweze kumudu shughuli, waweze kufanya *packaging*, waweze kwenda kwenye masoko na tutaanzisha mitaa huko vijijini, *small industries street* kusudi muweze kufanya kazi kule badala ya kudondosha pesa au kuwapa msamaha ya kodi. Misamaha ya kodi mwenye pesa ameshasema kwamba haitakuwepo ila tutaboresha mazingira.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Lema, swali la mwisho la nyongeza!

MHE. GODBLESS J. LEMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kikwazo kikubwa sana cha biashara kuendelea katika Taifa letu ni riba kubwa inayotolewa na mabanki ya biashara ambayo sababu yake ni kiwango kilichowekwa na Benki Kuu ya Tanzania. Je, Serikali ina mpango gani dhidi ya kusaidia wafanyabiashara dhidi ya riba kuwa inayotolewa na mabanki, kikwazo hicho ambacho *BOT* ndiyo imekuwa msingi mkubwa ili kuwezesha watu wengi kufanya biashara zenye sura ya miradi na siyo biashara za uchuuzi?

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri wa Fedha!

WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa...

MWENYEKITI: Kwa kifupi tu.

WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali kupitia Benki Kuu itaendelea kusimamia sekta ya fedha ili kuhakikisha kwamba riba zinapungua na ndiyo maana katika mapendekezo ya Mpango tuliotea, moja ya hatua ambazo Serikali inachukua ni kuhakikisha kwamba, taasisi za umma sasa zinafungua akaunti Benki Kuu ili tuhakikishe kwamba fedha nyingi ambazo zilikuwa zinatumiwa na mabanki kwa ajili ya kufanya bashara, fedha za Serikali bila Serikali yenyewe kupata faida, sasa zinaweza zikatumiwa ili hayo mabanki sasa yaende huko kwa kupeleka huduma kwa wananchi vijijini. Hii ni hatua mojawapo ya kusaidia kupunguza riba ili wananchi wetu waweze kunufaika zaidi.

MWENYEKITI: Ahsante. Tunaendelea na swali linalofuata ambalo linaulizwa na Mheshimiwa Rashid Shangazi, Mbunge wa Mlalo.

Na. 86

**Hitaji la Mabwawa ya Kuhifadhi Maji – Kata
za Jimbo la Mlalo**

MHE. RASHID A. SHANGAZI aliuliza:-

Kilimo ndiyo uti wa mgongo wa uchumi wetu na Watanzania zaidi ya 75% wanategemea kilimo kama ajira ya kuendesha maisha yao:-

Je, ni lini Serikali itaanzisha miradi mikubwa ya kuhifadhi maji (*water reserves*) ili kuwa na *scheme* itakayoweza wakazi wa Kata za Mnazi, Lunguza na Mng'aro kuendesha shughuli zao za kilimo msimu mzima?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Maji na Umwagiliaji, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Rashid Shangazi, Mbunge wa Mlalo, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika kuendeleza kilimo cha umwagiliaji, Serikali inayo mikakati ya kujenga na kuboresha miundombinu ya umwagiliaji katika maeneo mbalimbali hapa nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika maeneo ambayo Mheshimiwa Mbunge ameyataja, Serikali ilishajenga skimu ya umwagiliaji ya Kitivo yenye eneo la hekta 500 kwenye miaka ya 1990. Vilevile mwaka 2013, Serikali ilijenga banio kwa ajili ya skimu ya Kwemgiriti yenye jumla ya hekta 800 na Kituani Mwezae yenye jumla ya hekta 600.

Mheshimiwa Mwenyekiti, skimu hizi zinanufaisha wananchi wa maeneo ya Kata za Mng'aro, Lunguza na vijiji vinavyozunguka Kata hizo. Chanzo cha maji ya umwagiliaji katika skimu hizo ni Mto Umba ukiunganishwa na Mto Mninga. Taarifa iliyopo kwa sasa inaonesha kuwa wingi wa maji katika Mto Umba umepungua kutokana na shughuli za kibinadamu zinazoendelea katika maeneo ya vyanzo vya mito pamoja na uharibifu wa mazingira na mabadiliko ya tabia nchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Kata ya Mnazi kuna skimu ya Kwemkazu yenye eneo la hekta 150 ambayo ilifanyiwa maboresho ya miundombinu mbalimbali kati ya mwaka 2009 hadi mwaka 2013. Skimu hii inapata maji kutoka Mto Mbarama. Tatizo ambalo limejitokeza kwa sasa, mto huu unakuja na mchanga mwingi sana unaoathiri ufanisi wa banio. Tatizo hili linasababishwa na shughuli za kibinadamu na uharibifu wa mazingira kwenye vyanzo vya mto.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kuboresha wingi wa maji katika skimu zilizotajwa hapo juu, Serikali itafanya uchunguzi wa awali katika maeneo husika ili kuangalia kama kuna maeneo yanayofaa kwa ajili ya ujenzi wa mabwawa mapya.

Aidha, namshauri Mheshimiwa Mbunge kushirikiana kwa karibu na Halmashauri ya Wilaya ya Lushoto kuangalia namna bora inayoweza kufanywa kuhifadhi mazingira katika vyanzo vya mito ili kuiwezesha kutiririsha maji vizuri na kupunguza tatizo la mchanga.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Shangazi!

MHE. RASHID A. SHANGAZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Pamoja na majibu ya Waziri, lakini ninayo maswali mawili ya nyongeza kama ifuatavyo:-

Kwa kuwa skimu ambazo amezitaja zinapita nje ya Vijiji vya Langoni A, Langoni B, Mkundyambaro na Mkundyamtae, je, Serikali haioni sasa kwamba kuna umuhimu wa kipekee wa kuwapa wananchi wa vijiji hivyo bwawa la kuhifadhi maji?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, Mheshimiwa Rais wa Awamu ya Nne tarehe 10 Julai, 2014, alipita katika Kata ya Mng'aro na akatoa ahadi kuboresha miundombinu ya maji ambayo ni chakavu toka mwaka 1972. Upembuzi yakinifu umefanyika, gharama ya ukarabati ni shilingi 157,200,050/=Mheshimiwa Mwenyekiti, . Je, Serikali haioni sasa ni wakati muafaka wa kutimiza agizo hilo la Rais? *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nimpongeze Mheshimiwa Rashid Shangazi, tangu niteuliwe kuwa Naibu Waziri ameshakuja ofisini mara nne kwa ajili ya kufuatilia miundombinu ya umwagiliaji pamoja na maji ya kunywa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kama nilivyojibu kwenye swali la msingi, swali (a) kwamba Serikali inafanya upembuzi wa awali ili kuweza kubaini maeneo mengine yanayoweza kujengwa mabwawa. Kwa sababu hiyo, kwenye utafiti huo utahusisha pia vijiji ambavyo Mheshimiwa Shangazi amevitaja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pili, kuna ahadi ya Mheshimiwa Rais wa Awamu ya Nne ya kukarabati miundombinu ambayo imefanya kazi kwa muda mrefu na inaelekea kupunguza ufanisi wake. Mheshimiwa Rais aliahidi kutoa shilingi

milioni 152 kwa ajili ya ukarabati huo. Nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba ahadi hiyo tumeipokea na tutaifanyia kazi.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Mary Nagu.

MHE. DKT. MARY M. NAGU: Mheshimiwa Mwenyekiti nakushukuru sana kwa kunipa fursa hii adimu ya kuuliza swali moja la nyongeza. Kama ilivyo Wilaya na Mlalo, Wilaya ya Hanang' ina bwawa ambalo lilikuwa likikusanya maji ya Mlima Hanang' kwa scheme ambazo zinaweza zikatumika kwa umwagiliaji. Ni miaka mitano sasa tumekuwa tukiomba bwawa hilo likarabatiwe na bado hatujafanikiwa.

Mheshimiwa Naibu Waziri anaweza kunisaidia kuwahakikishia wananchi wa Hanang' kwamba kama anavyoomba Mbunge wa Mlalo na Mbunge wa Jimbo la Hanang' analiomba hilo.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri wa Maji na Umwagiliaji mwenyewe.

WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, naomba nimjibu Mheshimiwa Mary Nagu kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nilikumbushe Bunge lako kwamba kupitia Bunge hili tulipitisha Sheria Namba 5 ya mwaka 2013, Sheria ya Umwagiliaji na pia tulianzisha Tume ya Umwagiliaji. Katika mwaka wa fedha 2015/2016, Serikali imetenga bilioni 53 kwa ajili ya kuendeleza na kukarabati mabwawa ambayo yanajihusisha na shughuli za umwagiliaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba tutafanyia mapitio, mabwawa haya yote ambayo yanaweza kuongeza maeneo ya umwagiliaji, lakini pia mabwawa mengine ambayo yatasaidia wananchi wetu kuweza kupata maji. Ni azma ya Serikali ya Awamu ya Tano kwamba tunataka tuongeze kiwango cha upatikanaji wa maji vijijini na mijini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivyo, sehemu zingine tutatumia mabwawa, sehemu zingine tutatumia mito na sehemu nyingine tutatumia maziwa. Kwa hiyo, kazi hii tutakwenda kufanya, nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba nitafika huko kwenda kuangalia bwawa analoliomba ili kusudi tuweze kuona nini kifanyike. Ahsante.

MWENYEKITI: Ahsante. Kwa sababu ya muda tunaendelea na sasa tunahamia Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto. Swali

linaulizwa na Mheshimiwa John Mnyika, Mbunge wa Kibamba. Linaulizwa kwa niaba yake.

Na. 87

Taarifa Kuhusu Mabaraza ya Makundi Maalum ya Kijamii

MHE. ESTER A. BULAYA (K.n.y. MHE. JOHN J. MNYIKA) aliuliza:-

Mabaraza ya makundi maalum ya kijamii kama wanawake, vijana, wazee, watoto na walemavu ni vyombo muhimu katika kuwaunganisha kimaendeleo:-

(a) Je, ni lini Serikali itawasilisha taarifa ya tathmini ya utendaji wa Mabaraza ya Watoto na Walemavu?

(b) Je, Serikali imefikia hatua gani katika kuwezesha kufanya kazi kwa Baraza la Vijana la Taifa baada ya sheria yake kupitishwa?

(c) Je, ni lini Serikali itawezesha kuundwa kwa Baraza la Wanawake la Taifa ili kuwaunganisha katika nyanja mbalimbali za kimaendeleo?

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto naomba kujibu swali namba 87 la Mheshimiwa John John Mnyika, Mbunge wa Kibamba, kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Mwenyekiti, Wizara yetu imeanza kufanya tathmini ya utendaji wa Mabaraza ya Watoto ngazi za Kata, Wilaya, Mkoa na Taifa katika mikoa sita ya Tanzania bara. Lengo kuu la tathmini hii ni kubaini hatua zilizofikiwa katika utekelezaji wa malengo ya Mabaraza kama ilivyokusudiwa katika uanzishwaji wake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, zoezi hili litakamilika mwezi Mei, 2016. Mara baada ya kukamilika kwa zoezi hili, Wizara itaandaa ripoti ambayo itaonesha matokeo ya tathmini ya utendaji wa Mabaraza hayo katika ngazi zote na kuiwasilisha kwa wadau kwa mujibu wa taratibu za uendeshaji wa Baraza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Baraza la Taifa la Ushauri la Watu Wenye Ulemavu lilizinduliwa tarehe 1 Novemba, 2014. Kutokana na ufinyu wa bajeti, Baraza hili lilifanya kikao chake cha kwanza tarehe 14 na 15 Januari, 2016.

Serikali kupitia Ofisi ya Waziri Mkuu, yenye dhamana ya kushughulikia watu wenye ulemavu itafanya tathmini na kutoa taarifa baada ya kumalizika kipindi cha mwaka mmoja baada ya Baraza hili kuanza kufanya kazi.

(b) Mheshimiwa Mwenyekiti, Bunge lilipitisha rasmi Sheria Na. 12 ya uundwaji wa Baraza la Vijana la Taifa yaani *The National Youth Council, 2015* na kusainiwa na Mheshimiwa Rais tarehe 22 Mei, 2015. Hivi sasa Ofisi ya Waziri Mkuu, Sera, Bunge, Kazi, Ajira, Vijana na Walemavu ipo katika hatua ya kutunga kanuni za utekelezaji wa sheria hii kwa mujibu wa kifungu Na. 27 cha Sheria, ili kuwezesha uundwaji wa Baraza kuanzia ngazi ya Kata hadi Taifa. Aidha, Wizara inatarajia kanuni hizi kukamilika mwaka huu wa 2016 ili Baraza lianze kufanya kazi kwa ajili ya ustawi na maendeleo na vijana.

(c) Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inatambua kuwepo kwa jitihada za wanaharakati, wanazuoni na watafiti katika kusaidia kuundwa kwa chombo cha kuwaunganisha wanawake kwa lengo la kuimarisha juhudi zao katika mapambano ya kulinda haki zao na kuleta usawa wa kijinsia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, aidha, kwa kutambua jitihada hizo Serikali imepanga kuwakutanisha wadau mbalimbali ili kujadili na kutoa maoni kuhusu haja ya kuwepo kwa Baraza la Wanawake Tanzania ambalo litasaidia kulinda maslahi na haki zao kwa mujibu wa sheria na kuleta usawa wa kijinsia.

MWENYEKITI: Ahsante. Swali la nyongeza!.

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Serikali kuamua kufanya tathmini kwenye Mabaraza ya Watoto ni kwamba kuna changamoto ambazo zipo na kuyafanya Mabaraza hayo yasitete haki za msingi za watoto hasa za watoto yatima.

Je, tunatambua kwamba kuna *center* za watu binafsi ambazo zinahudumia watoto yatima na zinafanya kazi kwenye mazingira magumu sana nchi nzima ikiwepo na Jimboni kwangu Bunda. Serikali ina mkakati gani wa kusaidia *center* hizi ili kusaidia watoto yatima waweze kulelewa vizuri na kupata huduma sahihi hasa za elimu kama wanavyopata wengine?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, mmesema Rais aliweka sahihi tarehe 22 Mei, 2015 na kwamba mpaka sasa hivi hamjakamilisha taratibu za kanuni. Ni jambo gani linawakwamisha, hamuoni kwamba kuna haja ya kukamilisha hizi kanuni mapema na mwaka huu wa fedha tutenge bajeti ili Baraza ili lianze na vijana wawe na chombo chao cha kuibana Serikali na kutetea vijana wao katika nchi hii?

MWENYEKITI: Ahsante limeeleweka. Mheshimiwa Waziri.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote nitumie nafasi hii kumpongeza muuliza swali Mheshimiwa Ester Amos Bulaya na aliyeuliza swali la msingi Mheshimiwa John John Mnyika kwa kuendelea kufuatilia haki na maslahi ya vijana wa nchi yetu. Pamoja na pongezi hizo naomba kujibu maswali yake ya nyongeza kama ifuatavyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la kwanza, kwamba kuna changamoto zinazowakabili watu wenye taasisi ama vituo binafsi vinavyolea watoto yatima na kwamba Serikali inawasaidiaje.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali ina majukumu ya kutengeneza mfumo wa kisheria ambao utaziwezesha taasisi mbalimbali zikiwemo za Serikali na za watu binafsi kutekeleza majukumu yake ya kutoa huduma kwa wananchi kama ilivyopangwa kwa mujibu wa sheria hizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa maana hiyo mfumo huo sasa upo na tunatengeneza Mabaraza haya kwa malengo ya kutoa ushauri kwa Serikali juu ya namna bora ya kuendesha taasisi mbalimbali za binafsi ama za Serikali zinazotoa huduma kwa watoto yatima ama watoto wanaoishi katika mazingira magumu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, kwamba tumechelewa kuunda kanuni. Ni miezi takriban sita tu toka sheria ile imesainiwa na Mheshimiwa Rais na sidhani kama tumechelewa. Imani yangu ni kwamba, kanuni zitatengenezwa haraka na zitaanza kufanya kazi kwa sababu mwaka 2015 ulikuwa ni mwaka wa Uchaguzi Mkuu na watu wengi walikuwa *busy* na kwa kipindi kirefu, hivyo Mawaziri wasingeweza kufanya kazi ya kutunga kanuni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa Serikali ipo kazini, naomba atuamini, tutatunga kanuni hizo haraka na tutawashirikisha wadau wote ili mawazo yao yaweze kuwemo humo ndani na mwisho wa siku tutunge kanuni zilizo bora ambazo zitaweza kuleta ustawi wa vijana wa nchi yetu.

MWENYEKITI: Ahsante. Kwa sababu ya muda, mahitaji maalum Mheshimiwa!

MHE. DKT. ELLY M. MACHA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Napenda kumuuliza Mheshimiwa Waziri swali moja dogo la nyongeza, je, Waziri anaweza kulihakikishia Bunge hili kwamba katika hii bajeti ya 2016/2017, kutatengwa bajeti kwa ajili ya kuliwezesha Baraza la Ushauri kwa Watu Wenye Ulemavu kuanza kazi na programu zake kuwafikia watu wenye ulemavu? (*Makofi*)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu!

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU, SERA, BUNGE, KAZI, AJIRA, VIJANA NA WALEMAVU: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, kwanza kabisa nianze kumpongeza sana Mheshimiwa Mbunge kwa uwakilishi wake mahiri na hasa katika kundi hili la wale mavu katika nchi yetu ya Tanzania na swali lake ni swali lenye msingi wa hali ya juu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni azma ya Serikali sasa kuhakikisha kwamba pamoja na utungaji wa Sheria namba 9 ya mwaka 2010 ambayo imetoa maelekezo ya namna gani kundi hili muhimu katika nchi yetu ya Tanzania litaweza kuzingatiwa katika nyanja zote za maendeleo katika nchi yetu ya Tanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge, Ofisi ya Waziri Mkuu inathamini na kuona umuhimu wa kundi hili maalum na hakika katika bajeti ya mwaka huu unaokuja wa fedha itazingatia kuona Baraza la Watu Wenye Ulemavu linatengewa fedha na linafanya kazi zake kwa mujibu wa sheria iliyotungwa, Sheria namba 9 ya mwaka 2010.

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa Waziri. Tunaendelea, swali linalofuata kwa Wizara hiyo hiyo linaulizwa na Mheshimiwa Susan Anselm Lyimo, Viti Maalum!

Na. 88

Kutokomeza Ugonjwa wa Kipindupindu Nchini

MHE. SUSAN A. J. LYIMO aliuliza:-

Ugonjwa wa kipindupindu umeendelea kukatisha maisha ya watu wengi, japokuwa chanzo chake ni uchafu ambao ungeweza kuzuilika:-

Je, Serikali ina mikakati gani ya kuhakikisha ugonjwa huu unatokomezwa nchini?

WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Susan Anselm Lyimo, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, mlipuko wa ugonjwa wa kipindupindu ulianza nchini tarehe 15 Agosti, 2015 katika Mkoa wa Dar es Salaam na baadaye kusambaa katika mikoa mingine ya Tanzania Bara.

Hadi kufikia tarehe 31 Januari, 2016, jumla ya watu 15,067 walikwishaugua ugonjwa huu na kati yao jumla ya watu 233 walifariki dunia. Mikoa ambayo haijaathirika na ugonjwa huu ni Njombe, Ruvuma na Mtwara. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali katika kudhibiti ugonjwa huu imeweka mikakati ifuatayo:-

(i) Kuunda Kamati za Kudhibitii Ugonjwa wa Kipindupindu katika ngazi zote;

(ii) Kuelimisha jamii kupitia njia mbalimbali ambazo ni pamoja na mabango, vipeperushi, redio na televisheni; na

(iii) Kuimarisha usafi wa mazingira na usalama wa maji na chakula kwa kufanya yafuatayo:-

(a) Ukaguzi wa vyanzo vya maji katika mikoa iliyoathirika na kufunga vyanzo vya maji vilivyobainika kuwa na vimelea vya kipindupindu na pia kuweka njia mbadala ya kupata maji;

(b) Kutibu maji katika ngazi ya kaya na kufanya ufuatiliaji wa wagonjwa kwenye maeneo yaliyoathiriwa na ugonjwa huu;

(c) Kusambaza dawa ya kutakasa maji ya kunywa (*water guard*) katika maeneo mbalimbali nchini;

(d) Kushirikikiana na Mikoa na Halmashauri za Wilaya kufanya ukaguzi wa baba au mama lishe na waliokiuka walipewa faini; na

(e) Kunyunyizia dawa ya kuua vAimelea vya ugonjwa wa kipindupindu kwenye vyoo.

MWENYEKITI: Ahsante. Maswali ya nyongeza kwa kifupi sana, Mheshimiwa mwenye swali.

MHE. SUSAN A. J. LYIMO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Ni jambo la aibu sana kwa nchi yetu kuendelea kupata kipindupindu. Hii *outbreak* siyo mara ya kwanza na naamini haiwezi kuwa mara ya mwisho, kwa sababu mikakati ilikuwa hii hii lakini bado kipindupindu kimeendelea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali langu, najua kwamba vyanzo vya kipindupindu hasa ni uchafu na hasa katika maeneo ya mikusanyiko kama vile kwenye masoko. Kwenye haya masoko huwa watu wanalipa kodi, lakini Serikali inashindwa kufanya usafi au kuzoa takataka. Je, Serikali sasa haioni kwamba yenyewe ndiyo chanzo cha kipindupindu?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, kwa kuwa sasa hivi kuna tahadhari kubwa sana ya ugonjwa wa homa ya zika ambayo homa hii sasa hivi iko kule Marekani ya Kusini, lakini Tanzania siyo kisiwa na wote tunajua kwamba zika ilianzia Uganda kwenye Milima ya Zika miaka hiyo ya 1920 au 1930 huko. Kwa hiyo, bado jana nimemsikia mtendaji mkuu wa *World Health Organization* akisema kwamba, kuwe na tahadhari.

Je, Tanzania kama nchi imejiandaaje hasa ukizingatia kwamba, wakati ugonjwa wa ebola umetokea zile *specimen* zilipelekwa Nairobi, je, sasa hivi ukitokea hapa Tanzania tumejiandaaje kama Serikali?

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri kwa kifupi tu!

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII JINSIA, WAZEE NA WATOTO:

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la kwanza Serikali yenyewe ndiyo chanzo cha kipindupindu si kweli na naomba niseme tu jukumu la usafi, ni jukumu la kila mtu, kuanzia usafi wa mwili wake, usafi wa nyumba yake, usafi wa mahali pake pa kazi, ni jukumu la kila mtu na si jukumu la Serikali. Serikali ni mratibu kwenye uteketezaji wa taka ambayo ni hatua ya mwisho ya usafi kwa ujumla. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, kuhusu ugonjwa wa zika Serikali imejiandaaje? Serikali imekwishachukua hatua za awali za kufanya matayarisho ya kujikinga na ugonjwa huu. Kwanza, nitumie nafasi hii kuwatoa hofu Watanzania wote kwamba ugonjwa huu bado haujaingia kwenye nchi yetu wala kwenye nchi za jirani. Tahadhari kubwa ambayo tumechukua ni kwa Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto kwanza kutoa tamko la uwepo wa ugonjwa huu kwenye nchi nyingine. Hiyo ni hatua ya kwanza ya kiepidemolojia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hatua ya pili, ni kutoa taarifa za ukweli kuhusu ugonjwa yaani *fact sheet*, ambayo tayari Waziri wa Afya kwa mamlaka yake amekwishatoa taarifa sahihi zinazohusu ugonjwa wa homa ya zika na zimetawanywa nchi nzima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la tatu, ni kuweka mikakati ya kuripoti mtu yeyote yule ambaye atafika kwenye vituo vya kutolea huduma na ikaonekana ana dalili zinazofanana na ugonjwa wa homa ya zika kuleta taarifa hizo *centre*

ili tuweze kuangalia kama anaweza akawa ameambukizwa na ugonjwa huu ama la.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hizi ndio taratibu za kiepidemolojia za kufanya udhibiti wa ugonjwa wa mlipuko katika hatua ya awali ambapo ugonjwa bado haujangia nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimalizie kwa kuwatoa hofu Watanzania kwamba ugonjwa huu sio hatari katika viwango vya ugonjwa kama wa ebola, denge, ama West Nile fever kwa sababu ugonjwa huu unasababisha tu homa ndogo ndogo lakini una madhara makubwa kwa akinamama wajawazito walio kwenye first trimester, wenye mimba changa, kwamba wanaweza wakazaa watoto wenye vichwa vidogo. Nakushukuru.

MWENYEKITI: Ahsante. Tunaendelea, swali linalofuata linaulizwa na Mheshimiwa Atupele Mwakibete!

Na. 89

Tatizo la Mipaka Kati ya Tanapa na Wananchi wa Bonde la Mwakaleli

MHE. ATUPELE F. MWAKIBETE aliuliza:-

Wananchi wa Bonde la Mwakaleli, Kata za Kandete, Isange na Luteba wanaoishi kando ya Hifadhi ya TANAPA wamekuwa wakinyanyaswa sana na watumishi wa TANAPA kwa kisingizio kwamba wamevamia Hifadhi wakati TANAPA ndio waliovamia makazi ya wananchi kwa kuweka mipaka mipya tofauti na ile ya zamani hali inayofanya baadhi ya shule na taasisi zingine kuonekana kuwa ndani ya Hifadhi ya TANAPA kwa sasa:-

Je, ni lini Serikali itarudisha mipaka ya zamani ili wananchi wasiendeleo kuishi kwa wasiwasi, lakini pia waendeleo na shughuli za kilimo kama ilivyokuwa zamani?

NAIBU WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Atupele Fredy Mwakibete, Mbunge wa Busokelo, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, Msitu wa Livingstone ulikuwa Msitu wa Hifadhi yaani Forest Reserve ulioanzishwa kwa Tangazo la Serikali Na. 48 la mwaka 1940, kwa lengo la kutunza vyanzo vya maji vya Ziwa Nyasa na baianuwai nyingine muhimu. Wananchi wa Kata za Kandete, Isange na Luteba katika Jimbo la Rungwe Mashariki mnamo mwaka 1945 walianza taratibu kuingia katika msitu

huo na kufanya shughuli za kibinadamu ikiwa ni pamoja na makazi, kilimo na ufugaji, kinyume na Tangazo la Serikali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kunusuru vyanzo muhimu vya maji vya Ziwa Nyasa na baianuwai muhimu ndani ya msitu, Serikali iliamua kubadilisha hadhi ya Msitu wa Livingstone kutoka *Forest Reserve* kuwa Hifadhi ya Taifa Kitulo, iliyotangazwa rasmi katika Gazeti la Serikali Na. 279 la mwaka 2005, baada ya hatua zote muhimu za Kiserikali kukamilika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya Tangazo hilo la Serikali la mwaka 2005, mnamo mwaka 2007 lilifanyika zoezi la uhakiki na uwekaji wa mawe ya mipaka ya hifadhi zoezi ambalo lilishirikisha wataalam wa Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi na wadau wengine muhimu ikiwa ni pamoja na Halmashauri ya Wilaya ya Rungwe, Menejimenti ya Hifadhi ya Taifa Kitulo na viongozi wa vijiji husika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, zoezi la uhakiki na uwekaji mipaka kwa eneo lote la hifadhi lilikamilika mwaka 2010. Aidha, katika zoezi hilo ilibainika kuwa baadhi ya mashamba, makazi na miundombinu ya taasisi kama vile shule na kanisa, vimo ndani ya mipaka ya hifadhi na hivyo kusababisha migogoro kati ya hifadhi na wananchi, mgogoro ambao unahitaji kupatiwa ufumbuzi wa pamoja baina ya Serikali na wananchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ufumbuzi wa kudumu wa suala hili unafanyiwa kazi na Shirika la Hifadhi za Taifa, kwa niaba ya Wizara yangu kwa kushirikiana na wataalam wa Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi pamoja na uongozi wa Mkoa wa Mbeya na unatarajiwa kukamilika katika kipindi cha mwaka mmoja. Wakati suala hili likisubiri kupatiwa ufumbuzi, wananchi wawe wavumilivu kwa kutofanya shughuli za uharibifu wa mazingira katika maeneo husika.

MWENYEKITI: Ahsante, Mheshimiwa Mwakibete.

MHE. ATUPELE F. MWAKIBETE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi ya kuuliza maswali mawili ya nyongeza. Pamoja na majibu ya Serikali ambayo wananchi wa Busekelo hawajaridhika nayo, kwa sababu wananchi hawa wako pale tangu miaka ya 1950 na mipaka imefanyika mwaka 2006/2007, ni mwaka wa tisa sasa bado wananyanyaswa sana na watu wa TANAPA.

Je, Serikali inatoa kauli gani kuhusiana na watumishi wa TANAPA ambao wanawanyanyasa wananchi na wanashindwa hata kuendeleza maeneo yao ya kilimo, shule pamoja na makanisa?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, atakuwa tayari tuongozane twende akajjionee kuanzia mwanzo mpaka mwisho wa Bonde la Mwakaleli ili ukajithibitishe hiyo mipaka?

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri kwa kifupi sana kwa sababu ya muda!

NAIBU WAZIRI WA MALIASISILI NA UTALII: Mheshimiwa Mwenyekiti, askari wanaosimamia utekelezaji wa sheria upande wa misitu na wanyamapori, wanaosimamia hifadhi walio wengi wanajitahidi kufanya kazi zao kwa mujibu wa sheria. Hata hivyo, kwa wale wachache ambao wanafanya hayo yaliyotajwa na Mheshimiwa Mbunge ya unyanyasaji na tabia nyingine zozote ambazo si nzuri, zinazoipaka matope Serikali wanafanya makosa na tunaomba pale ambapo inajitokeza, wanaohusika watolewe taarifa katika vyombo vinavyohusika watachukuliwa hatua zinazohusika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu kwenda, niko tayari kati ya Mkutano huu na Mkutano ujao, hebu tukutane baadaye tuweze kupanga vizuri ratiba, tunaweza kwenda wote kuangalia na kupata ufumbuzi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la mwisho ni kwamba, Serikali imejipanga sasa na kwa sababu matatizo haya ni ya muda mrefu, sasa tumejipanga vyema zaidi na katika kipindi cha muda mfupi ujao mtashuhudia tunavyoweza kurudia kuweka mipaka kwa namna kabisa ya maelewano ya wale tunaopakana nao ili baada ya kuwa tumeshaweka mipaka hiyo, tunatarajia wananchi wataheshimu mipaka hiyo na wataacha kuvuka mipaka hiyo kwenda kwenye maeneo ya hifadhi.

MWENYEKITI: Ahsante. Swali linalofuata linaulizwa na Mheshimiwa Sebastian Simon Kapufi, Mbunge wa Mpanda Mjini!

Na. 90

Ujenzi wa Chuo Kikuu cha Kilimo Katavi

MHE. SEBASTIAN S. KAPUFI aliuliza:-

Serikali imedhamiria kuanzisha mfumo wa utoaji wa elimu ya msingi mpaka kidato cha nne bure, jambo litakaloanzisha wahitaji wa elimu ya kidato cha tano, sita na kisha chuo kikuu. Mkoa wa Katavi kwa dhamira safi ulianzisha zoezi la ujenzi wa Chuo Kikuu cha Kilimo, lakini kwa bahati mbaya zoezi zima la ujenzi wa chuo hicho limegubikwa na sintofahamu na suala zima kuwa na usiri na utata:-

(a) Je, ni lini ujenzi huo muhimu utaanza?

(b) Je, ni kwa nini jambo hili lisiwekwe wazi kwa wananchi ili kuondoa sintofahamu kutokana na usiri uliopo?

NAIBU WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI, TEKNOLOJIA NA UFUNDI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Elimu, Sayansi, Teknolojia na Ufundi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Sebastian Simon Kapufi, Mbunge wa Mpanda Mjini, lenye sehemu (a) na (b) kwa pamoja, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali ya Mkoa wa Katavi kupitia Halmashauri ya Manispaa ya Mpanda, iliridhia kuanzishwa kwa Chuo Kikuu cha Kilimo katika Mkoa wa Katavi. Uamuzi huo ulifanyika mnamo 11 Februari, 2011, kupitia vikao vya kisheria vya Halmashauri ya Manispaa ya Mpanda kwa kuzingatia Sheria ya Serikali za Mitaa Na. 8 ya mwaka 1982, Sehemu ya Tano, kifungu Na. 53 na 54(1)(b) na (c) na 2(b) na (c).

Mheshimiwa Mwenyekiti, Tume ya Vyuo Vikuu ilitoa hati ya usajili wa awali ya uanzishwaji wa chuo kikuu hiki kwa barua yenye kumbukumbu Na. TCU/A/40/1A/VOL.III/4 ya tarehe 31 Januari, 2012, kwa Halmashauri ya Manispaa ya Mpanda ambaye ndiye mmiliki wa chuo. Kuanzia wakati huo, mmiliki alishirikiana na wadau mbalimbali wakiwemo Chuo cha Kilimo cha Uingereza (*The Royal Agricultural University*), Baraza la Madiwani la Manispaa ya Mpanda na *African Trade Insurance Agency* ili kukamilisha masharti yaliyoainishwa katika hati ya usajili wa awali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ujenzi wa Chuo Kikuu hiki ungeendelea kama mmiliki ambaye ni Manispaa ya Mpanda angefanikiwa kupata mkopo wa Dola za Kimarekani milioni 2.5 kutoka Benki ya Biashara ya Afrika kwa udhamini wa *African Trade Insurance Agency*. Hata hivyo, mmiliki amefanikiwa kupata eneo la ekari 500 kwa ajili ya ujenzi wa chuo hicho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa Uongozi wa Mkoa bado una nia ya kuendelea na mradi huu, Wizara yangu itaendelea kutoa ushauri wa kitaalam na kiufundi ili mmiliki aweze kukamilisha azma ya ujenzi wa Chuo Kikuu cha Kilimo cha Katavi. Aidha, ili kuondoa sintofahamu kuhusu mchakato wa ujenzi wa chuo hicho, nashauri mmiliki wake achukue hatua za kulifahamisha Baraza la Madiwani ili kuondoa sintofahamu hizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Sebastian!

MHE. SEBASTIAN S. KAPUFI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kilichofanywa na Manispaa ya Mpanda ni dhamira chanya ya kuthubutu, lakini ujenzi wa chuo nafahamu ni kazi kubwa. Je, ni kwa nini Serikali Kuu isiungane na Manispaa hii, kwa maana ya kulichukua zoezi zima la ujenzi huo wa Chuo Kikuu?

Mheshimiwa Mwenyekiti, nasema hivi nikizingatia kwamba tunapozungumzia habari ya kuifungua mikoa ya pembezoni katika maeneo ya barabara na kilimo, huwezi ukaacha kuifungua mikoa hiyo kwa maana ya eneo hili la elimu. Elimu ndiyo chanzo cha mambo mengine yote. Je, Serikali haioni kwamba wakati umefika wa zoezi hili ikalichukua? Hilo ni swali la kwanza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, tunaposema Manispaa ikaliweke wazi suala hili...

MWENYEKITI: Kwa kifupi, tafadhali!

MHE. SEBASTIAN S. KAPUFI: Zoezi hili lilichukuliwa na Bodi. Baadhi ya watendaji waliokuwa kwenye Bodi, Serikali hii imewahamishia maeneo mengine kwenda kufanya utumishi. Je, ni kwa nini Serikali isije na hatua za makusudi kuhakikisha nyaraka muhimu zimerudishwa katika Manispaa ya Mpanda ili Manispaa ya Mpanda iweze kuendelea na mchakato mwingine ikiwa ni pamoja na fidia kwa watu waliotenga eneo lao?

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri wa Elimu mwenyewe!

WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI, TEKNOLOJIA NA UFUNDI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Pamoja na majibu mazuri sana yaliyotolewa na Naibu Waziri wa Elimu, Sayansi na Ufundi, ningependa kumjibu Mheshimiwa Sebastian Simon Kapufi, Mbunge wa Mpanda Mjini, kama ifuatavyo:-

Kwanza kuhusu sababu ni kwa nini Serikali isichukue ujenzi huu, ningependa kumkumbusha Mheshimiwa Mbunge kwamba swali lake la msingi, lilikuwa ni lini ujenzi utanza. Ujenzi huu ulikuwa ni mchakato ambao Manispaa, ilikuwa imeomba ijenge na Wizara yangu ilikuwa kazi yake ni kutoa *support* ambapo TCU ilipitia kulingana na mchakato. Kwa hiyo, naona kama anachokisema ni swali jipya ambalo haliendani na swali la msingi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili, kwamba kuna baadhi ya wajumbe walihamishwa na wameondoka na nyaraka, huo sio utaratibu. Taratibu ni kwamba mtumishi anapohama nyaraka za Serikali zinatakiwa zibaki mahali husika. Kwa hiyo, bado naiomba Halmashauri kama kuna watumishi wanapopata uhamisho wanahama na nyaraka za Serikali ni kinyume cha utaratibu na Halmashauri inatakiwa kuchukua hatua husika.

MWENYEKITI: Ahsante. Tunaendelea na swali letu la mwisho, Mheshimiwa Neema William Mgaya, Mbunge wa Viti Maalum!

Na. 91

Tatizo la Upatikanaji Pembejeo kwa Wakati

MHE. NEEMA W. MGAYA aliuliza:-

Je, ni lini Serikali itahakikisha wakulima wanapata pembejeo za kilimo kama mbolea kwa wakati kwa kuwa tatizo hilo limekuwa sugu?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Neema William Mgaya, Mbunge wa Viti Maalum, baada ya kutoa maelezo kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, mfumo wa usambazaji wa pembejeo ni wa soko huria na kwamba, wakulima hujinunulia pembejeo wenyewe kutoka kwa Makampuni ya Pembejeo ambao wana Mawakala wao wanaosambaza na kuuza pembejeo Mikoani, Wilayani hadi Vijijini. Kwa upande mwingine Serikali hutoa pembejeo za ruzuku kwa ajili ya mbolea na mbegu kwa mazao ya mahindi na mpunga kwa wakulima wa badhi ya kaya maskini vijijini ili wajikwamue na kadhia ya upungufu wa chakula katika kaya zao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya maelezo hayo, sasa napenda kujibu swali la Mheshimiwa Mbunge kwamba Serikali itaweka utaratibu kwamba maandalizi ya vocha kwa ajili ya ruzuku ya pembejeo zinakuwa tayari mapema ili ziendane na muda ambao wakulima wanauza mazao yao, ili iwe rahisi kwao kuchangia 50% ya gharama za pembejeo na kujipatia pembejeo mapema. Vilevile Serikali itawalipa makampuni shiriki katika mpango wa ruzuku ya pembejeo mapema iwezekanavyo ili pia watoe huduma bila vikwazo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali itaendelea kuwahimiza wafanyabisahara wa pembejeo za kilimo, hususan mbegu na mbolea, kuhakikisha kwamba wanapeleka pembejeo kwa wakati. Aidha, Serikali itafanya uchunguzi kubaini mawakala ambao wanachelewesha pembejeo ili kuona namna ya kuwanyima leseni. Tayari Serikali inapitia mfumo wa sasa wa upatikanaji wa pembejeo kwa lengo la kuja na mfumo mpya utakaoweza kuwapatia wakulima pembejeo kwa wakati na kwa bei nzuri. Ahsante sana.

MWENYEKITI: Ahsante. Mwenye swali, muda si rafiki, Waheshimiwa Wabunge angalieni saa zenu na saa ya ukutani.

MHE. NEEMA W. MGAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri. Kwa kuwa hatuna muda nitauliza swali moja tu la nyongeza na swali langu liko hivi. Kwa kuwa, kumekuwa na mlolongo mrefu wa upatikanaji wa pembejeo za kilimo kwa wakulima.

Je, Serikali haioni sasa kuna umuhimu wa kutafuta njia mbadala ili kufupisha mlolongo huo?

MWENYEKITI: Safi sana, *straight to the point!* (Makofi)

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana. Serikali iko kwenye mpango tayari wa kupitua mfumo wa kutoa pembejeo ili kuleta mfumo ambao utaleta ufanisi zaidi katika ugawaji wa pembejeo ambao sisi tunaamini kwamba siyo tu kwamba, utarahisisha upatikanaji wa pembejeo kwa wakati, lakini vilevile kwa bei nafuu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivi karibuni kama mnavyofahamu tumekutana na Wabunge wote wanaotoka maeneo wanayolima mazao muhimu ili kupata mawazo yao ya namna ya kuboresha mfumo huu. Nawaahidi kwamba, katika bajeti inayokuja, Serikali inakuja na mapendekezo ya mpango mpya kabisa ambao utaondoa hii kero na changamoto, ili isiwepo tena. Nashukuru sana.

MWENYEKITI: Ahsante. Waheshimiwa Wabunge, hapo ndio tumefika mwisho wa kipindi chetu cha Maswali na Majibu kwa siku ya leo. Niwashukuru sana kwa maswali yenu na majibu kwa upande wa Serikali. Sasa naomba, mmeona tumevuka muda wetu kwa dakika 15, ni kwa sababu, baadhi ya majibu bado ni marefu sana. Yapo kama majibu matano, yametuchukulia muda katika kuyasoma tu. Tujitahidi upande wa Serikali, yawe mafupi. Nawashukuru sana Wizara ya Mambo ya Ndani, yamekuwa mafupi sana na wengine, lakini pia na utangulizi, kwenye swali nenda tu *straight!* Hii amsha amsha inatulia muda, tujitahidi.

Baada ya kusema hayo sasa, wageni tulionao:-

Wageni waliopo kwenye Jukwaa la Spika; tunao wageni saba wa Kiongozi wa Kambi ya Upinzani Bungeni, Mheshimiwa Freeman Mbowe, ambao ni viongozi wa CHADEMA Taifa, wakiongozwa na Ndugu Salum Mwalimu, Kaimu Katibu Mkuu wa CHADEMA. Asimame na wengine pia wasimame! Ahsanteni na karibuni sana kwenye Bunge la Jamhuri ya Muungano. (Makofi)

Kundi lingine la wageni ni wageni wa Waheshimiwa Wabunge; wageni wawili wa Mheshimiwa Oscar Mukasa wa Jimbo la Biharamulo Magharibi, ambao ni wapigakura wake. Wako wapi? Enhee! Karibuni sana, karibuni sana.

Wageni 18 wa Mheshimiwa Waitara Mwita wa Jimbo la Ukonga, ambao ni Wanafunzi kutoka Chuo Kikuu cha Dodoma. Wako wapi? Ahsanteni sana! Someni sana kwanza kabla ya kuingia kwenye siasa.

Kundi la nne ni wageni wawili wa Mheshimiwa Bonnah Kaluwa, Mbunge wa Jimbo la Segerea. Segerea! Ahsanteni sana na karibuni sana kwenye Bunge letu.

Kuna wageni ambao wamekuja kwa ajili ya mafunzo; hawa ni wanafunzi 75 kutoka shule ya sekondari ya Jamhuri Dodoma. Wako wapi wanafunzi wa sekondari? Ahsanteni sana! Tunawahimiza sana msome mpaka nyuma ya *blackboard*, eeh!

Tuna wanafunzi 59 na Walimu wao kutoka Shule ya Msingi ya *Independent* iliyoko Jijini Dar es Salaam. Katika msafara huo yumo pia Santo Bashungwa, ambaye ni mtoto wa Mheshimiwa Innocent Bashungwa wa Jimbo la Karagwe; wako wapi hawa wanafunzi wetu? Ahsanteni sana! Poleni kwa safari, karibuni sana! Mwalimu asanteni sana.

Waheshimiwa Wabunge pia tuna wanafunzi 48 kutoka Chuo cha Maendeleo ya Mipango Vijijini, Dodoma, Mipango Vijijini? Karibuni sana.

Tuna wanafunzi 38 ambao ni Watanzania wanasoma Chuo Kikuu cha Makerere, Kampala, Uganda. Karibuni sana. Ujumbe ni huo huo, someni kwa bidii na maarifa.

una wanafunzi 65 kutoka Chuo cha Biashara (CBE), Tawi la Dar es Salaam! Mko wapi? Enhee! Masuala ya biashara hayo, mmemsikia Waziri wa Biashara alivyokuwa anajibu maswali hapa.

Tunaendelea; tuna wageni wawili wa Mheshimiwa Lugola ambao ni Machumu Lugola, kaka yake Mheshimiwa Mbunge na Regina Majura ambaye ni Mshauri wa Mbunge, Masuala ya Uwezeshaji Akinamama. Wako wapi? Karibuni sana kwenye Ukumbi wetu! (*Makofi*)

Hili ni kundi la wageni, nimemaliza na sasa niye kwenye shughuli za kazi za leo.

Nianze na Tangazo la Kikao kutoka kwa Mwenyekiti wa Umoja wa Wabunge Wanawake Tanzania (TWPG), Mheshimiwa Margaret Sitta. Leo tarehe 3 Februari, kutakuwa na kikao cha Umoja wa Wabunge Wanawake Tanzania mara tu baada ya kuahirishwa Kikao cha Bunge saa saba mchana. Kikao

hicho kitafanyika katika Ukumbi mkubwa wa Pius Msekwa, mnaombwa Wajumbe mhudhurie kikao hicho muhimu.

Tangazo la pili, linatoka kwa Mheshimiwa Bernadetha Mushashu; Waheshimiwa Wabunge kutoka Mkoa wa Kagera mnaombwa kukutana pale *Canteen* leo saa saba mchana kwa muda mfupi tu.

Tangazo la tatu Wajumbe wote wa LAAC mara tu baada ya Bunge kusitishwa mchana, wakutane pale kantini, tangazo limetoka kwa Makamu Mwenyekiti, Kangi Lugola.

Tangazo lingine Wabunge wote pamoja na wadau na wakulima wa korosho wanaombwa kuhudhuria Kikao kitakachofanyika Pius Msekwa, leo kuanzia saa saba. Sasa naona kuna mwingiliano hapa! Pale kuna kumbi mbili, ule Ukumbi mkubwa, kuna wa B ambao unatumika na Kamati ya Bajeti mara nyingi, lakini kuna C, nadhani hii tungekwenda pale juu.

Halafu, tangazo letu la kazi la mwisho, baada ya shughuli za Bunge kusitishwa, nawaomba Wabunge wote Wakatoliki waliomo humu katika Bunge hili, leo mchana baada ya shughuli za Bunge kutakuwa na shughuli yetu ya kawaida ya misa kwenye *chapel* iliyopo kwenye Ukumbi wa Msekwa pale juu, karibuni wote. Hili Tangazo limeletwa na Paroko mwenyewe, Mheshimiwa Selasini. *(Makofi)*

Hayo ndio matangazo ya wageni na hayo ya kazi. Baada ya hapo...

MWONGOZO WA SPIKA

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo wa Mwenyekiti!

MWENYEKITI: Mwongozo wa Mwenyekiti!

Ngoja kidogo! Enhee, Mwongozo wa Mwenyekiti uko wapi?

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Mwenyekiti, hapa. Nakushukuru na naitwa Waitara wa Jimbo la Ukonga.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nasimama kwa Kanuni ya 68(7) kwa sababu, imerudiwa sana sina sababu ya kuisoma.

MWENYEKITI: Ahsante, endelea!

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mwongozo wako kwenye maeneo mawili; moja ni Kanuni ya 45(1).

Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati...

MWENYEKITI: Kanuni ya?

MHE. MWITA M. WAITARA: Kanuni ya 45(1) inasema, kwa ruhusa yako; "Swali lolote la nyongeza ambalo linaleta mambo yasiyotokana au kuhusiana na swali la msingi au linakiuka masharti yanayohusiana na taratibu za kuuliza maswali, litakataliwa. Hiyo namba moja.

(2) Endapo Spika, atakataa..." kwa maana hiyo kwa Mwenyekiti!

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mwongozo wako, wakati Mheshimiwa Khatib akiuliza swali namba 82, Mwanasheria Mkuu wa Serikali alisimama akakataa kwamba Naibu Waziri asijibu swali la Mheshimiwa Mbunge, ambalo kwenye Kanuni inaelezwa kwamba siyo kazi yake, ilikuwa wewe usikilize swali, halafu useme na kutoa maelekezo. Kwa hiyo, naomba Mwongozo wako katika hilo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo wa pili, ni Kanuni ya 46(1); katika hoja hiyo hiyo, wakati Mheshimiwa Khatib anauliza swali hilo...

MWENYEKITI: Mheshimiwa, Mwongozo ni mmoja tu bwana! Huwezi kuleta miongozo miwili ni mmoja tu! Chagua mmoja ambao unakukera sana.

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Mwenyekiti, haya. Naomba niseme ambao umenikera, ni ule ambao Naibu Waziri hakujibu maswali ambayo yaliulizwa kikamilifu na Mheshimiwa Mbunge. Naomba Mwongozo wako!

MWENYEKITI: Ahsantel!

MHE. DKT. MARY M. NAGU: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo wa Spika!

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana kunipa ruksa ya kuomba Mwongozo wako, kama ilivyoelezwa na Wabunge, kwa mujibu wa Kanuni ya 68(7). Napenda kujielekeza kwenye Kanuni ya 64(a), ambapo jana Mheshimiwa Ester Bulaya alipokuwa anachangia katika Bunge hili alisema kwamba Waziri aliyepita alitumia hela za TASAF. Sasa ni jambo ambalo linaweza kupeleka hisia tofauti kwa wananchi. Naomba atoe ufafanuzi ni Waziri gani ambaye ametumia hela za TASAF na kwa namna gani?

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa Mwongozo wako.

KUHUSU UTARATIBU

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, Kuhusu Utaratibu!

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kuhusu Utaratibu. Jambo hilo umeshalitolea maamuzi huko nyuma. Jambo ambalo limetokea jana, siyo mapema leo! Kwa hiyo, mambo ambayo yanapaswa kushughulikiwa ni ya mapema leo.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Zitto na Wabunge wote nawasahi sana, Kanuni hizi ndiyo zinatuongoza sisi wote na hakuna aliye juu ya Kanuni hizi. Kanuni ya 60(2) inakwambia, utasimama tu, lakini pia hata kwenye suala la Utaratibu unaenda kwenye Kanuni ya 68 na yenyewe inakwambia utasimama tu mpaka hapo Spika atakapokuruhusu. Sasa unaniwekea na maneno kwenye kinywa changu! Si vizuri. Mimi nauchukua Mwongozo huo. (Makofi)

Mheshimiwa Tundu Lissu!

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Naomba Mwongozo wako kuhusiana na jambo ambalo lilitokea awali, leo, wakati Mheshimiwa Waziri wa Fedha anajibu swali la nyongeza kuhusiana na misamaha ya kodi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa Waziri wa Fedha wakati akijibu hilo swali la nyongeza alisema kwamba misamaha ya kodi imekuwa ikipungua na akataja asilimia kadhaa. Hata hivyo, katika nyaraka ambazo Wabunge tulipewa hapa wiki iliyopita, kuna taarifa inaitwa *Comprehensive Review Report for Tanzania Five Year Development Plan, 2011/2012 to 2015/2016* na Taarifa hiyo inasema, kama utaniruhusu! Inasema yafuatayo kuhusiana na misamaha ya kodi, nanukuu maneno yaliyoandikwa kwenye hiyo taarifa:-

“Misamaha ya kodi ilienda juu ya malengo wakati thamani na msingi wa mapato ya kodi vilipungua. Aidha, wafaidikaji wakubwa wa vivutio na misamaha ya kodi ni kundi dogo la wawekezaji wakati walioingia hasara ni wananchi kwa ujumla.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa naomba Mwongozo wako, tufuate lipi? Tufuate ya kwenye taarifa hii tuliyoletewa Bungeni inayosema kwamba, misamaha imeongezeka kupita malengo au tufuate Kanuni *from the bar as it were*, ya Mheshimiwa Waziri wa Fedha kwamba, misamaha imepungua?

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. (Makofi)

MWENYEKITI: Niwashukuru sana Waheshimiwa Wabunge kwa maombi yenu ya Mwongozo kupitia Kanuni ya 68(7). Nitumie tu hiyo fasili ya (4), nichukue la Mheshimiwa Waitara kwa swali la Mheshimiwa Naibu Waziri ambalo Serikali kupitia Mwanasheria Mkuu wa Serikali ilitoa maelezo na la Mheshimiwa Dkt. Mary Nagu, lakini hilo nadhani nilijibu tu hapa mara moja!

Waheshimiwa Wabunge, nawasihi sana matumizi ya Mwongozo, tujaribu kujielekeza katika tukio ambalo limetokea mapema siku hiyo. (Makofi)

Kuhusu Utaratibu, kwa kawaida Kikanuni ombi la utaratibu linapewa kipaumbele kwa sababu huyo anaamini kwamba, kuna Kanuni imekiukwa na ndiyo maana Kanuni zinamtaka, ukiisoma Kanuni ya 68 inakwambia kabisa, utasimama Kuhusu Utaratibu, Spika atakapokutambua atakwambia ni kanuni ipi ambayo imekiukwa? Utamweleza, utaketi! Huanzi kuongea, utaketi! Yeye naye ajiridhishe kama ume-cite the proper kanuni.

Waheshimiwa Wabunge, suala la taarifa unampatia Mbunge ambaye anaongea wakati huo. Mara nyingine unakuta Mbunge aliyekuwa anaongea ameshaketi, ameshatoka nje utakuwa unampa taarifa nani?

Waheshimiwa Wabunge, kwa upande wa Kuhusu Utaratibu, kama unatumia Kanuni ya 63 inayokataza kusema uongo Bungeni au kwenye Kamati na yenyewe hatua ya kwanza Mbunge anakuwa anaongea, Mbunge mwingine anayesikiliza anaamini kwamba kinachosemwa si cha kweli, atasimama. Kwa mujibu wa Kanuni 63(3) lazima aeleze kwa kiwango ambacho kinatoa ukweli kukiridhisha Kiti au Bunge kwamba Mbunge aliyekuwa anaongea, wakati ule atakuwa ameketi, madai yake si ya kweli.

Pia kuna Mwongozo kwa mujibu wa Kanuni ya 68(7). Kwa hiyo, kuna Mwongozo, Taarifa na Kuhusu Utaratibu. Tukiyazingatia haya wala hatuna tatizo. Hili la Mheshimiwa Tundu Lissu na Mheshimiwa Waitara, acha niyachukue kwa mujibu wa Kanuni ya 68(4), nitakuja kutoa Mwongozo wangu baadaye. Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kabla hujatoa Mwongozo, naomba kushauri kuhusu...

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mwanasheria Mkuu siyo Mshauri wa Bunge, asitushauri.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Tundu Lissu ndiyo hiki ninachosema. Wewe msomi mwenzangu.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Huyu siyo mshauri wetu.

MWENYEKITI: No, no, no, please, nimeshamtambua yeye hata kama amekosea mimi ndiye naweza kusema kwamba utaratibu haujazingatiwa siyo wewe.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, mwongozo kuhusu maswali ya nyongeza inatawaliwa na Kanuni ya 45 na 46. Kanuni ya 46(3) inasema hivi; “Waziri Mkuu au Waziri mwingine yeyote au Mwanasheria Mkuu wa Serikali anaweza kutoa majibu ya nyongeza kwa majibu yaliyotolewa na Waziri.” *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba kushauri tu, Mheshimiwa Waitara kwa sababu ya ugeni nadhani hajaelewa vizuri.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Unamshauri nani?

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili...

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Nilipokuwa najibu swali la Wizara ya Mambo ya Ndani...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu, Mheshimiwa Waitara, naomba wote wawili mketi.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti...

MWENYEKITI: AG, hebu keti.

Waheshimiwa Wabunge, maadam suala hili nimelitolea uamuzi kwamba nalichukua, naomba tuliachie hapo nitakuja kutoa mwongozo wangu baadaye, nashukuru sana. *(Makofi)*

NDG. RAMADHAN I. ABDALLAH - KATIBU MEZANI: Kamati ya Mipango, majadiliano yanaendelea.

KAMATI YA MIPANGO

(Majadiliano yanaendelea)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tuketi. Tunaendelea na shughuli yetu ya leo ambapo Bunge linaketi kama Kamati ya Mipango kuendelea na hoja iliyo mbele ya Bunge.

Kwa orodha ya wachangiaji niliyonayo bado tuna shughuli pevu lakini tujitahidi. Tuanze na hawa watatu au watano wa mwanzo ili mjipange vizuri. Tutaanza na Mheshimiwa Jitu Soni, Mheshimiwa Desderius Mipata, Mheshimiwa Innocent Sebba Bilakwate, Mheshimiwa David Ernest Silinde na Mheshimiwa

Conchester Rwamlaza. Karibu Mheshimiwa Soni, hayupo, basi Mheshimiwa Mipata.

MHE. DESDERIUS J. MIPATA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi ya kuchangia kwenye hoja iliyoko mbele yetu. Niungane na wenzangu kwanza kumshukuru Mwenyenzi Mungu kwa kutujalia uzima. Vilevile niwashukuru wananchi wa Jimbo la Nkasi Kusini kwa kunirejesha tena kwenye nafasi hii. Nawaahidi nitawatumikia kwa heshima. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naungana na wenzangu wote wanaounga mkono hoja hii. Katika kuchangia, naomba nianze na kuiangalia hotuba ya Mheshimiwa Rais. Katika ukurasa wake wa 16, alijaribu kubainisha maeneo ambayo yakishughulikiwa yanaweza kuwa na mchango mkubwa sana katika kuinua uchumi wa nchi hii.

Vilevile alielezea namna ambavyo sekta mbalimbali zinavyochangia katika uchumi wa Taifa na kutoa ajira. Sekta hizo ni kilimo, uvuvi na ufugaji bila kusahau wachimbaji wadogowadogo. Tunafahamu kwamba kilimo kinachangia kuwapatia ajira Watanzania kwa zaidi ya asilimia 75. Vilevile kwenye GDP kilimo kina mchango wa zaidi ya asilimia 25 na kinasaidia kutuingizia fedha za kigeni kwa zaidi ya asilimia 30. Kwa hiyo, kwa wachumi na maafisa wetu wanaopanga mipango, hapa ndiyo mahali ambapo pangezingatiwa tungeweza kuubeba mzigo mkubwa na kuhakikisha kwamba tunaboresha uchumi wa nchi yetu ambao umezorota kwa kiwango kikubwa sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuanzia napenda kuangalia katika suala zima la kilimo. Ninavyoona mimi kilimo hatukiendesha vizuri licha ya sera nzuri ambazo tumeziweka kwenye kilimo za kuchangia pembejeo mbalimbali, lakini bado kumekuwa na uchakachujaji ambao umesababisha matarajio kutofikiwa. Inaonekana hakuna anayesimamia kilimo kwa karibu. Nashukuru kupata Waziri wetu, Mheshimiwa Mwigulu Nchemba, naomba ajielekeze kwenye kilimo. Ametueleza kwenye historia yake kwamba ametoka kijijini na amekuwa mtoto wa mkulima sasa adha zile alizozipata na aka-*fluke* kwa kubahatisha mpaka kufikia hapo alipo leo, ndiyo zimewabana Watanzania wengi. Akikaa vizuri kushughulikia kilimo, anaweza akawatoa watu wa aina yake wengi ambao wamekosa fursa kwa sababu kilimo hakishughulikiwi na watu wengi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naiomba Serikali iangalie sekta hii, wakulima, wafugaji na wavuvi, hawapati *incentive* zinazotakiwa kutoka Serikalini. Ruzuku inayotengwa kwa wakulima haziwafikii wakulima, kuna watu wako katikati hapa wanachakachua na inaonekana ni kama tunawashindwa. Nawashangaa Wizara hii ambayo imesheheni wasomi mnashindwaje kutatua changamoto hizi ambazo zinatusumbua kila mwaka? Katika miaka kadhaa

tunahangaika jinsi gani ruzuku itawafikia wakulima, mbolea zinachakachuliwa, fedha zinatengwa na tumeona takwimu hapa lakini hatuoni tija, ni jambo la kushangaa. Naomba tuielekeze Serikali yetu ihakikishe wakulima wanatazamwa kwa macho mawili na changamoto zinazowahusu zishughulikiwe vizuri kwa sababu zinabeba Watanzania wengi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hawa wakulima wamegawanyika, tunaposema wakulima wako wavuvi pia. Katika Jimbo langu vijiji zaidi ya 30 viko mwambao wa Ziwa Tanganyika. Hawa ndiyo wamesahaulika kabisa, hawajasaidiwa chochote, Serikali haijaonyesha juhudi kuwasaidia wavuvi. Wavuvi wanaishi tofauti na mazingira yao, mazingira yanaonyesha kuna utajiri mkubwa lakini maisha yao bado ni hafifu sana. Maeneo mengi ya wavuvi utakuta ni watu ambao wanatumikia watu wengine licha ya kwamba rasilimali zinazowazunguka zinaonyesha utajiri mkubwa lakini wameshindwa kwa sababu hawajasaidiwa inavyotakiwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Serikali yetu isaidie kwa kuwapa vifaa vya kisasa vya uvuvi na ikiwezekana kuwapelekea vitu ambavyo vinaweza kuwa vichocheo vya uwekezaji na kichocheo kimojawapo ni umeme. Suala la umeme lingefanyiwa utaratibu tukapata umeme wa kutosheleza katika maeneo ya Ziwa Tanganyika maana yake tungeweza kuwavutia wawekezaji katika sekta hii. Ule ukibarua wanaofanya sasa hivi wa kupeleka samaki na dagaa nje ya nchi kwenda kuuza wangeweza kuwekeza hapahapa na tungeweza kuwa tumewasaidia vizuri kuliko ilivyo sasa. Naomba suala hilo liangaliwe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sehemu ya pili ambayo napenda kuchangia ni suala hili hili la umeme lakini nazungumzia kupatiwa umeme mkubwa zaidi kuliko uliopo sasa. Katika bajeti ya mwaka jana kulikuwa na utaratibu wa kusafirisha umeme kwenye Gridi ya Taifa kutoka Nyakanazi kuleta Kigoma, Mpanda na Sumbawanga. Lengo kubwa lilikuwa ni kuunganisha Mikoa hii na umeme mkubwa zaidi kwa kujua kwamba ni mikoa ambayo kwa kweli ni tajiri na ina bahati nzuri ya kilimo na ingeweza kusaidia pia ku-attract wawekezaji ambao wangeweza kutusaidia.

Kwa hiyo, nia hii naomba iendelee, tusiachie maana katika mipango hii iliyowekwa sasa hivi sijaona kama kuna mwendelezo huu. Kwa hiyo, naiomba Serikali ione wazo hili linapewa kipaumbele na tunaenda nalo ili kuwasaidia wananchi wa maeneo haya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine la msingi na la mwisho ni barabara. Katika kuunganisha mikoa yetu, ipo miradi ya barabara inayosuasua. Barabara ya kutoka Sumbawanga kwenda Mpanda ni barabara ya muda mrefu na hatuwezi kuzungumzia masuala ya uchumi kuwasaidia wananchi kama

hatuwezi kuboresha miundombinu hii kwa kasi inayotakiwa, sasa hivi ujenzi wake unasuasua sana. Nashauri Serikali kuongeza kasi katika ujenzi wa barabara. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia Serikali isisahau barabara zinazoenda kwa wakulima. Katika Jimbo langu kuna barabara ambazo zinaelekea kwenye vijiji vya Katani na Myiula. Vijiji hivi vinazalisha kwa wingi lakini inafika wakati barabara zinajifunga. Kwa hiyo, juhudi ambayo wananchi walikuwa wamewekeza kwenye kilimo inakosa faida kwa sababu hawafikiwi na masoko na wala huduma muhimu kama za pembejeo kwa sababu barabara zimefunga. Kwa hiyo, muone uwezekano wa kuongeza fedha ili kushughulikia barabara zinazoenda kwenye maeneo ya uzalishaji kama maeneo ya Myiula, Chonga, Charatila ambayo katika Jimbo langu ni muhimu sana kwa uzalishaji. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo lingine ambalo ni muhimu kulizungumzia ni suala la maji. Maji katika maeneo yetu yamekuwa ni tatizo na hapa tumekuwa tukizungumza juu ya miradi mbalimbali ya maji ikiwepo mradi wa King'ombe. Mradi wa King'ombe ulitengewa zaidi ya shilingi 500,000,000 kwa kijiji kimoja lakini mpaka fedha hizo zimekwisha kijiji hicho hakijapata maji. Jambo hili tumelizungumza kwenye Bunge lililopita, Mheshimiwa Keissy amezungumza sana hapa, hakuna anayesikia suala hili. Mpaka mwisho tunakuwa na wasiwasi pengine hawa watu tunaowaambia ni sehemu ya tatizo.

Naomba mliangalie suala hili. Ukienda King'ombe kama kiongozi na mdau wa kisiasa watakufukuza, hata wakati mwingine wanawafukuza watalaam kwa sababu wanaona fedha nyingi zimeingia lakini hazina tija, hawapati maji jambo ambalo ni hatari sana. Kuna wizi mkubwa umefanyika lakini hakuna mtu anayefuatilia jambo hili. Naiomba Serikali ijaribu kufuatilia...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Mheshimiwa muda wako umekwisha.

MHE. DESDERIUS J. MIPATA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja, ahsante. (Makofi)

MWENYEKITI: Anayefuata ni Mheshimiwa Bilakwate.

MHE. INNOCENT S. BILAKWATE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuchangia. Kwanza nichukue nafasi hii kuwashukuru wananchi wa Jimbo la Kyerwa ambao wamenichagua kuwa Mbunge wao. Nachowaahidi wananchi wangu wa Jimbo la Kyerwa sitawaangusha.

Nimejipanga vizuri na najua yanayoendelea kule Jimboni lakini mimi ndiye Mbunge wa Jimbo la Kyerwa hakuna mwingine. Hao wanaojipanga wanasema wanasubiri siku mbili, sijui miezi miwili hakuna lolote mimi ndiye Mbunge wa Jimbo la Kyerwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nichukue nafasi hii kwanza kupongeza hotuba ya Waziri na niipongeze hotuba ya Mheshimiwa Rais ambapo aligusia maeneo mengi mazuri yanayomlenga Mtanzania halisi. Kwa kweli mimi nasema Mpango huu ni mzuri na nauunga mkono lakini kuna maeneo ambayo nataka nijikite. Maeneo ambayo nataka kujikita, niimbe Serikali, Mpango huu umlenge mwananchi wa kawaida, twende kule chini. Tunaongelea kujenga viwanda lakini tunapoelekea kwenye kujenga viwanda vikubwa tusipoangalia huyu mwananchi wa chini ambaye hali yake ni mbaya hatutaweza kufikia malengo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaposema tunaenda kwenye uchumi wa kati lazima tuende huku chini, huyu mwananchi ambaye hali yake ni mbaya tunamuinua kwanza. Tuna vitu ambavyo lazima tuiangalie, kwa mfano, mimi natoka maeneo ya wakulima. Kule kwetu Mkoa wa Kagera na Jimbo langu la Kyerwa tuna uwezo wa kulima kwa mwaka mpaka mara tatu lakini hawa watu wanapolima hawana pa kuuza mazao, hawana soko la uhakika. Lazima tuwawekee mazingira rafiki wanapolima wapate mahali pa kuuza mazao yao, ndipo tutaweza kumuinua mwananchi na ndipo tutaweza kusema tunaingia kwenye uchumi wa kati. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niimbe sana Serikali na Wizara ya Kilimo, kwa mfano kule Kyerwa kuna masoko ya kimataifa yanajengwa pale Mkwenda na Mrongo mpakani na Uganda lakini masoko haya hayaendelei. Tulitegemea masoko haya yangekamilika mwananchi wa hali ya chini angeweza kuuza mazao yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini jambo lingine ambalo napenda kulizungumzia ni kuhusu miundombinu. Kwa kweli naomba niambie Serikali ni kama kuna maeneo ya Watanzania na mengine labda siyo Watanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukija kule kwetu Kyerwa hakuna hata kilomita moja ya barabara iliyojengwa kwa kiwango cha lami, hali ni mbaya. Barabara inayotoka Murshaka - Nkwenda - Isingilo - Murongo ni mbaya sana haipitiki. Tulipotoka kwenye uchaguzi, nimefanya utafiti magari yote yanayopita kwenye barabara hii yote yamepasuka voo kila baada ya wiki moja ni kwenda kufanya service, hali ni mbaya.

Naiomba sana Serikali kama wanaweza kutusaidia watusaidie barabara hii inayotoka Murshaka mpaka mpakani na Uganda. Hii ndiyo barabara muhimu na tunayoitegemea. Watu wanaotoka Uganda - Murshaka - Kayanga - Bukoba hii ndiyo barabara tunayotumia. Niombe sana Serikali na niwaombe hao wataalam mnaowatumia, kuna barabara inayotoka Mgakolongo - Kigalama - Bugomola – Uganda, mmesema itajengwa kwa kiwango cha lami, niulize Serikali ni lini barabara hii itaanza kujengwa? Vilevile barabara hii ya Murshaka - Mulongo itaanza kujengwa lini? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaposema tunataka kwenda kwenye uchumi wa kati lazima tuangalie, wananchi wa Jimbo langu la Kyerwa hawana maji safi na salama, hatufiki hata asilimia 10. Nimuombe Waziri wa Maji na Serikali yangu, najua hii ni Serikali sikivu, wananchi wa Kyerwa tuangaliwe na sisi ni sehemu ya Watanzania, kile kidogo tunachokipata wote tufaidi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini tuna suala la afya, Wilaya yangu ya Kyerwa ni mpya hatuna Hospitali ya Wilaya. Wilaya hii tuna vituo vya afya vinne tu ambavyo havina dawa na hata kwenye zahanati hakuna dawa. Haya mambo ameyazungumzia sana Mheshimiwa Rais, niombe sana Serikali tunapopeleka dawa ziwafikie wananchi. Naiomba sana Serikali katika hilo itufikirie. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo napenda niliongelee ni kuhusu hawa vijana wetu wa bodaboda. Serikali iliweka utaratibu wa kusajili pikipiki baadaye wamesema pikipiki hizi zitabadilishwa namba. Ninyi mwanzoni mmesema mmesajili kwa kutumia namba 'T' leo mnasema mnataka kutumia namba nyingine, gharama hizi zinabebwa na nani? Leo wananchi wanapigwa, wananyanyaswa wakasajili pikipiki upya lakini makosa haya yalifanywa na nani? Niombe sana Serikali tunapofanya makosa sisi kama gharama za kusajili pikipiki tukasajili sisi bila kuwabebesha mzigo hawa vijana wa bodaboda, hili siyo sawa. Lazima tuangalie hawa vijana wamejiajiri leo wako mitaani wananyanyaswa, wanapigwa, wanaambiwa sajili mara ya pili hili siyo sawa. Niombe Serikali iliangalie suala hili na ilitolee ufafanuzi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ndugu zangu nataka kusema tumemaliza uchaguzi, kila chama kilipeleka Ilani kwa wananchi na chama walichoona ni bora ni Chama cha Mapinduzi. Hakuna chama kingine ambacho kimepewa kuongoza Tanzania ni Chama cha Mapinduzi. Sasa tusije hapa tukaleta mbwembwe, tukaanza kuitukana Serikali sisi ndiyo tunaotawala lazima muwe wapole. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninachosema ndugu zangu hapa kuna maagizo, tunataka tuonekane mbele ya Watanzania kuwa sisi tunajua kupanga, tunajua kuongea lakini Watanzania wana akili. Tumekuwa tukisikiliza

hapa Bungeni mkisema vitu mbalimbali, uovu ulio ndani ya Chama cha Mapinduzi ni kweli ulikuwepo lakini Chama cha Mapinduzi kimeamua kufanya mageuzi. Hao mliokuwa mnawataja leo wako kwenu. Sasa hivi ninyi mna ujasiri wa kusimama mbele ya Watanzania kusema mafisadi?

MBUNGE FULANI: Hawana.

MHE. INNOCENT S. BILAKWATE: Huo ujasiri mmeutoa wapi maana mmewabeba ninyi, mliwasema wako kwetu leo wako kwenu. Kwa hiyo, msije hapa kwa mbwembwe Watanzania wana akili, wanajua kinachofanyika na wamepima wameona hamfai.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

MHE. INNOCENT S. BILAKWATE: Habari ndiyo hiyo. *(Kicheko/Makofi)*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MHE. INNOCENT S. BILAKWATE: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi niwaambie, hawa Watanzania wana macho wanaona, wana masikio wanasikia.

MWENYEKITI: Mheshimiwa muda wako umekwisha usiendeleo.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, nawasihi sana, hoja iliyo mbele yetu ni Mapendekezo ya Mpango unaokusudiwa kuletwa na Serikali. Naelewa fika mnapenda kujibishana hoja za kisisasa, ndiyo, lakini tusivuke mpaka. Mimi napenda tuisaidie Serikali na nchi yetu katika kuboresha mapendekezo ambayo yameletwa na Serikali ili tuweze kujenga misingi mizuri, ahsanteni. *(Makofi)*

Tunaendelea na Mheshimiwa David Ernest Silinde.

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipatia fursa na kwa sababu umempa *alert*, ngoja tu tumwache.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nchi yetu mpaka tulipofikia leo ni mwaka wa 55 tangu tumepata Uhuru. Wakati tunapata Uhuru na mpaka Baba wa Taifa anatoka madarakani, nchi yetu ilikuwa na viwanda karibu 366 ambavyo Serikali ya Chama cha Mapinduzi ilivibinafsisha, ikaviua kabisa na tuna mifano thabiti.

Kwa mfano, mpaka 1984 viwanda vya nguo vilikuwa 12 leo hakuna kiwanda cha nguo hata kimoja kinachozalisha. Tulikuwa na viwanda vya kubangua korosho 12 leo hakuna kiwanda hata kimoja kinachosimamiwa na Serikali kwenye kubangua korosho. Tulikuwa na viwanda vya sukari, mkonge, viwanda mbalimbali vilikuwa 366. Tulikuwa na Shirika la Ndege mwaka 1984 tulikuwa na ndege 12 au 11 leo Shirika letu la ATC halina ndege hata moja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo tunasema tunakwenda kwenye uchumi wa viwanda ni wazo jema, lakini Mpango wa miaka mitano uliopita ndiyo ulitakiwa uondoe vikwazo vya kuelekea kwenye uchumi wa kati wa viwanda. Ukipitia kwenye Mpango wa miaka mitano uliopita, viwanda vinahitaji umeme, tuliwaambia na tulieleza Taifa kwamba ndani ya kipindi cha miaka mitano lazima tuzalishe *megawatts* 2,780. Leo tuna *megawatts* 1,247 ambazo zimetoka mwaka 2010 - 2015 yaani tumepata ongezeko la *megawatts* 347 kwa miaka mitano. Bado hatujafikia lengo la miaka mitano hapo tunakwenda kwenye uchumi wa kati wa viwanda ambao upo kwenye Ilani ya Chama cha Mapinduzi, unaona kabisa kwamba kikwazo hiki bado hatujaondokana nacho. Mheshimiwa Mwenyekiti, tuliweka lengo la barabara zaidi ya kilomita 5,000 lakini mpaka sasa ni kilomita 2,773 sawa na asilimia 53 ndizo ambazo zimejengwa. Sasa unajuliza kwamba huu uchumi wa viwanda ambao vikwazo vyake tulipaswa kuvitatua katika Mpango wa awali wa Miaka Mitano haujakamilika, je, tunakwenda kwenye uchumi wa viwanda wa namna gani? Hayo ndiyo maswali ambayo Serikali inapaswa kutujibu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, unaangalia tu *focus* ambayo Wizara imetuletea, inasema tuna matarajio mwaka huu wa fedha wa 2016/2017 kuwa na bajeti ya shilingi trilioni 22.9 bajeti ya mwaka jana ilikuwa ni shilingi trilioni 22.45 yaani tumeongeza shilingi bilioni 450 kutoka katika bajeti ya mwaka uliopita. Ukiangalia watu wa Kenya, jana na wenyewe walikuwa wanatoa Mpango wao wa Taifa, bajeti yao ni *Kenyan money trillion* 2.19 ambazo ni sawasawa na trilioni 44.5 za Kitanzania. Kenya wana bajeti ya trilioni 44.5 sisi Tanzania tuna bajeti ya trilioni 22 halafu unasema tunakwenda kwenye uchumi wa kati? (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati mwingine tukisema ni maagizo mtatulaumu lakini unaona kabisa haileti sense. Bajeti ya Maendeleo ya Kenya ni nusu, asilimia 47 ya bajeti ya Taifa, trilioni 20.195 ya Kenya ndiyo bajeti ya maendeleo sisi bajeti yetu ya maendeleo haifiki hata trilioni 10. Kila mwaka tukikaa ndani ya Bunge tunaishauri Serikali kwamba angalau bajeti ya maendeleo ifikie asilimia 35 ya bajeti husika ya nchi lakini hicho kiwango hatujawahi kufikia katika historia ya hili Taifa.

Sasa unajuliza tunakwenda kwenye uchumi wa viwanda ama tunapiga *propaganda* za kuwaambia Watanzania kwamba matarajio yetu ni haya,

maana tumekuwa ni watu wa kubadilisha *slogan* ili kuwateka wananchi katika mambo ambayo tunashindwa kuyafikia. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi tumekuwa ni watu wa kuwashauri tu, tumekuwa ni watu wa kuwaambia lakini mmeshindwa kuyatekeleza haya. Sasa leo tunawauliza kwenye hizo triloni 22 bajeti ya maendeleo ina-reflect viwanda? Unakuta hai-reflect viwanda ambavyo tunatarajia kuwekeza. Kwa hiyo, mwakani Waziri wa Fedha atakuja na visingizio hivi hivi kwamba bajeti ilikuwa ndogo ndiyo maana tumeshindwa kufikia malengo. Tunahitaji kujenga reli ya kati, tunahitaji kujenga viwanja vya ndege na kununua ndege, nchi yetu haijawahi kuwa katika vikwazo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Iran juzi wametoka kwenye vikwazo wamekwenda Ufaransa kwenye Shirika la Airbus wameagiza Boeing 108, hawa watu walikuwa kwenye vikwazo sisi ambao tumekuwa kwenye amani kwa kipindi chote tunazungumza stori za namna ileile. Unajiuliza hivi Watanzania tunayoyasema ndiyo tunayoyatekeleza? Tunaulizana kila siku kwa nini tunashindwa kutekeleza masuala ya msingi ambayo kama Taifa tumekuwa tukiyahitaji. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lazima tuzungumze...

TAARIFA

MWENYEKITI: Kuna taarifa Mheshimiwa Silinde naomba uketi.

MHE. DAVID E. SILINDE: Haya.

MWENYEKITI: Taarifa.

WAZIRI WA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nasimamia Kanuni ya 68(8) kutoa Taarifa kwa rafiki yangu Kamanda Mheshimiwa Silinde, anachangia vizuri lakini taarifa zake zinapotosha umma mpaka mimi mtu mwenye dhamana ya viwanda nashindwa kukaa hapa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa nayotaka kumpa Mheshimiwa Silinde, anatumia takwimu lakini anapotosha. Mheshimiwa Silinde ni mwanakamati mwenzangu wa Kamati ya Nishati, anajua kwamba lengo la *megawatts* 2,700 tulitumia nguvu nyingi kujenga bomba ambalo limepatikana lakini *capacity* ya umeme ya kuzalisha saa hizi ni *megawatts* 980, unataka tuzalishe 2,700 tukaziweke *store*, umeme hauwekwi *store*. (Makofi)

Mheshimiwa Silinde anapotosha kwa mambo anayoyajua, anajua kwamba kuna viwanda vya nguo vinazalisha, anasema hakuna kiwanda

kinachozalisha. Mheshimiwa Silinde anajua kwamba tumetoka kwenye sera ya *government* kumiliki tumeiachia sekta binafsi.

MWENYEKITI: Mheshimiwa usichangie.

WAZIRI WA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa nayompa, Kamanda asipotoshe.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Silinde unaikubali taarifa hii?

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Mwenyekiti, *this is the fact* ipo kwenye taarifa ya Wizara ya Fedha, taarifa yenyewe imesema kwamba mpaka 2010 tumezalisha *megawatts* 900, kutoka 2010 - 2015 tumeongeza *megawatts* 347 tu. Kama Wabunge ndiyo jukumu letu kueleza Serikali. Kwa hiyo, hayo matarajio ambayo tulikuwa tumeyapanga tufikie 2,780 ifikapo 2015 ambayo bado hatujafikia. Kwa hiyo, *that is the fact* Mheshimiwa Waziri. Kwenye upande wa viwanda, *the same applies*, Taifa linaelewa hilo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika kumalizia, kama Taifa na Bunge nashauri katika bajeti ya mwaka 2016/2017, lazima tutunge sheria kwenye Sheria ya Bajeti tuingize *provision* ya kuhakikisha kwamba Serikali inaweka *at least 40 percent* ya bajeti ya nchi kuwa ya maendeleo, tuiwekee sheria. Hii asilimia 35 ambayo tumekuwa tukiizungumza haina sheria ndiyo maana utekelezaji wake haupatikani. Kwa hiyo, nalishauri Bunge na hata Wizara mnapotengeneza ile *Finance Bill*, moja ya *provision* ni kuhakikisha kwamba asilimia 40 ya fedha inayotokana na bajeti nzima inakwenda kwenye maendeleo na tunaitungia sheria ili utekelezaji wake upatikane.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine bandari tumeeleza, Bunge hapa lilitunga Sheria ya Mawasiliano (*Telecom Act*) ya 2009 na kuna Sheria ya Madini ya 2010 ambayo zinaitaka Serikali kuhakikisha Makampuni ya Madini pamoja na Makampuni ya Simu yanajisajili kwenye Soko la Hisa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo ukiangalia Makampuni ya Simu yana mapato makubwa, angalia mzunguko wa Mpesa, angalia wateja ambao wako kule lakini angalia kodi wanayolipa kwenye Serikali! Makampuni ya Simu tangu 2009 mpaka leo miaka saba yameshindwa kujisajili. Kodi wanayopata Serikali siyo stahili kwa sababu tumewaambia kabisa mkiyasajili tutakuwa tunaona uendeshaji wao lakini Serikali miaka yote haifanyi. Sisi kama Wabunge jukumu letu ni kuwashauri na tumekuwa tukiwashauri lengo letu kuhakikisha Serikali inapata mapato sahihi na mkipata mapato maana yake haya yote tunayoyazungumza hatutayajadili tena kwa maana ya mdomo tutajadili utekelezaji wake. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, tunapokuwa tunawashauri wakati mwingine muwe mnapoekea siyo mnabisha tu. Uwezo wa kujenga hoja tunao na uwezo wa kusema Tanzania ni mkubwa kweli kweli, tatizo la Tanzania ni utekelezaji wa yale ambayo tumekubaliana ndani ya Bunge. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nashauri mnapokuja Mpango na mnajua kabisa haya mapendekezo ama mwongozo wa Mpango tunaoujadili leo ilitakiwa iwe ni *extract* kutoka kwenye Mpango wa Miaka Mitano kwa sababu hatuna ule Mpango wa jumla wa Miaka Kumi na Tano. Tunasema tuna *Strategic Plan* ya miaka kumi na tano lakini...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante, muda wako umekwisha.

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Tunaendelea na Mheshimiwa Conchesta Rwamlaza.

MHE. CHONCHESTA L. RWAMLAZA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi hii ili na mimi niweze kuchangia machache juu ya Mpango huu wa Serikali ambao umeletwa mbele yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niungane na Mheshimiwa Silinde kusema kwamba tunayo maneno mengi na mipango mingi lakini utekelezaji ndio umekuwa tatizo kubwa sana katika nchi yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende kwenye gharama za uendeshaji wa miradi katika nchi yetu. Kwa muda karibu wa miaka miwili ndani ya Bunge hili tumekuwa tukiishauri Serikali kufanya marekebisho katika Sheria ya Manunuzi. Ukitazama tangu Naibu Waziri wa Fedha alipotusomea hapa mwelekeo lakini katika vitabu vyote hivi ambavyo vimeletwa na Waziri malalamiko yao na maoni yao yamegusa namna ya kudhibiti manunuzi ya Serikali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, moja ya tatizo kubwa ni Serikali kushindwa kuleta sheria hii ili tuirekebishe. Tumelalamika sana, Wabunge wamepiga kelele kuhusu namna sheria inavyosababisha ukiritimba na kuifanya Serikali miradi yake kuwa ya bei kubwa, miradi mingi inashindwa kukamilika na inayokamilika inakuwa na gharama ambazo zimeifanya Serikali iwe na madeni makubwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niulize ni lini sasa Serikali italeta marekebisho ya Sheria ya Manunuzi? Wakati mwingine nakuwa na wasiwasi kwamba mnashindwa kuleta sheria hii kwa sababu wako watu ndani ya Serikali ambao

wananufaika na matumizi ya sheria hiyo. Mmeongelea suala la kudhibiti mtadhibitije kama sheria bado ni ileile. Kwa sababu sasa imekuwa ni kawaida ya Serikali manunuzi yake hayaendani na soko. Kalamu ambayo inauzwa kwa shilingi 200/= wao watainunua kwa shilingi 1000/=. Mradi wa Serikali ambao ungeweza kutekelezwa kwa shilingi 50,000,000/= unatekelezwa kwa shilingi 100,000,000/=. Naiomba Serikali ibadili sheria hii na iilete haraka sana ili tuweze kuifanyia marekebicho. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nizungumzie kuhusu elimu. Yako mambo mengi na Waziri wa Elimu ametuambia kwamba atakuja na mipango hasa ya upande wa ukaguzi, lakini mimi naomba niongelee kuhusu mgawanyo sawia wa walimu katika nchi yetu. Unaweza kukuta kuna shule ambazo zina walimu 30 na shule nyingine zina walimu wawili.

Naomba nitolee mfano katika Jimbo la Bukoba Vijijini katika Halmashauri ya Wilaya ya Bukoba. Halmashauri hii katika Mkoa wetu imekuwa ya mwisho kielimu, lakini hata shule ambayo imekuwa ya mwisho kiwilaya na kielimu inatoka katika Halmashauri hii inaitwa Kamkole ipo katika Kata ya Rukoma, ina wanafunzi 215 ina walimu wawili tu. Mwaka jana Halmashauri ya Wilaya iliomba walimu 280, haikupata mwalimu hata mmoja. Mwaka huu tunakwenda kuomba walimu 300, tunaomba Wizara ifikirie namna ya kupeleka walimu katika Halmashauri hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mnakumbuka siku za nyuma yuko Mkuu wa Wilaya ambaye amewahi kupiga baadhi ya walimu viboko 20 lakini tatizo hakuna walimu katika Halmashauri hii, wanapoomba walimu hamuwapi, shule ina walimu wawili au watatu. Kama Waziri wa Afya alivyotuambia kwamba anakwenda kufanya sensa ya kuona kwamba madaktari wanakwenda sawia hata katika mikoa ya pembezoni, tunaomba walimu nao wagawiwe kwa usawa siyo shule moja inakuwa na walimu 300 na hasa shule za mijini. Pamoja na kwamba tunatetea wanawake lakini na wanaume nao wawe wanaomba uhamisho kufuata wake zao ili waende katika shule hizo isiwe kila siku sisi wanawake ndiyo tunawafuata wanaume ifike mahali na ninyi mtufuate huko tuliko. (Kicheko/Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nitoe maoni yangu kuhusu hii *retention*. Kamati ya Bajeti imekubaliana na mapendekezo ya Serikali. Inawezekana Serikali ina jambo ililoliona labda kuna matumizi mabaya ya fedha hizo lakini naomba niwakumbushe. Mwaka 1972 wakati Serikali imefuta *Local Government* ikaleta utaratibu wa madaraka mikoani, baada ya miaka kumi Serikali ilishtuka kwamba imeondoa huduma kwa wananchi na ikarudisha *Local Government*. Hata hivyo, baada ya kurudisha *Local Government*, Serikali imekwenda kufuta vyanzo vya mapato ambavyo vilikuwa vinasaidia halmashauri hizi kuweza kujiendesha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kipindi kilichopita mimi nilikuwa kwenye Kamati ya TAMISEMI, katika kupitisha bajeti, Wakuu wa Mikoa wote wamelia jinsi Serikali inavyoshindwa kurudisha ruzuku ya vyanzo hivi. Ukipitia bajeti ya mwaka jana, karibu mikoa yote Serikali ilishindwa kupeleka fedha mpaka wengine walipata asilimia 28 – 30, hii imesababishwa na Serikali Kuu kubeba pesa zote. Mimi nina wasiwasi na naungana na wale wanaosema Serikali inakwenda kuuwa mashirika haya. Serikali kwanza ituambie imeona mpaka ikaondoa *retention*? Hata ndani ya Halmashauri, kwa mfano, Idara ya Ardhi, vyanzo vyote vya mapato vinakwenda Wizarani lakini Wizara ya Ardhi imeshindwa kurudisha pesa hizo na unakuta halmashauri zinashindwa kupima viwanja kwa sababu hawana fedha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii *retention* ina maana gani? Ina maana kwamba pesa yote itakusanywa Hazina na tujue hii Serikali ina wakora, kuna watu wengine ni wakora huko, wanaweza kutumia mwanya huu kuhakikisha kwamba hizi fedha hazirudishwi inavyotakiwa. Serikali itueleze, ina mpango upi sasa ambao utawezesha fedha hizi kutoka Makao Makuu Hazina kuzirudisha katika wilaya ikiwa ni pamoja na Halmashauri. Halmashauri zinalia na mmekwenda kuziua na zinakwenda kufa. Serikali ifikirie namna ya kurudisha baadhi ya vyanzo. Kama inashindwa kupeleka fedha za bajeti irudishe vyanzo vile ambavyo vilikuwa vinawezesha Halmashauri kuweza kupata mapato yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ilani ya chama chetu cha CHADEMA ya 2010 tulikuwa tumepanga kurudisha Serikali za Majimbo, CCM ikapiga kelele na kusema ni ukabila siyo ukabila, hii nchi ni kubwa. Ndiyo maana watu wanaiba mpaka CAG atambue wizi umetokea mahali fulani inakuwa imepita miaka mitano. Nchi hii ni kubwa, inahitaji chombo kingine hapa katikati ambacho kitahakikisha wananchi wanapata huduma zao na kudhibiti mapato ya Serikali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naona kengele ya kwanza imeshalia, naomba niongelee juu ya utawala bora. Nitaongelea Wilaya ya Kyerwa, mimi ni Mbunge wa Viti Maalum naruhusiwa kuongelea mkoa mzima. Utawala bora ni pamoja na mambo ambayo mmeona yanafanyika katika uchaguzi. Mtu anashinda kiti chake lakini anatangazwa ambaye hakushinda. Wasimamizi wa Uchaguzi ni Wakurugenzi, Mkurugenzi anatangaza matokeo halafu anapitia dirishani. Tume na ninyi mnafanyaje? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nachotaka kuwaambia haya mambo yanaweza kuwa ni kung'ang'ania kupata madaraka sawa lakini mnalea kizazi ambacho hakiwezi kuvumilia mambo haya. Kizazi cha sasa hivi hakina siasa za mwaka 1947, tunao watoto na vijana wapya. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Kumbe ni Mbunge wa dirisha.

MHE. CHONCHESTA L. RWAMLAZA: Msifikirie kung'ang'ania madaraka ni jambo jema. Halmashauri ya Wilaya ya Kyerwa CHADEMA ilipata Madiwani 13 wakati CCM ilipata...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante, kwaheri.

MHE. CONCHESTA L. LWAMLAZA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Mbunge wa dirisha huyu. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Tunaendelea na anayefuata ni Mheshimiwa Nachuma, atafuatiwa na Mheshimiwa Kangi Lugola na Mheshimiwa Edward Franz Mwalongo.

MHE. MAFTAHA A. NACHUMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi hii ili na mimi niweze kuchangia katika Mpango huu wa Maendeleo wa mwaka mmoja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kabla sijaanza kuzungumza lolote, naomba kwanza nimshukuru Mwenyezi Mungu kuwa Mbunge ...

MWENYEKITI: Nataka tu Jimbo Mheshimiwa.

MHE. MAFTAHA A. NACHUMA: Mtwara Mjini.

MHE. MAFTAHA A. NACHUMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nawashukuru kwa kunibariki kuwa Mbunge wao. Pili, naomba niwashukuru wananchi wangu wa Mtwara Mjini kwa kuniamini na nawaambia waendeleo kuniamini nitawawakilisha vyema. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kabla sijaanza kuchangia hoja, naomba niliarifu Bunge lako Tukufu kwamba Mtwara Mjini kumetokea maafa, mvua imenyeshwa, kuna mafuriko na jana nilitoa taarifa hii kwa Mheshimiwa Waziri Mkuu, naomba Waziri husika ashughulikie suala hili, kuna nyumba zaidi ya 500 zimeharibika. Nachukua fursa hii pia kuwapa pole wananchi wote walioathirika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nianze kuchangia kama ifuatavyo. Mpango huu umezungumzia suala zima la viwanda na Mheshimiwa Waziri wakati anatoa hoja alisema kuna utaratibu wa kuhakikisha inatawanywa viwanda kila eneo la nchi. Pia alisema kuna maeneo ni *special investment zone*

kwa maana kwamba ni ukanda maalumu wa uwekezaji na akataja Mtwara, Bagamoyo na maeneo mengine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pale Mtwara Mjini kuna Kiwanda cha Dangote. Kiwanda hiki kina wafanyakazi wengi lakini kwa masikitiko makubwa kabisa mle ndani kuna kampuni tatu za Wahindi na Wachina, kuna AYOK, UCC na CYNOMA. Naomba nimpe taarifa Waziri husika kwamba kampuni hizi zilizopo mle ndani zinanyanyasa wafanyakazi. Sijui ni utaratibu gani huu wa kwamba tunajenga viwanda badala ya kuwanufaisha Watanzania vinawanyanyasa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini lingine katika Kiwanda hiki cha Dangote, lengo la Serikali ni kuhakikisha kwamba inaondoa umaskini kwa wananchi wa maeneo husika. Kwa kiasi kikubwa kiwanda hiki kinaajiri watu lakini wenyeji wa Mtwara wengi hawapati nafasi. Mimi kama Mbunge nimejaribu kutembelea kiwanda hiki zaidi ya mara mbili kwenda kuzungumza na Maafisa Masuuli lakini kuna manyanyaso makubwa ya wafanyakazi mle ndani. Mishahara inatoka kiasi kikubwa lakini wale vibarua na wafanyakazi wanapewa pesa ndogo sana. Nimuombe Waziri husika atembelee Kiwanda cha Dangote - Mtwara kuona manyanyaso yanayofanywa na Wahindi pamoja na Wachina lakini manyanyaso yanayofanywa kwa wananchi wa Mtwara Mjini, Mtwara Vijijini na maeneo ya Kusini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nizungumzie pia suala zima la bandari. Katika hoja hii limeelezwa suala zima la kuboresha bandari, lakini Bandari ya Mtwara imetajwa tu kwamba kuna mpango na mkakati wa kujenga magati. Mimi kama Mbunge wa Jimbo la Mtwara Mjini nimetembelea Bandari ile ya Mtwara. Pale kuna gati moja limechukuliwa na watu wa gesi wanaitwa BG, lakini ile gati kwa muda mrefu zile meli za BG hazipo. Sasa hivi tumebakiwa na gati mbili tu ambapo tunataka tusafirisha korosho lakini ile gati iko *empty* na wanasema kwamba pale meli nyingine yoyote hairuhusiwi kufia nanga.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba katika mpango huu wa kuendeleza bandari wahakikishe Bandari ya Mtwara ambayo ina kina kirefu Afrika Mashariki na Kati, wala haihitaji kutumia gharama kubwa kama ilivyo ujenzi wa Bandari mpya ya Bagamoyo, Wizara husika irekebishe Bandari ya Mtwara na ijenge yale magati manne. Sambamba na hilo ihakikishe inamwezesha yule mwekezaji ambaye ameomba eneo, Mheshimiwa Aliko Dangote kuweza kumaliza mchakato wake ili tuweze kuongeza magati kwa ajili ya Bandari ile ya Mtwara. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine nazungumzie suala zima la miundombinu. Kule Mtwara tuna barabara inaitwa barabara ya Ulinzi, ni miaka mingi barabara hii haizungumziwi kabisa. Naomba Wizara husika ihakikishe inashughulikia barabara ya kutoka Mtwara Mjini – Kitaya - Newala na maeneo mengine kwani

ni barabara ya Ulinzi ambapo mwaka 1972, mashujaa wetu au wanajeshi wetu walikuwa wanaitumia barabara ile kulinda mipaka ya Tanzania Ukanda huu wa Kusini lakini imesahaulika kabisa. Kwa hiyo, naomba Mpango huu uhakikishe barabara hii ya Ulinzi inajengwa kwa kiwango cha lami, inapita Kitaya - Mahulunga na maeneo mengine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine naomba barabara hii ambayo ni kitovu kikubwa cha uchumi wa korosho inayoanzia Mtwara Mjini kuelekea Majimbo yote ya Mkoa wa Mtwara kwa maana ya Mtwara Vijijini, Nanyamba, Newala, Tandahimba hadi Masasi iwekwe kwenye Mpango ili iweze kujengwa kwa kiwango cha lami. Mimi kabla sijazaliwa naisikia barabara hii inazungumziwa kila siku. Mheshimiwa Nandonde alishawahi kuzungumza kwa miaka mingi sana katika Bunge hili lakini mpaka leo bado barabara hii inasahaulika, kwa hiyo, tunaomba iwekwe kwenye Mpango.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nizungumzie suala zima la utalii. Pale Mtwara Mikindani kuna magofu ya kihistoria lakini Serikali imeyaacha na haina mkakati wowote wa kuhakikisha kwamba tunatangaza vivutio vile ili viweze kutoa ajira na kuingiza kipato kwa Serikali hii ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Maeneo yale ya Mikindani kuna vivutio kuliko hata maeneo mengine ya Tanzania, naomba Serikali ianze kuyatangaza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nimalizie kwa kusema mambo machache. Ilizungumzwa hapa kwamba amani na utulivu ndiyo chachu ya maendeleo katika Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na ndiyo chachu itakayowavutia wawekezaji kuja kuwekeza Tanzania. Kila mmoja ni shahidi, hata Waheshimiwa wazee wetu wa Chama cha Mapinduzi wanafahamu kabisa tarehe 25 Oktoba, 2015 kule Zanzibar chama kilichoshinda ni Chama cha Wananchi - CUF lakini Tume ya Uchaguzi na yule aliyeshindwa hawakutaka kumtangaza aliyeshinda. Kwa hiyo, niombe tu mshindi wa Zanzibar atangazwe ili nchi yetu iendeleo kuwa na amani na utulivu na ili wawekezaji waweze kuja kuwekeza Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimalizie kwa kusema kwamba usafirishaji wa reli ni muhimu sana. Kama ilivyokuwa kwenye reli ya kati na kule Kusini pia kuna reli, lakini kwenye Mpango huu sijaona sehemu yoyote iliyoandikwa kwamba reli hii ya kutoka Mtwara – Liganga - Mchuchuma itajengwa lini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la usafiri wa ndege, niungane na wenzangu kusema kwamba ATC ina ndege moja tu tena ni ya kukodi, tuna ubia na wale watu wa South Africa. Naomba ndege ziongezwe kwa sababu ni za Serikali lakini pili gharama yake ni nafuu sana. Nilienda kuulizia tiketi ya ndege kutoka Dar es Salaam kwenda Mtwara...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante.

MHE. MAFTAHA A. NACHUMA: Mheshimiwa Mwenyekiti nakushukuru sana. (Makofi)

MWENYEKITI: Tunaendelea na Mheshimiwa Kangi Lugola atafuatiwa na Mheshimiwa Edward Mwalongo.

MHE. KANGI A. N. LUGOLA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana Mtemi wa Kabila la Wasukuma.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nina mambo machache tu ya kushauri. Pengine nianze na hili la *retention* ambalo limezungumzwa na Mbunge aliyepita Mheshimiwa Rwamlaza. *Retention* kwa mapendekezo ya Serikali ni jambo zuri kwa sababu uzoefu unaonesha sisi ambao tumekuwa tukishughulika na mahesabu ya Serikali, ziko taasisi ambazo wanatumia fedha hizi vibaya. Kwa hiyo, Mpango huu wa Serikali ni mzuri, waendeleo nao, isipokuwa Halmashauri zote nchini pamoja na Mifuko ya Hifadhi za Jamii, hao wasiwewe kwenye kundi la kupeleka fedha kwenye Mfuko Mkuu wa Hazina, waendeleo kubaki na makusanyo. Bahati nzuri Mheshimiwa Rwamlaza tuko Kamati moja nadhani kule tutaendelea kushauriana vizuri ili Halmashauri zetu zisije zika-*suffocate*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende kwenye suala la kilimo. Iko mikoa ambayo kila mwaka inakumbwa na njaa na haipungui mikoa 12 lakini kwenye Mipango yetu hapa sijaona mipango mahsusi na ya makusudi ya kuhakikisha kwamba mikoa hii wanaiwekea miundombinu ya umwagiliaji. Mikoa mingi upande wa Kanda ya Ziwa tuna maji ya uhakika, tunahitaji miundombinu ya umwagiliaji, tumechoka kuletewa chakula kila mwaka. Labda tuambizane hapa kwamba mikoa ile ambayo inakuwa na njaa kila mwaka tumeitelekeza na kwamba tutaendelea na Kamati za Maafa ili tuwe tunaendelea kuwapeleka tani za chakula ilhali wao ndiyo wamebahatika kuwa na maji ya uhakika, wanaweza wakamwagilia na tukapata chakula tukajitosheleza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano pale Bunda tayari eneo la EPZ limetengwa zaidi ya hekari 1,350. Naishauri Serikali kwenye Mpango huu, hebu sasa mikoa ile ya Kanda ya Ziwa kwa kuanza na maeneo hayo ya EPZ watuwekee miundombinu ya umwagiliaji ili tusiendeleo kuombaomba chakula. Kila mmoja hapa anajua madhara ya njaa, watu wenye njaa hawatawaliki, watu wenye njaa hawatulii na watu wenye njaa hawawezi wakashiriki kwenye maendeleo ya huu Mpango tunaouweka hapa. Utashirikije kwenye maendeleo wakati una njaa? Wakati mwingine hatutulii humu ndani, hakuna amani na

utulivu kwa sababu watu wana njaa za aina mbalimbali humu. Wengine wana njaa ya pesa, wengine wana njaa ya kushika madaraka, huwezi kutulia humu ndani, ni mifano ya njaa ukiwa na njaa huwezi kutulia. (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende kwenye suala la reli. Kwenye Mpango huu nishauri jambo moja na hii itakuwa ni hatari kwa Serikali. Kwenye hotuba ya Mheshimiwa Rais, ukurasa wa 12 ameelekeza kujenga reli ya kutoka Dar es Salaam - Rwanda na kwa kwenye Mpango Serikali inasema itajenga reli ya kati kwa *standard gauge*. Sasa kitendo cha kunyamaza au cha kuwa na kigugumizi sijui kimetoka wapi cha kutotaja reli yetu ya kati ya kutoka Dar es Salaam kwenda Kigoma na michepuko yake ya kwenda Kalema kwenda Msongati, michepuko ya kwenda Mwanza na baadaye twende Dutwa kule kwa ajili ya *nickel*. Serikali inaweza kutumia uchochoro huo na kwa sababu wanamshauri vibaya Mheshimiwa Rais, kama wameweza kutaja michepuko ya kutoka Mtwara kwenda Liganga na Mchuchuma, michepuko ya reli kutoka Tanga kwenda Arusha na Musoma na michepuko ya Minjingu na Engaruka kuna kigugumizi gani cha kutotaja reli ya kati kwamba ndiyo inayoenda kujengwa kwa *standard gauge*? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye Mpango huu kuna eneo la kukarabati reli ya kati. Kwa hiyo, tunaweza kukuta ule mtandao wetu wa reli ya kati ukaishiwa kukarabatiwa halafu tusiwe na *standard gauge* matokeo yake wanampelekea Rais Kagame. Nani asiyejua Kagame anatamani Bandari ya Dar es Salaam? Nani asiyejua Kagame aliwahi kusema akipewa mwezi mmoja atakusanya fedha za Bandari ya Dar es Salaam kuendesha Rwanda kwa mwaka mzima? Nani asiyejua Kagame alianzisha UKAWA ndani ya Jumuiya ya Afrika Mashariki wakamtenga Rais wetu ili waweze kujenga reli ya Mombasa mpaka Rwanda na sasa wanavuka Naivasha. (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende kwenye utalii. Tunahitaji kuinua pato la Taifa na ili tuliinue ni lazima tushughulike na ujangili ambao unatishia wanyamapori na ujangili unaotishia watalii kuja Tanzania.

Naomba Mheshimiwa Maghembe haya mambo ya kuandika humu kwamba tunataka kuboresha miundombinu, kununua zana za kupambana na majangili, mpaka sasa zana za kupambana na majangili unazo, tulikuwa na helkopta juzi majangili wameitungua, hizo ndizo zana za kupambana na majangili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kama majangili wameanza kutungua ndege ambazo ndizo zana za kupambana na majangili maana yake tukiendelea kukupa hizi zana za kupambana na majangili wataendelea kuzitungua. Idara yako ya Wanyamapori na Hifadhi yako ya Ngorongoro ndiko kwenye wafanyakazi wasiowaaminifu kwenye Idara ya Intelejensia ambao

wanaazimisha silaha za kivita, wanawapa majangili halafu wanatungua ndege. Waheshimiwa Wabunge, hizi ndege zinaendelea kuanguka kwenye hifadhi hata ile ya Marehemu Filikunjombe ilianguka kwenye Hifadhi ya Selous. Kwa nini nisiamini kwamba inawezekana kwa sababu walikuwa kwenye Hifadhi ya Selous ambako ujangili wa tembo ni mkubwa, ni majangili hawa hawa walianguka ndege ya Mheshimiwa Filikunjombe? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, inakuwaje ninyi katika kuajiri askari wa wanyamapori na kwenye Kikosi cha Intelejensia hamuwa-*vet*? Watu wengine wamefukuzwa polisi ndiyo hao mnawachukua, mnawachukua kwa sababu ya ubinamu, ujomba na mwingine ameshiriki kuanguka ndege ya Rubani Gower, maskini Mungu aiweke roho yake mahali pema. Mtu huyu ameajiriwa wakati alifukuzwa ni mhalifu, ni jambazi matokeo yake ameshiriki kwenye tukio hili. Mheshimiwa Maghembe unafanya kazi gani na yule Mhifadhi pale ambaye ndiye anashughulika na ajira za watu wa namna hii? Tutaendelea kuwa na majangili hata ukileta zana za kupambana nao kama wafanyakazi wa Idara yako hautawa-*vet* na kuwasimamia vizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niseme jambo moja. Mpango huu ni mzuri sana na katika uzuri wake ndiyo maana tunaomba kuendelea na mapendekezo haya ili Serikali ije na rasimu ikiwa inaonesha sasa Mpango huu unatekelezeka. Nakuhakikishia Mpango huu ukirudi jinsi ulivyo mkadharau mapendekezo ya Wabunge hautatekelezeka, zitabaki ni hadithi, zitabaki ni porojo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, bila kutaja maeneo ambayo reli yetu inaenda kujengwa kwa *standard gauge* kwa kisingizio kwamba hamuwezi kutaja kila kitu, kama hamuwezi kutaja kila kitu mbona maeneo mengine mmetaja? Kama mtakuja hapa bila mwelekeo wa reli ya kati, nitakuwa mtu wa kwanza kusema kwamba rasimu hii hatuikubali, nitakuwa mtu wa kwanza kutokubaliana na bajeti ya kupitisha mpango ambao hauna dhamira nzuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kule pembezoni Kanda ya Ziwa mfuko mmoja wa simenti shilingi 20,000 wakati Dar es Salaam ni shilingi 12,000, Watanzania hawa watajenga lini nyumba? Misumari, nondo, gharama za usafirishaji zinakuwa kubwa lakini tunaendelea kupiga chenga zaidi ya miaka 15. Hayo makelele yenu mliyonayo huko kwenye mambo ya *tender*, sisi hatutaki vurugu zenu huko, endeleeni kukaa vizuri, tunachotaka ni kujenga reli.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunazo taarifa, reli hii Waheshimiwa Wabunge...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa muda wako umekwisha.

MHE. KANGI A. N. LUGOLA: Ahsante sana Mtemi wa Wasukuma. (Makofi)

MWONGOZO WA SPIKA

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mwongozo wako.

MWENYEKITI: Mwongozo Mheshimiwa Waziri wa Sheria.

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nasimama chini ya Kanuni ya 68(7), nilikuwa tu nataka kusema kwamba kwenye Bunge letu hili tumekuwa tukisisitiza sana kuhusu lugha isiyodhalilisha viongozi wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, unapomtaja Rais Kagame ambaye ni Rais wa nchi ambayo tunaunda pamoja Jumuiya ya Afrika Mashariki, ningepomba Waheshimiwa Wabunge tutumie lugha nzuri zaidi. Isije ikafikiwa kwamba ni *official position* ya Bunge la Jamhuri ya Muungano kuweza lugha namna hiyo kwa kiongozi wa Jumuiya ya Afrika Mashariki. (Makofi)

MWENYEKITI: Nakubaliana na wewe Waziri, Mheshimiwa Dkt. Mwakyembe.

Waheshimiwa Wabunge, mahusiano yetu na nchi jirani hasa katika Jumuiya yetu au hata Afrika ni muhimu sana. *Unless* kama unataka tu kuisitiza hoja, unaweza ukaisema tu bila kumtaja mtu. Kwa hiyo, nadhani kuanzia hapa tuyatambue hayo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana, tunaendelea.

MHE. KANGI A. N. LUGOLA: Mheshimiwa Mwenyekiti, mbona Rais Kagame alitudhalilisha lakini hamkutoa kauli? (Kicheko)

KUHUSU UTARATIBU

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu utaratibu.

MWENYEKITI: Utaratibu Mheshimiwa Zitto.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, Kanuni zetu hazitukatazi kuwataja viongozi wa nchi nje ya Tanzania. Tuna vita ya kiuchumi hapa, tuna vita ya reli. Tunataka reli ifike Kigoma, reli itoke Uvinza kwenda Msongati... (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa unachangia.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nimalize.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Zitto sasa unachangia. Mimi nakubaliana na wewe maslahi ya nchi lazima tuyaweke mbele, sawa, lakini sisi kama sehemu ya viongozi wa nchi hii, hili ni Bunge, lazima tuhakikishe tunakuwa sehemu ya kujenga mahusiano mazuri na nchi zingine, unaweza ukafikisha ujumbe wako huo huo bila kuwaudhi wengine au kufanya waanze kututilia mashaka. (Makofi) Tunaendelea na Mheshimiwa Edward Mwalongo.

MHE. EDWARD F. MWALONGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi. Awali ya yote, nianze kuwashukuru wananchi wa Jimbo la Njombe Mjini kwa kunipa kura nyingi ili niwe mwakilishi wao. Kwa uwezo wa Mwenyezi Mungu, nitafanya kila linalowezekana niwawakilishe vema. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa sikupata nafasi ya kuchangia hotuba ya Mheshimiwa Rais basi na mimi nichukue nafasi kumpongeza sana, hotuba yake ilikuwa nzuri na kweli imetoa mwongozo na mwanga jinsi nchi yetu inavyoweza kwenda.

Pia nimpongeze Mheshimiwa Rais kwa uteuzi wa Mawaziri, niwaombe wawe na amani, wafanye kazi kwa bidii wawatumikie Watanzania. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikijikita sasa kwenye Mpango, niseme mpango ni mzuri lakini nina mambo machache ya kusema. Watu wa Kanda ya Kati wanasema reli ya *standard gauge* lakini sisi wa Mkoa wa Njombe na Mbeya tuna reli tayari pale ya *standard gauge* ya TAZARA lakini malori bado yapo barabarani. Tukiacha hilo, kwenye Mpango tunasema kuna upembuzi yakinifu wa kujenga reli kutoka Mtwara - Mbamba Bay zaidi ya kilomita 800, sikatai, ni vizuri kwa maana ya kwamba ni kufungua mikoa iliyopo pembezoni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hata hivyo, kutoka Makambako - Liganga ni kilomita 200, hivi shida iko wapi? Hivi kipi ni rahisi, k ujenga reli kutoka Makambako - Liganga ambako chuma ndiko kipo au kuanza kufanya upembuzi wa kilomita 800 za reli mpya ya Mtwara – Mabamba Bay? Nashauri tufanye kile cha rahisi na pafupi chuma kitoke Liganga ili tufanye maendeleo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mji wa Njombe ndiyo unategemewa kuwa Mji Mkuu wa machimbo haya ya Kusini mwa Mkoa wa Njombe. Ndiyo mji utakaopokea wageni wengi, ndiyo mji ambao utatoa huduma lakini mji huu hauna maji. Kinachosikitisha zaidi katika Mji wa Njombe, mito miwili mikubwa imekatiza katikati ya mji. Niombe Serikali na nimuombe kaka yangu Mheshimiwa

Lwenge, ameshaniahidi tutaenda Njombe tukaone ni namna gani sasa Mji wa Njombe utapata maji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vijiji vyote vya Jimbo la Njombe Kusini au Mjini havina maji. Wananchi walichanga fedha wakiahidiwa kwamba kutakuwa na mradi wa Benki ya Dunia kusaidia ujenzi wa mradi wa maji. Fedha zao zimekaa huko Serikalini lakini maji hakuna. Kwa kuwa Mheshimiwa Waziri ameshaniahidi basi niamini hilo litaenda kutekelezwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile suala la afya, tunakwenda kujenga uchumi wananchi hawana afya itasaidia nini? Pale Njombe sisi tuna hospitali ambayo mara inageuzwa Hospitali ya Mkoa, mara Hospitali ya Rufaa ya Mkoa lakini ukifika huwezi kujua kama umefika hospitali kwa jinsi ilivyochakaa. Utajiuliza hivi hapa ilitokea vita au kulitokea nini, lakini ukiingia ndani utaona watu wamelala, ni wodi. Hali ya hospitali ni mbaya sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niombe sana Serikali ione nini tufanye katika hospitali ile. Hospitali ile imerithiwa kutoka kwenye Kampuni ya TANWAT ikakabidhiwa Serikali kwa maana ya Halmashauri ya Wilaya, Halmashauri zimekuwa zikiongezeka mpaka sasa ziko tano bado zinatumiya hospitali ile ile na sasa inakuwa Hospitali ya Mkoa bado ni ile ile, eneo lenyewe la hospitali halizidi heka mbili.

Kwa kuwa mkoa umeshapewa eneo katika kijiji cha Mkodechi kwa ajili ya kujenga Hospitali ya Mkoa ambapo wameshafanya uthamini, wameshalipa fidia na wameshaweka mipaka, niombe Serikali itafute fedha tujenge hospitali hii. Tukijenga Hospitali ya Mkoa wa Njombe maana yake itasaidia sasa wananchi wa Njombe kwa maana ya mkoa pamoja na hao wawekezaji wanaokuja kwenye migodi hii kupata huduma ya afya na kuendelea na uzalishaji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la elimu. Niipongeze sana Serikali kwa hatua iliyochukua, changamoto zipo sikatai. Ni muhimu unapoanza jambo upambane na changamoto ili kusudi ujipange vizuri zaidi. Naomba sana Serikali ijitahidi changamoto hizi iziangalie kwa haraka. Wengi wamesema hapa lipo tatizo la walimu, maslahi yao yaangaliwe vizuri, wana madai, wamekwenda likizo hawalipwi, wanapandishwa vyeo nyongeza zao hawapewi, niombe sana suala hili lipewe kipaumbele. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lipo tatizo ambalo kwangu naliona ni kubwa, tatizo la elimu kwa watoto wa kike. Tatizo hili ni la kitaalam kidogo na ni tatizo linalotokana na makuzi ya mtoto wa kike. Mtoto wa kike katika makuzi yake anafika mahali haudhuri shule kwa sababu ya kukosa zana za kujisitiri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tena tuna bahati sana Waziri wa Elimu ni mama, Naibu Waziri wa Elimu ni mama, Makamu wa Rais ni mama na Waziri wa Afya ni mama, naomba tulione hili. Watoto hawa wa kike hawahitaji hata zaidi ya shilingi 10,000 kwa mwaka ili wajisitiri. Hawawezi kuhudhuria shule kwa sababu hali zao siyo nzuri. Haudhurii shule kwa zaidi ya siku 30 ata-perform vipi vizuri, mbona haiwezekani! (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeona taasisi nyingi za kina mama hazizungumzii habari ya watoto wa kike tuwasitiri namna gani ili wahudhurie shule. Taasisi zote zinazunguka zunguka tu pembeni zinafanya vitu vingine visivyo vya msingi. Naomba sana suala hili liangaliwe, Serikali ione namna gani itafanya kusaidia watoto wa kike wahudhurie shule siku zote za masomo ili kusudi waweze kupata elimu vizuri. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la umeme. Nashukuru sana Profesa Muhongo amefika Jimboni kwangu na tumejaribu kuona vyanzo vya umeme na ameniahidi kwamba Jimbo langu litapata umeme. Tatizo ninaloliona kama nchi kwa suala la umeme ni nguzo. Sisi Njombe tunazalisha nguzo nyingi sana, Serikali ifike mahali ifanye maamuzi kwa kuwawezesha wafanyabiashara wa Njombe wawe na mitambo ya kusindika nguzo zile. Kwa sababu nguzo hizi na umeme tunaoenda kusambaza nchi nzima ni mwingi sana, tunahitaji nguzo nyingi sana na Njombe sisi tuna uwezo wa kutoa hizo nguzo zote zikapatikana, lakini nani awezeshe wale wananchi ili waweze kuwa na mitambo ya kusindika zile nguzo?

Kwa hiyo, Wizara ya Nishati na Madini kwa namna itakavyowezekana iwawezeshe wananchi wenye nia ya kufanya shughuli hiyo ya kusindika nguzo ili wazalishe nguzo nyingi zaidi. Tunaagiza nguzo South Africa, Zimbabwe na Kenya, tena ni hadithi ya kusikitisha unaambiwa nguzo zimetoka Njombe zimepelekwa Kenya zimenunuliwa na mkandarasi zinarudishwa Mara na wakati Njombe sisi nguzo pale zimebaki hazina mnunuzi. Kwa hiyo, niombe sana suala hili lishughulikiwe. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ni elimu ya ufundi, hivi tujiulize... (Makofi)

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa kwa mchango wako mzuri. Tunaendelea Mheshimiwa Mbaraka Kitwana Dau atafuatiwa na Mheshimiwa Jerome Bwanausi.

MHE. MBARAKA K. DAU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa fursa hii ili na mimi nichangie Mpango uliowasilishwa na Mheshimiwa Waziri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote, nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu aliyetujalia sote hapa tumeamka salama na tunaendelea na shughuli zetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika namna ya kipekee kabisa niwashukuru wapiga kura wa Mafia kwa kuniwezesha kuwa Mbunge kwa kura nyingi sana na leo nimesimama kwa mara ya kwanza katika Bunge lako Tukufu nikichangia Mpango huu. Ninachotaka kuwaambia wananchi wa Mafia, imani huzaaa imani. Wamenipa imani na mimi nitawarejeshea imani. Ahadi yangu kwao, nitawapa utumishi uliotukuka uliopakwa na weledi wa hali ya juu sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wao wenyewe watakuwa mashahidi, wameshaanza kuona baadhi ya ahadi ambazo niliziweka kwao zimeanza kutekelezeka. Wananchi wa vijiji vya Juwani na Chole wa visiwa vidogo ambavyo hawakuwa na maji kwa muda mrefu, maji yameshaanza kutoka kule. Wananchi wa visiwa vidogo vya Bwejuu na Jibondo maji wataanza kupata baada ya wiki mbili kutoka sasa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niipongeze Serikali makini na Serikali sikivu ya CCM kwa kuanza na sisi wananchi wa Mafia. Nimeongea na Waziri makini kabisa Waziri wa Ujenzi, Mawasiliano na Uchukuzi tukiomba watupatie meli ya MV Dar es Salaam ili kuondoa kero ya usafiri baina ya Kilindoni na Nyamisati. Kimsingi Waziri amekubaliana na hilo na naomba niwafahamishe watu wa Mafia kwamba Serikali imekubali kutuletea meli ya MV Dar es Salaam. Hivi sasa mchakato wa masuala ya kitaalam na ya kiutawala unaendelea na meli hiyo itakuwa Mafia ndani ya muda mfupi kutoka sasa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niendeleo vilevile kuipongeza Serikali, tuliomba gati na niliongea na Waziri, Mheshimiwa Mbarawa, bahati mbaya hayupo, lakini ndugu yangu Mheshimiwa Ngonyani upo nakuona hapo, tuliomba gati lifanyiwe maboresho kwa kuletewa tishari kutoka Mamlaka ya Bandari Tanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninayo furaha kuwafahamisha wananchi wa Mafia na Bunge lako Tukufu kwamba tishari lile limefika Mafia juzi, taratibu za kuli-position kwenye gati lile zinaanza na usafiri baina ya Nyamisati na Kilindoni utaboreka zaidi.

Naomba ndugu yangu Mheshimiwa Ngonyani unifikishie salamu kwa Mheshimiwa Waziri, bado tuna matatizo upande wa pili wa Nyamisati, kule maboresho bado hayajafanyika. Tunatambua kwamba Mamlaka ya Bandari ilishatenga bajeti kwa ajili ya kufanya maboresho upande wa Nyamisati. Meli hii

itakayokuja kama upande wa Nyamisati hakutafanyiwa maboresho itakuwa haina maana yoyote.

Kwa hiyo, nakuomba kwa namna ya kipekee ndugu yangu Mheshimiwa Ngonyani na nikimaliza kuchangia nitakuja hapo kwako nikuelezee *in details*. Maboresho ya Bandari ya Nyamisati ni muhimu sana katika kuhakikisha meli ile ya MV Dar es Salaam inafanya kazi zake baina na Kilindoni na Nyamisati bila ya matatizo yoyote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa namna ya kipekee pia nikushukuru ndugu yangu, mzee wangu Mheshimiwa Profesa Muhongo. Nilikuletea *concern* yetu watu wa Mafia kuhusiana na kusuasua kwa mradi wa REA. Ukachukua hatua na ninayo furaha kukufahamisha kwamba nimeongea na watu wa TANESCO na tumekubaliana kwamba mradi ule utakabidhiwa baada ya mwezi Machi, hivyo basi nakushukuru sana. Pia tulinong'ona mimi na wewe kuhusu suala la *submarine cable* kutoka Nyamisati kwenda Kilindoni...

MBUNGE FULANI: Changia hoja.

MHE. MBARAKA K. DAU: Tulia wewe. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, *submarine* ndiyo *solution* ...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Dau, naomba sana tuendelee kutumia lugha ya Kibunge.

MHE. MBARAKA K. DAU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana. Nilikuomba Mheshimiwa Muhongo kwamba ufumbuzi wa kudumu wa tatizo la umeme Mafia ni kuzamisha *submarine cable* kutoka Nyamisati kwenda Kilindoni.

Kimsingi ukaniambia niendeleo kukukumbusha. Mimi kwa kuwa wewe ni jirani yangu hapa kila nikifika asubuhi shikamoo yangu ya kwanza ni *submarine cables*...

MWENYEKITI: Kwa mujibu wa Kanuni ya 60, elekeza maongezi yako kwa Mwenyekiti.

MHE. MBARAKA K. DAU: *Submarine cable* itakuwa ndiyo salamu yangu ya kwanza ya asubuhi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kuyasema hayo, nianze sasa kuchangia Mpango. (*Kicheko*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Waziri, Mheshimiwa Dkt. Mpango na Naibu Waziri Mheshimiwa Dkt. Ashatu wameleta Mpango mzuri sana. Mimi naamini madaktari hawa wawili watatuvusha, tuwape ushirikiano. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nitajikita zaidi kwenye ugharamiaji *(financing)* wa Mpango huu. Mpango uliopita ulipata matatizo makubwa sana kutokana na ukosefu wa fedha. Naamini kwa ari na kasi iliyoanza nayo Serikali ya Awamu ya Tano ambapo ukusanyaji wa mapato umekuwa mkubwa sana sambamba na kubana matumizi ya Serikali, *financing* ya Mpango huu wa sasa haitakuwa tatizo sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, *concern* yangu ipo kwenye sehemu ya pili ya *financing* ya Mpango huu ambayo ni sekta binafsi. Sekta binafsi wanakuja kuwekeza lazima sisi wenyewe tuweke mazingira wezeshi kama mlivyosema katika Mpango wenu, kwamba ili watu waje kuwekeza hapa lazima mazingira yawe mazuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa basi, ninachotaka kusema ni kwamba tuwe waangalifu na hawa wawekezaji wanaokuja. Nitatolea mfano kule Mafia na Mzee wangu Mheshimiwa Lukuvi naomba unisikilize vizuri sana hapa, tuna Kisiwa kinaitwa Shungimbili. Mafia imezungukwa na visiwa vingi tu lakini kimoja kinaitwa Shungimbili. Kisiwa hiki cha Shungimbili kimebinafsishwa au sijui niseme kimeuzwa au sijui niseme kimekodishwa bila ya Serikali ya Wilaya kuwa na habari. Namuuliza Mkurugenzi anasema hana taarifa, namuuliza DC wangu anasema hana taarifa, naomba sana...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwishakwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante.

MHE. MBARAKA K. DAU: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Anayefuata ni Mheshimiwa Jerome Bwanausi halafu Mheshimiwa Dkt. Mary Nagu.

MHE. JEROME D. BWANAUSI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza napenda kuchukua fursa hii kukushukuru kwa kunipa nafasi ya kuchangia katika hoja hii ya Waziri wa Fedha.

Kwanza, niwashukuru sana wapiga kura wa Jimbo la Lulindi ambapo katika uchaguzi uliopita nilishinda Ubunge kwa asilimia 87. Siri kubwa ya ushindi katika uwakilishi kwa wananchi ni kupunguza maneno na kufanya kazi na kuondoa kero kwa wananchi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimpongeze sana Rais, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli kwa hatua zote anazoanza katika kuhakikisha Taifa hili linaelekea kwenye uchumi wa kati, nampongeza sana. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nichukue fursa hii kuwapa pole sana wapiga kura wangu kwa maafu waliyopata kutokana na mvua kubwa zinazoendelea kunyesha katika vijiji vya Matogoro kule Msanga, Mkangaula, Lupaso na maeneo mengine ambayo sikuyataja, nawapa pole sana na nataka kuwahakikishia kwamba nipo pamoja nao katika mkasa huu uliowapata. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikienda moja kwa moja katika hoja, nianze kuzungumzia kuhusu mapato. Kwanza, nimpongeze sana Waziri wa Fedha na Naibu wake na fimu nzima ya Wizara ya Fedha kwa jinsi ambavyo imejipanga kuhakikisha kwamba tunakusanya mapato ya kutosha ili tuweze kwenda kuondoa kero za wananchi ambapo kwa muda mrefu wamekuwa wakisubiri huduma kutoka Serikalini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka niishauri Wizara ya Fedha na watendaji, baadhi ya watendaji wengi hapa nchini wanashindwa kuwa wabunifu wa vyanzo ni kwa sababu wenyewe wanaendelea kupata riziki yao kwa maana ya mshahara na wanaendelea kupata pensheni baada ya kustaafu, wako tofauti kabisa na taasisi za binafsi ambapo wenzetu wamekuwa wabunifu sana. Mimi naomba sana tuhakikishe tunakuwa wabunifu na kupata vyanzo vipya vya mapato.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunacho chanzo kikubwa sana cha mapato ambacho hatukitumii *cha property tax*. Mheshimiwa Mnyika atakubali kule Dar es Salaam tunazo nyumba nyingi sana kama zingeweza kulipa *property tax* vizuri na tukawaweka katika makundi mawili, wale ambao tunaweza kutathmini nyumba zao lakini wale ambao tunaweza kuwaweka katika kundi la ukadiriaji na tukakadiria katika kiwango ambacho mwananchi anaweza akalipa, ni chanzo kikubwa sana cha mapato. Naomba Wizara na Halmashauri ziweze kuona ni jinsi gani tunaweza tukakusanya mapato kutoka kwenye chanzo hiki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kuziwezesha halmashauri zetu kuweza kukusanya mapato ni jambo lingine. Kwa mfano, Halmashauri yangu ya Wilaya ya Masasi, tarehe 23 Januari, 2013 nilipata janga kubwa sana la watu waliovamia Halmashauri na kuchoma magari 11 lakini pia kuchoma ofisi tano. Serikali ilituahidi kwamba halmashauri yetu ingeweza kupata fidia ya shilingi 1,337,000,000/= lakini tangu mwaka 2013 hadi sasa Halmashauri yangu ya Wilaya ya Masasi imekuwa ikifanya kazi katika mazingira magumu sana. Kwa hiyo, hata viwango tunavyopangiwa kukusanya tunapata ugumu mkubwa

sana. Namwomba Waziri wa Fedha, namuona Naibu yupo, hebu chukueni jambo hili ili kuhakikisha kwamba Halmashauri hii inapata fidia ili tuweze kununua magari, tuweze kutengeneza majengo yale ili ifanye kazi yake inavyostahili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikija kwenye suala zima la barabara. Barabara ni jambo muhimu sana na sisi wote tunajua. Kwa mikoa ya Kusini sisi ni wazalishaji wakubwa wa zao la korosho na moja ya barabara ambayo ni ya kiuchumi ni ile inayotoka Mtwara – Newala - Tandahimba - Masasi kupitia Lulindi. Barabara hii imeahidiwa na Mheshimiwa Rais na ipo kwenye Ilani na tayari kuna dalili za kuanza kujenga barabara hii.

Naiomba sana Wizara ya Fedha na Wizara ya Miundombinu kuhakikisha katika miaka mitano barabara hii inajengwa kwa kiwango cha lami. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, barabara nyingine ni barabara ya Ulinzi. Katika miaka mitano iliyopita tumezungumza sana juu ya barabara ya Ulinzi ambayo inapita kwenye zaidi ya Majimbo manne. Jimbo Mtwara Vijijini kwa Mheshimiwa Hawa Ghasia, kwa Mheshimiwa Mkuchika, kwa Mheshimiwa Katani kule Tandahimbi, kwangu kwenye Jimbo la Lulindi na kwa Mheshimiwa Dua kule kwenye Jimbo la Nanyumbu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, barabara hii ilikuwa na madhumuni makubwa mawili, kwanza ilikuwa ni barabara ya ulinzi. Wakati ule tunapigana na Mreno kule Msumbiji barabara hii ndiyo ilitumika vizuri sana kuhakikisha kwamba tunapambana naye. Pia tulianzisha vijiji vya ulinzi katika barabara yote hii lakini vijiji vile vyote havipati huduma ya barabara kwa sababu tuliomba iingizwe kwenye TANROADS lakini hadi sasa Wizara haijakubali. Namuomba sana Waziri anayeshughulika na Wizara hii ya Miundombinu tuhakikishe kwamba barabara ile tunaiweka TANROADS ili iweze kutengenezwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo nilitaka nilieleze ni suala zima la umeme. Nimshukuru sana Mheshimiwa Profesa Muhongo, tulikuwa wote kwenye Kamati ya Nishati na Madini, kwa kweli kazi yake kila mmoja wetu hapa tunakiri ni kazi iliyotukuka, hongera sana Mheshimiwa Profesa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Profesa ameeleza hapa kwamba wanatagemea kwenda Mtera kufanya tathmini ya REA I na REA II, yako mambo ambayo ningeomba mkayazungumzie. Kwanza, ni kwamba kwenye REA I na REA II idadi ya wananchi wanaotakiwa kupewa umeme kwa bei ya shilingi 27,000/= ni ndogo sana ukilinganisha na mahitaji. Kwa hiyo, jambo hili ni muhimu sana mkalizungumzie ili kuhakikisha kwamba idadi ile inaongezeka kulingana na hali halisi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini la pili ambalo limejitokeza ni kwamba wakati vijiji vinavyowekwa kwenye mradi wale wanaokwenda kufanya survey wanaacha vijiji vya katikati bila kuviingiza kwenye mpango, jambo ambalo linatusumbua sana wakati mpango ukiendelea. Ningeomba sana Profesa hili mkalishughulike kwa nguvu zenu zote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa tayari kengele ya kwanza imeshagongwa, nichukue fursa hii kuzungumzia suala la viwanda. Kule Kusini zao letu la korosho linahitaji kuongezewa *value* lakini itategemea na jinsi ambavyo tutaanzisha viwanda vidogo vidogo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, namuomba Waziri mwenye dhamana afanye juhudi katika miaka mitano hii kuhakikisha kwamba viwanda vya korosho vinafufuliwa katika Mikoa ya Kusini ili korosho ipewe thamani. *(Makofi)*
Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kuokoa muda, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii, ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana.

Anayefuata ni Mheshimiwa Dkt. Mary Nagu atafuatiwa na Mheshimiwa Aida Joseph Khenani na kama muda utaruhusu Mheshimiwa Anatropia Theonest.

MHE. DKT. MARY M. NAGU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa kunipa fursa hii na ni mara yangu ya kwanza kuongea kutoka *back bench*. Naomba nimshukuru Mwenyezi Mungu kwa kuendelea kutoa mchango wangu ndani ya Bunge hili na naahidi kushirikiana na wengi ili tuweze kutoa mchango wa Bunge kama unavyotakiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile napenda kuwashukuru kwa dharti wananchi wa Wilaya na Jimbo la Hanang walionipa kura nyingi kurudi hapa Bungeni. Kulikuwa na changamoto na hujuma nyingi lakini hawakutetereka. Naomba waendeleo kusimama na msimamo huu wa kujenga Wilaya yetu. Wale wabinafsi wakae kule wenyewe na sisi tuendeleo kuliendeleza Jimbo letu la Hanang. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia napenda sana kuwashukuru wananchi wa Hanang kwa kumpa Rais John Pombe Joseph Magufuli kura nyingi na CCM ikapita. Nashukuru sana na nampongeza sana Mheshimiwa Rais kwa sababu amedhirisha kutoka CCM wananchi wa Tanzania wanaweza wakapata mabadiliko ya kweli na ya uhakika. Kwa sababu wengi walifikiri mabadiliko yanaletwa na vyama vya upinzani lakini Mheshimiwa Rais ameonesha kwamba mabadiliko yaliyo dhahiri na ya uhakika yataanzia kutokana na Mpango huu wa pili na wa kwanza wa miaka mitano. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sasa nijielekeze kwenye Mpango ambao uko mbele yetu. Msingi wa Mpango huu ni ujenzi wa uchumi wa viwanda. Ujenzi wa uchumi wa viwanda utaleta maendeleo ya watu na si maendeleo ya vitu kama utaunganishwa na maendeleo ya kilimo, mifugo na uvuvi, shughuli ambazo zinahusu Watanzania walio wengi. Mimi kama Mbunge wa Hanang nashukuru sana kwa sababu Wilaya yangu kwa kiasi kikubwa ni ya mifugo, ni ya ukulima na kutokana na Ziwa Basotu kuna wavuvi vilevile. Kwa hiyo, viwanda vikijielekeza kwenye kuendeleza tija ya kilimo maendeleo ya watu yatapatikana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba tutambue kwamba kilimo kimekuwa ni shughuli ya watu wengi lakini na inaonesha kwamba maendeleo ya kilimo yanasuasua. Jambo moja ambalo ni dhahiri ni kwamba lazima tuunganishe mnyororo wa thamani ya mazao ya kilimo jambo ambalo liliharibika wakati wa ukoloni lakini hatujawahi kulirudisha mpaka leo. Viwanda hivi vitasaidia kwa sababu kwanza kutokana na viwanda teknolojia inayotakiwa kwenye kilimo itapatikana, zana bora zinazotakiwa kwenye kilimo na mifugo zitapatikana pia. Badala ya kuuza mazao yetu nje bila ya kuongeza thamani viwanda hivi vitasaidia kuunganisha mnyororo ule. Kwa hiyo, naomba sana viwanda ambavyo tutavianzisha viwe na uhusiano wa karibu sana na kilimo, mifugo na uvuvi bila ya kusahau utekelezaji wa Liganga na Mchuchuma ambavyo ni viwanda mama vitakavyojenga viwanda vingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, maji ni uhai, maji ni maendeleo na maji ni siasa. Ukiangalia katika kampeni ambazo tumezimaliza juzi wananchi wa Tanzania walio wengi walikuwa wanadai maji. Maji ni kazi ya akina mama ambapo wanaacha watoto nyumbani wanaanguka au wanaungua na moto kwa sababu ya kutafuta maji kwa umbali mrefu. Bila maji itakuwa ni vigumu sana viwanda kuendelezwa. Kwa hiyo, naomba sana, kabla sijafika kwenye maji, kuna misingi ambayo tunapaswa kuitekeleza katika Mpango huu. Kwa mujibu wa makubaliano hata ya kimataifa, sekta ya kilimo inapaswa kupewa si chini ya asilimia kumi ya bajeti kila mwaka ndipo ambapo tutaona maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mchango huu, mkiunganisha na maji, suala la kujenga mabwawa ya kumwagilia ambayo yatatoa maji kwa mifugo na kusaidia maji hata kwa wananchi litakuwa ni suala muhimu. Maji ni muhimu kwa ajili ya uhai lakini yatasaidia vilevile kuongeza tija kwenye kilimo. Kwa hiyo, naomba suala la mabwawa tulitilie mkazo katika Mpango huu na mimi narudia kusema tena kuhusu suala la Wilaya ya Hanang ya kuomba maji ya Mlima Hanang yakusanywe kwenye Bwawa la Gidahababieg ili watu waweze kupata maji ya uhakika, ili watu waweze kufanya kilimo cha umwagiliaji na ili mifugo mingi ya Hanang nayo iweze kupata maji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi natoka kwenye wilaya ya wafugaji, watu wanaohamama. Naomba nikazie elimu kwani ndiyo itakayobadilisha *mindset* ya wafugaji wanaohamama. Ili tuweze kuhakikisha watoto wa wafugaji wanapata elimu ya uhakika, naomba Mheshimiwa Waziri wa Elimu na wale wote wanaohusika na TAMISEMI waone suala la mabweni na hosteli kwenye Wilaya za wafugaji linatiliwa mkazo kwa sababu hawataacha kuhama.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naona kengele ya kwanza imelia, naomba niseme kwamba jamani nzi anakwenda pale ambapo kuna mzoga haendi kwenye marashi. Kwa hiyo, tukitaka mambo ya polisi na FFU kutokuingia humu ndani, naomba Wabunge tuwe waungwana wakati tunatoa michango yetu. Humu ndani sisi ni Wabunge, sisi ndiyo dira ya wananchi, ni wawakilishi wa wananchi, tukileta fujo humu ndani, tunaashiria kwamba kule nje napo wafanye fujo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba sana tuwe watulivu, tuwe waungwana, tuheshimiane humu ndani na tuliweke Taifa letu mbele ili tuongee mambo yanayohusu maendeleo ya watu wa Tanzania badala ya kuongelea mambo ambayo kila mmoja anataka ajiinue ili aonekane. Tukiwa waungwana, tukitumia muda wetu vizuri, wananchi wa Tanzania watatuona zaidi kuliko tunavyopiga kelele humu ndani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, muda ni mdogo, naomba niishie hapa na mimi nitasaidiana na Waziri wa Mipango kwa sababu nilikuwa naye kabla nikiwa Waziri wa Mipango ...

WABUNGE FULANI: Aaaaaa.

MHE. DKT. MARY M. NAGU: Katika kuleta mambo ambayo yatasaidia Mpango huu. Ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Dkt. Mary Nagu. Tunaendelea na Mheshimiwa Aida Joseph Khenani. *(Makofi)*

MHE. AIDA J. KHENANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Nami napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijalia kuweza kushiriki Bunge hili kwa mara ya kwanza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu muda siyo rafiki sana, dakika kumi nazona chache, napenda kuanza kuzungumzia suala la utawala bora. Tunapozungumzia utawala bora tunamaanisha, usiwe utawala bora wa maandishi uwe wa vitendo. Tunapozungumzia vitendo, amezungumza mzungumzaji aliyepita sasa hivi, kazi yetu sisi siyo kupongeza Serikali, kazi yetu ni kuikosoa na kuisimamia Serikali. Hatuwezi kuogopa polisi pale ambapo tunaona

kuzungumza ni haki yetu, hatuwezi kuogopa kupigwa pale tunapoona Serikali imekosea, tutaisimamia na tutaikosa Serikali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunapozungumzia utawala bora, nianze na suala la maslahi ya walimu. Walimu wa nchi hii ni watumishi kama watumishi wengine. Kama kweli utawala ni bora, kwa nini madai yao imekuwa ni wimbo wa nchi hii? Kila Mbunge anayesimama hapa akizungumzia Jimbo lake anazungumzia masuala ya walimu. Leo ukitazama hata kwenye vyuo, kwa sasa wanachuo wakikosa haki zao muhimu, wanaposimama kudai haki yao wengi wanafukuzwa vyuoni, je, huo ni utawala bora? Tukisimama hapa tukidai haki zetu...

MWENYEKITI: Mheshimiwa tuisaidie Serikali na nchi yetu kuboresha mapendekezo ya Mpango. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Mbona yule alizungumza habari ya nzi?

MHE. AIDA J. KHENANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa kuniongoza kwa sababu najua ni kazi yako. Ninapozungumzia suala la utawala bora hatuzungumzi kwa sababu ya uoga na nidhamu ya uoga sisi wengine hatuna. Mnapozunguka mnatazama nchi zinazounda Umoja wa Afrika utawala bora wanafanyaje, lakini utawala bora wa Tanzania tunauzungumzia kwa vitendo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika vipaumbele mlivyoleta kwenye Mpango, Serikali makini haiwezi kuwa na vipaumbele vingi visivyokuwa na idadi. Inaonyesha ni jinsi gani mmeandika tu lakini utekelezaji ni sifuri. Nikianza na suala la kilimo. Natokea Mkoa wa Rukwa, tungalima sana mahindi na maharage. Leo hii wakulima wa Mkoa wa Rukwa wanajiona kama wakimbizi ndani ya nchi yao. Pembejeo ni tatizo kwao lakini hata vile vichache wanavyopata kwa nguvu zao ili angalau kuzisaidia familia zao kuna ushuru usiokuwa na tija. Tunapozungumzia ushuru, huyo Mtanzania wa Rukwa ambaye ni mkulima, amekosa pembejeo, amejikongoja akalima kilimo chake tena kwa mkono lakini na kilekile kidogo Serikali inatoza ushuru.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni lini watakapoanza kuwathamini wakulima wa nchi hii hasa wa Mkoa wa Rukwa? Wamelima mahindi na mnajua walikosa soko, mmezungumzia hapa, lakini huyu mkulima wa Tanzania ili ajue kwamba Serikali ya Chama cha Mapinduzi inamthamini, inamthamini kwa lipi, kwenye pembejeo ni shida, kwenye masoko ni shida.

Naishauri Serikali, kama kweli tunaamini asilimia kubwa ya Watanzania ni wakulima, tutengeneze mazingira rafiki ya wakulima hawa. Isibaki stori za

kwenye madaftari na vitabu yanabaki kwenye makabrasha, tunataka vitendo vifanyike. Kama kweli ni kazi tu mmemaanisha mfanye kazi sasa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikija kwenye suala la maji, nikiwa natazama Bunge kwa njia ya TV, Mheshimiwa Keissy imekuwa ni wimbo wake, Mbunge wa Nkasi Kaskazini, iko Mkoa wa Rukwa. Watu wa Nkasi Kaskazini na wenyewe ni Watanzania kama Watanzania wengine, kwa nini kila siku iwe ni wimbo tu wa maji? Kwenye Mpango mnaoleta mtuambie ni mikakati gani mipya mliyokuja nayo ukiachana na nyimbo mnazoimba kila siku. Mikakati mipya iko wapi ambayo itatufanya sisi tuwaamini kama kweli mnakwenda kutenda? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, hawa wananchi, imefikia mahali wamechoka na nyimbo hizi sasa wanataka utendaji. Ukitazama Bunge hili Wabunge wengi wanasimama wanazungumzia suala la maji, sawa, yawezekana tunazungumza na tunaleta kwa maandishi kama hivi, ni kitu gani kinawazuia sasa mnapoandika mnashindwa kutenda? Kama kweli ni Serikali sikivu na siyo kinyume, tendeni sasa, muache kupiga story.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna suala la miundombinu. Mkoa wa Rukwa umesahaulika kwa kila kitu. Watu wa Rukwa siyo Watanzania? Ukizungumzia Nkasi Kaskazini na Kusini barabara ni hadithi. Amezungumza hapa Mheshimiwa Mipata na anazungumza kila siku lakini sisi tunapozungumza hatuombi, tunaitaka Serikali ifanye kwa sababu ni wajibu wenu kufanya na msipofanya tunajua hamsikii na hamuelewi. Msifikiri Chama cha Mapinduzi kuendelea kuongoza ni kwamba mnapendwa sana, no, lazima mjitafakari. Pale mliposhinda kwa haki mjitafakari lakini mapito mliyoyapata katika kipindi hiki mnajua kwamba ni jinsi gani mmekosea step, lazima mjipange. Sasa kwenye Mpango mnaokuja nao tunahitaji mikakati madhubuti ambayo kweli inamaanisha kwenda kuwasaidia Watanzania. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna suala la elimu. Suala la elimu haliwezi kufanikiwa kama mnakurupuka lazima mtafakari kabla ya kusema. Mnasema elimu bure, elimu bure itakujaje wakati walimu wenyewe madai yao yako palepale? Sawa wanafunzi wamefika shuleni lakini sasa hivi wanafunzi idadi yao ni kubwa kuliko walimu. Hii elimu bure inakwenda sambamba na yale mnayoyasema au mnasema tu ili kutimiza wajibu? Mimi naamini hata hili mmeibuka tu kulisema, hamjajipanga. Ni mipango gani madhubuti ambayo mmetuonyesha hapa kama kweli mmekusudia kutoa elimu bure? Mimi nawashauri msiwe mnakurupuka, mjipange kwanza. Mkiona UKAWA wamekuja nayo wanazungumza msifikiri na nyie mnaweza mkafanya.

MWENYEKITI: Lakini walimu si lazima wawe wachache kuliko wanafunzi. (Makofi/Kicheko)

MHE. AIDA J. KHENANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kazi yangu kuiambia Serikali pale walipokosea lazima wajirekebishe na wasikurupuke lazima wajipange. Serikali ya Chama cha Mapinduzi imekuwa na maneno mengi kuliko kutenda na Watanzania wanaona. Haya wanayoyazungumza inaonyesha ni jinsi gani kweli wamekurupuka, hawajajipanga. Vipaumbele ambavyo wanashindwa kuvitekeleza, vipaumbele vingi, hakuna Serikali inayoendeshwa kwa staili hii. Lazima uwe na vipaumbele unavyojua utatekeleza. Ni kipi ambacho mliliketa kwenye Mpango uliopita na mmetekeleza kama mlivyokuwa mmepanga, hakuna! Imekuwa ni maneno ya kila siku ya kuandikwa yanashindwa kutekelezeka. Tunaitaka Serikali ya Chama cha Mapinduzi iachane na porojo, ifanye kazi. *(Makofi)*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa. Tunaendelea na Mheshimiwa Anatropia Theonest na atakuwa mzungumzaji wa mwisho kwa mchana huu.

MHE. ANATROPIA L. THEONEST: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa fursa hii. Na mimi kwa vile nachangia kwa mara ya kwanza, namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kupata hii fursa, nakishukuru chama changu cha CHADEMA kwa kuniadini na kunipa fursa na nawashukuru wananchi wa Jimbo la Segerea walionipigia kura zaidi ya 49,000. Kwa bahati mbaya sana, nikiwa nimejitoa katika Tume ya Uchaguzi na nimetimiza masharti yote lakini kwa yale yale tunayoyasema kukosa utawala bora, *within a deadline*, jina langu likarudi nikapigiwa kura zote. Nawashukuru kwa kutupa Madiwani 13 wa UKAWA na tukiwa tumeshinda kwa kura nyingi sana kwa wagombea wote wawili na nawaahidi nitawatumikia, gamba kwetu halina nafasi. *(Makofi)*

Ndugu Mwenyekiti, Mheshimiwa Mwenyekiti, kumradhi, mimi ni Mbunge mgeni kwa hiyo nitahitaji sana kujifunza. Nimepitia Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Ibara ya 63(2) kinataja wajibu wa Mbunge kwamba ni kuisimamia na kuishauri Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Kabla sijaja mahali hapa nilishangaa sana. Je, Wabunge wa CCM kweli huwa wanasoma Katiba? Nini wajibu wetu kama Wabunge? Sisi ni mhimili, kama ulivyo mhimili wa Serikali, kazi yetu ni kuishauri Serikali, kuwaambia tunataka wafanye moja, mbili...

MWENYEKITI: Mimi nawasihi sana Waheshimiwa Wabunge, maana ukisema kwamba huna uhakika na Wabunge wa CCM kama wanasoma Katiba na wewe ni mgeni, sasa umepata uzoefu wapi? *(Makofi)*

MHE. ANATROPIA L. THEONEST: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Nimepata uzoefu kwa kuangalia kwenye *television* kwamba hatutimizi kazi yetu

ya msingi ambayo ni kuishauri Serikali. Mimi ndiyo nachoenda kufanya, kuishauri Serikali. Sipo hapa kwa kazi ya kuisifia Serikali, sipo kwa kazi ya kumsifia Magufuli kwa sababu aliomba kura mpaka kwa kupiga *push-up*, kwa sababu alijua jukumu analoenda kufanya. (Makofi)

Tumekuwa na changamoto ya ardhi. Nimepitia Mpango na mnaonyesha takwimu zenu kwamba kwa nchi ya Tanzania, mmeweza kupima 10% tu ya ardhi ya Tanzania. Natokea katika Jiji la Dar es Salaam ambalo limekuwa na migogoro mikubwa ya ardhi. Wananchi zaidi ya kaya 16,000 zimewekewa alama ya "X" kwamba wanaishi kwenye mabonde, wanaenda kubomolewa majumba yao. Zaidi ya watu 99,000 watakuwa ni watu wasio na makazi. Changamoto ni kwamba Serikali ilikuwepo, watendaji walikuwepo, Waziri Lukuvi ambaye ni Waziri sasa alikuwa Mkuu wa Mkoa wa Dar es Salaam alifanya nini wakati wote ambapo wananchi wameishi katika maeneo hayo? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakumbuka mwaka 1998 yalitengwa maeneo ya Tegeta ili wananchi waliokuwa wanaishi mabondeni wahamie hali kadhalika mwaka 2011 akiwa Mkuu wa Mkoa wa Dar es Salaam. Wananchi wa Jimbo la Segerea, wananchi wa Ilala, wanataka viwanja vyao kwa sababu wanasema anahusika katika uporaji wa maeneo waliyopewa wananchi waliokuwa wanaishi mabondeni. Kama hiyo haitoshi, tuna changamoto ya migogoro ya ardhi kwa sababu Wizara ya Ardhi haijafanya kazi. Kuna migogoro ya wakulima na wafugaji kwa sababu asilimia kubwa ya maeneo hayajapimwa. Alivyochaguliwa au alivyoteuliwa juzi, pale katika Wizara ya Ardhi kulikuwa na *National Council of Professional Surveyors*, ni Bodi ya ma-surveyor, ameenda pale akaivunja. Pengine alifanya kitu cha msingi lakini tokea ameingia katika huo wadhifa amefanya nini baada ya kuvunja hiyo Bodi ambayo ilikuwa inashiriki katika kukagua na kudhibiti wanavyofanya kazi ma-surveyors? Tunaendelea kutengeneza migogoro juu ya migogoro. Tunafanya kazi kwa kutafuta sifa. Tumekuwa watu wa hapa kazi tu na tunafanyia kazi kwenye TV. Mawaziri wanashindana nani leo ataonekana kwenye *media*, hapa tuwashauri mfanye nini? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, wengine ni ma-*celebrity* wazuri tu. Katika kitabu cha *Ideal State*, Plato aliainisha makundi ya aina tatu. Kuna *iron*, *silver* na *golden*. Kuna wengine walipaswa kuwa ma-*celebrity* leo ndiyo tumewapa Uwaziri na tunawapa dhamana kubwa ya kuongoza Serikali. Tunakosa cha kuwashauri kwa sababu kila mwaka mnakuja na mipango mizuri ambayo haitekelezeki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, narudi kwenye suala la miundombinu hususan Jiji la Dar es Salaam. Mmejipanga kwamba mnataka viwanda lakini viwanda tunaviwekaje katika maeneo ambayo hayana barabara? Unasafirishaje hayo

material pamoja na vilivyozalishwa kutoka sehemu moja kwenda sehemu nyingine? Ni changamoto ambazo ni za msingi. Segerea hatuna barabara kwani zote ni mbovu na hatuna barabara za mitaa zote ni mbovu. Serikali ipo miaka 54 ya Uhuru na mnataka tuwashauri, tuwashauri nini wakati mmekuwa mnasema kila siku mnashindwa?

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la lingine ambalo nitalizungumzia ni gap baina ya walikuwa nacho na wasiokuwa nacho. Inaonyesha, tangu mwaka 1992 tulikuwa na umaskini kwa asilimia 39 lakini mpaka mwaka 2007 mmeweza kupunguza kwa asilimia nne tu. Miaka 15 mmepunguza umaskini kwa asilimia nne tu na leo mnasema tuwashauri, tuwashauri nini? Tunachoweza kuwashauri, tokeni, mmeshindwa, tunaomba tuweze kuongoza nchi kwa sababu tunastahili. *(Makofi/Kicheko)*

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabungewalikuwa wakiongea bila mpangilio)

MHE. ANATROPIA L. THEONEST: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nazaliwa Mkoa wa Kagera, Wilaya ya Kyerwa, nitawasemea. Nimeenda katika Mkoa wa Kagera, Wilaya ya Kyerwa, nilichokikuta, Waziri wa Mambo ya Ndani aende kuona, kuna watu wamejitangazia nchi ndani ya nchi. Kuna watu wanajulikana kama Runyogote, Daniel na mwingine alikuwa Mbunge katika Bunge hili la Jamhuri, wametangaza nchi yao ndani ya nchi. Wana uwezo wa kuamrisha, wakaamrisha Askari wakaenda kukamata watu, wakakata migomba na wakapiga wananchi. Wanaweza kutangaza tunafunga barabara na wakafunga barabara.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante sana. Waheshimiwa Wabunge, muda uliobakia hautaruhusu mchangiaji mwingine. Niwataje watano watakaofuata tunaporejea saa 10.00, nao Mheshimiwa Juma Kombo Hamad, Mheshimiwa Lolesia Bukwimba, Mheshimiwa Omary Tebweta Mgumba, Mheshimiwa Rashid Chuachua na Mheshimiwa Dkt. Hadji Hussein Mponda. Hii ndiyo orodha bado tupo wengi sana. Bunge linarudia. *(Makofi)*

(Bunge lilirudia)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tukae.

Waheshimiwa Wabunge, nawasihi sana, kwa saa hizi kuleta maombi ya kuchangia inakuwa vigumu kwelikweli *unless* kuna dharura ya dhati kweli. Naomba mtuelewe, inakuwa vigumu sana ku-*manage* orodha iliyo mbele yetu.

Kwa hiyo, yale ambayo ni ya msingi tutajitahidi kwa kadri tutakavyoona na haya yaliyoletwa mbele yangu nitampatia katibu.

Waheshimiwa Wabunge, baada ya kusema hayo, naomba nisishe shughuli za Bunge hadi saa 10.00 jioni.

(Saa 06.58 Mchana Bunge lilisitishwa hadi Saa 10.00 Jioni)

(Saa 10.00 Jioni Bunge lilirudia)

Naibu Spika (Mhe. Dkt. Tulia Ackson) Alikalia Kiti

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge tukae. Katibu!

Waheshimiwa Wabunge, Kamati ya Mipango.

KAMATI YA MIPANGO

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge tukae. Waheshimiwa Wabunge tunaendelea. Sasa tutamsikia Mheshimiwa Juma Kombo Hamad, atafuatiwa na Mheshimiwa Lolesia Bukwimba, halafu Mheshimiwa Omary Tebweta Mgumba ajiandae. Mheshimiwa Hamad hajafika! Mheshimiwa Bukwimba! Mheshimiwa Omary Tebweta Mgumba tafadhali endelea!

MHE. OMARY T. MGUMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi hii ili nitoe mchango wangu katika Mpango wa Maendeleo wa Taifa letu. Nichukue nafasi hii kuwashukuru Wananchi wa Jimbo la Morogoro Kusini Mashariki kwa dhamana kubwa waliyonipa kuwawakilisha ndani ya Jimbo hili. Pia nimshukuru Mwenyezi Mungu aliyetujalia afya na uhai wa kufika siku hii ya leo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nijielekeze katika suala la miradi mikubwa ile, hasa suala lile la miradi mkubwa wa *Village City* ambao uko Mkulazi unapatikana katika Jimbo la Morogoro Kusini Mashariki ndani ya Morogoro Vijijini katika Jimbo ninalotoka mimi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nasema nijielekeze hapa kwa sababu huu siyo mradi wa kwanza kupewa ndani ya Jimbo hili lakini utekelezaji wake unachukua muda mrefu. Kwa mfano, tuna mradi wa bwawa la Kidunda mpaka sasa hivi unaenda una suasua. Hata hivyo, tunaishukuru sana Serikali kwa kutupa mradi huu, lakini naomba nisisitize katika utekelezaji ufanyike haraka iwezekanavyo; hasa katika kuandaa miundombinu rafiki kwa ajili ya uwekezaji. Kwa mfano, sasa hivi Mkulazi vijiji vyake vyote vinne ambavyo ni Usungura, Chanyumbu, Mkulazi yenyewe na Kidunda vyote havina mawasiliano, vyote barabara

haipitiki mwaka mzima, lakini pia hata maji yenyewe ndiyo hayo ya kubahatisha pia havina umeme.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, ningeiomba Serikali ingekuja na mpango kabla ya kuwekeza huo mradi mkubwa kuandaa hayo mazingira ili kuwavutia wawekezaji, hata wale watu wenye nia ya kuja kuwekeza ndani ya Morogoro vijijini, ndani ya Jimbo la Morogoro Kusini Mashariki wawe na moyo kwamba mazingira yanaruhusu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili kuhusu suala la viwanda, Morogoro ambayo ndiyo Mji wa mwanzo kabisa baada ya uhuru Serikali iliamua kabisa kuitenga mahsusi kwa ajili ya viwanda. Tunashukuru kwa hilo na kulikuwa na viwanda vingi tu ambavyo viikuwa vinasaidia ajira ndani ya Morogoro vijijini, Morogoro Mjini na Taifa kwa ujumla, lakini viwanda vile vingi havifanyi kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naiomba Serikali kabla ya kuja na Mpango wa Pili wa viwanda wangekaa na hawa ambao waliobinafsishiwa ili kujua changamoto gani ambazo zimewakabili mpaka sasa haviwezi kuzalisha vile viwanda na kutoa ajira kwa Watanzania. Tulikuwa na viwanda vya *Moro Shoes*, Viwanda vya Ngozi, Viwanda vya Mafuta, Viwanda vya Nguo vyote hivyo vimekufa vimebaki vya Tumbaku na vile vya Sukari.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukiwauliza wale wa wawekezaji wanatuambia jambo moja tu, wanasema kwamba viwanda tukizalisha hapa havilipi, kwa hiyo, ndiyo maana rai yangu Serikali ni vizuri mkakaa na hawa mliowabinafsishia mkajua changamoto zao, hata kama mnataka tuvichukue tena lakini itatusaidia kubaini changamoto mapema ambazo zitatusaidia katika Mipango mipya kwa hapo kuanza kwenda mbele zaidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nizungumzie kuhusu viwanda hivyo hivyo, suala la Viwanda vya Tumbaku kuwa Morogoro. Morogoro kwanza watu tuisahahu kwamba na sisi ni wazalishaji wa tumbaku, lakini pia unapoanzisha kiwanda mahali popote, wote humu Wabunge tungetamani kila Jimbo kuwe na kiwanda. Hata hivyo, kiwanda unaanzisha kwa kutugemea *cost benefit*, unatazama wapi nikiweke hiki kiwanda ambacho kitanilipa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, haya makampuni Morogoro ilijaliwa kwa Mwenyezi Mungu mwenyewe katika kuwa pale, kwa sababu ndiyo mikoa michache ambayo ilikuwa na rasilimali nzuri tangu wakati huo, lakini pia ndiyo sehemu iliyokuwa na maji ya uhakika, kulikuwa na umeme wa uhakika, lakini pia Morogoro ndiyo karibu na Dar es Salam ambako ndiyo kuna bandari kuu ya kusafirisha mazao. Kwa ushahidi huu ndiyo maana hata sasa hivi

wafanyabiashara binafsi bado wanaitamani kuwekeza Morogoro kwa sababu ya jiografia na hali ya hewa iliyokuwepo Morogoro. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nichukue nafasi hii Serikali muendeleo kutupa nafasi kubwa zaidi Morogoro kwa ajili ya uwekezaji wa viwanda kwa sababu mazingira ni rafiki ambayo yanavutia na yana gharama nafuu sana ya uendeshaji. Nitoe mfano tu, hiyo tumbaku inazalishwa songea, Morogoro, Iringa na Tabora na mikoa mingine. Siyo rahisi kwa mwekezaji kuweka kila kiwanda katika kila mkoa ni kwa sababu inategemea na wingi wa *raw material*. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la pili, nizungumzie kuhusu wajasiriamali. Mpango huu umekuja lakini umeweka nje wajasiriamali, kwa sababu tukizingatia hivi maendeleo ya viwanda ambao ndiyo Mpango wa muda wa Pili huu unakuja utategemea sana maendeleo ya kilimo. Hata hivyo, wajasiriamali wa nchi hii, hususani wanaojishughulisha katika mazao ya kilimo wamewekwa kando ya mfumo wa soko letu hapa Tanzania. Leo hii mfanyabiashara au kijana aliyemaliza elimu ya Chuo Kikuu au elimu ya sekondari ambaye anataka kujijiri mwenyewe hususani katika shughuli za kilimo hana fursa hiyo kwa mfumo wa soko uliokuwepo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kijana aneyesifiwa mfanyabiashara mzuri ni yule anayefanya *importation*, akienda nje ya nchi akinunua mazao kitu chochote bidhaa amuuzie mkulima huyo anaruhusiwa na atapewa vigelegele, lakini yule ambaye anakwenda kununua mazao kwa mkulima afanye *exportation* ataambiwa mwizi, kibaraka, mnyonyaji, kibaraka wa Wahindi na majina yote ya ajabu ajabu atapewa huyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali waje na Mpango mzuri jinsi ya kuliboresha soko letu ili sekta hii ya sehemu hii wafanyabiashara wadogo, wakati na wakubwa waweze kushiriki kikamilifu katika ununuzi wa mazao ya biashara kutoka kwa wakulima moja kwa moja. Kwa sababu sasa hivi mfumo uliopo umewatenganisha kati ya mnunuzi na muuzaji. Leo hii mnunuzi hajui mzalishaji anahitaji nini na mzalishaji hajui mnunuzi anahitaji nini kwa viwango ambavyo wanavitaka. Matokeo yake baadaye biashara zetu zinakosa masoko baada ya uzalishaji na hatimaye wakulima wetu wanakuwa watu wa kuhangaika, leo wanazalisha zao hili, kesho zao lile, hakuna zao moja ambalo ana uhakika nalo la kumuinua kimaisha. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la mwisho nizungumzie mgogoro wa wafugaji na wakulima. Sisi Morogoro kiasili ni wakulima lakini sasa hivi tumevamiwa kwa kiasi kikubwa na wafugaji wasiofuata sheria, taratibu hata na kanuni zile za kufuga. Baada ya kuchunguza muda mrefu nimeona wanahama kwa sababu wanakosa malisho maji huko wanakotoka. Niiombe Serikali ije na mpango mkakati wakuboresha miundombinu ya wafugaji huko wanakotoka na

kuwapa elimu ya kufuga kisasa ili waendele kubaki huko ili janga ambalo mnatuletea Morogoro limeshakuwa kubwa linatuzidi uwezo wetu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo hii kwa mfano jana tu, wakulima wangu kule Kata ya Tununguo na Vijiji vyake wamepigwa na wafugaji. Mfugaji anakuja anaingia ndani ya shamba anamwambia mkulima kwamba, mifugo ni muhimu kuliko chakula wanageuza mazao ya wakulima ndiyo chakula cha mifugo. Wanawatandika bakora hata wakienda sehemu yoyote hawasikilizwi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sana Serikali ije na Mpango mkakati wa kumaliza tatizo hili la wafugaji nchini, hasa kujenga miundombinu ya wafugaji sehemu za wafugaji na kupima ardhi yote ili tuweze kujua eneo la wafugaji lipi na wakulima? lakini hasa kuimarisha hiyo miundombinu ya kifugaji. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la mwisho haina maana kwa umuhimu, kuhusu suala hapo hapo suala la kilimo. Kilimo ni uti wa mgongo na najua maendeleo ya viwanda vinakuja baada ya maendeleo ya kilimo kuwa endelevu. Serikali kwenye Mpango wenu mmesema kabisa haijafanya vizuri kwenye kilimo, bila kuimarisha kilimo hata hivi viwanda tunavyotaka kuviweka vitakuja kukosa *raw material* baadaye italazimika tu-*import raw material* kwa ajili ya viwanda hivyo. Niishauri Serikali ije na Mpango Mkakati thabiti wa kuimarisha kilimo, kuongeza uzalishaji, kuwavutia masoko ili ku-adress matatizo ya wakulima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii ya kutoa mchango wangu. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Rashidi Chuachua ! Mheshimiwa Dkt. Hadji Hussein Mponda!

MHE. MOHAMED R. CHUACHUA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nipo.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Chuachua yupo?

MHE. MOHAMED R. CHUACHUA: Nipo.

MWENYEKITI: Haya Mheshimiwa Chuachua, endelea.

MHE. MOHAMED R. CHUACHUA: *Microphone* yangu haiwaki hapa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana kwa kupata fursa hii ya kuchangia Mapendekezo ya Mpango wa Serikali kwa mwaka 2016/2017. Kabla sijaanza kuchangia, kwa heshima kubwa namshukuru Mwenyezi Mungu kwa

kuniwezesha kufika katika Bunge hili, lakini pia nawashukuru Watanzania wote kwa kukichagua Chama cha Mapinduzi kwa kishindo kikubwa sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kwa namna ya kipekee ninawashukuru sana wananchi wa Jimbo la Masasi kwa kazi kubwa waliyofanya ya kampeni takribani miezi mitatu, minne hivi katika uchaguzi mdogo. Hawakukata tamaa walifanya kazi usiku na mchana hatimaye CCM imeshinda kwa kishindo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini kwa namna ya kipekee, naomba nitumie fursa hii kuwaambia wananchi wa Masasi chaguo walilolifanya ni chaguo sahihi kukichagua Chama cha Mapinduzi, lakini kunichagua mimi mtoto wao ili niwapigania na tutatekeleza tuliyo waahidi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kwa kuishauri Serikali iendelee kuweka nguvu kubwa katika kukusanya mapato. Iendelee kuweka nguvu kubwa katika kuhakikisha kwamba wanakusanya kodi na kuwachukulia hatua wakwepa kodi wote pamoja na kuongeza juhudi zake za kupambana na ufisadi. Haya ni mambo ambayo tukiyaifanya kwa nguvu kubwa tunaimani kwamba tunaweza tukasonga mbele kiuchumi.

Vile vile niwashukuru sana wale walioandaa mapendekezo haya na niseme tu mapendekezo haya yameakisi kwa kiasi kikubwa Hotuba ya Mheshimiwa Rais, lakini pia yameakisi kwa kiasi kikubwa ilani ya Chama cha Mapinduzi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kutoa mchango wangu katika sekta ya kilimo, kila mmoja wetu hapa anafahamu umuhimu wa sekta hii, namna ambavyo sekta hii ina uhusiano mkubwa sana na Sekta ya Viwanda. Hata hivyo, niseme tu Serikali ina mzigo mkubwa sana kuhakikisha kwamba sekta ya kilimo inasonga mbele na lazima tuelezane wazi kwamba hatuwezi kusonga mbele katika viwanda kama sekta ya kilimo haitapewa uzito mkubwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa heshima kubwa naomba niishauri Serikali lakini pia nimshauri Waziri mwenye dhamana kuwa ana kazi kubwa sana ya kuhakikisha kwamba kilimo kinasonga mbele. Tunapozungumzia kilimo tunazungumzia sekta tofauti tofauti, lakini pia tunazungumzia suala la mazao ya biashara. Kwa kweli hali ya manunuzi na mauzo ya mazao yetu ya biashara haijafikia kwenye kiwango cha kutembea kifua mbele. Nasema hivi nikiwa naakisi Jimbo langu la Masasi ambapo mchakato mzima wa ununuzi wa zao la korosho kama zao kuu la biashara umegubikwa na mambo mengi ambayo yanamkandamiza mkulima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa Serikali ihakikishe kwamba kama tunataka kusonga mbele katika viwanda basi ni lazima kuhakikisha kwamba tunaondoa kero zote zinazomkandamiza mkulima wa zao la korosho. Zipo kero nyingi, kuna makato yasiyo na sababu za msingi, kuna sheria ambazo kimsingi zinapaswa zifanyiwe marekebisho ili kusudi korosho imnufaishe mkulima na iwe ni zao lenye tija. Pia mchakato mzima wa pembejeo na usambazaji wake nao umegubikwa na mambo ambayo kimsingi yanamkandamiza mkulima. Wapo wanaopata pembejeo ambao hawakustahili pembejeo. Namwomba Waziri mwenye dhamana aliangalie sana eneo hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunalo deni kubwa kwa Watanzania na tusingependa kusikia tena Watanzania wakiendelea kulalamika kuhusu mazao yao ya biashara. Kero hizi namwomba Waziri mwenye dhamana na Serikali ihakikishe kwamba inaziondoa na tutaisaidia Serikali kuhakikisha kwamba wananchi wetu wanakiona kilimo chao kikiwa kina tija. Pamoja na mambo mengine wakati wote wakulima wetu wamekuwa hawana dhamana ya kuweza kupata mikopo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naiomba Serikali itoe nguvu kubwa kuhakikisha Benki ya Kilimo inawafikia wakulima, lakini tuhakikishe kwamba rasilimali zao zinarasimishwa ili waweze kupata mikopo, waweze kupata hati miliki na waweze kukopesheka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sambamba na hilo katika Jimbo la Masasi tunacho Kiwanda cha Korosho, kiwanda hiki ni cha muda mrefu tungependa pia kiwanda hiki kiweze kufanya kazi ili wananchi waweze kubangua korosho zao na kuzisafirisha zikiwa zimebanguliwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, yapo mambo mengine ya msingi nitazungumzia kuhusu barabara, tunapozungumzia Kusini na mchango wake katika uchumi ni lazima tukumbuke kwamba wakulima wanaweza kurahisishiwa shughuli zao za kusafirisha mazao kama barabara zetu zinapitika. Tunalo tatizo kubwa tumeona katika mpango kuna kilomita kadhaa zilizotengwa kwa ajili ya barabara zetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini ningependa Serikali safari hii iangalie Mikoa ya Kusini ambayo imekuwa ikisahaulika sana kwa ujenzi wa barabara zetu. Zipo barabara zina umuhimu mkubwa kama waliotangulia kusema wenzangu kama vile barabara ya Ulinzi inayotokea Mtwara inakwenda Tandahimba na Nanyamba - Newala inakuja kutokea Nanyumbu, hii ni barabara muhimu sana. Ipo barabara nyingine ya kutokea Mtwara unakwenda unatokea mpaka Jimbo la Lulindi unaingia Jimbo la Masasi hii ni barabara muhimu sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kwa namna ya kipekee tunaiomba Serikali itutengenezee barabara ya Masasi kwenda Nachingwea, tunaomba Serikali

itutengenezee barabara inayotoka Jimbo la Masasi inaelekea Jimbo la Ndanda na inakwenda kukutana na Jimbo la Nanyumbu kupitia katika Kata za Mwengemtapika Kata za Mlingula, Kata zote hizo mpaka tunafika katika hayo Majimbo mawili. Hizi ni barabara muhimu kwa ajili ya usafirishaji wa mazao ya wakulima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nina mchango mwingine kwa upande wa elimu, tunalo tatizo kubwa. Katika elimu tunazo changamoto lakini pia tunakila wajibu wa kuishukuru Serikali kwa kazi kubwa iliyofanya. Sisi ambao tumeishi katika Ualimu takribani miaka 15, 16; tunajua namna ambavyo Wananchi wameguswa na suala la Serikali kufanya elimu bila malipo. Hili ni jambo la msingi sana na sote tunapasa kuipongeza Serikali kwa kazi yake kubwa iliyofanya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningepomba Waziri mwenye dhamana pamoja na Serikali iangalie namna ambavyo tunataka kuboresha elimu isisahau elimu nje ya mfumo rasmi. Tunapotaka kuboresha elimu, tusifikirie tu kuboresha elimu kwa upande elimu iliyo rasmi, tuangalie pia elimu nje ya mfumo rasmi. Ningepomba Serikali ifanyekazi pamoja na Wizara husika, kukaa na Taasisi ya Elimu ya Watu Wazima, ione namna ambavyo inaweza, ikatoa mchango mkubwa katika kuelimisha watu nje ya mfumo ulio rasmi wa elimu. Ni lazima tukubali kwa sasa kwamba tunao Watanzania wengi wasiojua kusoma na kuandika, tunao Watanzania wengi wenye hitaji la elimu lakini wako nje ya mfumo rasmi wa elimu; hawa wanahitaji msaada mkubwa tusije tukawasahau.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunalo tatizo la maji, Mapendekezo ya Mpango yameonesha namna ambavyo Serikali inakwenda kulitatua tatizo la maji. Niseme tu, niishukuru Serikali kwa namna ya kipekee kwa kujumuisha mradi mkubwa wa maji wa Mbwinji na kutaka kutengeneza mipango ya kuuendeleza kwa sababu mradi huu ni muhimu sana, kwa wananchi wa Jimbo la Masasi, lakini pia ni muhimu sana kwa Watanzania. Nawashukuru sana Serikali kwa kuweka mpango huu ili kusudi maji sasa yafike katika vijiji vyote vya Jimbo la Masasi, ambavyo havina maji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimezungumza kuhusu suala la barabara, lakini ni muhimu kuelewa kabisa, tunapoizungumza Mtwara na miundombinu yake lazima tuzungumzie pia uwanja wa ndege. Uwanja huu umekuwa ukiimbiwa mara nyingi kwamba unahitaji marekebisho ya kina, lakini marekebisho haya yamekuwa hayafanywi. Si jambo zuri mpaka leo tukiwa tunazungumzia uwanja ambao ni uwanja wenye sifa za kuweza pengine kuwa wa Kimataifa, lakini hauna taa. Uwanja huu haujafanyiwa ukarabati kwa muda mrefu. Tunaiomba Serikali yetu sikivu ifanye kazi katika eneo hilo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunayo changamoto kubwa katika huduma zetu za afya, katika Jimbo la Masasi zipo zahanati saba tu. Tunajua Serikali ina

dhamira ya dhati kuhakikisha kwamba kila Kijiji, kila Kata kinakuwa na zahanati, lakini lengo hili halijafikiwa ipasavyo katika baadhi ya maeneo. Tunaiomba Serikali wakati inataka kupiga hatua mbele kuelekea katika uchumi wa kati unaotegemea viwanda, tuangalie pia jambo hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana na naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa Chuachua. Sasa tutamsikia Mheshimiwa Dkt. Hadji Hussein Mponda, atafuatiwa na Mheshimiwa Wilfred Lwakatare, halafu Mheshimiwa Saed Kubenea ajiandae. Mheshimiwa Hadji Hussein Mponda!

MHE. DKT. HADJI H. MPONDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Awali ya yote, naomba nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijalia afya njema, kuniwezesha kusimama leo na kutoa mchango wangu katika mada iliyoko mezani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa ni mara yangu ya kwanza kuongoea katika Bunge hili, naomba pia nichukue fursa hii kuwashukuru wapiga kura wa Jimbo la Malinyi, Jimbo hili siyo jipya tumebadilisha jina zamani lilikuwa linaitwa Ulanga Magharibi. Nawashukuru sana kwa kunirudisha kwa awamu ya pili najua wana imani kubwa kwangu na naomba niwaahidi kwamba, sitawaangusha, nitawatetea, tutafanya kazi pamoja kuleta maendeleo katika Jimbo na Wilaya yetu mpya ya Malinyi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwetu Malinyi na Wilaya ya Ulanga. Mvua zinaendelea kunyesha, mvua hizi zimeleta madhara makubwa, zimeharibu miundombinu, zimeharibu na mashamba. Sasa hivi ninavyozungumza maeneo mengine hayafikiki kabisa, kutokana na uharibifu wa barabara uliosababishwa na hizo mvua. Kama mtakumbuka siku ya Jumanne, nimetumia Kivuko kile kilichozama Kivuko cha Kilombero, saa kumi na mbili jioni nimetoka Jimboni nimetumia kile Kivuko, lakini saa moja na nusu Kivuko kilekile kimezama na kimepoteza ndugu zetu pamoja na mali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru Serikali wamekuwa karibu sana na wananchi na wamekuwa wasikivu mara moja, siku ya pili asubuhi tulikuwa na Waziri wa Ujenzi Mheshimiwa Profesa Mbarawa, ameahidi na nawaomba tafadhali Serikali ahadi ambazo mmeziahidi naomba niwakumbushe maana muda unakwenda. Ahadi ya kwanza ya kurudisha haraka mawasiliano, Ulanga na Malinyi wako kwenye Kisiwa, kwa hiyo tumeahidiwa mawasiliano yatarudishwa, pamoja na ngalawa zilizoletwa, au boti zile za Wanajeshi hazitoshelezi. Tuliomba na tunaendea kuomba, warudishe kivuko kingine pale, maana bila kivuko pale jamani wale watu wanaishi katika maisha hatari na

wale watu wanaishi katika maisha magumu gharama za bidhaa zinazidi kuongezeka. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, inayotishia nyingine stock za dawa zinakaribia kuisha mwishoni mwa wiki hii, hatujui baada ya wiki hii tutaishije kwa wale ambao watapata bahati mbaya ya kuugua. Pamoja na maombi hayo na kwa kuwa Serikali imeahidi, tunaomba ahadi ile itimizwe, umaliziaji wa ujenzi wa lile daraja la Kilombero. Serikali wameahidi kwamba kabla ya mwezi wa 12 mwaka huu daraja lile litakuwa limekamilika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, sasa naomba nijikite mchango wangu katika mada iliyokuwa mezani kwetu na nitajikita katika maeneo matatu, mawili hasa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza ni kuhusu ugharamiaji wa Mpango huu. Tumeshuhudia na taarifa ambayo tumeipokea bado miradi mingi kutegemea na Mpango wa mwaka jana, haikuweza kutimizwa. Changamoto kubwa hatuna fedha ya kutosha, wenzangu wameshauri, na mimi ninashauri ile ripoti ya *Chenge one*, ripoti ya *Chenge two* ifike muda sasa Serikali mtusikie, muanze kutekeleza hasa ninyi wataalamu ripoti ile imechimba kwa kina zaidi na wataalam hao kwenye Kamati ile tunaendelea kuishauri mtekeleze angalau machache muone namna gani mnaweza mkaongeza pato la nchi hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutegemea na taarifa ya ripoti ya tafiti iliyofanywa na Dkt. Ngowi na wenzake wa Chuo Kikuu cha Mzumbe wakishirikiana na *Norwegian Church Aids* imebainika kuna upungufu mkubwa, watu hawalipi kodi. Wale wanaostahili kulipa kodi karibu milioni 15 nchi hii hawalipi kodi na asilimia ambayo imetoa ile ripoti ni asilimia 12 tu ndiyo wanaolipa kodi, maana yake nini asilimia 88 nchi hii tunakosa mapato. Kwa hiyo, kama Serikali wakija na mfumo mwingine na wigo wakiupanua zaidi, haya mambo tunayozungumza hapa, miradi inashindwa kukamilika itakuwa imefikia mwisho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nawashauri Wizara hii ya Fedha na Mipango, hebu wasilianeni, muungane na watu wa *NIDA*, iwapo kama wenzetu wa *NIDA* watamaliza zoezi la Utambulisho wa Kitaifa, ni rahisi kuoanisha zile *nationa ID* na kumbukumbu za watu hao ambao wanakwepa siku zote kulipa kodi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mchango wangu wa pili, utahusu maeneo wezeshi kwa viwanda, na nitayabainisha maeneo kama matatu ama manne. Tunazungumzia viwanda ambavyo tunavyovilenga ni vile viwanda vitatumia malighafi ya kilimo, mifugo na uvuvi. Nikitoa mfano katika maeneo ambayo ninatoka maeneo ya Wilaya ya Malinyi, Kilombero na Maeneo ya Wilaya ya Ulanga. Maeneo haya yamebainishwa katika Mpango wa *SAGCOT* lakini

kwenye Mpango huu wa mwaka huu, hakuna chochote kinachozungumzia SAGCOT. Jamani mpango ule ni kuwawezesha wakulima kulima kilimo cha biashara.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kilimo cha biashara kitoe tija kuna mambo manne tu, kuna suala la nishati, miundombinu, maji na masoko. Suala la nishati Jimbo letu la Malinyi, ni vijiji 20 tu ndio vimeunganishwa na ule mradi wa REA kwa umeme. Kama vijiji vyote vingepata umeme hii ingekuwa na tija sana kwa wakulima kuongeza thamani ya mazao yao na upande wa pili kuongeza ajira kwa watu wanaojihusisha na kilimo, sasa niombe basi Serikali wamalizie ile miradi ya REA.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunasema kwamba ili kilimo kiwe na tija kuwe na barabara. Barabara zetu Wilaya ya Malinyi, Ulanga ni aibu, sasa hivi huwezi kufika maeneo mengine kwenye Wilaya ya Malinyi, kama ile Tarafa ya Ngoilanga ina watu 60,000 lakini leo hawafikiki kabisa sababu ya ubovu wa barabara. Mkandarasi yuko *site*, lakini amekimbia kwa sababu Serikali wenyewe wanajua, kwa hiyo naomba nisisitize katika mpango huu.

La kwanza, malizieni ile barabara ambayo tunaizungumzia, kuanzia Kidatu, Ifakara, Lupilo kwenda Mahenge, kutoka Lupilo kwenda Malinyi Kilosa kwa Mpepo, Londolumecha - Namtumbo. Barabara hii yenye kilometa 396 ni muhimu sana. Maana siku zote mnaendelea na mchakato. Hata kwenye taarifa hii mliyoandika watu wa mipango bado mmeweka barabara hii inaendelea na mchakato ya upembuzi yakinifu na usanifu wa kina mpaka lini?

Mheshimiwa Mwenyekiti, nawashauri, kwa sababu Mkandarasi yuko *site*, mumuongezee spidi amalizie huo mchakato wa upembuzi yakinifu. Baadaye tuzungumzie mwaka kesho tuanze kujenga hii barabara. Haitakuwa na tija tu peke yake kwa wakazi wa maeneo haya, barabara hii ni *shortcut* ya kutoka Mikoa ya Kusini kuja Dar es Salaam.

Mheshimiwa Mwenyekiti, labda nimalizie ya mwisho kuhusu Utawala Bora. Wilaya ya Malinyi ni mpya na Wilaya hii ipo pembezoni, tunaomba mtuwezeshe ujenzi wa majengo ya Wilaya hii.

MWENYEKITI: Mheshimiwa muda wako tayari umekwisha.

MHE. DKT. HADJI HUSSEIN MPONDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante sana. Mheshimiwa Wilfred Lwakatare, Mheshimiwa Saed Kubenea, Mheshimiwa Katani Ahmad Katani ajiandae halafu atafuatiwa na Mheshimiwa Dunstan Kitandula. Mheshimiwa Saed Kubene.

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii ya kuchangia. Nami niungane na wengine kwa kuwa ni mara yangu ya kwanza kuchangia katika Bunge hili, niwashukuru sana wananchi wa Jimbo la Ubungo kwa kuniamini na kunichagua kuwa Mbunge wao, kwa kura zaidi ya 87,000 dhidi ya yule ambaye upande wa pili wanamwita hajawahi kushindwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende moja kwa moja katika hoja yangu katika kuchangia Mpango wa Maendeleo, katika ukurasa wa 50(6)(a) ambayo ni Vihatarishi katika Mpango. Vihatarishi katika utekelezaji wa Mpango, vimeelezwa kwamba ni pamoja na kumekuwa na changamoto katika upatikanaji wa mikopo kwa wakati, na riba kubwa hivyo kuathiri uwezo wa nchi kukopa, kwa upande wa misaada kumekuwepo na masharti magumu na utayari wa washirika wa maendeleo kutoa fedha kwa wakati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumeelezwa hapa kwamba vihatarishi vya Mpango ni pamoja na Washirika wa Maendeleo kukataa kutoa fedha kwa wakati. Washirika wa Maendeleo nchi ya Marekani, Taifa kubwa duniani, tayari limekataa kutoa fedha za MCC, na Umoja wa Ulaya uko njiani kuzuia misaada. Sababu wanasema kwamba kuna tatizo Zanzibar, uchaguzi wa Zanzibar umefanyika na kuna tatizo kubwa la msingi ambalo linapaswa kutatuliwa, sisi tuko hapa Bungeni tunajifungia ndani ya Bunge hili, tunajifanya hamnazo, tunaona kwamba Zanzibar hakuna tatizo tunashangilia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, watu wanasimama katika Bunge, wanajipa mamlaka wa kuwa Maamiri Jeshi Wakuu, na wanatangaza kwamba Zanzibar hakuna tatizo. lakini ukweli ni kwamba, uchaguzi wa Zanzibar utatuletea matatizo makubwa kama Taifa, tusipokuwa makini katika kutatua tatizo hili. Mheshimiwa Mwenyekiti, Zanzibar ni sehemu ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na hakuna namna yoyote ya Bunge hili kukwepa kuzungumza suala la Zanzibar. Uchaguzi wa Zanzibar ulifanyika tarehe 25 Oktoba na matokeo yote yakawa yameshakusanywa na yapo.

MHE. HAFIDH ALI TAHIR: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo.

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Zanzibar .

MWENYEKITI: Jina nani Mheshimiwa unayeomba Mwongozo.

MHE. HAFIDH ALI TAHIR: Naitwa Hafidh Ali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Hafidh Ali, mwongozo unaombwa mpaka mtu akimaliza kuongea. Mheshimiwa Kubenea endelea.

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru naomba ulinde muda wangu. Iwapo matatizo haya Zanzibar hayatatatuliwa kwa umakini vinginevyo mpango huu mzima hautatekelezwa.

MHE. HAFIDH ALI TAHIR: Taarifa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Hafidh nitakupa nafasi baadaye. Malizia Mheshimiwa Kubenea.

MHE. HAFIDH ALI TAHIR: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa kwa sababu Mbunge anayezungumza, anazungumza mambo yasiyo sahihi.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Kubenea naomba ukae. Mheshimiwa Hafidh unampa taarifa Mheshimiwa Kubenea?

MHE. HAFIDH ALI TAHIR: Nampa taarifa Mheshimiwa Kubenea kupitia kwenye Kiti chako.

MWENYEKITI: Sawa endelea.

MHE. HAFIDH ALI TAHIR: Mheshimiwa Mwenyekiti, Kifungu cha 68,(7)na (8) yake, Mjumbe wakati anazungumza anazungumzia suala la Zanzibar, suala la Zanzibar ni la utendaji moja kwa moja la Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar, ndani ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu utaratibu.

MWENYEKITI: Samahani Mheshimiwa Hafidh, Mheshimiwa Halima Mdee naomba ukae tafadhali, utapewa nafasi na wewe, naomba ukae, utatumia Kanuni ambayo yeye akimaliza kuongea utapewa na wewe. Ili yeye amalize anachotaka kusema.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu utatatibu.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Halima Mdee naomba ukae tafadhali. Mheshimiwa Hafidh naomba umalizie.

MHE. HAFIDH ALI TAHIR: Mheshimiwa Mwenyekiti, Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na ile Katiba ya Zanzibar. Hizi ni Katiba mbili tofauti na ndani ya Katiba hizi imesema wazi kwamba kutakuwa na Serikali mbili ndani ya

Jamhuri wa Muungano wa Tanzania. Moja ni ile ya Zanzibar, moja Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; Katiba hizi zina mamlaka kamili. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini hiyo haitoshi ndani ya Katiba hizo zimesema kwamba kutakuwa na Bunge la Jamhuri wa Muungano wa Tanzania, litakalokuwa linazungumzia na kushughulika mambo ya Muungano na kutakuwa na Baraza la Wawakilishi la Zanzibar ambalo litakuwa linazungumzia sala zima la Baraza la Wawakilishi na Mwenendo wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar. Anayezungumza sasa hivi, anayoyazungumza hayako katika mamlaka ya Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kuzungumzia mambo ya Zanzibar ndani ya Bunge hili. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba azungumzie mambo yaliyokuwemo katika mada ambayo tunaizungumzia ya Maendeleo, suala la Zanzibar halina mamlaka ya kuzungumziwa ndani ya Bunge hili. La pili, mamlaka ambayo Bunge ilikuwa linaweza kuzungumza ni pale tulipokuwa tunazungumzia Hotuba ya Rais, kwa sababu aligusa kwamba atafanya kazi kwa matatizo ya Zanzibar. Lile limekwisha Hotuba ya Rais tumemaliza tunazungumzia Maendeleo, Maendeleo haikuguswa Zanzibar katika kitabu hiki. Kwa hiyo Mjumbe asizungumzie Zanzibar kwa sababu humu ndani Bunge halina mamlaka ya kuzungumzia Zanzibar. Mamlaka ya kuzungumzia Zanzibar yako katika Baraza la Wawakilishi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka niseme tena unifahamu...

MWENYEKITI: Naomba ujitahidi umalize.

MHE. HAFIDH ALI TAHIR: Namaliza. Marais wawili waliopo katika Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, hakuna Rais mkubwa, wala hakuna Rais ambaye yuko juu ya mwenziwe. Wote Marais hawa wanaendeshwa kwa mujibu wa Katiba za sehemu yao; ndani ya Jamhuri ya Muungano kutakuwa na Marais wawili. Mmoja wa Zanzibar mmoja wa Bara, Bunge halina mamlaka wala Katiba haijasema kwamba Bunge hili linaweza kuzungumzia mambo ya Zanzibar

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuwasilisha. (Makofi)

MBUNGE FULANI: Huyu bwege kweli kweli huyu.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Kubenea uendelee.

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. Naomba ulinde muda wangu, lakini nimepokea maelezo ya Mheshimiwa Hafidh Ali Tahir, nimemshangaa kwamba anataka tusizungumzie masuala ya

Zanzibar, wakati yeye ametoka Zanzibar amekuja hapa kuiwakilisha Zanzibar. Yuko kwenye Bunge hili kwa sababu ya Zanzibar.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nazungumzia Mpango wa Maendeleo na ninapozungumzia maendeleo, tunazungumzia maendeleo katika Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Zanzibar ikiwemo, Katiba hii imeitaja Zanzibar kuwa ni sehemu ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; aosome vizuri. Matatizo ya Zanzibar ya uchaguzi yasipopatiwa ufumbuzi wa kudumu tukakaa humu ndani tukajifanya hatujui kama Zanzibar kuna tatizo, Maaskofu wanahubiri katika Madhabahu, Mashehe wanasema katika Misikiti, wadau wa maendeleo wanatukanya, kwamba Zanzibar kuna matatizo sisi tunakaa hapa tunajidanganya. Nchi yetu tunaipeleka pabaya na Mpango huu wa Maendeleo hautafanikiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tokea mwaka 1964 mpaka mwaka 1980 hakuna Mpango wowote wa Maendeleo uliofanikiwa kwa zaidi ya asilimia hamisini kwa sababu wadau wa maendeleo walikataa kutoa fedha. Fedha za maendeleo kutoka kwa nchi wahisani zilikuwa hazitoshi na huu mpango mzima unaokuja hapa unategemea fedha za wahisani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika ukurasa wa thelethini na moja wa kitabu hiki, kimeelezwa juu ya suala zima la utawala bora. Bunge hili ambalo Mpango unasema kuimarisha utawala bora, lilifanya kazi kubwa sana katika Bunge la Kumi, kulipitishwa maazimio hapa juu ya fedha za escrow, Tume zikaundwa, Majaji ambao walituhumiwa kuhusika na kashfa ya Escrow wakaundiwa Tume za uchunguzi, ilitangazwa. Mawaziri wanne wakajiuzuru katika Bunge hili, Wenyeviti wawili wa Kamati za Bunge wakajiuzuru. Serikali ikasema inaunda Tume lakini Tume ya majaji haikuundwa, Mawaziri waliojiuzuru mmoja Profesa Sospeter Muhongo amerudishwa katika Bunge hili akiwa Waziri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, aliyeondolewa na Bunge leo anaongoza Bunge kama Mwenyekiti wa Bunge. Hii maana yake nini, maana yake suala zima la rushwa lililotajwa katika ukurasa wa 34 kwamba ni tatizo katika nchi yetu linaonekana halina tatizo kabisa.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa! Nampa taarifa Mheshimiwa Saed Kubenea.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Keissy naomba ukae tafadhali.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Nampa taarifa tu Mheshimiwa kidogo.

MWENYEKITI: Kanuni gani?

MHE. ALLY K. MOHAMED: Kanuni ya 68.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Keissy nitakupa fursa wewe itafute hiyo Kanuni Mheshimiwa Kubenea endelea.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Nipe taarifa tu, naomba taarifa tu. Nampa taarifa aelewe, nampa taarifa kidogo tu.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Keissy.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Nimpe taarifa tu.

MWENYEKITI: Naomba ukae, Mheshimiwa Keissy nitakupa nafasi.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Naomba taarifa, Kanuni ya 68!

MWENYEKITI: Mheshimiwa Kubenea endelea.

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. Nilikuwa naeleza na bado nasisitiza kwamba suala la utawala bora ni jambo la muhimu sana katika Taifa letu. Hatuwezi kukaa hapa tukawa tunahubiri amani na utulivu wakati Taifa letu halina utawala bora.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jana mmoja wa wachangiaji katika Bunge hili alisema kwa sauti kubwa kwamba Chama ambacho kimegombea uongozi kwa vipindi vitatu mfululizo kikishindwa kitaingia kuwa chama cha ugaidi. Hata hivyo, namsamehe kwa sababu hasomi historia anaishia hapa hapa Tanzania. Ukienda India, Uingereza, Canada na Newzealand vyama vyote vikubwa vilivyoshindwa uchaguzi vimebaki kuwa imara, Chama kinachoshindwa uchaguzi lakini kinaendelea kuimarika kwa kushinda Majimbo mengi na kuchukua Halmashauri nyingi na kile ambacho kinashinda uchaguzi, lakini kinaendelea kuporomoka siku hadi siku kipi kinachoelekea kwenye ugaidi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, bila shaka Chama kile ambacho kinashinda uchaguzi lakini kinaendelea kuporomoka siku hadi siku ndicho kinachoelekea katika ugaidi. Hayo yanaonesha ni jinsi gani Taifa letu leo usalama wa raia wetu ulivyokuwa mashakani. Mimi mwenyewe ni muhanga wa usalama wangu na nimetajwa katika Bunge hili la Kumi katika ripoti ya *richmond*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wananchi wanauwawa, watu wamepigwa na Serikali iliyopo madarakani imeshindwa kulinda raia na mali zao. Waandishi wa Habari kina Mwangosi, Mwandishi wa Habari mwenzangu ameuwawa, Absalom Kibanda amepigwa, Dkt. Steven Ulimboka ametekwa na kutupwa

katika Msitu wa Mabwepande, lakini Serikali imekaa kimya na inasema hawa watu wasiojulikana. Serikali ni lazima ichukue hatua madhubuti kulinda usalama wa raia na mali zao ili kuimarisha utawala bora.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wabunge wenzangu wanazungumza sana mambo ya reli ya kati na mimi naomba nizungumze kuhusu reli ya Kati.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa!

MHE. SAED A. KUBENEA: Katika Mpango huu kuna mkakati madhubuti.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Naitwa Nchambi.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Kubenea *just a seconds*.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Naitwa Suleiman Masoud Nchambi

MWENYEKITI: Naomba usubiri kwanza nimekuona umesimama, lakini naomba tumuache Mheshimiwa Kubenea amalize.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, akimaliza tutashindwa kutoa taarifa

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunilinda.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Kanuni inaturuhusu, tunakuomba sana ufuate Kanuni...

MWENYEKITI: Naomba ukae nimesimama..

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Tunasimama kwa mujibu wa Kanuni...

MWENYEKITI: Naomba ukae nimesimama, naomba ukae. Waheshimiwa Wabunge, hizi Kanuni zetu ni nzuri sana zinatusaidia kuendesha mijadala yetu ukiambiwa ukae haimaanishi hautapata fursa. Muda wako, nisikilizeni basi niwaeleze, hizi Kanuni ukikataliwa taarifa unaweza kusimama akishamaliza kuongea, muda wake umebaki ni sekunde chache, muache amalize omba kwa kutumia Kanuni nyingine, nitakupa fursa.

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Nilikuwa nazungumza...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mbunge, naomba ukae tafadhali, Mheshimiwa Kubenea malizia.

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Mpango mzima wa reli ulioletwa hapa na Serikali, wakati sisi tunaonya kwamba nchi wahisani zimekataa kutoa fedha na kwamba mipango hii ya maendeleo haiwezi kutekelezwa. Kuna Mpango umekuja hapa wa reli. Reli hii inahitaji dola bilioni saba, karibu shilingi trilioni kumi na tano. Serikali ya Tanzania ilikuwa inaomba fedha kutoka Serikali ya China. Naomba niwapeleke shule, Serikali ya China imekataa kutoa fedha kwa ajili ya kujenga reli ya kati, mtafute fedha kutoka maeneo mengine.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Kubenea muda wako umekwisha!

KUHUSU TAARIFA

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nasimama kwa Kanuni ya 68(7)

MWENYEKITI: Endelea.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Kanuni ya 68 (7) naomba ninukuu kidogo:- “Hali kadhalika Mbunge anaweza kusimama wakati wowote ambapo hakuna Mbunge mwingine anayesema, na kuomba Mwongozo wa Spika.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii ni kawaida kabisa kuwa na malumbano ndani ya nyumba hii, sote tupo kwa ajili ya Watanzania zaidi ya milioni 45 waliopo nje. Muongeaaji aliyetoka kuongea ndugu yetu Kubenea ambaye anaitolewa kashfa Serikali isiyoweza kusimamia watu na mali zao. Serikali hiyo hiyo ndiyo iliyompeleka kupata matibabu nje na kumsimamia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa mwongozo wangu, Mheshimiwa Kubenea hili siyo jukwaa la kuongea vitu vya uwongo Wabunge sisi tumechaguliwa na wananchi, tumekuja hapa kwa mujibu wa Katiba, tunaendeshwa na Kanuni za Bunge. Unapotunyima sisi taarifa, miongozo na mambo mbalimbali haututendei haki kwa sababu anayeongea humu ndani kwa lugha fupi anaongea pumba sana. Lazima tukubali na sisi lazima utusikilize ni Wabunge tupo humu kwa mujibu wa Katiba ya Nchi yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Watanzania wanapotoshwa namwomba sana, afute kauli zake ambazo hazina umakini na haziwezi kutoka kwenye kinywa cha Mtanzania mwenye akili timamu aliyechaguliwa na wananchi akaingia humu ndani. Serikali inafanya kazi yake kwa umakini, inatulinda sisi humu leo

tunaongea tukiwa huru na tunatoa mawazo yetu. Kauli alizozitoa Mheshimiwa Kubenea hakuna ulinzi wowote unaofanyika katika nchi yetu siyo kweli. Leo akitoka hapa kama ana mke wake atalala naye salama mpaka asubuhi na atakuja Bungeni asiikashfu Serikali yetu inafanya kazi kwa umakini. (Makofi)

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mwongozo wako!

MWENYEKITI: Naomba ukae Mheshimiwa. Waheshimiwa Wabunge, kimsingi nimeombwa Mwongozo ambao nitautoa kwa namna hii. Kiti kinapotoa uamuzi kwamba ukae tuwe tunakubaliana kwa sababu kila mtu akizungumza tutakuwa hatuelewani. Kwa hiyo, ukiambiwa ukae, ukae utapewa nafasi kwa sababu Kanuni zinakuruhusu kutumia nafasi nyingine. Kama Mheshimiwa Nchambi ulivyopewa nafasi sasa nimeshangaa tena umesimama unalalamika kwamba hukupewa nafasi, umepewa nafasi na umesikilizwa na Wabunge wengine na hata ukitoa mwisho bado unasikilizwa.

Kimsingi ndugu Wabunge tukumbushane, kuna yale mambo ambayo unaweza ukayasema halafu yakaleta taabu baadaye. Mojawapo ni hili, Katiba imeweka wazi ni nani mwenye mamlaka ya kumfanyia uchunguzi Jaji ambaye amefanya makosa. Sasa ukisema kwamba Serikali ndiyo iliyoambiwa, Serikali ikishaambiwa inapeleka kunakotakiwa kama wameona kuna sababu Mahakama itachukua hatua.

Kwa hiyo, Katiba ipo wazi, tunapotoa michango yetu tuangalie haya mambo pande zote. Pia umetaja suala la rushwa, Mheshimiwa Kubenea ukataja mambo mengi yaliyoambatana, vyombo mbalimbali vinavyoshughulika na hayo mambo vilishatoa taarifa. Waheshimiwa Wabunge tuwe tunatumia hizo taarifa.

Mheshimiwa Kubenea umekaa mimi ndiye ninayeongea wewe ulishamaliza, tafadhali tusijibizane! Kwa hivyo, hivyo vyombo vilishatoa taarifa ambazo zipo wazi, Waheshimiwa Wabunge kama mnazitaka mnaweza kuzitafuta na mkazipata tusiongee mambo ambayo yanaleta mivutano bila sababu.

Sasa baada ya kuyasema hayo Waheshimiwa Wabunge naomba tuendelee, kuna Wabunge nilikuwa nimeshawataja hapa.

MHE. WILFRED M. LWAKATARE: Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu utaratibu!

MWENYEKITI: Naomba ukae Mheshimiwa, naomba ukae, Mheshimiwa Katani Ahmad Katani.

MHE. KATANI A. KATANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nami nichukue fursa hii kwanza kumshukuru Mwenyezi Mungu *Subhuhannah Wataala* kwa kunipa afya njema nikawa miongoni mwa Wabunge wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Nitakuwa mchoyo wa fadhila na shukrani zangu za dhati kabisa kama nitashindwa kuwashukuru wapigakura wangu wa Jimbo la Tandahimba ambao wamenichagua kwa asilimia 57 nikawa Mbunge wa kwanza Tanzania kutangazwa, nawashukuru sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende moja kwa moja kwenye Mapendekezo ya Mpango, ukienda ukurasa ule wa kumi yamezunguzwa sana mambo ya maji. Jambo la ajabu kwangu mie Tandahimba kunakozungumzwa maji ambapo kuna vyanzo vya maji vya kutosha, Serikali kama ingekuwa makini tusingeendelea kuimba wimbo wa maji leo hapa. Maana kwenye Jimbo langu sisi tupo mpakani mwa Msumbiji na Tanzania na tuna mpaka wa Tanzania na Msumbiji ni Mto Ruvuma. Jambo ambalo kama Serikali ingekuwa makini tusingekaa hapa watu wa Mtwara tukazungumza habari ya maji. Niiombe Serikali kupitia suala hili la bajeti, waone kabisa kuna kila sababu ya kuona Mkoa wa Mtwara hatuwezi kurudi tena tukazungumza suala la maji na maji yamejaa kule.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini ndugu zangu wamezungumza suala la kuboresha kilimo. Tunapozungumza kuboresha suala la kilimo tunazungumza na suala la barabara pia. Tumezungumza 2014 ukitoa dhahabu ni korosho ambayo imeingiza Taifa bilioni 647.9. Ukitoka Mtwara kwenda Tandaimba, Newala, Nanyamba ambapo ndiyo wazalishaji wakubwa wa korosho hizi hawana lami kwa miaka 54 ya CCM bado mnasema mna mipango mizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niiombe Wizara ya Fedha niombe Mawaziri wenye dhamana wawafikirie wakulima hawa wa korosho ambao wanaleta pato kubwa la Taifa lakini bado ukasafiri kwa masaa sita, saba kwenda sehemu yenye umbali wa kilometa 95 kama Jimboni kwangu Tandahimba kutoka Mtwara Mjini kwenda Tandahimba.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wenzangu waliotangulia wamezungumza sana suala la bandari. Nimeona mipango ya kuandaa bandari mpya ya Mbegani sijui wapi huko, nyingine ya Tanga, lakini bandari yenye kina kirefu Tanzania na Afrika Mashariki ni bandari ya Mtwara. Umezungumzwa mpango wa kujenga magati manne, lakini kwenye ule mpango limezungumzwa gati moja tu lenye urefu wa mita 300, lakini halijaelezwani lile gati litajegwa. Niiombe Serikali watakapokuja na mpango sasa wawaambie wana Mtwara gati hilo la mita 300 litajengwa lini na litakwisha lini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilisema Mtwara tuna fursa kubwa kama Serikali itakuwa inaona umuhimu huu. Leo unakwenda Uchina unakwenda nchi za Ulaya ukitafula bandari, bandari ya Mtwara yenye kina kirefu haipo kwenye ramani. Sasa Serikali hii ya CCM bado mnajivuna, mnazungumza suala la viwanda na gesi tunayo Mtwara mtajengaje viwanda vya korosho Tandahimba ambapo umeme wenyewe haupo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, hiyo REA phase II iliyozungumziwa mpaka leo ukija sehemu zenye uzalishaji umeme bado haupo. Napata shida sana, tunapozungumza suala la viwanda wakati sehemu yenye umeme bado wananchi wake hawana umeme, lakini mnazungumza kupeleka viwanda, unapelekaje viwanda sehemu ambayo haina umeme? Sasa niombe muwe makini sana mnapoleta mipango hii, na mara zote CCM mmekuwa wazuri sana wa ku-plan, ni wazuri sana wa ku-plan, implementation ndiyo shida. Sasa ninaiomba Serikali ya CCM kama ina nia njema, yale mliyoyaweka kwenye mpango myatekeleze. Vinginevyo sisi tuna take off 2020, tunachukua nchi hii kabisa. Haya wala siyo masihara mimi kwangu kule nimeshawapiga, Madiwani nimeshachukua kila kitu nimezoa zoa pale. Tunajiandaa kuisafisha CCM 2020, Mtwara kama hamkuleta mambo mazuri kule, kabisa! (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, niendeleo kuzungumza suala la umeme, ambalo nimekuja kuzungumza hapa, tulipata shida, sisi ndiyo tulipigana, tulipigwa tukakaa jela wakati tunaitetea gesi, lakini watu wa Mtwara hawakuwa na shida ya Serikali kutoa gesi Mtwara kwenda Dar es Salaam, watu wa Mtwara walikuwa wanatetea maslahi ya watu wa Mtwara.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama leo bomba limekwenda Dar es Saalam kilometa 542, lakini Mkoa wa Mtwara kuna watu hawana umeme. Wakilalamika mnataka wasilalamike, wakilalamika mnawapiga, sasa Serikali imekuwa ni ya kupiga piga tu hovyoo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mmezungumza suala la elimu hapa, wakati mnazungumza suala la elimu tumepongeza Mpango wa Rais wa Jamhuri ya Muungano Magufuli, suala la elimu bure, lakini vitu vya ajabu, kama Rais amesema elimu bure iweje leo mtoto anakwenda hospitali kupima anaambiwa atoe pesa na ndiyo kauli ya Rais. Kama Rais amesema bure vyombo vyake vingine kama ni suala la kupima mwanafunzi aende apimwe bure. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, joining instruction nayo ni shida wakienda Mahakamani wanatakiwa watoe pesa sasa hata kwa vitu vidogo hivi! Hata kwa vitu vidogo hivi! Hebu msaidieni Rais Magufuli huyu aonekane alichokisema kina maana ya bure kweli. Tusikae hapa kuzungumza bure watoto wanaenda hospitali tu wanaambia elfu tano ya vipimo, mwanafunzi anakwenda Mahakamani anaambiwa shilingi elfu tano ili aandikiwe sijui kitu gani sijui.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa niombe Serikali hii kama ina dhamira njema kama ilivyozungumza tuone haya mambo mnaweza kuyarekebisha, lakini mlizungumza vitu vizito, wenzangu wakazungumza suala la *airport* ya Mtwara. Ukisoma hotuba ya Rais kuna maeneo yanaonekana *airport* ya Mtwara, uwanja umekarabatiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikuombe Waziri mwenye dhamana kama utapata fursa njoo Mtwara, ile *airport* tunayozungumza kwamba imekarabatiwa ndege ikitua ni balaa. Utafikiri unatua kwenye maporomoko, sijaona uwanja wa ndege wa namna hiyo wa ovyo. Mataa hakuna sasa akina Dangote watakuja asubuhi tukiwa na mambo ya dharura ya usiku inakuwaje! Ndiyo maana hata Mawaziri hamji Mtwara usiku kwa sababu hakuna *facility airport* pale, taa hakuna mmezibeba taa zile. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nione kama mna dhamira njema ya kuleta viwanda mnavyosema, kuboresha miundombinu mnavyosema. Hebu wafakirieni watu wa Mtwara kwa namna nyingine sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndugu zangu limezungumzwa suala la elimu kwa maana ya VETA nataka niizungumzie VETA kidogo, kwa maana ya viwanda mnavyosema, viwanda na Vyuho Vikuu. Kwangu pale kuna kata moja ya Mahuta, kuna majengo pale yaliyoachwa na Umoja wa Wazazi Tanzania. Kuna majengo yanayotosha Waziri wa Elimu na Mafunzo ya Ufundi kama una shida ya majengo ya VETA njoo tukukabidhi Mahuta pale ili watu wa Tandahimba wapate fursa ya kuwa na VETA ili iwasaidie watu wa Newala, Masasi, Nanyamba watapata fursa kwa sababu majengo tayari tunayo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, mchango wangu ulikuwa huu. Ahsante sana. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Dunstan Kitandula nilikuwa nimentaja, atafuatiwa na Mheshimiwa Zaynabu Matitu Vullu, Mheshimiwa Nchambi halafu tutamsikia Mheshimiwa Mary Deo Muro.

MHE. DUSTAN L. KITANDULA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa fursa hii ili nichangie kwenye Mpango uliowasilishwa na Serikali. Awali ya yote nimshukuru Mwenyezi Mungu, mwingi wa rehema ambaye kwa rehema zake amenipa kibali niwe miongoni mwenu kuwatumikia Watanzania kupitia Bunge hili Tukufu. Vile vile, nitumie fursa hii kuwashukuru sana ndugu zangu wa Mkinga kwa kunipa heshima kwa mara ya pili, kuwa Mbunge wao niweze kuwawakilisha katika Bunge letu ninawashukuru sana. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninawaahidi kuwatumikia kwa uwezo wangu wote kwa maarifa ya hali ya juu, na niimani yangu kwamba, kile tunachokikusudia tutakipata. Nitumie fursa hii vilevile kumpongeza sana Mheshimiwa Rais kwa jinsi ambavyo ameanza kushika hatamu za kuliongoza Taifa letu. Watanzania wana imani kubwa na uongozi wake, nimpe maneno ya kumu- encourage kwamba, tupo pamoja naye katika kuwatumikia Watanzania na Watanzania wanaamini kwamba, kasi ya mabadiliko waliokuja nayo itakuwa ni kasi ya ukweli. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nitumie maneno, niazime maneno ya Rais wa 33 wa Marekani aliyekuwa akiitwa *Harry Truman* aliandika katika memo yake, *Years of Trial and Hope* katika ile volume ya pili anasema, "*Being a President is like riding a tiger, a man has to keep on riding or be swallowed.*"

Anaendelea kusema: "*A President either is constantly on top of events or if he hesitate events will soon be on top of him.*" Mwisho wa kunukuu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka kumwambia Mheshimiwa Rais Watanzania wana imani naye, aendelee na mwendo huo aliouanza nao bila ku-hesitate, tunaiona Tanzania yenye mabadiliko na mafanikio makubwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo sasa nichangie mpango huu ulioko mbele yetu. Nimejaribu kuusoma mpango huu, lakini vilevile nikapata fursa ya kusoma *Household Survey Report*, lakini vile vile nikasoma report ile *Human Development Report* nikajaribu ku-combine maudhui tunayoyapata kutokana na taarifa zile. Maudhui ya taarifa zile yanatuambia kwamba tuna namba nzuri sana za mafanikio ya ukuaji wa uchumi. Namba zile zinatofautiana, ukisoma *household survey* na ile report nyingine zinatofautiana takwimu kidogo lakini *bottom line* ninachosema ni kwamba, hatujafanya vizuri sana katika maendeleo ya binadamu, maendeleo ya watu wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa sisi ni viongozi lazima tuwe wakweli kwamba, tuna changamoto kubwa mbele yetu ya ku-translate ukuaji wa uchumi ili uweze kuleta maendeleo ya watu. Ndiyo maana hapa naipongeza Serikali kwa kutuletea Mpango huu wa Pili ambao una vionjo vinavyoonyesha kwamba, tunakwenda sasa kwenye kuunganisha ukuaji wa uchumi lakini vilevile ku-translate ukuaji huo kwenye maendeleo ya watu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunapozungumzia kujenga uchumi wa viwanda ambavyo vitazalisha ajira, viwanda ambavyo vitapelekea kupunguza umasikini, tunaelekea huko. Lakini lazima tujiambie kama viongozi, tuwe wakweli tujiambie kwamba mMango huu tuliouleta ambao tunaenda kuufanyia marekebisho ili baadaye uje upitishwe ndani ya Bunge hili, utekelezaji wa Mpango huo tutakaokuwa tumeuleta, ukiwa chini ya asilimia 70 tutakuwa tumeshindwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, lazima tuwe na mikakati madhubuti ya kuhakikisha hatushindwi. Takwimu zinatambiaje, takwimu zinatambia tulilenga kuwa na maeneo ya kilimo cha umwagiliaji hekta 1000 tumetoka kutoka kwenye hekta 345 tumekwenda kwenye hekta 461. Lakini hekta tulizonazo zinazofaa kwa kilimo cha umwagiliaji katika nchi yetu tuna hekta milioni 29.1, tulichofanikiwa ni asilimia 0.39.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lazima tuje na mikakati ya kuhakikisha tunakwenda mbele. Nimeona hapo ujenzi wa viwanda, ujenzi wa bandari ya uvuvi ni jambo zuri, lakini ili tufanikiwe lazima tuunganishe jambo hili la ujenzi wa bandari ya uvuvi tuliunganishe na jambo la ufugaji wa samaki maana dunia ndiyo inapokwenda huko. Haiwezekani leo hii nusu ya samaki wanaoliwa duniani wanatokana na ufugaji wa samaki halafu sisi tusione umuhimu wa kufuga samaki, lazima tubadilike. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, bandari ile itakapojengwa lazima tujenge miundombinu ya ufugaji wa samaki, twende kisasa lazima tuwe na *aquaculture industrial zone*. Tuunganishe pale, bandari ya uvuvi, viwanda vya kuchakata samaki, viwanda vya kuchakata barafu na kadhalika na kadhalika na ufugaji wa samaki uwe pale pale. Katika maeneo yaliyotajwa katika kujenga bandari. Nilisema kipindi kilichopita ilianishwa bandari ya Dar es Salaam wote tunajua. Bandari ya Dar es Salaam hapafai kuna msongamano mkubwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo la pili, Moa kule Mkinga namshukuru Rais maana kila alipokuwa akisimama kutoa hotuba yake anasema ukanda wote wa bahari kutoka Moa kule Tanga mpaka Mtwara hakuna kiwanda cha samaki. Njooi pale Moa wekeni bandari ya uvuvi maana katika maeneo yaliyotajwa matatu Moa ipo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo la tatu lilitajwa Bagamoyo lakini Kamati iliyopita ilitushauri hapa ndani. Ikasema hivi tunaondoaje Chuo cha Mbegani, twende tukajenge bandari ya uvuvi, ni imani yangu Serikali imesikia njooi Moa tuweke mambo vizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ujenzi wa viwanda lazima uzingatie vile vile kuweka mkazo kwenye kujenga.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa mzungumzaji)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Muda wako umekwisha.

MHE. DUSTAN L. KITANDULA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. (Makofi)

MHE. ZAYNABU M. VULLU: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Kwa kuanza nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema. Kwa sababu hii ni mara yangu ya kwanza kwa ruksa yako, niwashukuru wapiga kura wote wa Mkoa wa Pwani wakiongozwa na wanawake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nimpongeze Mheshimiwa Rais John Pombe Magufuli pamoja na Baraza lake la Mawaziri. Mheshimiwa Rais wewe endelea na kuchapa kazi kama kaulimbiu yako ulioitoa ya “Hapa Kazi Tu” haya maneno ya humu ndani ni sawa na wimbi la baharini, Waswahili sisi kule baharini tunasema wimbi la nyuma halimsumbui wala halimkeri mvuvi, kwa hiyo ya nyuma yamepita sisi tusonge mbele, tuchape kazi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, nijikite kwenye mpango ambao tunao mbele yetu. Mpango huu unauzungumzia ujenzi wa uchumi. Nianze kwa kuipongeza Serikali kuwa na uamuzi wa kufanya elimu bure kuanzia shule ya msingi hadi sekondari na chekechea yake lakini nitoe msisitizo tunaposema elimu bure tusaidie kutengeneza mazingira bora. Kwenye Mpango haikugusa maeneo ambayo yatamfanya Mwalimu, yatamsaidia Mwalimu kuweza kufanya kazi zake kwa amani zaidi ya hivi sasa anavyofanya. Majengo, Nyumba za Walimu, miundombinu na mambo mengine yale muhimu kwa ajili ya kuendeleza elimu yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, elimu ndiyo itakayotusaidia kuinua uchumi wetu na hasa huo uchumi wa viwanda tunaouzungumzia. Kuna masomo ya sanaa na masomo ya sayansi, tunapozungumzia masomo ya sayansi ndipo tutakapopata wataalam wa viwanda, sasa hivi tujikite katika kujenga vyuo vya VETA, kupeleka wanafunzi wengi, ili waweze kuajiriwa maeneo mbalimbali katika viwanda vyetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kubwa zaidi ni vipi Mpango umemuangalia mwanamke katika kuinua uchumi wa viwanda, ni vipi mwanamke atashirikishwa, ni vipi umeme utaweza kusaidia kwenda kijijini ili mwanamke au gesi itakavyoweza kusaidia inayotoka Mtwara ifike mpaka kijijini ili mwanamke yule apungukiwe na mzigo wa kutafuta kuni, apungukiwe na mzigo wa kuhangaika na mambo mengine, aweze kwenda kushiriki katika kazi za kuinua uchumi katika, katika kuajiriwa kwenye viwanda, hata kuweza kuwa na viwanda vyao wenyewe wanawake kama Serikali ilivyotuwezesha kuwa na Benki yetu ya Wanawake kuwa na Benki ya Kilimo. Hayo ndiyo mambo ninayoomba mimi, huu Mpango uangalie na uende ukarekebishe tuone hayo yatafanywaje. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunapotaka kumkomboa mwanamke aweze kushiriki katika ujenzi wa uchumi, tuangalie na mazingira ya mtoto wa kike toka anasoma chekechea. Watu wamegusia suala la maji humu ndani, maji ni msingi unaoweza kuleta maendeleo katika nyanja zote, lakini maji hayo kama hayatofika kila mahali na kwa wakati, kuna udumazi wa maendeleo utakaotokea na kuwanyima wengine haki ya kuweza kwenda kujiendeleza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nasema hivyo kwa maana kwamba tunahitaji uvunaji wa maji mashuleni, uwezo wa kuchimba visima kama *water table* iko chini sana basi itengenezwe miundombinu ya kuvuna maji ya mvua. Mahitaji ya maji ya mtoto wa kike au ya mwanamke ni makubwa zaidi ya wanaume, tunahitaji watoto wa kike wawekewe utaratibu, wanapewa pesa za kuwasaidia lakini wawekewe na utaratibu wa kupewa mataulo ya kike.

Mheshimiwa Mwenyekiti, namshukuru Mheshimiwa wa Jimbo la Ludewa Mjini aliyeguswa na maendeleo na mahitaji makubwa ya mtoto wa kike. Nakushukuru sana na nakupongeza, wanawake wote tunasema tuko pamoja na wewe na tumekutaja leo kwenye vikao vyetu tutakushirikisha ili uone tutasaidiaje watoto wa kike katika kuleta maendeleo yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni wajibu wa Serikali kutoa misaada. Mtoto wa kike anaweza asiende siku saba shule, yuko nyumbani, mama anahitaji maji zaidi ya baba, anahitaji ndoo tatu, nne kwa siku. Leo hii kama mama hapati maji ya kutosha hawezi kwenda kushiriki kwenye uchumi, kwa hiyo suala la maji ni suala la kuwekea msisitizo sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakuja kwenye suala la gesi. Naipongeza Serikali kwa juhudi iliyofanya, gesi inatoka Mtwara imefika Dar es Salaam mpango haukueleza, katika Mkoa wetu wa Pwani inapoanzia Rufiji watu watanufaika vipi! Tunahitaji gesi ile ipate manufaa Wilaya ya Rufiji, Wilaya ya Mkuranga, Wilaya ya Kisarawe, Wilaya za Kibaha, Bagamoyo, ambako pia nako kuna uwezekano pamoja na Mkuranga kupata gesi tuone tutafaidika vipi, viwanda vingapi tumeandaliwa kuletewa, gesi imekuja, tunawaambia watu wasikate mkaa, watu wamezoea kukata mkaa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Dar es Salaam yote inalishwa mkaa unaotoka Pwani, sasa Mpango huu unaelezaje, gesi hii imeandaliwa vipi na Serikali ili wale wakataji wa mkaa waweze kunufaika na biashara yao wakaacha, misitu yetu ikarudi pale pale. Sasa hivi misitu imekuwa kama vipara, eeh unakwenda unakuta pembeni kuna miti lakini ukienda katikati miti hakuna. Mama anahangaika kutafuta kuni asubuhi mpaka jioni. Watani zangu kule Usukumani miti yote imekwisha matokeo yake wanatumia mavi ya ng'ombe. Kwa hiyo, niwaombe, ufanywe utaratibu Serikali ihakikishe gesi na umeme inafika kwa watu wote ili kuleta maendeleo ya nchi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, watoto wangu mniwie radhi nasema ukweli wa maisha. Niseme kwamba suala la maendeleo katika Wilaya ya Mkoa wa Pwani, naomba tuliangalie sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze na Rufiji. Rufiji watu wameanza ujasiriamali, wanachonga vitanda lakini ushuru wa kitanda ni laki moja na ishirini. Huyo muuzaji atanunua hicho kitanda kiasi gani? Ushuru wa mkaa umepanda asilimia moja na kumi na nne, huyo mwananchi anayekata miti na mbaao anafanya biashara ya kujisaidia ataendelea vipi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, barabara ya kutoka Nyamwage mpaka Utete na Utete ndiyo kuna hospitali ya Wilaya, tunatarajia watu watolewe Utete wapelekwe kwenye hospitali ya Wilaya Kibaha, barabara mbaya, Wilaya ile ni miongoni mwa Wilaya kongwe katika nchi hii, mpaka leo hii hatujaiona lami. Tunaomba suala hilo liangaliwe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hali kadhalika twende Mafia. Kuna barabara inaanza Kilindoni hadi Bweni haina lami, lakini pia Mafia kuna utalii, naomba Serikali kupitia Wizara ya Utalii, hebu ijaribu kuangalia ni vipi watainua wilaya ile na kuifanya wilaya ya kiutalii. Watalii wengi sana wanakwenda, tunashukuru, gati limejengwa tunangoja tishari.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunashukuu uwanja wa ndege umejengwa tunasubiri taa ziwekwe, watalii waingie asubuhi na jioni hali kadhalika na wananchi waingie asubuhi na jioni. Hata hivyo, bado tuna tatizo la hospitali zetu, Wilaya zetu za Mkoa wa Pwani, zimepakana na Mkoa wa Dar es Salaam, lakini kwenye vituo vya afya na zahanati na hospitali za Wilaya...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa mzungumzaji)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mbunge muda wako umekwisha!

MHE. ZAYNAB M. VULLU: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja. Ahsante. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Daniel Mtuka hayupo? Mheshimiwa Suleiman Nchambi!

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, wabeja sana..

MWENYEKITI: Sasa huyo ni yupi, mmesema Mheshimiwa Mtuka yupo, Mheshimiwa Daniel Mtuka yupo wapi?

MHE. DANIEL E. MTUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nipo.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Basi aanze Mtuka nitafuatia mimi Mbunge shapu!

MWENYEKITI: Sawa Mheshimiwa Mtuka endelea!

MHE. DANIEL E. MTUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kupata fursa hii. Pia niwashukuru wananchi wa Manyoni Mashariki kwa kura zao nyingi, kwa imani yao kubwa kwangu mimi mpaka kuniingiza katika Bunge hili Tukufu la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kwa kusema, nimepitia mapendekezo ya mpango huu, nimeyapitia vizuri sana, nikiitazama nchi yangu Tanzania, nikiwatazama Wabunge wenzangu humu ndani kama Wawakilishi wa wananchi. Mpango huu nimeuelewa vizuri, sijaona mahali pabovu. Ni sisi tu Wabunge kujazia nyama ili Mheshimiwa Waziri wa Fedha na timu yake, waende sasa kuuandaa vizuri kwa ajili ya kuja kuuwasilisha kipindi kijacho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naipongeza Serikali kabla hata ya Mpango huu kuanza naona gari limeshaanza kuondoka na ninahisi gari hili kasi yake itakuwa kubwa. Nikimtazama dereva aliyepo ndani, Dkt John Pombe Magufuli ni dereva mahiri ametia imani Watanzania, gari litakwenda vizuri. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya utangulizi huu, naomba niende moja kwa moja kwenye mjadala. Baada ya kuupitia mpango huu, kuna vitu na mimi kama Mbunge ambaye ni moja ya kazi zangu naomba sasa nijazie. Mpango huu ni mzuri, utatuvusha kama tutayazingatia yote hayo. Kila mmoja kama akitimiza wajibu wake Waziri kwa maana ya Serikali watimize wajibu wao kwa kutenda na sisi tutimize wajibu wetu katika kushauri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeona kuna kipengele cha sheria, tukitazame kwa makini. Kuna sheria nyingi ambazo zinahitaji marekebisho, sheria zile ambazo zinagusa mpango huu. Sheria kwa maana ya sheria zile *Principle Legislations*, Sheria kubwa lakini pia sheria ndogo kwa maana *Subsidiary Legislations*, nikizitazama naona nyingi zina upungufu. Hazitakwenda na kasi ambayo Mheshimiwa Rais na Serikali yake ambayo naiona ni kubwa ni lazima kama Wabunge tuzitazame sheria hizi. Kuna Kamati zimeundwa, kuna Kamati ya Sheria na Katiba. Naomba wakae chini watizame sheria zote zinazogusa mpango huu, tafadhali sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna sheria ya Manunuzi ya Umma namba Saba ya mwaka 2011, sheria hii imeijeruhi sana nchi yetu, sana tu. Naomba iangaliwe upya, Kamati hii ilete mapendekezo baadaye Waziri mhusika ailete, kama ni kurekebisha turekebishe, kama ni kufuta na kuandika nyingine ifutwe na

tuandike nyingine, naomba tuiangalie ni sheria mbaya kabisa, sheria inayoruhusu kununua vifaa chakavu, sheria inayochukua mlolongo mrefu kwa muda kidogo tu. Kwa mfano, kujenga nyumba, jengo labda la ghorofa mbili, inachukua karibu miezi sita. Tunakwenda kwenye uwekezaji, tunakwenda kwenye kujenga viwanda, lazima sheria hizi ziwe rafiki, zichukue muda mfupi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Sheria ya Kuzuia na Kupambana na Rushwa. Mpango huu unatajwa kuinasua nchi kwenda kwenye kipato cha kati, bila kuja na sheria mahiri ya kuzuia na kupambana rushwa, tutakuwa tunatwanga maji na kuishia kulowa. Naomba sheria hii pia ibadilishwe, irekebishwe, hatuwezi kuendelea kuvumilia baada ya jalada la uchunguzi kukamilika, liende kwa DPP, ofisi inayojitegemea, Mkurugenzi wa TAKUKURU hawezi kumfuatilia huyu, kuhimiza kwamba muda ni mfupi, inachukua muda mrefu, hatuwezi kufika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mahakama Maalum imetajwa, sheria hii itakapoundwa maana yake Mahakama Maalum kwa ajili ya makosa ya rushwa tu lazima iundwe. Nazigusa Sheria ziko sheria nyingi, Sheria za Uwekezaji, milolongo mirefu na *regulations* zake zina milolongo mirefu sana zinafukuza wawekezaji, lazima tuweke mazingira rafiki kwa wawekezaji wetu.

Niguse maeneo wezeshi kidogo tu angalau. Upimaji wa ardhi; hatuwezi kuzungumzia viwanda bila kupima ardhi zetu, hatuwezi! Tutumie wataalam tupime ardhi zetu. Tuainishe maeneo, maeneo ya makazi, maeneo ya viwanda, maeneo ya biashara, lazima tutenganishe. Huu ndugu zangu ndiyo ustarabu wa mwanadamu, *planning*. Tutumie wataalam wetu tu-*plan*, tu-*plan* Miji yetu, tuiangalie.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa Mbeya, nilipita Kibaigwa hapa, kuna Mji mmoja unaitwa Tunduma, ka-*centre* kamoja kanakua kwa haraka sana. Ukiangalia nyumba zilivyomwagika kama takataka. Inaondoa ustaarabu wa mwanadamu. Tunao wataalam, tupime miji yetu. Msongamano wa Tunduma ule kama Mji ungekuwa umepimwa tusingekuwa na msongamano kama ule. Kibaigwa ule ni mji mmoja mzuri sana, lakini kama ungepimwa viruzi, ule mji ni ungekuwa ni mzuri sana. Tutumie wataalamu sasa wetu, kupima miji yetu. Pia kupima inasaidia kukusanya mapato.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa kushauri pia kwenye suala hili la mapato kwa maana ya kukusanya kodi. Hebu tuunganishe ukusanyaji wa kodi za majengo na ukusanyaji wa kodi za ardhi zilipwe katika eneo moja. Tutumie wataalam wetu wapo, *GIS* kwa maana *Geo Information System* nzuri kutambua maeneo na kuweza kukusanya kodi kwa urahisi kabisa. Tunayo *deed capital* kwenye majengo haya, kubwa mno kama tutatumia wataalam tutaweza ku-*realise* mapato makubwa sana ya kugharamia mpango huu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nigusie kidogo suala la utalii. Utalii pia ni chanzo kimoja kikubwa cha mapato yetu. Sisi Manyoni pale, Jimbo la Manyoni Mashariki tunalo eneo linaitwa Kilimatinde, eneo hili linavuma sana kwa umahiri kwa kumbukumbu nzuri ya mambo ya kale. Ukipita pale Manyoni kuna njia ya Watumwa ambao walipita karne ya 18. Tangu karne ya 18, pale alipokanyaga mtumwa mpaka leo hapauti jani wala mti.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Daniel Mtuka muda wako tayari.

Mheshimiwa Nchambi tafadhali uniwie radhi Wabunge waliokuwa wametajwa mwanzo nimeletewa ujumbe hapa kwamba wamefika, kwa hiyo, niwie radhi kidogo. Mheshimiwa Juma Kombo Hamad, nililetewa jina pia la Mheshimiwa Wilfred Lwakatatare alikuwa ameitwa mwanzo hakuwepo. Tafadhali endelea.

MHE. WIFRED M. LWAKATARE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Unapozungumzia suala la reli ya kati, reli ya kati kwa Kagera haiishii Mwanza. Reli ya kati inaishia katika bandari ya Kemondo ambapo siku za nyuma wakati bado reli inafanya kazi vizuri reli ya kati, tulikuwa na meli ambayo ilikuwa inapakia mabehewa na kuna njia ya reli ambayo inaishia bandari ya Kemondo. Tunapozungumzia reli wananchi wa Kagera, Mheshimiwa Lugola amezungumzia kwa upande wake namna gani ambavyo bidhaa zinavyosafirishwa kwa njia ya barabara zinavyokuwa na bei kubwa zinapofika katika eneo lake. Sasa nazungumza kwake ni tisa, kumi ni Kagera, sisi ndiyo tuliopo pembezoni mwa nchi hii. *Cement* ni shilingi elfu ishirini na mbili kufikishwa pale Bukoba Mjini na bei hii naamini ni kwa sababu bidhaa ya *cement* na bidhaa nyinginezo zinasafirishwa kwa njia ya barabara.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo kwetu sisi kukosekana kwa reli ya kati kwa wananchi wa Kagera na hususani Bukoba mjini, ni kwamba mipango hii inayopangwa bila kuzingatia kuweka reli, wananchi wa Kagera mnataka waendeleo kuwa maskini. Na mimi niseme hivi, umaskini huu unakwenda mpaka kusababisha bei ya kahawa kushuka, kipindi cha nyuma kahawa ilikuwa inasafirishwa kwa reli, yale mabehewa yalikuwa yanayokwenda mpaka Bukoba kupeleka bidhaa pale Kemondo, yanarejesha bidhaa ya kahawa mpaka kwenye bandari zetu tayari kusafirishwa kwenda nchi za nje, kwenye masoko. Usafiri wa barabara wa kusafirisha kahawa umechangia pamoja na sababu nyingine umechangia kushusha bei ya kahawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo niombe, tunapopanga mipango hii Waheshimiwa, tujitahidi kuangalia kina na kiini cha ni namna gani watu mipango mnayoipanga inashindwa kuwaondoa ndani ya umaskini. Niseme kwa wananchi wa Kagera na Bukoba *in particular*, tukumbushane hata ahadi zinazofanyika mziweke katika mipango na zitekelezeke.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Mkapa katuahidi meli baada ya Mv. Bukoba kuzama; Mheshimiwa Kikwete katuahidi meli, Mheshimiwa Magufuli naye wakati akiomba kura ameahidi meli. Sasa huko mbele tunapokwenda leteni mipango kanyaboya, leteni mipango ambayo haioneshi ahadi zilizopita.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Taarifa!

MWENYEKITI: Mheshimiwa Lwakatare naomba ukae. Taarifa Mheshimiwa Nchambi

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, hawa watu wanaumwa! Kanuni yetu ni ile ile ya 68(8), Mheshimiwa Mbunge aliyekuwa akichangia hapa kwa mujibu wa Kanuni zetu za Bunge, unapotaja jina la Mbunge ni Mheshimiwa Mbunge, unapotaja jina la Spika ni Mheshimiwa Spika na hata Rais ni Mheshimiwa Rais. Sasa anaposema Magufuli, kwanza anashusha hadhi ya cheo cha Urais. Anatakiwa kwa mujibu wa Kanuni zetu za Bunge, aseme Mheshimiwa Rais John Joseph Pombe Magufuli ameahidi hivi, Lazima aanze na Mheshimiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru na naomba Mwongozo wako juu ya suala hilo, nilitaka nitoe taarifa hiyo, lakini nimwombe atake radhi juu ya kauli aliyotoa ya kutaja jina Rais bila ya kuanza na Mheshimiwa. Aombe radhi ni taratibu za kawaida tu hizi, ugeni ndiyo unawasumbua.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Nchambi, uliomba taarifa na hiyo taarifa umempa Mheshimiwa aliyekuwa anachangia, siyo mwongozo maana mwishoni umesema tena mwongozo. Mheshimiwa Lwakatare.

MHE. WIFRED M. LWAKATARE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante, ili roho yake ipone pamoja na kwamba na yeye amemwita Magufuli basi Rais Magufuli, furahi basi. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni hivi, nilikuwa nazungumzia suala la ahadi, tuliahidiwa meli, meli hajaja. Sasa katika uchunguzi wangu tatizo linalotupata katika mipango inayopangwa na Serikali, suala la kutoleta sheria inayopaswa kwenda sambamba na mipango inayoletwa. Matokeo yake hakuna nidhamu ya utekelezaji wa mipango hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia hata ndani ya Bunge hili, kulikuwa na utaratibu wa kuunda Kamati ya *Governance Assurance Committee*, Kamati ya Ahadi za Serikali, hii Kamati naamini ingeweza kusaidia katika suala la kuishinikiza na kuisimamia Serikali kwa ahadi zinazotolewa Ndani ya Bunge hili. Matokeo yake hakuna Kamati hizi. Kwa hiyo, mipango inayopangwa na

naamini hata hii mipango inayopangwa, kwa kuwa hatuna sheria, hatuna Kamati inayosimamia hii mipango, huenda hizi ahadi na mipango ikawa hewa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa sheria hizi hazipo na mimi hapa ndiyo maana namuunga mkono Mheshimiwa Warioba katika Katiba ya Warioba ambayo ilikuwa inahitaji Mawaziri wasiwe Wabunge. Kwa sababu tatizo la nchi hii kutokana na kwamba hatusimamiwi na sheria, kila mmoja anayepata nafasi ya kuwa Rais, kuwa Waziri Mkuu, kuwa Waziri, wote wanaanza kukimbilia kuangalia kwao kunahitajika nini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, siyo ajabu tukaanza kusikia hata mipango mingine zaidi ya Bagamoyo, zaidi ya viwanja vya ndege, zaidi ya kupeleka mabomba ni kwa sababu watu hawasimamiwi, watu mipango inapangwa kufuatana na nani yuko wapi na ana-*influence* gani na Hazina. *That is the problem!* Kwa hiyo, niombe sambamba na mipango hii sheria itungwe lakini ile *Governance Assurance Committee* ifanye kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati nipo Chuo Kikuu Walimu wangu akiwemo Profesa Baregu, Profesa Mutahaba, Marehemu Profesa Liviga waliwahi kuniambia na kunifundisha kwamba mahala ambapo hakuna *good governance* hakuna *true democracy*. Mipango yoyote haiwezi kuenda. Mheshimiwa Mpango naamini na wewe ni msomi unaamini kabisa, najua unaamini kwamba mipango yote unayoipanga kama itakuwa na sokomoko la kutuingiza tena katika mgogoro wa miaka yote mitano kuingia sakata lililokuwepo mwaka 2000 mpaka 2005 kule Zanzibar hakuna mipango itakayofanyika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, niseme ndugu zangu sikio lililokufa halisikii dawa. Hawa CCM, kwanza niwashukuru wananchi wa Bukoba Manispaa, waliuthibitishia ulimwengu na Taifa hili na wakathibitishia wengine waliosema wana ushahidi ndani ya dunia hii na mbinguni kwamba Lwakatare ni gaidi. Malipo ya wananchi wa Bukoba waliyoyatoa ni kuhakikisha Lwakatare anashinda kwa kishindo na anakabidhiwa Halmashauri kuja Bungeni hapa. *(Makofi)*

Sasa niwaambie Makamanda hizi nyimbo, miongozo, taarifa mnaopigwa iwape nguvu ya kukanyaga mafuta ndani ya Bunge. Nilipokuwa likizo nje ya Bunge nilikuwa naona mlikuwa mnaanzia hapo mpaka hapa. Leo tumewasukuma, tumekwenda mpaka pale nawahakikishia Bunge linalokuja mtasogea hivi na wengine watapita njia hii. *(Makofi)*

Makamanda nilikuwa likizo nje ya Bunge, wananchi huko nje ya Bunge wanatuelewa. Wananchi nje ya Bunge sisi uwanja wetu wa kucheza na watu wanaotushangilia wako nje, hapa wacha washangiliane wenyewe kwa

wenyewe. Nawahakikishia Makamanda msirudi nyuma. Mapigo mliyopiga akina Msigwa ndiyo yamezaa leo Halmashauri za kutosha, imezaa Wabunge wa kutosha na 2020 Wallahi na Mtume nawaambia tunachukua Serikali. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa suala la Zanzibar CCM mumshukuru Maalim Seif. Maalim Seif uzuri wenyewe anapenda Ikulu lakina ni mtu mfaidhina, ni mtu anaswali swala tano ndiyo bahati yenu, angekuwa kama akina a.k.a Nkurunzinda wallahi pangechimbika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante sana. Mheshimiwa Mary Deo Muro yupo? Sawa, atafuatiwa na Mheshimiwa Lucia Michael Mlowe, Mheshimiwa Nchambi ajiandae.

MHE. MARY D. MURO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi hii ya kuchangia hoja zilizoko mezani juu ya Mpango wa Miaka Mitano. Kwanza namshukuru Mungu kuniwezesha kufika katika Bunge lako Tukufu. Pia nashukuru chama changu kuniona nafaa kuiwakilisha jamii. (Makofi)

Awali ya yote, napenda kuungana na wale wote ambao wamechangia hoja inayohusu Tanzania ya viwanda kama ifuatavyo:

Mheshimiwa Mwenyekiti, najua kabisa kwamba Tanzania ya viwanda lazima iendane na afya ya wananchi, elimu, utawala bora, miundombinu, maji na ardhi. Nafahamu kabisa kwamba nia na madhumuni ya mpango huu ni kuleta ustawi wa jamii kwa wananchi wa Tanzania ndiyo maana Upinzani na Chama Tawala tunachangia kwa hoja nzito ili tuweze kuleta ustawi wa jamii kwa Watanzania wote. Lengo letu siyo malumbano, lengo letu ni kuhakikisha kwamba Watanzania ambao wanatumia pesa zao kwa ajili ya kutuweka hapa wanapata haki stahili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nijielekeze sasa kwenye mada halisi. Ningependa kuongelea afya kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunafahamu kabisa kwamba hakuna ufanisi katika Tanzania ya viwanda bila wananchi kuwa na afya bora. Tukiangalia maeneo mengi ya Tanzania tunakuta kwamba huduma za afya ziko hafifu. Kwanza nakumbuka asubuhi ya leo kulikuwa na msemaji mmoja ambae alitoa haja yake kuhusu hali halisi ya afya ya Watanzania na mazingira wanayoishi. Waziri husika alijibu kwamba Serikali siyo sababu ya wananchi kupata matatizo ya afya, isipokuwa wananchi wenyewe ndiyo sababu ya kupata matatizo ya

afya au magonjwa ya kipindupindu na magonjwa ya mlipuko. Mimi napenda niulize Serikali iliyoko madarakani kama ifuatavyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nafahamu kabisa kwamba kuna sekta zinazoshughulikia afya na kama kuna tatizo la kipindupindu ina maana kwamba sekta inayohusika haijawajibika. Nataka nijielekeze kwa mfano, natoka Mkoa wa Pwani Wilaya ya Kibaha, ilitokea mlipuko wa kipindupindu na sababu kubwa ni kwamba, Wizara ya Maji kwa Pwani haina mamlaka isipokuwa tunatumia DAWASCO ambayo kwa Pwani hakuna miundombinu ya kutoa maji machafu. Ina maana utiririshaji wa maji machafu ni lazima kwa sababu DAWASCO haijawajibika na watu wa Pwani wanahitaji mamlaka yao ili waweze kuiwajibisha pale inapokuwa haiwezi kufanya vizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa basi, narudi kwa Waziri aliposema kwamba siyo wao wanaosababisha, yeye kama Waziri anafahamu kabisa ni nani ambaye hakuwajibika mpaka mlipuko wa magonjwa utokee. Kwa hiyo, hawezi kusema kwamba yeye siyo sababu. Napenda kumwambia kwamba yeye na Watendaji wenzake hawakuwajibika. Walitakiwa wawajibike ili ugonjwa wa kipindupindu usitokee kwa sababu wapo ambao wako kwa ajili ya kazi hizo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia ningependa kwenda kwenye sekta ya elimu, tunaangalia Tanzania ya viwanda ambayo inatakiwa iende na elimu. Ni kweli tumedahili watu wengi kwa ajili ya sekta mbalimbali, lakini tuangalie sheria zinazo-govern uanzishwaji wa viwanda. Tunafahamu kabisa uanzishwaji wa viwanda siyo ufufuaji wa viwanda pengine ni uanzishaji wa viwanda kwa mashirika yanayotoka nje, wawekezaji kutoka nje. Hautaondoa umaskini Watanzania kama waanzishaji wa viwanda wanakuja wa watu wao kutoka nje, kama sheria za nchi haziwezi kusimamia kuhakikisha kwamba rasilimali watu iliyopo hapa ambayo ni watoto wetu ambao wamesomeshwa kwa pesa za Watanzania wanaajiriwa katika viwanda hivyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningeiomba au niishauri Serikali kwamba, itakapoanzisha mpango huo ihakikishe kwamba inatunga sheria ambazo wawekezaji watakuwa nazo wakiangalia kwamba Tanzania ina watu ambao wanaweza kufanya kazi ambazo wanaleta watu wao kuja kufanya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nitoe mfano, kuna bomba sasa hivi linatoka Ruvu chini kupeleka maji Dar es Salaam. Nimeshuhudia kwa macho yangu, mpaka yule wa kufukua udongo, yule mtu wa kufanya kazi za *welding* ni Mhindi wakati tuna Watanzania tunawasomesha VETA hizo mnazosema zimeanzishwa wamekaa mitaani hawana kazi. Sasa unajiliza je, huu umaskini tunaouimba hapa utaondolewaje kwa kiasi hicho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikiachana na hapo naomba niende kwenye kilimo, nimesoma, nimeangalia jinsi Waziri wa kilimo alivyojipanga, lakini naomba niongee machache juu ya hilo. Nimeona kilimo kina ufugaji, kina kilimo yenyewe, lakini nikiangalia kuna ufugaji, naomba ni-*declare interest* mimi ni mfugaji wa kuku.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeona mara nyingi sana kuku wakitoka Kenya wanajazwa pale Dar es Salaam kiasi kwamba wafugaji wa Tanzania tunashindwa, wajasiriamali wa Tanzania tunashindwa kuweza kufanya biashara. Sasa ningeomba Wizara katika Mpango huu wa Tanzania ya viwanda basi wahakikishe kwamba Wizara husika inasimamia kidete hali hii ili Watanzania wajasiriamali waweze kufaidika na kilimo chao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia ningeomba upangaji wa bei, mkulima amelima kwa shida zote, Serikali inakuwa mpangaji wa bei. Serikali inapanga bei wakati mkulima amelima kwa gharama zake. Anapokosa mapato mkulima anashindwa kuendeleza kilimo. Kwa hiyo, umaskini hatuwezi kuondoa kama Serikali haiwezi kusimamia kilimo ipasavyo, kutafuta masoko ambayo yana tija na kuhakikisha kwamba mkulima anapata faida ili kujikimu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu miundombinu. Nimeangalia miundombinu nikaona kwamba kwa usafiri kwa mfano wa Dar es Salaam, msongamano wa Dar es Salaam nilivyoangalia, sisi sote tunafahamu kwamba *time ni factor ya production*, kama hatuwezi ku-*save time* tuna-*consume time* kwenye kutembea kwenye barabara masaa manne kutoka Kibaha mpaka ufike Dar es Salaam, masaa manne kutoka Mbagala mpaka city center ukafanye kazi, ina maana muda mwingi unapotea hapo katikati bila kutumika. Hii ina maana kwamba Tanzania ya viwanda watu watakuwa wanatembea kwenye magari masaa manne hawajafika kiwandani ina maana utekelezaji wake utakuwa mgumu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuende kwenye miundombinu ya maji. Nimesoma na nimesikiliza lakini nimeshangaa kusikia kwamba asilimia 68 ya Watanzania wanapata maji. Jamani mimi natoka kijijini kwetu Makambako chini kule hawajawahi kuona maji ya bomba hata siku moja. Nimekuja huku Kisarawe Mkoa wa Pwani wanachota maji ya visima, hiyo asilimia 68 ambayo wamei-*calculate* wakapata hapa sijaweza kuelewa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kama kweli tuna nia ya dhati ya kuhakikisha wananchi wetu wanakuwa na afya bora, hebu Serikali ijipange kuhakikisha maji ya uhakika yanapatikana kwa ajili ya kuwapa afya bora Watanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niende kwenye ardhi. Ni kweli kabisa ardhi ndiyo mpango mzima wa Tanzania ya viwanda ya Mheshimiwa Magufuli, lakini naomba nitoe ushauri...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Muda wako umekwisha mchangiaji. Kabla Mheshimiwa Lucia Michael Mlowe hajasimama, Mheshimiwa Mary Deo Muro umesema habari ya Mhindi kuwa anachimba mtaro. Waheshimiwa Wabunge tunao Wahindi ambao ni Watanzania. Kwa hiyo, naomba kauli za namna hiyo tuangalie namna ya kuzitoa isije ikaonekana Bunge linafanya ubaguzi. Mheshimiwa Lucia Michael Mlowe!

MHE. LUCIA M. MLOWE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi ili nami niweze kuchangia Mpango uliopo mezani. Nianze kwanza kwa kumshukuru Mungu kwa kunijaalia afya njema. Vile vile nichukue nafasi hii kwa namna ya pekee kukishukuru chama changu kwa kunateua kuwa Mbunge wa Viti Maalum ili niweze kuwatetea Watanzania. Niende moja kwa moja kwenye mchango.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikianza na suala la Utawala Bora, tunaimba amani, amani, amani na utulivu, lakini niseme ukweli ni miaka 54, hakuna amani na utulivu Tanzania. Wanawake hatuna amani wala utulivu kwa sababu tunadhaliishwa, mfano kwenye Mkoa wangu wa Njombe... *(Makofi)*

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliiongea bila mpangilio)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge tumsikilize.

MHE. LUCIA M. MLOWE: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye Mkoa wangu wa Njombe wanawake wengi wanabakwa, vilevile wafanyakazi wa kike wanaokwenda maofisini wanatakiwa kutoa rushwa za ngono. Hii ni wazi na ni dhahiri lakini sisi tumefumba macho tunasema amani. Hii ni amani kwa watu wachache, lakini kwa watu wengine hatuna amani au hawana amani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, siyo hivyo tu, kuna mambo mengi ambayo yanaendelea ya wanawake wajasiriamali. Wanawake wajasiriamali sasa hivi wanahangaishwa, wanakimbizwa huku na huku. Mfano, Mkoa wangu wa Njombe, wanawake wanatolewa barabarani kama vifurushi. Wanatolewa mizigo yao au bidhaa zao zinawekwa kwenye magari ya kutolea takataka, kwa kweli huu ni udhalilishwaji na huu ndiyo tunasema utawala bora, huu siyo utawala bora.

Mheshimiwa Mwenyekiti, bomoa bomoa, wanaodhalilishwa sasa hivi, wanaopata matatizo ni wanawake na watoto kwa sababu mali zao ziko nje na baridi, wanahangaika na baridi na watoto. Ni kweli! Kwa hivi kwa kweli tunasema bado Serikali ya sasa ijipange, ndiyo mmetuletea Mpango lakini je, utatekelezwa? Utatekelezeka?

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge utulivu tafadhali, tumsikilize.

MHE. LUCIA M. MLOWE: Mheshimiwa Mwenyekiti, hivyo basi naiomba Wizara, Wizara husika inayohusika na wanawake na kwanza niomba Serikali, nasikitika sana kwa sababu imefuta Wizara moja inayohusika na Wanawake Jinsia na Watoto. Nasikitika kwa sababu ni chombo ambacho kingeendelea kuwatetea wanawake, Wameunganisha na Wizara kubwa, kwa nini wanatuonea wanawake? Kweli naiomba Serikali mtufikirie wanawake inatumiza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaposema tena juu ya utawala bora tunaona kabisa malalamiko na kutoridhishwa baadhi ya watu kwa mfano watu wa Zanzibar, tunaona kuna kilio kikubwa sana lakini bado tunaimba utawala bora. Naomba hilo tulifikirie Serikali. Tuifikirie na tuone ni namna gani tunawasikiliza hao watu. Jamani Rais aliyetakiwa kutangazwa atangazwe. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kilimo; asilimia kubwa ya wakulima ni wanawake na wanawake ndiyo wanaoshinda mashambani wanabebeshwa mizigo wakiwa na watoto wao, lakini ni wanawake hao hao wanaonyanyasika na Serikali haiwaangalii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pembejeo wanazopatiwa ni feki, mfano Mkoa wa Njombe, safari hii wamepata *ridom*, dawa ile ya kupuliza ya ukungu ili viazi visipate ukungu, wamepata *ridom* feki ambayo imesababishia watu hawa kukosa mazao yanayotakiwa kama kipindi kingine wanavyovuna.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, hii ni hasara kwa hawa akinamama ningesema, maana akina mama ndiyo Taifa kubwa, ndiyo wanaolima sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile pembejeo; Pembejeo zingine ni gharama sana kwa mfano, mbolea ya kupandia, watu wengi wanashindwa kupandia mbolea, wanapanda bila mbolea matokeo yake wanakuwa na mashamba makubwa, wanalima bila utaalim mwisho wa siku wanavunia kwenye kiganja. Halafu bado tunasema kwamba tunataka mapinduzi ya viwanda, tunataka kuwa na viwanda ambavyo vinategemea tena kilimo, sasa kilimo cha aina hii ni kweli tutaweza kutoka hapa tulipo? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ardhi; tunaomba wanawake kwenye huu Mpango, ioneshe wazi kwamba wanawake na wenyewe wanaweza kuwa wasemaji au waingie kwenye mpango na vilevile washirikishwe katika maamuzi ya ardhi. Pia wawe wamiliki wa ardhi. Kwa nini ardhi wamiliki akinababa peke yao na sisi akinamama tuna haki. Haki sawa kwa binadamu wote. Kwa hiyo, naomba huu Mpango tujaribu kuangalia namna gani tunawaingiza akinamama. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu barabara; tena akinamama ndiyo waathirika wa miundombinu mibovu, kwa sababu akinamama ndiyo wanaobeba ujauzito kwa miezi tisa, wanatakiwa kwenda hospitalini kupimwa, lakini mwisho wa siku kwa sababu barabara ni mbovu wanajifungulia njiani. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Mlowe, muda wako umekwisha. Mheshimiwa Mlowe hongera sana, umepata ushabiki wa ziada. Mheshimiwa Nchambi, tafadhali. *(Makofi/Kicheko)*

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, wabheja sana. Awali ya yote nakushukuru. Vile vile nakupongeza kama walivyosema, akinamama nanyi mnataka haki sawa, lakini waliimba hawa waimbaji, hata wakati wa kutembea, akinamama mbele, akinababa nyuma. Kwa hiyo, bado tunawaenzi. Akinamama wa Tanzania endeeleni kufarijika kwamba Serikali inayosimamiwa na Chama cha Mapinduzi...

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Spika! Mwongozo!

MBUNGE FULANI: Endelea Nchambi, mbona unakaa?

MWENYEKITI: Mheshimiwa uliyesimama naomba ukae. Huwezi kutoa mwongozo wakati kuna Mbunge anayeongea. Ni lazima amalize ndiyo unaomba mwongozo. Mheshimiwa Nchambi, endelea. *(Makofi)*

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru, usiyashangae haya, ukienda kusoma Biblia Luka 6:38 utayakuta. *(Kicheko/Makofi)*

Maana kile ambacho wanakipanda hapa, ndicho ambacho wataktivuna. Niliwaambia shemeji zangu wa Kigoma, namshukuru sana Mheshimiwa Zitto, huwa anatumia *knowledge* yake kuleta mambo ambayo yana mashiko kwa Watanzania; lakini shemeji zangu wengine wote hawajarudi humu ndani. *(Makofi)*

Niliwaambia Luka 6:38, kile mnachokipanda humu ndani, ndicho mtakuja kukivuna 2015 Oktoba. Kwa hiyo, wamekivuna na hawa wengine, wala usiwe na mashaka, maana katika safari ya mamba na kenge na mijusi wamo, wala usitie mashaka juu ya hayo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndicho ambacho kimetokea hapa kabla ya kuanza michango yangu kwa Mheshimiwa Lwakatare. Amemaliza dakika zake zote, hakusemea Manispaa ya Bukoba. Mimi ni Mbunge wa Jimbo Kishapu, nimetokana na watu shapu, Wilaya yangu ni Shapu, mimi mwenyewe ni shapu. Naleta mambo yangu humu kwa ushapu kwa ajili ya wananchi wa Jimbo...

MBUNGE FULANI: Shapu! *(Kicheko/Makofi)*

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Shapu! *(Makofi)*

Kwa hiyo, Wabunge wengine humu wanasimama wanapoteza muda wao wanaongelea mambo ambayo hayahusu. Mheshimiwa Lwakatare amesema sana, lakini hajatetea wananchi wake. *(Kelele)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, nataka niwaeleze ndugu zangu Wabunge kidogo, kazi ambayo huanza juu kwenda chini, ni kazi ya kuchimba kaburi peke yake. Kaburi huanza kuchimbwa juu kwenda chini. Kazi nyingine zote huanzia chini kwenda juu. Kwa hiyo, hata sisi hapa, kama Bunge ambalo Watanzania hawawezi kuenea humu ndani, wametutuma Wawakilishi wachache, tuje tuwasemee kuhusu mambo yanayohusu jamii na Taifa letu. Kwa hiyo, kazi tutakayoifanya hapa, ni ile wanayosema Wazungu a *journey of thousand miles starts with a single step to a thousand steps*. Tunaanza na hatua moja, mbili mpaka tunafika 1000.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wapo wanaobeza, lakini Mungu ameleta Mitume wengi sana, hakuleta Mtume au Nabii mmoja. Lazima, *we still keep on learning through history*. Mungu hakuleta Mtume mmoja, alileta mitume wengi na alikuwa na makusudi maalum. Nasi hapa Mabunge yatapita mengi, Wabunge watakwenda wengi, kwa sababu kazi za kibinadamu zinaendelea siku hadi siku. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndugu zangu, nataka niwaambie, maneno machache sana; mpango huu umeletwa humu Bungeni, kwa mujibu wa kanuni ya Kibunge ya kwetu ya 94; lakini yapo mambo yaliyosemwa hapa ni kwamba siyo sahihi jambo hili kuletwa kwa wakati huu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka niwakumbushe, ukisoma kitabu chetu cha Sheria za Bajeti, 2015, Kifungu cha 20 naomba ninukuu: *"The Minister responsible for planning commission shall prepare and lay before the National*

Assembly and the National Development Plan which shall be the basis for the preparation of the National Budget." Kifungu hiki kinapelekea maandalizi katika sheria yetu ya 2015 ya kitabu chetu cha bajeti Kifungu na 26.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunataka tuwekane sawa. Hapa hatukuja kutekeleza jambo, tumekuja kuandaa Mpango. Waheshimiwa Wabunge tusimamame hapa kwa Utaifa wetu, tusimame hapa kwa vitabu vyetu vya kikanuni, sheria na kwa mujibu wa Katiba ya nchi yetu. Hata dini, ninaposimama mimi Muislam nasoma the *Holy Quran* nina-refer; Wakristo wanasoma Biblia na kwa sisi wengine tunaamini Taurati na Injili. Hivi vitabu tuvipitie sana. Tuko kwa ajili ya Watanzania walio wengi nje, tuko kwa ajili ya Utaifa wetu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu Na. 26, ni lazima tuliweke jambo hili sawa ili Watanzania walioko nje wasione tu tunawaburuza, tunakwenda hatua kwa hatua. Naomba ninukuu:

"The National Assembly shall on or before 30th June each year and after debating the National Assembly, approve the Annually National Budget of the Government for the next financial year, by the way of open vote and call of the name of each Member of Parliament."

Mheshimiwa Mwenyekiti, Waheshimiwa Wabunge watashirikishwa mmoja baada ya mwingine katika Mpango. Hapa sisi tunatoa mapendekezo ya mpango. Nawaomba sana, wote tunatoka katika Majimbo hata wenzetu wa Viti Maalum, Majimbo yanaunganishwa, yanaletwa. Ni imani yangu, Chama changu, Chama cha CHADEMA na wengine, wanawaleta Viti Maalum pia ambao wanajua watasaidia wananchi wote na hasa akina mama.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, naomba nielekeze sasa michango yangu kwenye maeneo, kama ilivyo kawaida ya Mbunge *sharp*. (Kicheko/Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nchi yoyote haiwezi kupiga hatua, ni lazima iwe na mipango ya kiuchumi, tena mipango na mikakati mathubuti. Katika maeneo ya mipango ambayo itatekeleza uchumi, maana suala lote hapa, wanasema Mheshimiwa Magufuli ameahidi wanafunzi bure; tunataka watu watibiwe bure, fedha zitatoka wapi?

Mheshimiwa Magufuli amekuwa mstari wa mbele kutaka kuibadilisha Tanzania hii iende katika uchumi wa kati. Mambo yafuatayo ningeomba sana Waheshimiwa Wabunge tuyasemee sana. Jambo la kwanza ambalo Mungu ametujalia Watanzania ni rasilimali watu. Tuna rasilimali watu, tena Watanzania wenye nguvu na sifa ya kuchapa kazi.

Jambo la pili ambalo nikiambuka sana Mheshimiwa Muhongo alikuwa akipigwa madongo sana siku za nyuma; leo sote mashahidi, Wabunge tunapishana Ofisi za REA na maeneo mengine kuomba umeme na mambo mengine ambayo yatasaidia kututoa sisi katika uchumi wetu huu wa kimasikini kutupeleka katika uchumi wa kati. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile ulinzi ni suala muhimu sana. Lazima mtu yeyote anapotaka kuwekeza awe ana uhakika, yuko salama, ana imani anapowekeza mambo yake yatakwenda vizuri. Ujenzi wa barabara zetu; wakulima wetu wanapolima wanasafirishaje? Katika gharama zipi? Ujenzi wa reli; eneo hili ni muhimu sana ndugu zangu naomba niwaambie.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa taarifa yako mimi nimekuwa dereva wa bus; kwanza nimekuwa mpiga debe *stand*, nimebeba abiria mgongoni, nimekuwa dereva wa bus, nimekuwa dereva wa malori; najua gharama za kusafirisha mizigo; na sasa ni mwekezaji, tena mfanyabiashara mzuri tu, wala sina matatizo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukitaka kuendelea katika nchi yetu, lazima tuwekeze katika miundombinu. Moja, reli itatusaidia sana. Lazima reli yetu iboreshwe katika level ya *standard gauge*, wananchi wetu wasafiri *on and off*. Unaweza ukatoka Kigoma kwa shemeji zangu kule *amagambo bukebuke* wakaja Dar es Salaam, asubuhi akanunua bidhaa akarudi. Mambo ni meeza, sivyo shemeji zangu, Mheshimiwa Zitto! Mambo yamekwenda! Wale wa Mwanza unaweza ukatoka jioni Mwanza ukaenda Dar es Salaam na ukarudi kesho, bila kulala *guest*. Ie fedha itasaidia kusomesha watoto na kuanzisha ujenzi wa nyumba zako. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaomba katika mipango yetu, Waheshimiwa Wabunge tuungane, tuhakikishe tunapata reli ili kupunguza gharama za maisha ya Watanzania; lakini tusafirisha bidhaa zetu kwa urahisi. Atakayelima matunda leo; nenda *South Africa* ukaangalie reli walivyojenga; nenda Uingereza uone mambo yalivyokwenda. Mwalimu wangu hapa Mheshimiwa Ndassa, anajua. Mimi leo...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Muda wako umekwisha Mheshimiwa!

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI Nakushukuru sana Mheshimiwa Mwenyekiti, *wabheja wabheja*, naunga mkono hoja. Kwa pamoja naomba... *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Tutamsikia sasa Mheshimiwa Josephat Sinkamba Kandege, atafuatiwa na Mheshimiwa Subira Khamis Mgalu, Mheshimiwa Leonidas Tutubert Gama na Mheshimiwa Godfrey William Mginwa.

MHE. JOSEPHAT S. KANDEGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi jioni ya leo nami niweze kuchangia. Awali ya yote namshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema, ndiye anayeniwezesha. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nina kila sababu ya kuwashukuru wananchi wa Kalambo, tulikubaliana kwamba nuru mpya ya Kalambo, kwa pamoja tunaweza; na hakika wamenirejesha kwa kishindo, nawaahidi sitawaangusha. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mpango ulioletwa unaleta matumaini makubwa sana. Tanzania ya viwanda inawezekana. Viwanda vipi ambavyo tunaenda kuvijenga? Ni hakika Serikali lazima ijenge viwanda vya kimkakati lakini, ni wajibu wa sekta binafsi kushiriki katika viwanda vidogo vidogo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, unapotaka kujenga kiwanda maana yake ni lazima rasilimali fedha iwepo ya kutosha. Bila mtaji wa kutosha hakuna viwanda ambavyo tunaweza kujenga. Serikali ikijenga viwanda vya kimkakati, tukaiachia Sekta binafsi, wanaenda kutoa pesa wapi Hawawezi kwenda kukopa katika mabanki ya kibiashara, kwa sababu unapowekeza katika kiwanda hutarajii *return* ya haraka. Lazima ni mtaji mkubwa ambao *return* yake utaipata kidogo kidogo.?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naiomba Serikali, haiwezekani tuka-*plan* kwenda kushindwa. Tunapokuwa na Benki ambayo hatujaipa mtaji, kwa maana ya *TIB*, hakika ni kwamba tume-*plan* kwenda kushindwa. Tusikubali kufanya kosa hili, tuhakikishe tunaiwezesha Benki yetu ya *TIB* ili itoe fursa kwa wananchi kwenda kukopa kwa riba ambayo ni rahisi kulipika. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi ni mashuhuda kwamba asilimia 75 ya Watanzania ni wakulima na hasa ambao wako vijijini. Sitafarijika hata kidogo na wala sitaki kuamini kwamba Serikali imesahau mpango mzima wa *SAGCOT*. Tumesema lazima tuwekeze katika kilimo, ikaja mipango mizuri, naamini na hili litakuja; ni kwa sababu inawezekana bado wanakumbuka, ikija *detail report* itaainisha masuala yote ya kuhakikisha kwamba tunajitosheleza katika kilimo na tena kilimo cha kisasa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naipongeza Serikali, kwa utaratibu wake na Mpango waliokuja nao wa kuhakikisha kwamba tunaenda kubana matumizi, kutumia pale tu ambapo itaongeza tija. Ni jambo jema. Serikali imeagiza

kwamba kuanzia sasa pesa zake zote ambazo Taasisi zimekuwa zikiweka katika Benki za kibiashara, zipelekwe Benki Kuu maana zote ni mali ya Derikali. Sina ubishi! Ubishi wangu unakuja pale ambapo kama utaratibu tutakaoenda kuufanya utasababisha mashirika yetu ambayo yashaanza kufanya vizuri, tukaya-suffocate. Haitapendeza!

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama ni suala la *control*, naomba niikumbushe Serikali irejee Sheria ya Bajeti Kifungu cha 17, inaeleza kabisa kazi ya *Treasury Registrar* kwamba mashirika yote ambayo yako chini ya *TR* watapeleka bajeti zao kule, ataidhinisha na hata kama kuna suala la kwenda kuwekeza, ni lazima wawe wamepata idhini kutoka kwake. Hiyo ni *control* ya kutosha kabisa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile ambavyo wananchi na Waheshimiwa Wabunge tumekuwa tunapata wasiwasi, ni kwamba utaratibu wa kuhamisha pesa zote kupeleka Benki Kuu, inaweza kuziua Halmashauri zetu. Hakika pia inaweza ikaua mashirika yetu. Sisi ni mashahidi kwamba mwaka 2015 tulivyokuja hapa tulisema kwamba ni vizuri Taasisi zetu zikawezeshwa ikiwa ni pamoja na *TPDC* ili iweze kushiriki katika uchumi wa gesi na mafuta. Sasa kama utaratibu itakuwa hatuwezeshi wakawa na fungu la kutosha, wakaweza kuwekeza, hakika ushiriki wa Watanzania kwa kupitia shirika letu hautaweza kufanikiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nyie ndugu zangu nyote ni mashahidi kwa jinsi ambavyo Shirika letu la Nyumba la Taifa lilivyokuwa na hali mbovu, leo hii limekuwa ni miongini mwa mashirika machache ambayo yanapigiwa mfano kwa namna ambavyo wanawekeza na naamini na Kalambo watakuja. Sasa zile taratibu kwa wale watu wanaofanya kazi vizuri tusianze kuwa-frustrate. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumesoma katika Mpango kuna suala zima la kununua ndege. Ni jambo jema sana, lakini haitapendeza tunaposema tunataka kufufua Shirika letu la Ndege, zinanunuliwa ndege mbili, lakini kwa utaratibu ambao utakuwa umewekwa kwa makusudi, wakashindwa hata kununua mafuta kwa sababu OC haijawafikia. Itakuwa hatutendi haki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niongelee suala zima la Wakandarasi wa ndani. Wakandarasi wa ndani wamekuwa wakiidai Serikali kwa muda mrefu. Kutowalipa Wakandarasi tafsiri yake ni nini? Barabara zetu hazijengwi zikakamilika kwa kiwango kwa wakati unaotakiwa. Tafsiri yake ni kwamba, miradi mingi inajengwa kwa gharama kubwa, kwa sababu kwa kutowalipa, wanalazimika kuidai Serikali riba, lakini hali kadhalika wanashindwa kulipa kodi kwa sababu wao wanaidai Serikali na Serikali haijalipa. Nasi tunataka kuwe na mzunguko wa kutosha; walipwe na Serikali, walipe kodi, lakini pia waweze kutoa ajira kwa Watanzania walio wengi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kipekee, Serikali ihakikishe kwamba miradi ile ya barabara ambayo imeshaanza, ikiwa ni pamoja na mradi wa barabara kutoka Sumbawanga kwenda Mpanda; Mradi wa barabara kutoka Sumbawanga kwenda Kalambo Port, unakamilika kwa wakati ili tuhakikishe kwamba kasi ya Tanzania ya kwenda kuwa nchi ya kipato cha uchumi wa kati, inawezekana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Watanzania tukubaliane, kupanga ni kuchagua. Haiwezekani tukatekeleza yote, ndiyo maana tukubaliane kwamba bila kujenga reli kwa *standard gauge*, hakika uchumi ambao tunataka upae na kufika uchumi wa kipato cha kati hatutaweza. Niwasihi ndugu zangu wote bila kujali unatoka eneo gani la Tanzania, tukubaliane mkakati wa kuhakikisha kwamba reli inajengwa. Bahati nzuri nyie ni mashahidi, kuna fungu ambalo lilitengwa kwa ajili ya kugharamia ujenzi wa reli.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiwekeza lazima utarajie kupata kule ulikowekeza. Tujjulize, kutokana na bomba la gesi, ni kiasi gani kinapatikana kama *return* kwa Serikali na hicho ambacho kinapatikana kipo kwenye mfuko upi? Kama siyo hapo tu, mkongo wa Taifa, pesa nyingi sana imewekwa, tunataka tujue, baada ya kuwekeza *return* yake iko wapi? Iko mfuko upi kwa manufa ya Watanzania? (Makofi)

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Mheshimiwa muda wako umekwisha.

MHE. JOSEPHAT S. KANDEGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Subira!

MHESHIMIWA FULANI: Mwongozo wa Spika, samahani!

MWENYEKITI: Mwongozo upo wapi?

MHE. KASUKU S. BILAGO: Hapa! Uko hapa kwa Mwalimu Kasuku Samson Bilago.

MWENYEKITI: Endelea!

MHE. KASUKU S. BILAGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mwongozo kwa Kanuni ya 68 (7) ikisoma pamoja na Kanuni Na. 147. Shughuli za Bunge zitaendeshwa katika lugha ya Kiswahili au Kiingereza bila tafsiri ya lugha hizo kutolewa.

Mheshimiwa Mbunge wa Kishapu alipokuwa akichangia, alichanganya lugha ambayo hata mimi sijui katika Bunge hili. Naomba Mwongozo wako Mheshimiwa Mwenyekiti.

MWENYEKITI: Ungetusaidia kutukumbusha, alisema nini labda! *(Kicheko)*

Ulitaka tafsiri Mwalimu? Unataka tafsiri ya hayo maneno?

MHE. KASUKU S. BILAGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, yaani lugha hiyo hairuhusiwi na siwezi kuitamka kwa sababu, siifahamu.

MWENYEKITI: Haya. Ni Mheshimiwa nani alitumia hiyo lugha?

MHE. KASUKU S. BILAGO: Mheshimiwa Mbunge wa Kishapu.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mbunge wa Kishapu, yuko wapi?

MBUNGE FULANI: Msaidie!

MWENYEKITI: Haya, tunaomba hiyo lugha iongelewe kwa Kiswahili au Kiingereza ili Mwalimu aweze kuelewa tafadhali!

MHE. MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Ni kwamba, Mbunge wa Kishapu alisema neno moja tu, "Mwabheja!" Maana yake, ahsanteni. Nashukuru sana. *(Makofi/Kicheko)*

MWENYEKITI: Haya, tuendeleo Waheshimiwa Wabunge. Sasa tutamsikia Mheshimiwa Subira Khamis Mgalu, atafuatiwa na Mheshimiwa Leonidas Tutubert Gama na Mheshimiwa Godfrey William Mgimwa, ajiandae.

MHE. SUBIRA K. MGALU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa fursa jioni hii kuchangia. Naanza kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu, mwingi wa rehema kwa kunijalia kusimama ndani ya Bunge hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kipekee nawashukuru Wapigakura wa Mkoa wa Pwani kwa kukiwezesha Chama chetu kushinda Majimbo yote ya Mkoa wa Pwani, iliyopelekea kutuingiza Wabunge wa Viti Maalum. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nampongeza Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Awamu ya Tano pamoja na Baraza lake la Mawaziri. Naona ameanza kazi vizuri na anasema Serikali yake siyo Serikali iliyochoka; Serikali makini ambayo inakusanya trilioni 1.4; Serikali ambayo inatumbua majibu kadiri inavyoweza; Serikali ambayo imechaguliwa na watu takriban milioni nane; Serikali ambayo ndani ya Bunge hili ina 74% ya Wabunge.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali hiyo haijachoka na Chama hicho kinaaminiwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, najielekeza kwenye Mwelekeo wa Mpango 2016/2017. Wakati najielekeza, naomba ninukuu hotuba ya Mheshimiwa Rais wakati akizindua Bunge hili, ukurasa wa 22 aliposema: "Tunataka tuwatue akina mama ndoo kichwani. Tunatambua umasikini hauwezi kuondoka nchini kama wananchi hawapati maji safi na salama."

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono Mwelekeo wa Mpango 2016/2017 kwa kuwa umejielekeza kwenye miradi ya maji; Mradi wa Maji wa Ruvu Juu, Mradi wa Maji wa Ruvu Chini, Mradi wa Maji wa Chalinze, Mradi wa Maji wa Visima Virefu vya Kimbiji na Mpera.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono nikiwa na matumaini kwamba miradi hii itakapokamilika; Mradi wa Maji wa Ruvu Juu umekamilika kwa 97%, nina imani maeneo ya Bagamoyo, Kibaha, Mlandizi, Kisarawe na Mkuranga yanaenda kupatiwa maji kutokana na kukamilika kwa miradi hii ambayo nimeitaja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono mwelekeo wa Mpango huu wa 2016/2017 kwa sababu, suala la elimu; na naipongeza Serikali ya Awamu ya Tano pamoja na Mheshimiwa Waziri wa Elimu Profesa Ndalichako kwa kuanza mpango wa utoaji wa elimu bure. Natambua wapo baadhi ya Wapigakura wangu wa Mkoa wa Pwani walikuwa wanashindwa kulipa ada ya mitihani ya Baraza la Mitihani; walikuwa wanashindwa kulipa ada ya Sh. 20,000/= mpaka Sh. 70,000/= kwa Shule za Sekondari; walikuwa wanashindwa kugharamia baadhi ya gharama ambazo Serikali imezibeba kupitia *capitation*. *(Makofi)*

Kwa hiyo, nasema mwanzo wa safari ni moja. Tumeanza vizuri. Naipongeza Serikali, lakini natambua Serikali ipo sasa, inaangalia changamoto zilizojitokeza baada ya kuanza awamu hii ya elimu bure. Naiomba Serikali iangalie sana kwenye baadhi ya maeneo, hasa suala zima la uandaaji wa mitihani, suala zima la gharama, umeme, mlinzi katika shule zetu; nina imani mambo yatakuwa mazuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia, katika suala hili la elimu, natambua Serikali ya Awamu ya Nne kupitia Bunge hili, tulipitisha Sheria ya Kuanzisha Tume ya Walimu. Naiomba Serikali ya Awamu ya Tano iharakishe uandaaji wa Kanuni ili hii Tume iweze kuwatendea haki Walimu, mishahara yao, kupanda kwa madaraja, lakini pia Serikali iendelee na mpango wa kuzipa Halmashauri zetu kila mwaka milioni 500 kwa ajili ya ujenzi wa nyumba za Walimu na ujenzi wa miundombinu mbalimbali.

Vile vile Serikali ikiangalie sana Kitengo cha Ukaguzi wa Elimu. Kitengo hiki mara nyingi hakitengewi fedha na tunakitegemea sana katika kukagua ubora wa elimu. Kwa hiyo, hayo yakifanyika, ninaamini utoaji wa elimu bure utaenda sambamba na elimu bora. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mpango huu pia umejielekeza kwenye afya vijijini. Kama ambavyo Ilani yetu ya Chama cha Mapinduzi ilivyoahidi, kila Mkoa kuwa na Hospitali ya Rufaa, Hospitali za Wilaya, Vituo vya Afya na Zahanati, naomba Serikali itakapokuja na Mpango ujieleze kinagaubaga, awamu hii itaongeza zahanati ngapi katika vijiji vyetu? Itaongeza Vituo vya Afya vingapi? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile Serikali hii ijielekeze zaidi kwa watoa huduma kwenye Zahanati hizo na Vituo vya Afya. Yapo maeneo katika Mkoa wetu wa Pwani, hasa maeneo kwenye Jimbo la Kibiti, Kiongoroni, Kiechuu, Maparoni; maeneo haya ni maeneo pekee ambayo yanahitaji uangalizi maalum, kwani zipo Zahanati mpaka sasa hazina watoa huduma, hazina Madaktari wala nyumba. Kwa hiyo, naomba sana Serikali iangalie maeneo yale maalum hasa yale yanayozungukwa na maji, ikiwemo Wilaya ya Rufiji, hususan Jimbo la Kibiti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono Sera za Serikali za kubana matumizi na katika Sera za Mapato. Hapa najielekeza kwenye utaratibu wa *retention*. Naipongeza Serikali kwa kuamua ku-*retain* fedha zake na Sheria ya Fedha (*Public Finance Act*) ya mwaka 2001, ilisema kinagaubaga, fedha zote zitaingia kwenye Mfuko Mkuu (*Consolidated Fund*).

Kwa hiyo, hapa nampongeza Dkt. Mpango kwa kuja na hili suala kwamba yapo mashirika ya *EWURA*, *TICRA*, walikuwa na pesa nyingi zaidi. Yapo mashirika, hata hizi tunazosema zinasimamia mbuga zetu, lakini tulijionea Taasisi ya Ngorongoro, *TANAPA*; kuna wakati fedha zilitumika kwa kulingana, siyo na bajeti, lakini matakwa ya viongozi wa wakati huo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naamini fedha hizi zikikusanywa kwenye Mfuko Mkuu, lakini naiomba Serikali ijielekeze kuuondoa urasimu. Hazina mjipange kupunguza urasimu na kuzileta pesa hizi kwa mashirika haya kwa wakati uliokusudiwa. Ila ombi langu, Halmashauri zetu tuendeleo kukusanya kwa sababu tunayo Mabaraza ya Madiwani yatasimamia, tutafuata Sheria ya Usimamizi wa Fedha za Halmashauri, tukusanye na tuweze kufanya maendeleo ambayo yanakusudiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia, najielekeza kwenye suala la kilimo. Tulikuwa na utaratibu wa Kilimo Kwanza, lakini pia tulikuwa na utaratibu wa *SAGCOT*; vile

vile kipindi cha *BRN* kuna baadhi ya maeneo yalichaguliwa kuongeza uzalishaji wa sukari, mpunga na mahindi. Nina imani kabisa, kupitia Mpango huu, naomba kipaumbele pia kiwekwe kwenye kilimo na mipango iliyowekwa hii, *BRN*, bado ina nafasi ya kutekelezeka. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, bado kuna maeneo ambayo yalitengwa, kwa mfano Wilaya ya Bagamoyo lilitengwa eneo, watu wapo *ECHO Energy*, wanataka kufanya kazi kwa haraka, tuzalishe sukari nyingi tupunguze pesa tunazozitumia kwa ajili ya uagizaji wa sukari zifanye shughuli ambazo ni za kutoa huduma ndani ya nchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile katika ujenzi wa viwanda; Wilaya ya Kisarawe tumetenga eneo la viwanda. Tunalo, tunategemea miundombinu ya maji na miundombinu ya umeme ili eneo lile wadau mbalimbali wanaojitokeza waweze kununua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho, nina imani sana na Serikali. Serikali inaweza! Serikali inayoongozwa na Chama cha Mapinduzi ina uthubutu. Serikali hii, amani ipo. Waliokuwa na nia ya kuvuruga amani ni waliokwenda kwenye Vituo vya *Television* na kujitangazia ushindi wamepata kura milioni kumi; hawana fomu za matokeo na walikuwa na Mawakala nchi nzima, wanajitangazia kura wakiwa Dar es Salaam.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi tuliokuwa *site*, tuna uhakika, kura tulizihesabu vituoni, tunajua Wagombea Urais walipata kura ngapi, hakukuwa na utata. Matokeo yaliyotangazwa, Rais Dkt. John Pombe Magufuli alishinda, hatukuwaona mlete ushahidi wowote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuna imani Serikali haijachoka, itafanya kazi. Hata hivi karibuni Serikali kupitia utaratibu wa utumbuaji wa majibu, napongeza ilivyotumbua jipu la Hati Fungani. Vipo Vyama vinajidai vinapinga ufisadi, lakini hatukuwaona kwenye majukwaa wakisema kupinga ufisadi. Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli alijipambanua, alitoa ahadi kwamba yeye atapambana na ufisadi. Wengine hatukuwasikieni! Misemea wapi? Leo mkija ndani ya Bunge, mnasema ninyi ndiyo mnapambana na ufisadi, lakini naomba mtoe boriti zilizopo kwenye macho yenu kisha mtazame Vyama vingine. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja, napongeza na Bunge hili, wananchi wa Tanzania msibabaishwe na miongozo na kanuni, zimejaa Kanuni nyingi; lakini ukiangalia hata Taarifa yao hiyo waliyoandaa, Mpango huu umeandaliwa kwenye karatasi mbili tu. Zote hizi wameandaa maoni ya Mpango wa Miaka Mitano ambao haujadiliwi sasa! Maoni ya Mpango huu ni kurasa mbili tu. Kuonekana, mmesituka! Hongereni Watanzania. Ahsanteni sana. (*Kicheko/Makofi*)

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa Subira. Mheshimiwa Leonidas Tutubert Gama, endelea.

MHE. LEONIDAS T. GAMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nami nachukua nafasi hii na kwa sababu nasema kwa mara ya kwanza, nawashukuru sana wananchi wangu wa Songea Mjini kwa ushindi mkubwa walionipatia. Ninachotaka kuwahakikishia ni kwamba, nimekuja kama Mwakilishi wao na sitawaangusha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sikupata bahati ya kuchangia Hotuba ya Mheshimiwa Rais, lakini labda nianze na hilo kwanza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Rais katika ukurasa wa 20, pamoja na hotuba nzuri sana aliyoitoa, lakini ukurasa wa 20 alikuwa amezungumzia kero kwa wananchi, hasa wafanyabiashara ndogo ndogo kuhusiana na ushuru wanaotoa. Naungana na Mheshimiwa Rais na kwa kweli naomba wenzetu wafanye utaratibu wa kuhakikisha ushuru huu unafutwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka nijue, kwa sababu ninachokumbuka, ni miaka ya nyuma hivi karibuni walifuta ushuru wa kero kwa wananchi wote kwa maana ya kwamba ushuru uliokuwa unakusanywa kwa njia ya kero ulifutwa na Serikali ilikuwa inatoa ruzuku kwenye Halmashauri za Wilaya ili kufidia ushuru huo wa kero. Sasa sielewi ule ushuru wa kero umeishia wapi. Kwa nini Halmashauri zetu zimeingia tena kuwa-charge wafanyabiashara ndogo ndogo wa mchicha, vitumbua, Mama Ntilie ambapo sasa imekuwa ni kero kubwa mno! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niseme kitu kimoja hapa, inachekesha kweli! Ukiangalia leseni za biashara zinazotoa Sh. 70,000/= kwa mwaka, ukalinganisha na ushuru wanaotoa akinamama Ntilie, unakuta Mama Ntilie anagharamia gharama kubwa zaidi kuliko mtu anayelipa ushuru wa Sh. 70,000/=. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hesabu za haraka haraka, ni kwamba anayelipa leseni ya Sh. 70,000/= maana yake ukigawanya kwa miezi 12 na ukagawanya kwa siku 30 maana yake mfanyabiashara huyu wa duka au wa mgahawa analipa kwa siku Sh. 194/=. Wakati huyu Mama Ntilie anayelipa Sh. 400/= kama ushuru, ukifanya hesabu za siku maana yake unamkuta analipa ushuru kwa mwaka 144,000/= akimzidi mfanyabiashara wa kawaida wa duka au mgahawa.

Kwa hiyo, ni kitu kinachoshangaza sana. Ni vizuri tukiangalie vizuri; na kwa kweli kama alivyosema Mheshimiwa Rais, nadhani umefika wakati sasa tuwafutie ushuru huu ili wananchi wafanye biashara zao vizuri zaidi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu Mpango, kwanza nami naungana na wenzangu kumpongeza sana Mheshimiwa Dkt. Mpango kwa kazi nzuri aliyoifanya. Mpango huu umezungumzia sana mahusiano ya kibiashara, ya kiuchumi kati ya Tanzania na nchi jirani, lakini katika Mpango ule umezungumzia sana mipaka ya Kenya, mipaka ya Uganda na mipaka ya nchi nyingine. Haujzungumzia kabisa mpaka wa Kusini mwa Tanzania, Mkoa wa Ruvuma ukihusika na hasa kwa nchi ya Msumbiji na nchi ya Malawi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mpango huu utambue kuwapo kwa barabara inayounganisha Tanzania na Msumbiji, kupitia Songea Mjini kwenye eneo la Likuyufusi kwenda kwenye eneo la Mkenda, Kaskazini ya Msumbiji. Barabara hii haijaingizwa na wala haijazungumzwa. Ni vizuri iingizwe na izungumzwe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile upanuzi wa uwanja wa ndege wa Songea Mjini ambao ungeweza kusaidia sana suala la wafanyabiashara na wananchi kutoka nchi jirani wanaopenda kutembelea Tanzania, hasa kutoka Msumbiji na Malawi, kuweza kutumia ndege zitakazotoka Songea kwenda Dar es Salaam kufanya shughuli mbalimbali za kibiashara. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru vilevile kwa kazi nzuri ya Serikali inayofanywa hasa ya kutengeneza barabara ya kutoka Mtwara kwenda Mbambabay. Barabara hii bado kuna maeneo mawili haijakamilika na wala haijashughulikiwa. Ukitoka Namtumbo kwenda Tunduru kuna Makandarasi wanashughulikia, lakini kati ya Luhira na Ruhuiko, Mjini Songea, wananchi wamewekewa 'X,' wamefanyiwa tathmini, lakini mpaka sasa hawajalipwa fidia zao na kwa hiyo, wanaishi katika maisha ya kutokuwa na uhakika watahama lini. Kwa hiyo, naomba Serikali ifanye utaratibu wa haraka ili watu wanaostahili kulipwa fidia katika eneo hilo waweze kulipwa fidia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile bado kuna kipande kimoja hakijajengwa kati ya Mbinga na Mbambabay. Naomba Serikali ione namna ya kufanya katika hiyo sehemu ili kuhakikisha inatengenezwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeona kuna mwenzetu mmoja amezungumza habari ya reli; nashukuru kwa mpango kabambe wa Serikali wa kujenga reli ya kati kwa kiwango cha *Standard gauge*, lakini vilevile kwa mpango kabambe ambao upo katika Kitabu chetu cha Mwelekeo wa Uchumi kuhusu barabara ya Mtwara – Mbambabay.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba basi, Serikali ione namna ya kufanya utaratibu wa kuhakikisha reli hii inajengwa ili kuweza kuimarisha uchumi katika Mikoa ya Kusini, hasa kutokea kule Mbambabay. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nizungumzie suala lingine. Kwa muda mrefu sana wananchi wa Mkoa wa Ruvuma na Songea kwa ujumla tumekuwa tukiahidiwa kupatiwa umeme wa *Grid* ya Taifa kutoka Makambako kuja Songea, lakini sasa kila mwaka linazungumzwa hili suala, lakini bado halijapatiwa ufumbuzi.

Kwa hiyo, naiomba Serikali ifanye utaratibu na itupe uhakika hili suala la umeme kati ya Makambako na Songea litakamilika lini na kwa hiyo, lini utanza utekelezaji wa suala hilo? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la mwisho, naomba nizungumzie juu ya suala la *EPZA*. Katika Taarifa ya Mheshimiwa Dkt. Mpango, amezungumzia *EPZA* katika maeneo mengi sana, lakini Jimboni kwangu Songea kuna wananchi katika maeneo ya Mwenge Mshindo, Luhila Kati, Kilagano, Ruawasi na Ruhuko, hawa watu wamechukuliwa maeneo yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, watu hawa ni zaidi ya 2,200 na wamechukuliwa ekari zaidi ya 5,000 kwa ajili ya kuweka *EPZA*, lakini nasikitika kwamba mpaka sasa watu waliolipwa ni wachache sana, hata kiwango cha fedha walicholipwa ni mwaka 2008. Wamelipa 2015, kiwango kile hakilingani na hali halisi ya sasa na vilevile wanatakiwa kuhama kwenye maeneo yale.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hiyo inasababisha kero kwa wananchi wangu na vilevile kuhakikisha kuendeleza umaskini, kwa sababu hawawezi kujiendeleza kiuchumi, hawawezi kujenga nyumba, lakini hawana mahali pa kwenda palipoandaliwa na Serikali na pesa waliyopata haiwawezeshi kuweza kwenda kuweka makazi katika maeneo mengine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba kwa kutumia nafasi hii naiomba sana Serikali, hebu imalize tatizo hili la wananchi hao niliowataja katika eneo la Mwenge Mshindo ili tuweze kupata maendeleo, wananchi waweze kujiendeleza wakiwa na uhakika wanakwenda wapi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nichukue nafasi hii niseme, kwa jinsi taarifa ilivyoandaliwa na kama tutazingatia haya ambayo tumeyaomba Waheshimiwa Wabunge, basi nachukua nafasi hii kuunga mkono hoja kwa asilimia mia moja. Ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Sasa tutamsikia Mheshimiwa Godfrey William Mchimwa, atafuatiwa na Mheshimiwa Vedastus Mathayo Manyinyi, Mheshimiwa Alex Raphael Gashaza, Mheshimiwa Tunza Issa Malapo na Mheshimiwa Joseph Mkundi wajiandae.

MHE. GODFREY W. MGIMWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi ya kuweza kuchangia jioni ya leo.

Awali ya yote, napenda sana kuwashukuru wananchi wa Jimbo langu la Kalenga kwa nafasi ambayo wamenipa kuweza kuliwakilisha Jimbo langu katika Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa mara nyingine tena, mara ya pili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Mpango huu wa Miaka mitano tunaenda kuchangia kwa kipindi cha mwaka mmoja ujao, ningependa kuchangia mambo kadhaa yafuatayo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa napenda kujikita kwenye masuala mazima ya ujenzi wa reli. Suala la Reli ya Kati ni suala la muhimu na kwa namna yeyote ile, uchumi wetu wa viwanda ambao tunaenda kuufanya katika kipindi hiki, lazima utegemee mawasiliano ya reli na biashara zake kwa ujumla.

Kwa hiyo, ni lazima tuangalie ni namna gani reli hii tunaweza tukaijenga na Serikali iseme kinagaubaga kwamba ni maeneo gani ambapo reli hii itaenda kujengwa ili tutakapokuja katika Mpango unaofuata tuweze kujua kiuhalisia kwamba Serikali ilifanya nini na imefanya wapi. Tunajua reli ya kati inapita katika mikoa gani, lakini tunaomba katika yale maeneo ya michepuko, basi tujue wazi Serikali inaongea maeneo gani katika uwakilishaji wa reli hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo ningependa sana kuzungumza ni kwamba katika masuala haya, hasa katika viwanda tunavyovizungumzia, masuala ya viwanda yanaendana moja kwa moja na masuala ya umeme na upatikanaji wa elimu bora. Hatuwezi tukazungumzia masuala ya upatikanaji wa viwanda kama elimu yetu ni duni.

Vile vile hatuwezi tukazungumzia masuala ya viwanda kama masuala mazima ya nishati ya umeme bado haijapatikana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, napenda sana kuanza kuwashukuru na kuishukuru Serikali na Mheshimiwa Mhongo kwa kazi nzuri wanayoifanya, wametuonesha njia, hata kule vijijini umeme sasa hivi unawaka. Mheshimiwa Mhongo nakushukuru sana, katika vijiji vyangu 84, leo hii tunazungumza vijiji kama 50 hivi ambavyo vimeshapata umeme. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Waoo! *(Makofi)*

MHE. GODFREY W. MGIMWA: Kwa hiyo, nakushukuru na naomba Mheshimiwa Muhongo na Wizara yako tuweze kufanya namna, tuweze kufika katika Jimbo langu, wananchi bado wanahitaji umeme. Ninaamini Mheshimiwa Muhongo na Serikali kwa ujumla na Wizara tutafanya kila namna tuweze kuhakikisha kwamba vijiji vilivyobaki vinapata umeme.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa upatikanaji wa umeme katika vijiji hivi ndiyo itatoa dira nzuri ya namna gani tunavyoweza kusonga mbele katika masuala haya ya ukuaji wa viwanda. Tunavyoongelea masuala ya viwanda, ni muhimu sana kujua kwamba ikiwa kama gesi ambayo tayari tumeshaivumbua huko Mtwara tutaitumia vizuri na itakwenda kuwakilishwa au kwenda kutumika ipasavyo katika maeneo yetu, ina maana kwamba upatikanaji wa viwanda utakuwa ni mwepesi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine katika kupatikanaji wa viwanda, ni lazima tujue Serikali ina malengo gani au inalenga viwanda vya namna gani? Ni viwanda vya namna gani ambavyo Serikali inakwenda kuvijenga? Siyo tuamke asubuhi na kusema tunaenda kujenga kila aina ya Kiwanda, hatutaweza. Nchi yetu bado ni changa, tunahitaji tuweze kupata mchanganuo ni namna gani au Serikali imejipanga vipi katika ujenzi wa viwanda.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nami nashauri kwamba katika upande wa kilimo, kuna maeneo mbalimbali hasa ukiangalia maeneo ya nyanda za juu Kusini, tunalima sana mahindi na maharage, lakini bado hatuna viwanda ambavyo vinaweza kusaidia kuchakata haya mambo na kuhakikisha kwamba tunapata mazao na masoko bora katika maeneo haya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile, tukitaka kuangalia, Mkoa wa Iringa kipindi cha nyuma kulikuwa na Shirika la NMC; Shirika hili limekufa na hatujui litafufuka lini. Nina imani kubwa sana na Serikali ya Chama cha Mapinduzi; na naamini kabisa Serikali ya Mheshimiwa Magufuli itakwenda kufufua viwanda hivi na kile kiwanda cha NMC ambacho kipo pale Iringa kitaenda kufufuliwa tuweze kupata nafaka kwa sababu kilikuwa kinainua uchumi katika Mkoa wetu wa Iringa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukitaka kuangalia katika maeneo mengine ya namna gani tunaweza tukakuza uchumi wa nchi yetu; nchi yetu bado ina matatizo makubwa sana katika upatikanaji wa mapato, nami lazima niongelee suala hili kwa sababu Bunge la Kumi lililopita, nilikuwa Mjumbe katika Kamati ya Bajeti. Tulijaribu kugusa maeneo mbalimbali kuona kama tunaweza tukafanikiwa vipi katika maeneo ambayo tunaweza tukapata vyanzo mbalimbali vya mapato. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna jambo moja ambalo Serikali bado inasuasua. Kuna maeneo ya uvuvi wa Bahari Kuu. Uvuvi wa bahari kuu ni uvuvi ambao Tanzania bado tupo nyuma na nchi za kigeni, wageni wanaendelea kuhakikisha kwamba wanaifilisi nchi yetu katika uvuvi wa bahari kuu. Lazima tuamke tuweze kuona kwamba uvuvi wa bahari kuu tunaufanyia kazi na Serikali inaingiza nguvu zake za kutosha ili kuhakikisha kwamba mapato yanapatikana. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Tanzania leo hii tuna loss ya zaidi ya Shilingi trioni moja kwa kutojiingiza kwenye uvuvi wa bahari kuu. Kuna wageni (*foreigners*) wengi ambao wanaenda kule kuhakikisha kwamba wanapata samaki, lakini vilevile tukiangalia soko la samaki katika bei ya dunia, liko juu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna uvuvi wa samaki wanaoitwa Tuna, ambao leo hii samaki hao kwa kilo moja inaanza Dola 10 mpaka Dola 50, lakini bado nchi yetu ya Tanzania hatujajikita huko kuhakikisha kwamba tunapata mapato ya kutosha. Leo hii bado tunaendelea kuwadidimiza wafanyabiashara ndogo ndogo ambao bado mitaji yao ni midogo. Ni lazima tuangalie maeneo makubwa kama haya ili kuhakikisha kwamba tunapata uchumi ambao ni endelevu na uchumi wetu binafsi, tukaachana na uchumi ule wa kuendelea kukopa nje wakati tunavyo vyanzo vyetu wenyewe katika nchi yetu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningalie pia suala la utalii; nyanda za juu kusini tumeachwa sana. Najua kabisa kuna mambo mengi yanaendelea Kaskazini, nchi yetu ni moja lakini lazima Serikali iweze kuangalia maeneo ambayo tunaweza kupata vyanzo vya mapato. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mkoa wa Iringa tuna Mbunga ya Ruaha. Mkoa wa Iringa bado tunaendelea katika utaratibu wa kukuza viwanja vyetu vya ndege. Mheshimiwa Rais alivyokuja alituambia watu wa Iringa kwamba atahakikisha *Airport* yetu ya Mkoa wa Iringa inafufuliwa na inaendelea kuleta watalii katika Mkoa wetu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mbuga yetu ya Ruaha ambayo inapita kwa Mheshimiwa Lukuvi, inapita kwenye Jimbo langu, bado mapato hatupati, jambo ambalo ni la ajabu na kusikitisha. (Makofi)

Vile vile upande wa kusini niliongea juzi, nikasema kuna Mbuga la *Selous* ambayo bado nayo tukiamua kuitumia vizuri kwa miundombinu yetu tuliyonayo tunaweza kupata fedha nyingi za kigeni na kuhakikisha kwamba tunasonga mbele kama Taifa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda sana kuisihi Serikali, kuhakikisha kwamba tunafanya kila njia kuweza kuangalia nyanda za juu kusini na maliasili

zake kuhakikisha kwamba tunasonga mbele na tunapata hizi fedha ambazo Tanzania bado haijazipata ili kuhakikisha uchumi wetu unasonga mbele. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nitakuwa mchoyo kama sitazungumzia masuala ya maji. Jimbo langu la Kalenga lina matatizo makubwa sana ya maji.

Nimeongea na Mheshimiwa Waziri, tukakubaliana kwamba tuongee kuhusu masuala ya maji na naendelea kukuomba Mheshimiwa Waziri wa Maji. Naomba miradi mitano ya maji ambayo haijakamilika katika Jimbo langu, ikamilike, tuokoe akina mama! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tatizo la maji bado ni kubwa! Wakandarasi hawajalipwa! Naomba fedha ambazo wanadai watu hawa ziweze kulipwa mapema ili bajeti inayokuja tusiweze tena kufika hapa, tukaanza kubishana na Serikali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sana fedha zifike Halmashauri, Wakandarasi walipwe, waendeleo kufanya kazi, miradi ikamilike, wananchi wapate faida na waendeleo kuwa na matumaini na Chama chetu na Serikali yetu ya Chama cha Mapinduzi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nisingependa kuendelea lakini, napenda sana kurudia kwamba suala hili la maji ni la muhimu. Tuhakikishe kwamba Wizara ya Maji inawezeshwa, inapata fedha na inafika vijijini kuhakikisha kwamba maji yanaweza kuwafikia wananchi. *(Makofi)*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mgimwa, ahsante sana, muda wako umekwisha.

MHE. GODFREY W. MGIMWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana, naunga mkono hoja.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Vedastus Mathayo Manyinyi! Yupu? Ahaa, endelea.

MHE. VEDASTUS M. MANYINYI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nami nachukua nafasi hii kwanza kumshukuru Mwenyenzi Mungu kwa kunijalia tena kwa mara nyingine kuwepo katika Bunge hili. Pia nawashukuru sana wananchi wa Jimbo la Musoma kwa kuweza kunipa ridhaa hii kwa mara nyingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu ya muda, naomba nijielekeze moja kwa moja katika mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo ya Taifa 2016/2017. Kazi yetu ni kuishauri Serikali. Wakati najaribu kupitia Mpango huu kwenye ule ukurasa wa 24, umesema wazi kwamba malengo mahususi ni kuimarisha kasi ya ukuaji na kuongeza uchumi. Hii ni pamoja na uchumi huo uweze kuwanufaisha wananchi waliyo wengi, pamoja na kuongeza fursa za ajira hasa kwa vijana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, namshukuru sana Waziri wa Fedha na Mipango. Kusema kweli amepanga mipango yake vizuri. Ukisoma kwenye huu ukurasa wa 24 mpaka 26 na kuendelea mbele, mipango iliyopangwa ni mizuri sana. Wenzetu wamekuwa wakitubeza kwamba sisi ni wazuri kwa kupanga mipango, lakini tuna tatizo la utekelezaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimejaribu kupitia Mpango na kusoma ukurasa wa 37, kwamba mojawapo ya mikakati ya kutekeleza mipango hii ni pamoja na kuwa ubia kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi kwa maana ya *Public, Private Partnership*. Mashaka yangu yawezekana pamoja na mipango yetu mizuri, lakini bado tukakwama kwa sababu ya ukwasi wa fedha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nataka tu kushauri au kuchangia katika maeneo manne, nilitaka kuchangia katika eneo la viwanda, kilimo, uvuvi pamoja na mifugo kama muda utaniruhusu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama kweli tunataka kuendeleza viwanda, maana Mpango huu mlisema umebainisha namna ambavyo hivi viwanda vinavyotakiwa kwa maana ya vile viwanda vitakavyosaidia kuajiri watu wengi zaidi. Kwa upande wa viwanda, kama tunahitaji kuona Matokeo Makubwa ya Sasa, nashauri tujielekeze kwenye vitu vitatu; kwanza, tuendelee kupanua hivi Vyu vyetu vya VETA.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pale Musoma kipo Chuo cha VETA kimoja ambacho kinachukua wanafunzi kila mwaka wasiozidi 200, sasa ukiangalia wanafunzi wanaomaliza Darasa la Saba pamoja na Kidato cha Nne wale ambao hawapati nafasi ya kuendelea Kidato cha Tano, maana yake tuna wanafunzi wasiopungua 6,000.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kama Chuo cha VETA kinachukua wanafunzi wasiozidi 200 *tafsiri* yake ni kwamba watoto zaidi ya 5,000 wanakaa Mtaani na hawana kazi ya kufanya. Kwa hiyo, nadhani tukiongeze wigo wa Vyu vya VETA pamoja na Vyu vya Ufundi kuchukua wanafunzi wengi, matokeo yake tutapata wanafunzi wengi wenye elimu ya kawaida ya ujasiliamali, elimu ya kawaida ya ufundi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukitoka hapo kama tumepanga kujikita kwenye viwanda, ningeshauri tufufue lile shirika letu la viwanda vidogo (*SIDO*)..

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni ukweli usiopingika kwamba leo tukipata Mkurugenzi Mtendaji mzuri wa *SIDO*, mfano kama alivyo yule Mkurugenzi Mtendaji wa Shirika la Nyumba, akaangalia namna gani mafunzo mengi yanaweza kutolewa kwa vijana wengi zaidi; yale mafunzo yatawasaidia kuwajenga vijana wetu, wapate elimu ya ujasiriamali, tena kwa gharama nafuu. Maana kama wote mmetembea; Waheshimiwa Wabunge nadhani ninyi ni mashahidi, mafunzo mengi ya watu wanayojifunza Kule *SIDO*, kitu kikubwa kwanza wanajifunza usindikaji. Kama ni usindikaji wa alizeti, watajifunza; kama ni wa unga watajifunza, lakini ni pamoja na ufundi mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nadhani watakapoenda pale watajifunza usindikaji pamoja na mambo ya *packaging*. Kwa kufanya hivyo sasa itawapa nafasi ya kuwa na bidhaa ambazo sisi wenyewe tutazitumia na hata nchi zote zinazotuzunguka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo ukienda nchi kama Kenya kuna hawa wanaoitwa Juakali. Juakali Kenya ina nafasi kubwa sana na inawasaidia watu wengi sana. Kwa hiyo, ukiangalia hili Shirika letu la *SIDO* kama tukilifufua na likapata mwendeshaji mzuri, ni dhahiri kwamba tutakuwa na vijana wengi ambao watakuwa na ujuzi wa kuweza kujijiri. Kwa utaratibu huo sasa, hata hizi taasisi zetu za fedha ni rahisi kuwapa fedha kwa kuwakopesha kwa sababu tayari wanao ujuzi utakaowasaidia katika kusukuma maisha yao. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ombi lingine basi, hebu tuendeleo kuimarisha hizo Ofisi zetu za Ubalozi. Maana Ofisi zetu za Ubalozi ni kwamba tukiwa na wale ma-*business attache* wataweza kujua kwamba bidhaa gani zinazotakiwa huko ili waweze kutusaidia watu wetu hawa waweze kuuza huko.

Eneo lingine ni eneo lakilimo, mfano pale Mara, tunalo eneo kama lile shamba la Bugwema ambalo ni heka 20,000, mashamba kama haya yako mengi katika nchi hii. Leo ukitangaza tenda ya nani yuko tayari kufanya *irrigation* katika eneo hilo, labda katika kipindi cha miaka kumi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kila mwaka Serikali inawalipa fedha za kufanya *irrigation*, matokeo yake ni kwamba lile bonde lenyewe linaweza kuzalisha mazao mengi kama mpunga, alizeti ambayo itasaidia sana watu wetu, siyo wa Musoma peke yake wala si wa Mara, lakini maeneo kama haya yako mengi ambapo Serikali nadhani kwamba ikijikita katika utaratibu huo itaweze kusaidia watu wetu wengi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo unapozungumza kwenye suala la mifugo, nini kifanyike? Tunahitaji tutenge maeneo madogo, maana Mpango huu umesema tunahitaji tufungue Vituo vya Uhamilishaji.

Ni kweli kwamba tatizo kubwa tulilionalo, ng'ombe wetu; sisi ni wa tatu katika Afrika, lakini ng'ombe wetu thamani yao ni ndogo. Tunachohitaji, ni lazima tufanye *crossbreed* ili tuzalishe mifugo ambayo itakuwa na tija.

Kama hivyo ndiyo basi, sasa ni lazima tuwe na vituo kama vile ambavyo vitazalisha ng'ombe wanaokuwa haraka ndani ya kipindi cha miaka miwili unaweza kuuza ng'ombe kwa Shilingi milioni moja, mpaka Shilingi milioni mbili kuliko hawa wetu unawachunga miaka mitano mpaka minane lakini unauza kwa Sh. 500,000/= ambazo hazina tija. Kwa hiyo, tunadhani hilo nalo katika mipango yetu linaweza likatusaidia katika kuhakikisha kwamba tunaendelea. nashukuru sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Alex Raphael Gashaza.

MHE. ALEX R. GASHAZA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi kwa mara ya kwanza ili niweze kutoa mchango wangu katika Mpango huu wa Maendeleo wa Taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naanza kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu, mwingi wa rehema ambaye ameniwezesha kuwepo katika Bunge hili la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Bunge la Kumi na Moja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nachukue nafasi hii pia kwa sababu nimesimama kwa mara ya kwanza kuwashukuru wananchi wa Jimbo la Ngara ambao wameniamini na kunipa nafasi hii; kwani hii ni mara ya nne nagombea; na wananchi wa Ngara wamekuwa na imani, Jimbo la Ngara limeshinda kwa kishindo; Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania amepata kura nyingi, Mbunge wa CCM amepata kura nyingi tofauti ya kura 18,000 dhidi ya Mpinzani wa CHADEMA, lakini pia Madiwani wote wa Kata 22 ni wa CCM. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikuonyeshe ni jinsi gani ambavyo wananchi wa Jimbo la Ngara lakini na Watanzania kwa ujumla walivyo na imani na Chama cha Mapinduzi na Serikali yake. Nachukua nafasi hii pia kupongeza hotuba ya Mheshimiwa Rais. Sikupata nafasi ya kuchangia, lakini ni hotuba ambayo ilijaa weledi ambayo ilileta matumaini mapya kwa Watanzania.

Nachukua nafasi hii pia Kumpongeza Mheshimiwa Dkt. Mpango kwa Mpango huu ambao mmeuleta mbele yetu ambao pia unaleta matumaini. Ndugu zangu mnyonge mnyongeni, lakini haki yake mpeni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilipokuwa nje ya Bunge hili nilikuwa nikiangalia yaliyokuwa yakiendelea, wakati mwingine nilikuwa nachelea kujua kwamba ni nini, hususan upande mwingine. Ndungu zangu, ninajua kwamba maendeleo ni mchakato. Miaka 54 inayotajwa kwamba ni miaka 54 ya Uhuru ni muda mrefu, naamini ukilinganisha na yaliyofanyika ni mambo makubwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, wenzetu wanasahau kwamba tayari wanayo zaidi ya miaka 29 tangu mwaka 1992, lakini mpaka leo huwezi ukapima. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nijielekeze katika kuchangia mpango huu. Vipo vipaumbele ambavyo vimeainishwa katika Mpango huu ikiwa ni pamoja na kipaumbele cha kilimo, kipaumbele katika Sekta ya Madini. Naomba niwarejeshe katika Mpango huu hususan katika ukurasa ule wa 34. Naanza kuchangia upande wa Utawala Bora. Nina uhakika kwamba huu nao ni msingi katika kutekeleza Mpango huu na msingi ambao unaweza ukatupeleka katika mafanikio katika Mpango huu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, najua zimekuwepo jitihada kubwa na ndiyo maana hata Mheshimiwa Rais alijaribu kuangalia akaona kwamba upande huu ni lazima tuushughulikie, ndiyo maana ameanza kuboresha sekta hii upande wa TAKUKURU kama chombo ambacho kinaweza kikasimamia na kuhakikisha kwamba pia utawala bora unafanyika, Mahakama na kadhalika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nieleze dhahiri kwamba pale ambapo Serikali itaweza kwenda sawasawa na kusimamia Mipango hii kwa umakini kwa kuzingatia Utawala Bora nina uhakika kwamba tunaweza kufanikiwa. Ndiyo maana Mheshimiwa Rais kwa kutambua kwamba ipo mianya ambayo inasababisha tusiweze kupata mapato vizuri, lakini kwa lengo la kutaka kuimarisha utawala bora kwa maana ya kuziba mianya ya rushwa, kwa makusudi na kwa dhamira ya dhati akasema kwamba lazima sasa aanzishe Mahakama ya Mafisadi ya kushughulikia mafisadi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, huu ni mkakati mahususi ambao utakapoenda kutekelezwa tuna uhakika kwamba Tanzania mpya itaonekana na Mpango huu utaweza kutekelezwa kwa umakini. Kwa sababu kwa kuziba mianya ya rushwa maana yake ni kwamba pia makusanyo ya Serikali yataweza kuongezeka. Makusanyo yatakapoongezeka, maana yake ni kwamba mipango hii itaweza kutekelezeka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niwaaminishe Watanzania na ninyi mtakubaliana na mimi kwamba kazi ya kiongozi ni kuonyesha njia na Mheshimiwa Rais Dkt. John Pombe Magufuli tayari ameonyesha njia kwamba anayo dhamira ya dhati ya kuonyesha kwamba makusanyo yanapatikana,

anayo dhamira ya dhali ya kuhakikisha kwamba mipango hii inatekelezeka. Tunaongelea siku 100 za utendaji kazi wake, lakini matokeo tumeyaona. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naongeze Baraza la Mawaziri ambalo ameliunda, kwa sababu kwa kipindi hiki kifupi cha miezi miwili, mitatu tumeona matokeo ya kazi wanayoifanya Mawaziri hawa. Kwa hiyo, tuna kila sababu ya kuwapongeza kwa sababu hii inaonyesha mwelekeo tunakokwenda kwamba itaweza kufanyika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nijielekeze katika suala zima la madini. Tunajua kwamba eneo hili ni eneo ambalo ni nyeti na ambalo tuna uhakika na kuamini kwamba likisimamiwa vizuri linaweza likaendelea kuboresha na kuinua uchumi wa Tanzania.

Katika jimbo langu la Ngara yako madini adimu, madini ya Nickel, madini ambayo yanaifanya Tanzania iingie kwenye ramani ya dunia kuwa na *deposit* kubwa ya Nickel duniani kama siyo ya kwanza itakuwa ni ya pili. Ndiyo maana naunga mkono ujenzi wa reli ya kati pamoja na reli inayotoka Dar es Salaam kuja Isaka, kwenda Mwanza, Tabora, Kigoma, lakini pia mchepuko wa kutoka Isaka kuja Ngara ili kusudi mradi huu uweze kutekelezeka na *nickel* hii iweze kusafirishwa kwa ajili ya kupelekwa sokoni. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mradi huu tunategemea kwamba ni mkubwa lakini ambao wananchi wa Ngara kwa muda mrefu wamekuwa wakiuangalia kama tumaini lao kwa ajili ya kusababisha ajira. Tangu mwaka 1973/1974 *exploration* ilianza. Tulitegemea miaka ya 2010/2012 kwamba mradi huu ungeanza lakini mpaka sasa hivi haujaanza. Kulikuwepo na *excuse* ya kwamba hakuna umeme. Nampongaza Waziri wa Nishati na Madini Mheshimiwa Profesa Muhongo, na timu yake akiwemo Mheshimiwa Naibu Waziri kwa jinsi ambavyo wamejitahidi kuhakikisha kwamba sasa umeme unasambazwa katika Wilaya ya Ngara. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa naongea na Meneja wa Kanda, TANESCO mchana huu akahiadi kwamba tayari Ngara inaunganishwa kwenye *grid* ya Taifa na bahati nzuri kwa Mpango ambao unaanza Januari mwaka huu, Ngara imepewa kipaumbele kwenye kuunganishwa kwenye *grid* ya Taifa. Bado pia tuna mradi mkubwa wa umeme katika maporomoko ya Rusumo, mradi ambao unashirikisha nchi tatu; Rwanda, Tanzania na Burundi. Kwa hiyo, naamini kwamba Ngara itaweza kupata umeme wa kutosha na ni eneo ambalo linaweza likawekezwa. Naomba mgodi huu wa Kabanga *Nickel* uangaliwe na uweze kuanza mapema iwezekanavyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nijikite kwenye suala la afya. Tuna hospitali moja tu ya Wilaya ambayo inahudumia zaidi ya watu takriban 400,000 lakini kipo Kituo cha Afya ambacho tangu mwaka 2006 Halmashauri yangu ya Wilaya ya Ngara iliweza kuomba kupandishwa kuwa hospitali na Mheshimiwa Rais Mstaafu wa Awamu ya Nne, Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, mwaka 2008 alitangaza kiwa hospitali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumeandika barua mara kadhaa kwa ajili ya kuomba usajili wa kituo hiki kiweze kuwa hospitali; ni hospitali inayotegemewa kwa sababu ina vigezo vyote vya kuitwa Hospitali na barua ya mwisho ilikuwa ni ya mwaka 2013. Nimebahatika kukutana na Naibu Waziri wa Afya na amekubali kulishughulikia hili, naomba liweze kushughulikiwa haraka iwezekanavyo ili kuweza kunusuru afya za wana-Ngara ili Hospitali hii ya Nyamiaga iweze kutambulika kama hospitali na iweze kupata mgao ili iingizwe kwenye bajeti kwa ajili ya kuhudumia wananchi hawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hiyo ni pamoja na Kituo cha Murusagamba ambacho Mheshimiwa Rais alishatangaza rasmi kwamba sasa kianze kupanuliwa kwa ajili ya kuwa hospitali kulingana na jiografia ya Jimbo la Ngara. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nijielekeze pia katika suala la maliasili. Tunajua kwamba Halmashauri zina vyanzo vyao vya mapato. Kwa mujibu wa Sheria ya Maliasili, Jimbo la Ngara lina hifadhi mbili; Hifadhi ya Burigi na Hifadhi ya Kimisi. Hifadhi ya Burigi imeingizwa kwenye gazette la Serikali tangu mwaka 1974; Kimisi imeingizwa kwenye gazette la Serikali mwaka 2005. Kwa mujibu wa sheria hiyo kuna tozo ya asilimia 25 ambayo inatakiwa ingie kwenye Halmashauri kama *own source*, lakini kwa miaka yote hiyo kwa hifadhi zote hizi mbili hakuna hata senti tano ambayo imeingia kwenye Halmashauri ya Wilaya ya Ngara. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Waziri husika kwamba tozo hii ya asilimia 25 ianze sasa kuingia kwenye Halmashauri ya Wilaya ya Ngara, lakini pia hata *arrears* kwa miaka yote hiyo ambayo haikuweza kutolewa kama tozo kwa ajili ya kuimarisha Halmashauri ya Wilaya ya Ngara iweze kutolewa kwa ajili ya kuongeza pato la Wilaya ya Ngara. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nangana na waliotangulia, kwamba lazima *retention* hii iweze kukusanywa kwa ajili ya kuweka kwenye mfuko...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Gashaza, ahsante.

MHE. ALEX R. GASHAZA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Tunza Issa Malapo, atafuatiwa na Mheshimiwa Joseph Michael Mkundi, Mheshimiwa Doto Mashaka Biteko ajiandae.

MHE. TUNZA I. MALAPO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Awali ya yote, namshukuru Mwenyezi Mungu na Chama changu makini CHADEMA kwa kunipa nafasi hii. Pia napenda kuwapa pole wananchi wa Mtwara Mjini kwa kadhia ya mvua waliyoipata siku ya jana, lakini hii yote imesababishwa na miundombinu mibovu iliyowekwa na Serikali ya CCM. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika kuchangia mpango huu nitajikita katika mambo mbalimbali. Mtwara imewekwa katika eneo la uwekezaji kwa maana ya viwanda, lakini tatizo kubwa la Mtwara ni maji ya kutosha kuhudumia viwanda. Mtwara Mjini kuna mradi unaotakiwa utoke Mto Ruvuma kuja Mtwara Mjini kuleta maji. Huu mradi umepitia process zote, kilichobaki ni kuwekeana saini kati ya Serikali ya China kupitia *Exim Bank* ya China na Wizara ya Fedha ya Tanzania, lakini huu mradi ulitakiwa uanze tangu mwezi wa Saba mwaka 2015 lakini mpaka leo haujaanza. Kwa hiyo, Mheshimiwa Waziri unayehusika, tunaomba mlifuatilie jambo hili ili tuweze kupata maji ya uhakika yatakayotosheleza kwa ajili ya kuhudumia hivyo viwanda vyetu.

Hatuwezi kuhudumia viwanda mfano, Dangote maji anayoyahitaji na maji yanayopatikana sasa hivi, akipewa yeye, maana yake sisi wananchi wa Mtwara Mjini hatuwezi kupata maji ya kutosha. Lakini suala la maji Mtwara Mjini, Serikali hailipi Idara ya Maji. Kinachotokea ni nini? Watu wa Idara ya Maji wameambiwa wajitegemee, wanajitegemea vipi wakati Serikali pale Manispa ya Mtwara Mjini inadaiwa Shilingi milioni 581? Pesa zinakwenda, mpaka Mkuu wa Mkoa nyumbani wake anadaiwa Shilingi milioni moja na ushee. Kwa hiyo, tunachokisema, Serikali wapeni pesa Idara ya Maji waweze kujiendesha ili hata hivyo viwanda vinavyokuja viweze kufanya kazi. Maji ni muhimu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nitaongelea elimu. Nasikitika sana, kila yanapotokea matokeo yawe ya Darasa la Saba, yawe ya *Form Two*, yawe ya *Form Four* na kwingine kote Mtwara lazima iingie kwenye kumi za mwisho. Hii ni aibu na ni fedheha kwetu, hatupendi. Nataka niwaambie, shule tatu katika mtihani wa *Form Two* zilizofanya vibaya, matokeo yaliyotoka juzi juzi zimetokea Mtwara. Mbili kati ya hizo, zimetoka Tandahimba ambako kuna shida kubwa ya maji; na watoto wanaohangaika wanafeli ni watoto wa kike. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunazungumzia Mtwara ya Viwanda wakati elimu yetu iko chini. Ndugu zangu tusifanye mambo yale yale kila siku, tusifanye kazi kwa mazoea. Mimi ni Mwalimu wa Walimu, naelewa vizuri. Nimekuwa

nikifanya kazi na wanafunzi katika Shule. Mwanafunzi hawezi kusoma kwa kumtolea ada ya Sh. 20,000/= mwanafunzi ili aweze kusoma vizuri, anahitaji apate vitabu, anahitaji akae pazuri, anahitaji ashibe, anahitaji apate maji safi na salama. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, watoto wetu wa kike wa Mtwara, mnawalalamikia wanaolewa mapema, amefika *Form Two* maji yalikuwa yamhangaisha, amefeli, kinachofuata ni nini?

MBUNGE FULANI: Kuolewa!

MHE. TUNZA I. MALAPO: Kwa hiyo, Serikali tunaomba muweke kipaumbele kwenye upatikanaji wa maji. Huu mradi wa Mto Ruvuma utahudumia vijiji 26; miongoni mwao vipo Mtwara Vijijini na huko Mtwara Vijijini kuna shule ya mwisho imetokea huko kama sijakosea. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia katika suala la elimu, mimi natambua kila Wizara ina Kitengo cha Sheria; na Wizara ya Elimu bila shaka itakuwa na Kitengo cha Sheria. Sasa kama Sheria za Elimu zimepitwa na wakati, zinaruhusu matamko ya Mawaziri yanayorudisha elimu yetu nyuma, Kitengo cha Sheria Wizarani wakae wachambue wasiwape Mawaziri mamlaka yanayodidimiza elimu yetu.

Mama yangu Mheshimiwa Profesa Joyce Ndalichako, hapa katika kuzungumza, wanazungumzia Shule za Sekondari na Shule za Msingi. Nataka nikukumbushe kwamba kuna Vyuo vya Ualimu, ndiyo huko nilikotokea mimi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika sehemu yenye matatizo katika tasnia ya Ualimu ni pamoja na Vyuo vya Ualimu. Watu wa Vyuo vya Ualimu naomba ukawasikilize. Sasa hivi wameingiziwa, kuna *NACTE*, kuna Wizara, kuna *TSD*, hawaelewi, wanayumbayumba. Nenda ukawasikilize, ujue matatizo yao, wanashindwa kufanya kazi. Nimetoka huko, mpaka nachaguliwa kuwa Mbunge, nilikuwa nafundisha Chuo cha Ualimu Mtwara kawaida. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuongelea barabara. Sijui watu Mtwara tufanye nini ili mtusikie kuhusu barabara ya kutoka Mtwara Mjini, inapita Nanyamba, inapita Tandahimba, Newala Mjini mpaka Masasi. Tufanye nini ili mtusikie? Tunaomba mtujengee barabara. Korosho zinatokea huko kwa asilimia kubwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile Bandari yetu ya Mtwara kwanini hamtaki *kui-upgrade*? Kwa saabu ukisoma huu Mpango, asilimia kumi tu ndiyo inaonekana Bandari ya Mtwara na hizo nyingine, lakini asilimia kubwa

inatumiwa Bandari ya Dar es Salaam, wakati sisi tuna eneo kubwa. Kwa kuja kuwekeza kule na kui-upgrade hii bandari tunaamini vijana wenzangu kama mimi watakata ajira za kutosha na kuondokana na umaskini ambao unawatala. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho maana naona muda umeisha, nataka kusema, Chama cha Mapinduzi kilitengeneza majipu kwa miaka 55, sasa wameanza kuyatumbua hatujui watatumia miaka mingapi! Kwa hiyo, ninachosema, wala msiwaaminishe wananchi kwamba mnafanya kazi kubwa, hayo majipu mliyatengeneza wenyewe. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kuyasema hayo, naomba suala la maji lipewe kipaumbele.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nauliza jambo moja, naomba ufafanuzi mtakapokuja kujumuisha. Suala la umeme; mimi najua mafuta yanakotoka bei inakuwa ndogo kuliko kwingine. Sisi Mtwara tunanunua mafuta bei kubwa. Kwanini umeme wote tunalipa sawa wakati unazalishwa kule kwetu? Tunalipa sawa na sehemu nyingine! Pia hilo naomba ufafanuzi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana. Sasa tumsikie Mheshimiwa James Michael Mkundi.

MHE. JOSEPH M. MKUNDI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kupata fursa hii. Kwanza naitumia nafasi hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunipa nafasi hii, lakini nawashukuru sana wananchi wa Wilaya ya Ukerewe kwa kuniamini na kunituma niwawakilishe kwenye chombo hiki muhimu sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa mchango wangu utajikita kwenye maeneo kadhaa. Nikianza na eneo la Afya; Mpango ulioletwa katika Bunge ni Mpango wa Maendeleo kwa ajili ya wananchi kwenye nchi yetu na kaulimbiu ni kutengeneza Tanzania ya Viwanda, lakini hatuwezi kutengeneza Tanzania ya Viwanda kama tutakuwa na jamii yenye afya dhaifu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye eneo la Afya kwa mfano nikiongelea kwenye eneo langu la Ukerewe; Ukerewe ni kisiwa. Kwa ujumla tuna visiwa zaidi ya 30; visiwa kama 38 hivi, lakini huduma za afya kwenye eneo la Ukerewe ni mbovu sana, kiasi kwamba ikitokea dharura kwa mfano, tuna hospitali ya Wilaya pale, ina matatizo makubwa, wahudumu wachache na tukizingatia mazingira ya jiografia ile, watumishi wengi wanapangiwa kwenye kisiwa kile hawaendi.

Kwa hiyo, naomba katika mipango yenu mliangalie jambo hili na hasa watu wa Utumishi kwamba watumishi wanaopangwa kwenye maeneo ya visiwa kama Ukerewe mhakikishe kwamba wanafika kwa ajili ya kuwahudumia kwa sababu Ukerewe ni eneo muhimu kama yalivyo maeneo mengine katika nchi hii. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, muhimu zaidi, ukizingatia kwamba ni kisiwa, tuna usafiri wa meli pale. Kutoka Ukerewe kuja Mwanza, tunatumia zaidi ya masaa matatu, ni masaa matatu kama na nusu hivi. Kwa hiyo, ikitokea dharura, mtu akipata tatizo la dharura la kiafya, kuletwa Mwanza ni tatizo kubwa sana. Wakati fulani tulileta mapendekezo ikaletwa *ambulance boat*, cha ajabu ambacho tulitegemea kwamba itakuwa ni *speed boat*, badala ya kutumia chini ya masaa matatu, boti natumia masaa manane kwa ajili ya kumsaidia mgonjwa.

MBUNGE FULANI: Eeh!

MHE. JOSEPH M. MKUNDI: Wapi na wapi? Kwa hiyo, pendekezo langu kwa ajili ya kuwasaidia wananchi wa Ukerewe, hebu tusaidieni *ambulance boat* ili kusaidia huduma za kiafya kwa wananchi wa Ukerewe waweze kushiriki kwenye shughuli za maendeleo na kuimarisha uchumi wa nchi hii. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile bado katika mgao wa watumishi kama nilivyosema ni jambo muhimu sana, watu wa utumishi hakikisheni kwamba kwenye maeneo yaliyoko pembezoni kama Ukerewe, basi watumishi wakipelekwa wanafika kwenye maeneo yale wanawasaidia wananchi wa maeneo yale waweze kushiriki kwenye shughuli mbalimbali za maendeleo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo ningependa kuliongelea ni suala la miundombinu. Tuna barabara inayotuunganisha na maeneo mengine kama Bunda. Tuna barabara ya Bunda, Kisorya, Nansio mpaka Ilangala.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Mpango huu uliowasilishwa nimeona tu eneo la Kisorya, Bunda. Sijaona mwendelezo wa kwenda Nansio, Ilangala, kitu ambacho ni muhimu sana kwa ajili ya kuimarisha uchumi wa wananchi wa Wilaya ya Ukerewe. Kwa sababu tunapongelea habari ya Tanzania ya Viwanda tunahitaji tujenge uchumi wa wananchi na hatuwezi kujenga uchumi wa wananchi hawa kama miundombinu ina matatizo na mojawapo katika miundombinu hiyo ni eneo la barabara.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba Wizara hii wakati itakapokuja na Mpango, ioneshe ni mpango gani uliopo juu ya ujenzi wa barabara hii ya Bunda - Kisorya - Nansio –Ilangala. Barabara hii ijengwe kwa lami ili kuimarisha uchumi wa wananchi wa Ukerewe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo lingine ambalo ningependa kuliongelea ni eneo la uvuvi. Uvuvi ndicho chanzo kikubwa cha uchumi wa wananchi wa Kanda ya Ziwa na *specifically* eneo la Ukerewe kama Wilaya. Tunazungukwa na Visiwa na ajira kubwa kwa wananchi wa Ukerewe, ni Sekta ya Uvuvi, lakini uvuvi huu kama chanzo kikubwa cha mzunguko wa pesa na kuimarisha uchumi wa wananchi wa Ukerewe, inakabiliwa na changamoto nyingi sana kubwa; ambapo Mheshimiwa Waziri katika Mpango wako, kwa kushirikiana na Wizara inayohusika na masuala haya ya uvuvi, mwangalie namna gani mnaweza mkawasaidia wavuvi wa Ukerewe ili angalau waweze kuimarisha mazingira yao ya kiuchumi na kujenga uchumi wa Kitaifa kwa ujumla wake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wavuvi wa Ukerewe wanapata shida kubwa sana, kimsingi katika eneo lote la Ziwa Victoria; wanafanya shughuli zao hawana uhakika na usalama wa maisha yao; wanafanya shughuli zao huku wanavamiwa, wananyang'anywa rasilimali zao kwenye Ziwa Victoria; wengine wanajeruhiwa, wanapoteza maisha yao. Ni lazima Tanzania kama nchi, tufike mahali tuone umuhimu wa jambo hili, tuhakikishe usalama wa watu hawa ili waweze kufanya shughuli zao za kiuchumi wakiwa wana uhakika na usalama wao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sambamba na hilo, shughuli zao za uvuvi vile vile watu hawa wanapofanya shughuli zao, uvuvi unakuwa na tozo nyingi mno ambazo zinafanya hata kile wanachokipata, kisiwasaidie sana kuimarisha uchumi wao. Mvuvi mmoja anakuwa na tozo takriban 12, 13, leseni za uvuvi; mtu analipa leseni katika Wilaya moja, akienda Wilaya nyingine anatozwa tena leseni, kitu ambacho kinawaathiri sana kiuchumi. Ni lazima katika Mipango yenu mtakapokuja na Mpango wa jumla, mwangalie namna gani mnaweza mkasaidia watu hawa ili waweze kuwa imara kiuchumi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, bado Ukerewe kama visiwa, ni eneo ambalo ni *very strategic* tunaweza tukalitumia kwa ajili ya kuimarisha utalii. Maeneo mengine kwenye nchi nyingine wametumia visiwa kwa ajili ya kuimarisha pato la kiutalii kwenye nchi zao. Tunaweza tukaitumia Ukerewe. Kwa mfano, kuna eneo moja la Ukara kuna jiwe linacheza, ambalo kwa kushirikiana na Halmashauri ya Wilaya, mnaweza kuona ni namna gani tunaweza tukatumia vyanzo kama hivi kuvutia Watalii, ikasaidia kuongeza pato la nchi yetu. Kwa hiyo, naombeni mlichukue na muweze kulifanyia kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini bado kuna changamoto kwenye eneo la usafiri. Kama nilivyosema, sisi tunaishi katika Visiwa, lakini tuna meli moja ya Serikali ambayo ni chakavu. Tulikuwa na meli ya MV Butiama, miaka mitano sasa haifanyi kazi. Wananchi wanasafiri kwa shida kweli kweli na wala hatuoni kama kuna utaratibu wowote au mpango wowote wa kutengeneza meli ile na kuwasaidia Wananchi wa Ukerewe.

Kwa hiyo, napenda kusikia wakati mtakapokuja na Mpango wenu, tujue kwamba ni mpango gani mlionao juu ya kuimarisha hali ya usafiri kwa wananchi wa Ukerewe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo ningependa kuliongelea kwa sababu naona muda siyo rafiki, ni juu ya suala la umuhimu wa Halmashauri katika ujenzi wa uchumi ya nchi yetu. Halmashauri hizi kama tutazitumia na hasa kwa kuimarisha watu walioko katika Halmashauri, ni bahati mbaya sana kwamba katika nchi hii, kwa sababu tunaziita *Local Government*, tunahisi kwamba hata watu waliopo kule, basi ni *local* tu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuzitumie Halmashauri hizi kwa ajili ya kuimarisha uchumi wetu. Halmashauri hizi haziwezi kuwa imara kama hatutaimarisha Viongozi wa Serikali za Mitaa. Kwa sababu tunaongea habari ya kujenga uchumi, lakini tunapojenga viwanda, tunaimarisha mazingira, kuna watu watahitaji kusimamia shughuli kule chini. Kuna Wenyeviti wa Vijiji, Wenyeviti wa Vitongoji, tuwaimarisha ili waweze kusaidia kujenga uchumi wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana, naomba kuwasilisha. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana. Mheshimiwa Doto Mashaka Biteko, atafuatiwa na Mheshimiwa Lolesia Bukwimba.

MHE. DOTO M. BITEKO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nami nichukue nafasi hii nikushukuru sana kwa kunipa nafasi hii na kwa sababu ni mara yangu ya kwanza kusimama hapa, nichukue nafasi hii kuwashukuru sana wananchi wa Jimbo la Bukombe kwa kunichagua na kunituma niwe mwakilishi wao katika nyumba hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kwa kumpongeza sana aliyewasilisha Mapendekezo ya Mpango ambao tunaujadili hivi sasa. Mapendekezo ya Mpango huu tumeletewa ili tuweze kuyaboresha, nami naomba niboreshe katika maeneo kadhaa kwa sababu ya muda, ili tuweze kuboresha zaidi Mpango huu kwa masilahi ya watu wetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la kwanza, naomba sana, tunapokuwa tunaangalia namna ya kukuza uchumi wa nchi, ni lazima tuangalie zaidi

upatikanaji wa ajira kwa vijana. Nchi hii ina vijana wengi sana, asilimia zaidi ya 40 ni vijana ambao wanaweza kuajiriwa au ni nguvu kazi ya nchi hii. Hawa wasipowekwa maalum kwenye Mpango, namna gani watapatiwa ajira na tukafanya *projection* ni wangapi watapata ajira kwa Mpango huu, tutakuwa tunachelewesha kukua kwa uchumi wa nchi hii. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, namna pekee ya kuweza kuwapatia vijana hawa, mathalan wa Bukombe ili uweze kuwapatia ajira, ni lazima uwatengee maeneo ya kuchimba dhahabu. Bukombe ndilo eneo pekee katika Mkoa wa Geita ambapo maeneo mengi yana dhahabu nyingi, lakini vijana wa Bukombe hawajapatiwa maeneo ya kuchimba dhahabu. Vijana hawa hawawezi kuelewa Serikali kama hawajapatiwa maeneo ya kuweza kufaidi rasilimali za nchi ambazo Mungu amewapatia na wamezaliwa wamezikuta hapo. Wakati umefika Mheshimiwa Waziri tuje na Mpango wa kuangalia namna gani vijana wanapatiwa maeneo ya kuchimba dhahabu katika Mpango wetu huu tulionao. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nizungumzie suala la umeme. Watu wengi hapa wamezungumza, wamepongeza uwepo wa umeme wa REA. Sisi tuna REA I na REA II, mpaka sasa, lakini Wilaya ya Bukombe haijawahi kupata hata awamu moja ya umeme wa REA.

Nakuomba sana Mheshimiwa Profesa Muhongo na Naibu Waziri wako, nafahamu ninyi ni watu wasikivu, mtusaidie Bukombe na sisi tupate umeme wa REA. Haina maana nimesimama hapa kama Mbunge, wenzangu wanashangilia umeme na wewe Mheshimiwa Profesa Muhongo ulisema, sitaenda REA III mpaka viporo vya REA I na REA II viishe, wakati mimi hata REA I na REA II sijawahi kuiona! Mheshimiwa Profesa Muhongo nakusihhi sana, Bukombe uitazame kwa jicho la huruma. Tunahitaji umeme kwa ajili ya maendeleo ya watu wetu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, pale Uyovu kuna Kituo cha Afya, kinafanya huduma kubwa ya kuhudumia watu, kinahudumia Wilaya ya Bukombe, kinahudumia Wilaya ya Chato, kinahudumia Wilaya ya Biharamulo, lakini hakuna umeme pale. Madaktari wangu pale wanafanya *operation* kwa tochi. Jana nimepigwiwa simu, wanazalisha mama mmoja wanatumia tochi. Mheshimiwa Waziri, nakuomba sana utusaidie umeme kwa ajili ya watu wa Bukombe. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine, naomba niipongeze sana Serikali kwa kuja na Mpango wa elimu bure kwa Watanzania. Mpango huu kwa maoni yangu naona kama ukichelewa. Kuanzia sasa watoto kuanzia darasa la kwanza mpaka la kumi na mbili watapata elimu bure. Ninafahamu wako watu wengine ambao wanaweza wakapuuza Mpango huu kwa kuona kwamba ni siasa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka niwahakikisheni, tulipoanza na Mpango wa kujenga Shule za Kata, watu walitokea hapa wakapuuza namna ile ile, lakini leo ninavyosimama hapa na kuongea mbele yako, Shule za Kata ndiyo zimetusaidia kupata Wataamu wengi wa nchi hii. Nitakupa mfano kwenye Wilaya yetu ya Bukombe, Shule ya pili kwa kufanya vizuri Kidato cha Sita ni Shule ya Kata ya Lunzewe Sekondari, ambayo watu wakati tunaanza walianza kupuuza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naiomba Serikali, tusukume na namwomba sana Mheshimiwa Simbachawene, endelea kutuelimisha Watanzania. Tunavyoanza siyo rahisi! Siyo rahisi tunavyoanza tukaenda na mafanikio ya moja kwa moja. Tutapata *setbacks* hapa na hapa, lakini kadri tunavyoendelea ndivyo tutakavyokuwa tuna-*improve* ili twende mbele zaidi kwa maslahi ya Watanzania.

Mheshimwa Mwenyekiti na Waheshimiwa Mawaziri, naomba sana, sasa tumeshafanya vya kutosha; tumejenga madarasa, sijawahi kuona Mpango wa kuwasaidia Walimu, kuwa-*motivate* Walimu kufanya kazi vizuri. Walimu wa Tanzania wanafanya kazi katika mazingira magumu. Walimu wa Tanzania bado wanalipwa kwa viwango ambavyo havikidhi maisha yao kwa siku 30. Walimu wa Tanzania bado wana wajiri wengi na wanawajibika kwa watu wengi wakati wao ni watu wale wale. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumeomba na tumelia kwa muda mrefu Walimu wapatiwe Tume ya Utumishi wa Walimu. Wamepatiwa, sasa ninaomba Serikali iharakishe mfumo wa kurekebisha Kanuni hizo zinazotengenezwa ili Tume ya Utumishi wa Walimu ianze kufanya kazi tuwahudumie Walimu wa Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye Mfumo wa Elimu ndugu zangu umegawanyika katika sehemu tatu, sehemu ya kwanza ni Mtaala, sehemu ya pili ni udhibiti wa ubora na sehemu ya tatu ni *Examiner* au *Mtahini* yule anayeangalia matokeo ya kile walichoijifunza Wanafunzi. Upande wa mtaala ambako Mwalimu ndiko yupo, hakuna nguvu kubwa iliyowekwa kwa muda mrefu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaangalia madarasa, ndiyo! Tunaangalia madawati, amina! Tunaangalia chaki, sawa! Lakini lazima tumwangelie Mwalimu ambaye ndiye mhusika Mkuu na msimamizi mkuu wa Mtaala wa Elimu katika nchi hii. Walimu hawa wanapokuwa wanalalamika na kulia, msitarajie tutapata matokeo ya uhakika. Tunaweza tukawalazimisha wakae darasani, watafanya kazi lakini nataka niwaambieni, *motivation* ya Walimu wa nchi hii bado iko chini. Iko kazi tunapaswa kufanya, tuje na Mpango Waziri wa Fedha,

mpango maalum wa kutengeneza *frame work* ya *motivation* ya Walimu. Nchi nyingine zimeshafanya jambo hilo na zimefanikiwa sana. Naomba sana Mheshimiwa Waziri, jambo hili tuliangalie kwa jicho la pili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi pale Bukombe kuna zao maarufu sana. Asali bora nchi hii inatoka Bukombe. Asali inayovunwa Bukombe na watu wamejiunga kwenye vikundi, wanafanya kazi kama yatima. Wako kwenye Vikundi watu 6,000, wanavuna asali zaidi ya lita milioni moja kwa mwaka, lakini hakuna hata Kiwanda kimoja cha kusindika asali. Nakuomba Mheshimiwa Waziri wa Viwanda na Biashara na tulishazungumza, tuangalie namna ya kupata Kiwanda cha Kusindika Asali ya watu wa Bukombe ili asali yao ipate bei kubwa, ipate soko la uhakika, tubadilishe maisha yao kwa kuwapatia fursa ya kuendeleza maisha yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba, vile vile Wilaya ya Bukombe tuna mifugo mingi, lakini mifugo hiyo haichangii kwenye pato la Taifa. Nchi hii ina mifugo milioni 25, lakini ukiangalia takwimu kwa hali ya uchumi, kwa taarifa ya hali ya uchumi ya Juni, 2015, utaona nchi hii pamoja na kuwa na mifugo milioni 25, tumeuza nje ya nchi mifugo 2,139 na tumepata Shilingi bilioni 34 peke yake. Tuna mbuzi milioni 15, lakini tumeuza mbuzi 264; tumepata Shilingi bilioni 1.7.

Nakuomba Mheshimiwa Waziri wa Mifugo, utakapokuja kujumuisha, uje na Mpango wa kutusaidia wafugaji hasa wa Kanda ya Ziwa, wafugaji wa Tanzania, tupate malisho, tumechoka kukimbizana na Wahifadhi wa Wanyamapori, ma-*game* kupigana kila siku na kuanza kuhangaishana kutozana vifedha vidogo vidogo hivi, wakati tuna uwezo wa kuchangia kwenye Pato la Taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sana, nimekuwa na Naibu Waziri, Mheshimiwa *Engineer* Ramo, mtu msikivu sana. Alikuwa Jimboni kwangu, akazungumza na wafugaji pamoja na Waziri wa Mifugo, walituambia mambo mengi ya kufanya, lakini cha ajabu, baada ya kauli zao kutoka, siku mbili, tatu, kauli ile ikabadilika kabisa. Wale wafugaji sasa hivi huko ninavyoongea wanatimuliwa kama wakimbizi kwenye nchi yao. Naomba Serikali tuangalie namna ya kuwasaidia watu hawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaomba tatizo la maji, Wilaya ya Bukombe bado tuko nyuma sana. Watu wanaweza kusema kwenye makaratasi asilimia 30 ya watu wanapata maji, hapana. Wanaopata maji Bukombe ni chini ya asilimia 30 na *actually* ni chini ya asilimia kumi. Miradi iliyopo mingi imeshasimama. Mradi wa Msasa haufanyi kazi, Mradi wa Kilimahewa haufanyi kazi ipasavyo, pale Ruhuyobu tuna miradi miwili; mradi mmoja peke yake ndiyo unaofanya kazi, mradi mwingine umesimama.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kazi hii ni kazi ambayo tunahitaji tuione. Nami namwomba Mheshimiwa Waziri wa Maji, unapokuwa na kale kampango ka kupeleka maji Tabora, Nzega, Bukombe pale ni karibu, ukipitia Mbogwe, tunapata maji ya Ziwa Victoria, biashara hii inaisha. Nitakapokuwa nikisimama hapa, Mheshimiwa Waziri wa Maji, nitakuwa nazungumza mambo mengine, siyo maji. Saa imefika, naomba mtusaidie wananchi wa Bukombe tuweze kupata maji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana, najua muda wangu umekwisha. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Lolesia Bukwimba!

MHE. LOLESIA J. BUKWIMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi ili nami niweze kuchangia hotuba hii. Kwa kuwa ni mara ya kwanza kabisa kuweza kuchangia katika Bunge hili la Kumi na Moja, nachukua nafasi hii kuwashukuru sana wananchi wa Jimbo la Busanda kwa kuendelea kuniamini tena wakanipa ridhaa katika awamu hii. Napenda kuwahakikishia kwamba nitaendelea kufanya kazi kwa nguvu zote ili kuweza kuwatumikia. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nianze kupongeza huu Mpango wa mwaka 2016/2017. Ninachopenda zaidi ni kusesitiza suala la reli ya kati. Nazungumzia suala la reli kwa sababu ni injini ya uchumi. Bila ya kuwa na reli, uchumi wetu hauwezi kukua kwa sababu hatuwezi kusafirisha mizigo kutoka Dar es Salaam kwa njia ya barabara, kiasi kwamba mizigo mingi inasababisha barabara zetu ambazo tumezitengeneza kwa fedha nyingi kuharibika kwa haraka. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kabisa kwamba hii reli ya kutoka Dar es Salaam kwenda Tabora, Mwanza, kutoka Tabora kuelekea Kigoma; kutoka Isaka kuelekea Keza na nyingine zote, naomba Serikali itulettee Mpango Mkakati, namna itakavyoweza kufanya ili kuweza, kutengeneza reli hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna suala la maji. Naomba katika Mpango huu, Serikali iwekeze Mpango Mkakati wa uhakika, kwa suala la maji, kwa sababu maji ni tatizo kubwa sana hasa vijijini kwa wananchi wa Tanzania. Katika Jimbo la Busanda, pengine ni asilimia kumi tu ya wananchi wanaopata maji safi na salama. Kwa hiyo, nachukua fursa hii kuomba Serikali inapoleta mpango mkakati, ihakikishe suala la maji, linakuwa ni la kipaumbele kikubwa sana kwa sababu maji ni uhai. Hatuwezi kuwa na mapinduzi ya viwanda bila kuwa na maji ya uhakika. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kikubwa zaidi katika Mkoa wetu wa Geita tumebahatika kuzungukwa na maji ya Ziwa Victoria. Hebu Serikali basi ifikie hatua, iangalie uwezekano tuweze kupata maji ya uhakika kutoka Ziwa Victoria. Tayari katika Mji wa Geita, tumevuta maji kutoka Ziwa Victoria, kwa hiyo, basi Serikali iangalie uwezekano hata sisi vijijini tuweze kupata maji ya uhakika hasa maeneo ya Busanda na Sehemu nyingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile upande wa afya, napenda kuishauri Serikali iangalie katika Mpango wake wa mwaka 2016/2017, katika Mikoa mipya hatuna Hospitali za Rufaa. Katika Mkoa wa Geita, hatuna Hospitali ya Rufaa. Katika takwimu inaonesha kwamba vifo vya akina mama wajawazito, takwimu bado iko juu sana. Sasa ili tuweze kupunguza vifo vya akina mama wajawazito, ni vizuri Serikali iweke mkakati mkubwa wa kuwekeza katika upande wa afya hasa kwa kujenga Hospitali za Rufaa katika Mikoa ambayo hatuna Hospitali za Rufaa kama Mkoa wa Geita. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sambamba na hilo pia tuangalie katika Kata zetu, tuwe na hospitali, Vituo vya Afya, lakini pia katika Wilaya tuwe na Hospitali ya Wilaya. Kwa hiyo, naomba Serikali kweli iwekeze katika upande wa Afya, kwa sababu haiwezekani tukafikia uchumi wa kati bila kuwa na afya kwa wananchi wetu. Kwa hiyo, naomba sasa katika Mpango Mkakati, nahitaji kuona kabisa kwa dhahiri kwamba Hospitali ya Rufaa ya Geita ipo kwenye Mpango, lakini vile vile Mpango wa Vituo vya Afya katika Kata zetu na Zahanati katika Vijiji vyetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile kwa upande wa elimu, nami naendelea kushukuru sana kwa huu mpango wa elimu bure. Baada ya kutangaza kwamba elimu ni bure, imeonekana hata watoto ambao wanapelekwa shule kuandikishwa Darasa la Kwanza, wameongezeka kwa kiasi kikubwa. Hili linaonesha jinsi ambavyo kumbe wazazi wengi walikuwa hawapeleki watoto wao shule kwa sababu wanaona kwamba ni gharama kuandikisha, ni gharama kulipa ile ada. Kwa hiyo, tunaipongeza sana Serikali kwa hatua hiyo na juhudi ambazo imezifanya.

Naomba tu sasa Serikali iendeleo kuongeza zaidi namna ya kuwezesha hii elimu bure, ili iweze kwenda kwa utaratibu sahihi ili watoto wetu waweze kunufaika zaidi katika elimu hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sambamba na hili sasa, ili tuweze kufikia katika uchumi wa kati, Mheshimiwa Rais wakati wa kampeni amesisitiza sana suala la viwanda kwamba Tanzania yetu itakuwa ni Tanzania ya viwanda, nami hili suala nalipongeza sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Serikali iwe na viwanda vya kimkakati kila Kanda. Kwa mfano, Kanda ya Ziwa, tuna mazao yetu, tuna dhahabu, tuna mifugo, tuna uvuvi; kwa hiyo, Serikali iangalie viwanda gani ambavyo itaweza kuwekeza ili wananchi wetu kulingana na mazao tuliyonayo tuweze kunufaika zaidi na vijana waliyo wengi waweze kupata ajira katika viwanda hivi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, tuangalie viwanda vya kimkakati katika Kanda ya Ziwa Viwanda vya Samaki; tunahitaji tuwekeze katika Viwanda vya Samaki, Viwanda vya Nyama na vile vile Viwanda vya Dhahabu, yaani kuongeza thamani ya dhahabu. Mkoa wa Geita tumebahatika dhahabu kwa wingi. Naomba pia Serikali katika mwaka huu wa fedha, tuangalie uwezekano wa kutoa maeneo ya kutosha kwa ajili ya wachimbaji wadogo, kwa sababu ndiko ambako vijana wengi wamejijiri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sana, kwa sababu hii imekuwa ni ahadi ya muda mrefu sana ya Mheshimiwa Rais Jakaya Mrisho Kikwete, lakini vile vile Mheshimiwa Rais John Pombe Magufuli, naomba kweli mwaka huu Serikali iangalie uwezekano wa kutoa maeneo ya kutosha kwa ajili ya kuwapatia wachimbaji wadogo ili vijana wengi waweze kupata ajira katika shughuli za uchimbaji wa madini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, naiomba sana Serikali kwamba tunaupokea huu Mpango lakini iweke mkakati mzuri na itakapouleta vizuri tuone katika Mpango huu iguse hayo maeneo ambayo pengine hayajaweza kujionesha kwa dhahiri ndani ya Mpango ili basi tunapopitisha tuweze kuona kabisa kwamba Tanzania tunapiga hatua katika uchumi, kutoka uchumi wa chini kwenda uchumi wa kati kama ambavyo mategemeo na matarajio yetu yalivyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kwa upande wa elimu...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa mzungumzaji)

MHE. LOLESIA J. BUKWIMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Naunga mkono hoja, Serikali iendelee kutekeleza hayo. *(Makofi)*

(Bunge lilirudia)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge tukae.

Waheshimiwa Wabunge, tunayo matangazo machache hapa na tangazo mojawapo, kuna Mbunge amepoteza kadi yake ya NMB, anaitwa

Mheshimiwa Peter Ambrose Paciens, ama kama kuna mtu anamfahamu mwenye hii kadi, anaweza akawasiliana na Ofisi ili aweze kuichukua.

Matangazo mengine, Waheshimiwa Wabunge mnajulishwa kuwa siku ya Alhamis yaani kesho tarehe 4 Februari, 2016 hakutakuwa na kipindi cha maswali kwa Waziri Mkuu kwa sababu hatakuwepo Bungeni wakati huo kwa sababu ya majukumu muhimu. *(Makofi)*

Tangazo lingine, Waheshimiwa Wabunge mnatangaziwa kuwa wataalam wa Mamlaka ya Vitambulisho vya Taifa (*NIDA*) watakuwepo hapa Bungeni ili kutoa huduma ya kupiga picha kwa ajili ya vitambulisho vya uraia kwa Waheshimiwa Wabunge ambao hawana vitambulisho hivi. Kwa hiyo, kama una kitambulisho, huna haja ya kushiriki.

Zoezi hilo litaanza tarehe 4 Februari, 2016 mpaka tarehe 5 Februari, 2016 kuanzia saa 3.00 asubuhi hadi saa 10.00 jioni katika Ukumbi wa Msekwa, Chumba Na. 5. Hivyo Waheshimiwa Wabunge wote ambao hawana vitambulisho vya Uraia wanaombwa wafike kwenye ukumbi huo ili kupewa hiyo huduma.

Matangazo mengine; ninalo tangazo hapa la Mwenyekiti, aliyekuwa ametoa maagizo jana kwamba uthibitisho uwasilishwe na Mheshimiwa Masoud Abdallah Salim wa yale madai aliyokuwa anayatoa. Sasa Mheshimiwa Spika ameagiza kwamba agizo hili la uthibitisho litimizwe Ijumaa. Ijumaa, uthibitisho huo uwasilishwe ofisini kwa Mheshimiwa Spika tarehe 5 Februari, 2016.

MWONGOZO WA SPIKA

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, pia mtakumbuka leo asubuhi Mwenyekiti alikuwa ameombwa Miongozo miwili; Mwongozo wa kwanza ulikuwa unatoka kwa Mheshimiwa Waitara na Mwongozo wa pili ulikuwa umeombwa na Mheshimiwa Tundu Lissu.

Mheshimiwa Waitara, leo Jumatano nimepewa majibu ya Kiti. Wale ambao hawakuwepo kwa ajili tu ya kuweka kumbukumbu, leo Jumatano tarehe 3 Februari, 2016 mara baada tu ya kipindi cha maswali, Mheshimiwa Mwita Mwikabe Waitara, Mbunge wa Jimbo la Ukonga alisimama kwa mujibu wa Kanuni ya 68 (7) na kuomba Mwongozo kwamba wakati wa majibu ya nyongeza, Swali Na, 82 lililoulizwa na Mheshimiwa Khatib Said Haji, Mbunge wa Jimbo la Konde, Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali alisimama na kupewa ruhusa na Mwenyekiti ambapo alimtaka Naibu Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi kutokujibu swali hilo la nyongeza linalohusu wananchi kuruhusiwa kuchukua sheria mkononi.

Mwanasheria Mkuu alisema suala hilo ni kinyume cha Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Katika muongozo wake Mheshimiwa Waitara alitaka kujua kama kitendo cha Mwanasheria Mkuu kumzuia Naibu Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi kujibu swali hilo hakivunji Kanuni za Bunge na hivyo aliomba swali lake lijibiwe kikamilifu. Mwongozo wa Kiti; Waheshimiwa Wabunge, kanuni ya 39(13) ya Kanuni za Bunge Toleo la Januari, 2016 inampa Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali mamlaka ya kusimama na kujibu swali lolote lililoelekezwa kwa Waziri yeyote.

Hivyo basi, Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali alikuwa na haki ya kusimama na kujibu swali la Mbunge badala ya Naibu Waziri aliyekuwa anajibu swali hilo. Huo ndiyo Mwongozo uliotolewa kwa maombi aliyokuwa ametoa Mheshimiwa Mwita Mwikabe Waitara. (Makofi)

Mwongozo mwingine uliokuwa umeombwa, uliombwa na Mheshimiwa Tundu Lissu kuhusu majibu ya swali la nyongeza ambayo yalitolewa na Mheshimiwa Waziri wa Fedha kuhusu takwimu za namna ambavyo (Waheshimiwa Wabunge, naangalia *Hansard*) misamaha ya kodi ilienda juu ya malengo wakati thamani na msingi wa mapato ya kodi vilipungua. Aidha, wafaidikaji wakubwa wa vivutio na misamaha ya kodi ni kundi dogo la wawekezaji wakati walioingia hasara ni wananchi kwa ujumla.

Mheshimiwa Tundu Lissu alitaka Mwongozo wa Mwenyekiti kwa maana ya kwamba afuate lipi? Maana Waziri wa Fedha alikuwa ameonesha thamani, yaani *exemption* kwamba imeshuka lakini wakati anasema, taarifa inaonesha zimepanda. Sasa Mheshimiwa Tundu Lissu alikuwa akiangalia ukurasa wa 11. Waheshimiwa Wabunge, hivi vitabu tulipewa, Mheshimiwa Tundu Lissu alikuwa akiangalia *Comprehensive Review Report for Tanzania Five Years Delevopment Plan 2011/2012, 2015/2016*.

Katika ukurasa wa 11 nitasoma kama sehemu ya huo Mwongozo inasema hivi: *"The value of tax exemption in Tanzania from 2010/2011, 2014/2015 rose from Tanzanian Shillings 6.6 billion in the year 2009/2010 to 1.7 billion in the following year 2011/2012 and decreased to 1.5 billion in the following year 2012/2013. The decrease was the result of the government effort to reduce the tax exemptions as per policy. In 2010/2011 tax exemptions were 18.8% of domestic revenue and increased to 24.5% in 2011/2012 but dropped to 19.1% of domestic revenue in 2012/2013 and then dropped more to 18% in 2013/2014 and 16% in 2014/2015.*

Sasa Waheshimiwa Wabunge, Mwongozo wa Kiti ni kwamba maelezo ya Mheshimiwa Tundu Lissu alikuwa amesoma tu sehemu ya hiyo sentensi ya hii *paragraph*. Ukiisoma *paragraph* nzima inaonekana ni kweli zile *tax exemptions*

zimeshuka kufikia 16% mwaka 2014/2015, tofauti na hapo mwanzo ambapo mwaka 2010/2011 ilifika 18% na 2012 ilifika 24.5%. (Makofi)

Kwa hiyo, ukiisoma hii *paragraph* yote na hizi taarifa wote Waheshimiwa Wabunge tunazo, inaonesha kweli imeshuka imefika 16%. Kwa hiyo, Mwongozo wa Kiti ni kwamba, cha kufuata ni kwamba maelezo kamili ya Mheshimiwa Waziri yalikuwa sahihi. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, naahirisha Bunge mpaka kesho asubuhi, saa 3.00 tarehe 4 Februari, 2016.

*(Saa 1.45 usiku Bunge liliahirishwa Mpaka Siku ya Alhamisi,
Tarehe 4 Februari, 2016, Saa Tatu Asubuhi)*